University of Amsterdam

AMSTERDAM INSTITUTE FOR SOCIAL SCIENCE RESEARCH

Evaluatie effecten Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek ("Rotterdamwet") in Rotterdam

Cody Hochstenbach
Justus Uitermark
Wouter van Gent

Evaluatie effecten Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek ("Rotterdamwet") in Rotterdam

Universiteit van Amsterdam
Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR)

Oktober 2015

Cody Hochstenbach
Justus Uitermark
Wouter van Gent

In opdracht van
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Inhoud

	Belangrijkste bevindingen	p.i
	Uitgebreide samenvatting	p.ii
1	Introductie	p.3
2	Onderzoeksgroepen: definitie en operationalisering	p.9
3	Kenmerken potentieel geweigerden en referentiegroep	p.16
4	Verhuispatronen van potentieel geweigerden	p.23
5	Veranderingen in de bevolkingssamenstelling	p.61
6	Ontwikkelingen in de leefbaarheid en veiligheid in aangewezen buurten	p.90
7	Ontwikkelingen in de veiligheid en leefbaarheid in Rotterdam	p.99
8	Conclusie	p.110
	Referenties	p.117
	Appendices	p.118

Belangrijkste bevindingen

In deze evaluatie komen verschillende effecten van de *Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek*, hoofdstuk 3 (de "Rotterdamwet") aan bod. Deze wet wordt vanaf 2006 toegepast in vier buurten in Rotterdam en vanaf 2010 in vijf buurten. Simpel gezegd weert de wet niet werkende (geen inkomen uit werk, pensioen of studiefinanciering) nieuw gearriveerden uit deze buurten. Centraal in dit onderzoek staat het analyseren van de woningmarktpositie en verhuisgedrag van huishoudens die uitgesloten worden op basis van hun inkomensbron en woonduur. Dit zijn de zogenaamde potentieel geweigerden: bewoners die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Effecten van de Wbmgp worden onder andere geanalyseerd aan de hand van demografische en multivariate analyses waarin we geprobeerd hebben de effecten van de wet zo goed mogelijk te onderscheiden van andere factoren.

Veranderingen in verhuisgedrag en –bewegingen

- Sinds de invoering van de Wbmgp is ook door ander beleid het aanbod betaalbare huurwoningen aanzienlijk afgenomen. Desondanks heeft de Wbmgp geen aantoonbaar effect op de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden: deze is zowel voor als na invoering van de wet aanzienlijk hoger dan gemiddeld. Daarnaast blijven de potentieel geweigerden sterk georiënteerd op Rotterdam. Van spreiding naar de stadsregio is nauwelijks sprake.
- Door het afnemende aanbod verslechtert de woningmarktpositie van de potentieel geweigerden in Rotterdam. Zij concentreren zich sterker in Rotterdamse buurten met een relatief lage status en een negatieve ontwikkeling (o.a. qua woningwaarde). Dit zijn veelal perifere stadsbuurten.

Veranderingen in bevolkingssamenstelling buurten

- In de aangewezen buurten neemt vooral de instroom van werkenden met relatief lage inkomens toe. Deze huishoudens lijken hier de plek van de potentieel geweigerden in te nemen. Een opvallende bevinding is dat de instroom van "niet werkenden" met voldoende woonduur niet toeneemt in de aangewezen buurten. Deze neemt juist sterker dan gemiddeld af. Door deze veranderende verhuispatronen groeit het aandeel werkenden in de aangewezen buurten.
- In buurten waar de instroom van potentieel geweigerden toeneemt, is doorgaans eveneens sprake van een toename van overige "niet werkenden" en – vooral – werkenden met een relatief laag inkomen. Er is doorgaans geen sprake van vervanging. Het gevolg is dat het aandeel "niet werkenden" en lage inkomens groeit in deze buurten.

Verandering in leefbaarheid en veiligheid (van aangewezen buurten en overige buurten)

- De Wbmgp heeft niet bijgedragen aan een aantoonbare verbetering van de veiligheid en leefbaarheid in de aangewezen buurten.
- In overige Rotterdamse buurten zien we een relatie tussen de verhoogde instroom van potentieel geweigerden en een negatieve ontwikkeling van veiligheid en leefbaarheid. Causaliteit is onzeker: potentieel geweigerden zijn veelal aangewezen op dergelijke buurten.

Uitgebreide samenvatting

Introductie

In juli 2006 werd, na een eerder kleinschaliger experiment, de *Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (Wbmgp)* ingevoerd in Rotterdam. In dit rapport brengen wij, in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en naar aanleiding van een verzoek van de Eerste Kamer der Staten Generaal, verschillende effecten van deze wet in kaart. In deze evaluatie wordt uitsluitend gekeken naar de doorwerking van de maatregelen die vallen onder Hoofdstuk 3 (artikel 8) van de wet. Dit hoofdstuk van de wet biedt gemeenten de mogelijkheid de instroom van bevolkingsgroepen te beperken in aangewezen gebieden door het hebben van inkomen uit arbeid verplicht te stellen. Gezien haar ontstaansgeschiedenis in Rotterdam stond de wet al snel bekend als de "Rotterdamwet".

De Wbmgp is in beginsel een tijdelijke en uitzonderlijke maatregel om de leefbaarheid in bepaalde buurten te verbeteren[1]. Zij dient alleen toegepast te worden als uiterst middel in buurten waar sprake is van een "opeenstapeling van sociale, economische en fysieke problemen"[2]. De achterliggende beleidstheorie redeneert dat deze opeenstapeling van problemen er voor zorgt dat regulier beleid en beschikbare middelen onder druk komen te staan. Door de instroom van huishoudens zonder inkomen uit werk (inkomen uit AOW, regeling vrijwillig vervroegd uittreden, ouderdoms- of nabestaanden pensioen, studiefinanciering of als zelfstandige)[3] te beperken moet de Wbmgp er toe bijdragen dat de leefbaarheid verbetert doordat segregatie afneemt en bestaand beleid effectiever kan worden ingezet.

De Wbmgp wordt vanaf juli 2006 toegepast in de buurten Carnisse, Hillesluis, Oud-Charlois en Tarwewijk. Vanaf 2010 behoort ook Bloemhof tot de aangewezen buurten. Deze buurten zijn allemaal gelegen in Rotterdam Zuid[4]. Ondanks verschillen tussen deze buurten kan in algemene zin gesteld worden dat deze buurten gekenmerkt worden door relatief lage woningwaarden en een relatief grote woningvoorraad in bezit van particuliere verhuurders. In deze buurten wonen relatief veel lage inkomens en personen zonder inkomen uit werk (of AOW, studiefinanciering).

De Wbmgp maakt het verplicht een huisvestingsvergunning aan te vragen bij het huren van een woning in een van deze buurten. Het gaat hierbij alleen om het betrekken van huurwoningen in de gereguleerde sector. Dit zijn (particuliere en corporatie) woningen met een huur onder de liberalisatiegrens (in 2014 was dit €699). Om aanspraak te maken op een huisvestingsvergunning moet de aanvrager ofwel een onafgebroken woonduur van zes jaar of langer in de Stadsregio

[1] Zie Memorie van Toelichting, Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 30 091, nr.3
[2] Zie Besluit nieuwe aanvraag en aanvraag om verlenging toepassing Wbmgp in door de gemeenteraad voorgelegde gebieden, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 15 April 2014.
[3] In het vervolg wordt deze groep simpelweg "zonder inkomen uit werk" genoemd.
[4] Tussen 2006 en 2010 behoorden ook enkele straten buiten deze buurten tot de aangewezen gebieden. Vanaf 2014 wordt de wet ook toegepast in delen van Delfshaven. Dit wordt in deze evaluatie niet meegenomen (vanwege het lage schaalniveau en de recente aanwijzing respectievelijk).

Rotterdam[5] hebben, ofwel beschikken over inkomen uit werk (of AOW, regeling vrijwillig vervroegd uittreden, ouderdoms- of nabestaanden pensioen, studiefinanciering of als zelfstandige) boven de bijstandsnorm. De aanvrager komt niet in aanmerking wanneer aan beide criteria niet wordt voldaan[6]. Simpel gezegd beoogt de Wbmgp "werkloze nieuwkomers[7]" te weren uit deze buurten.

Onderzoeksopzet

Om verschillende effecten van de wet te analyseren beantwoorden wij in dit onderzoek drie onderzoeksvragen en bijbehorende deelvragen:

1. *Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning?*
    a. *Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?*
    b. *In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?*
    c. *Hoe zien de verdere inkomensontwikkeling en sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?*
2. *Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?*

3a. *Heeft de toegepaste maatregel uit H3 van de Wbmgp daadwerkelijk effect gehad op de leefbaarheid van de aangewezen gebieden?*

3b. *Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?*

Dit zijn de vragen die het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ons heeft gevraagd te beantwoorden en komen voort uit vragen gesteld in de Eerste Kamer der Staten Generaal[8].

Centraal bij het beantwoorden van deze vragen staat het analyseren van (veranderingen in) de verhuisstromen van huishoudens die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Deze groep noemen wij de "potentieel geweigerden", omdat zij afgewezen zouden worden voor een huisvestingsvergunning als zij deze zouden aanvragen. We kijken dus niet naar huishoudens die daadwerkelijk geweigerd zijn. Eerdere evaluaties van de Wbmgp [9] laten zien dat het aantal geweigerde aanvragen redelijk laag is. In de praktijk ligt het echter in de lijn der verwachting dat de Wbmgp eveneens een belangrijke preventieve of "afschrikkende" werking heeft. Huishoudens die

[5] Dit zijn de gemeenten Albrandswaard, Barendrecht, Bernisse, Brielle, Capelle aan den IJssel, Hellevoetsluis, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland (samengevoegd uit Berkel en Rodenrijs, Bleiswijk en Bergschenhoek), Maassluis, Ridderkerk, Rotterdam (inclusief Rozenburg), Schiedam, Spijkenisse, Vlaardingen en Westvoorne.
[6] Zie http://www.rotterdam.nl/product:huisvestingsvergunning voor een uitgebreidere uitleg.
[7] Met nieuwkomers worden individuen die korter dan zes jaar in de Stadsregio Rotterdam woonachtig zijn bedoeld.
[8] Zie: Eerste Kamer der Staten Generaal, 8 april 2014, Wet uitbreiding Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek, 33.797.
[9] Zie bijvoorbeeld: COS (2012) *Evaluatie huisvestingsvergunning Rotterdam, juli 2009 - juli 2011.*

niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning zullen veelal niet reageren op vergunning plichtige woningvoorraad.

Personen die deel uitmaken van een huishouden waarin geen enkel lid voldoende woonduur of inkomen uit werk, pensioen, studiefinanciering of eigen bedrijf heeft, definiëren wij in dit onderzoek als potentieel geweigerden. Tevens definiëren wij op dezelfde wijze referentiehuishoudens, met als enige verschil dat deze wél voldoende woonduur hebben. Dit is een geschikte referentiegroep omdat zij zich in een vergelijkbare inkomenssituatie bevinden maar gezien hun woonduur niet te maken krijgen met de door de Wbmgp opgelegde beperkingen.

In deze evaluatie besteden wij vooral aandacht aan mogelijke veranderingen in het verhuisgedrag van de potentieel geweigerden sinds de invoering van de Wbmgp. Hierbij kijken wij naar de verhuismobiliteit en de bestemmingsgemeenten, -buurten en –woningen van deze groep. Dit doen wij aan de hand van data afkomstig uit het Sociaal Statistisch Bestand van het CBS. Dit bestand combineert registerdata zoals de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) en belastinggegevens. Integrale en voor deze evaluatie geschikte data is beschikbaar voor de periode 2004-2013. De jaren 2004-2006 dienen als vergelijkingsjaren omdat de Wbmgp toen nog niet in haar huidige vorm was ingevoerd.

Bij deze analyses kijken wij alleen naar waargenomen verhuispatronen en veranderingen daarin. Wij kijken niet naar de woonvoorkeuren en overwegingen van deze groep. Onder de groep potentieel geweigerden bevinden zich dan ook naar alle waarschijnlijkheid huishoudens die nooit overwogen hebben naar een van de aangewezen buurten te verhuizen. Het gaat ons in deze evaluatie om structurele veranderingen in verhuisdynamiek en verhuisgedrag, gekoppeld aan veranderingen in de toegankelijkheid van de woningmarkt.

Kenmerken potentieel geweigerden

Alvorens wij bovenstaande onderzoeksvragen beantwoorden, is het van belang na te gaan wie de potentieel geweigerden zijn en hoe deze groep qua omvang en samenstelling verandert gedurende de onderzochte periode. In totaal zijn er in 2004 ruim 21.000 potentieel geweigerden woonachtig in de Stadsregio Rotterdam. In 2013 is dit aantal 19.000. Voor alle jaren geldt dat het merendeel van de potentieel geweigerden woonachtig is in de gemeente Rotterdam (ongeveer drie kwart).

Potentieel geweigerden zijn vaker dan de referentiegroep jong, man en alleenwonend. De potentieel geweigerden behoren vaker dan de referentiegroep tot niet-westerse allochtonen en veel vaker tot de groep westerse allochtonen. Trends tussen 2004 en 2013 laten een sterke groei van het aandeel westerse allochtonen zien (van 18% tot 27%). Hierbij gaat het vooral om personen afkomstig uit Oost Europese landen zoals Polen, Bulgarije en Tsjechië. Het aandeel niet-westerse allochtonen neemt gedurende dezelfde periode af van 65% naar 54%.

Bij vestiging in de Stadsregio hebben de potentieel geweigerden aanzienlijk minder persoonlijk inkomen dan de referentiegroep. Dit verschil verdwijnt echter binnen vijf jaar: de potentieel geweigerden verdubbelen hun inkomen op deze termijn en komen zo op hetzelfde (nog steeds ondermodale) niveau als de referentiegroep. Jaarlijks verdwijnt bijna 50% van de potentieel geweigerden uit deze categorie door het opbouwen van voldoende woonduur, het vinden van werk

of het verlaten van de Stadsregio. Tussen 2008 en 2013 verdwijnt zo 22% van de potentieel geweigerden door het vinden van werk, 31% door het opbouwen van voldoende woonduur, 4% door het vinden van werk en opbouwen van woonduur, en 27% door het verlaten van de Stadsregio.

Effecten Wbmgp op verhuisdynamiek en verhuisgedrag potentieel geweigerden

Verhuismobiliteit

De eerste onderzoeksvraag gaat in op de veranderende woningmarktpositie van potentieel geweigerden. Aandacht gaat hier vooral uit naar de verhuismobiliteit en de bestemmingsgemeenten, -buurten en –woningen van de potentieel geweigerden. De twee deelvragen die hierbij centraal staan zijn:

Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?

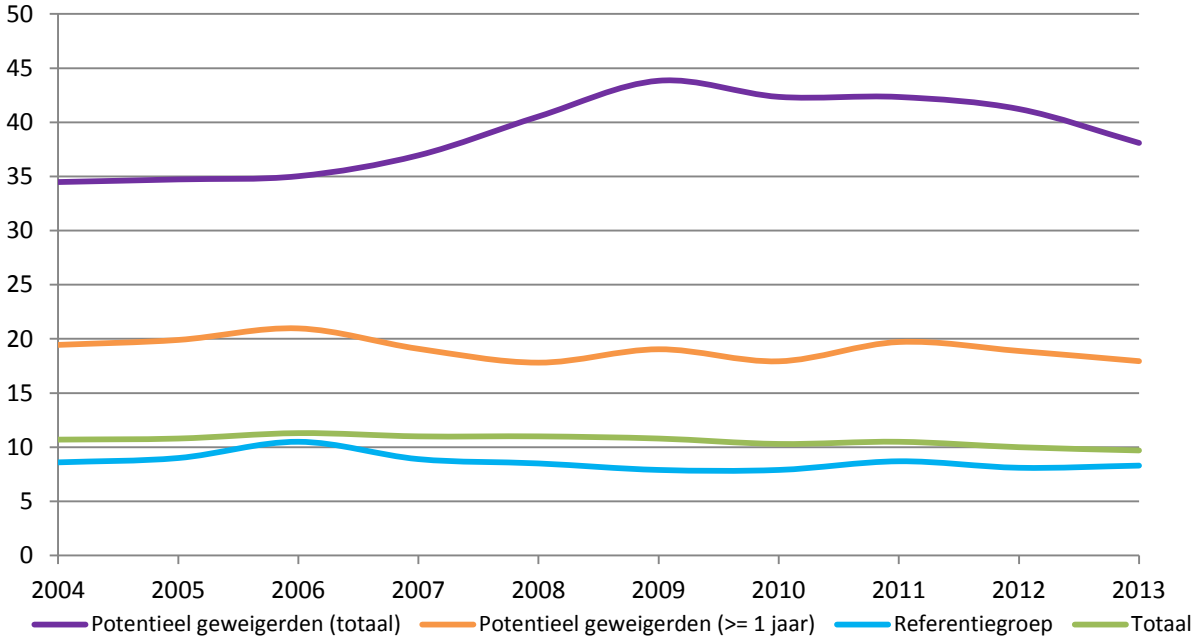
In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?

Uit de analyses blijkt dat de verhuismobiliteit onder de potentieel geweigerden hoog ligt (34,5% in 2004; 38% in 2013; zie Figuur 1). Als we de nieuwkomers in de Stadsregio (die per definitie verhuisd zijn) buiten beschouwing laten ligt de verhuismobiliteit in 2004 rond de 19% en in 2013 rond de 18%. De verhuismobiliteit van de referentiegroep is aanzienlijk lager (jaarlijks minder dan 10%) dan van de volwassen bevolking als geheel. De hoge verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden hangt voor een groot deel samen met de persoons- en huishoudenskenmerken van deze groep. Zij zijn relatief vaak jonge personen en kleine huishoudens zonder kinderen. Deze achtergrondkenmerken hangen in algemene zin samen met een hoge verhuiskans. Ook na corrigeren voor deze en andere achtergrondkenmerken, blijkt dat de potentieel geweigerden relatief vaak verhuizen, ook na invoering van de Wbmgp.

Uit deze analyses blijkt dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden structureel hoog is. Deze wordt niet significant veranderd door de invoering van de Wbmgp[10]. De hoge verhuismobiliteit hangt samen met de achtergrondkenmerken van de potentieel geweigerden. Daarnaast geldt in algemene zin dat nieuwkomers relatief vaak verhuizen.

[10] Het is hierbij van belang op te merken dat een hoge verhuismobiliteit niet per se positief of negatief is. Een hoge mobiliteit kan er op duiden dat de potentieel geweigerden in staat zijn hun woonsituatie aan te passen aan hun woonvoorkeuren. Tegelijkertijd kan een hoge mobiliteit ook een indicatie zijn voor precaire, onzekere woonomstandigheden die een verhuizing noodzakelijk maken.

Figuur 1. Verhuismobiliteit (%) van de potentieel geweigerden, referentiegroep en totale bevolking per jaar (2004-2013) naar woonduur.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Bestemmingswoning

Het type woning waar potentieel geweigerden naar verhuizen ("bestemmingswoning") verandert niet substantieel over de tijd: potentieel geweigerden verhuizen overwegend naar huurwoningen en woningen met een lage WOZ waarde. Hierbij valt op dat onder de potentieel geweigerden een groter aandeel van de verhuizers terecht komt in een woning met een zeer lage waarde dan onder de referentiegroep: in 2013 is dit voor deze groepen respectievelijk 29% en 21%[11]. Deze afhankelijkheid van overwegend goedkope huurwoningen komt overeen met het beeld dat potentieel geweigerden een relatief zwakke woningmarktpositie kennen. Zij zijn overwegend aangewezen zijn op de onderkant van de woningmarkt in de regio.

Potentieel geweigerden zijn relatieve nieuwkomers in de regio. Voor hen kan het moeilijk zijn via reguliere wegen aan een woning te komen: ze hebben een laag inkomen en hebben geen of een korte wachttijd voor een sociale huurwoning. Een belangrijke manier waarop potentieel geweigerden toch een woning weten te vinden is door inwoning. Hierbij gaat het om het samenwonen met personen buiten het eigen huishouden. Jaarlijks (zowel voor als na invoering van de Wbmgp) is er in bijna 50% van de woningen waar potentieel geweigerden naar toe verhuizen sprake van inwoning. Dit is voor de referentiegroep ongeveer 15% en voor de bevolking als geheel zo'n 20%. Dergelijke vormen van inwoning waren ook een belangrijke manier waarop potentieel geweigerden ook na invoering van de Wbmgp een woning weten te vinden in de aangewezen

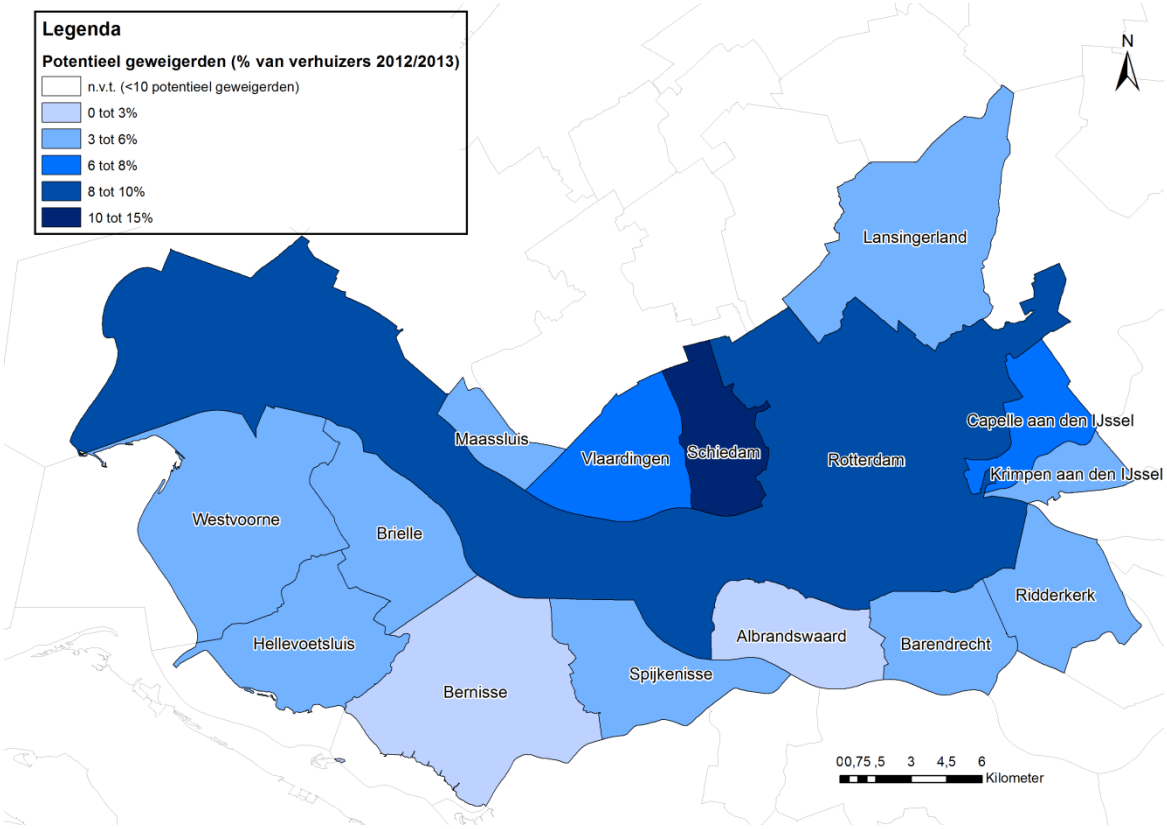
[11] Dit zou kunnen komen door een relatief sterke oriëntatie op de gemeente Rotterdam waar woningwaardes doorgaans lager zijn dan in de regio. Echter, ook wanneer alleen naar de gemeente wordt gekeken blijven de verschillen tussen deze groepen min of meer gelijk.

buurten. Vanaf eind 2014 is het echter ook bij inwoning verplicht een huisvestingsvergunning aan te vragen.

Bestemmingsgemeenten

Eerder is al aan bod gekomen dat de potentieel geweigerden vooral georiënteerd zijn op de gemeente Rotterdam. Voor alle jaren geldt dat meer dan 70% van de potentieel geweigerden naar of binnen Rotterdam verhuist. Ongeveer 9% van alle verhuizers behoort hier tot de groep potentieel geweigerden. In de meeste andere gemeenten in de regio is sprake van een toename van de (relatieve) instroom van potentieel geweigerden gedurende de periode 2004-2013, maar de instroom blijft laag in vergelijking met Rotterdam. In het merendeel van de gemeenten gaat het hier om een instroom van enkele tientallen individuen per jaar[12]. Schiedam vormt hierop een uitzondering: door een aanzienlijke toename van de toestroom van potentieel geweigerden is het aandeel potentieel geweigerden onder de verhuizers hier in 2012/2013 groter dan in Rotterdam (11%) (zie Figuur 2). In absolute aantallen geldt echter dat de instroom in Schiedam slechts een fractie blijft van die in Rotterdam: waar in 2013 73% van de potentieel geweigerden naar of binnen Rotterdam verhuist is dit voor Schiedam 8%.

Figuur 2. Potentieel geweigerden als percentage van totaal aantal verhuizingen naar/binnen gemeente 2012/2013

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

[12] In 2013 is de instroom van potentieel geweigerden in tien (van de vijftien) gemeenten minder dan 100 personen.

Deze bevindingen laten zien dat potentieel geweigerden sterk gericht blijven op de gemeente Rotterdam. Dit is ondanks beleid van de gemeente dat zich richt op het spreiden van de goedkopere sociale huurvoorraad en lagere inkomensgroepen over de Stadsregio. Als gevolg van dit beleid en andere veranderingen op de woningmarkt is de goedkope huurvoorraad in Rotterdam afgenomen. Tussen 2006 en 2013 is de goedkope huurvoorraad met ongeveer 8% afgenomen. De invoering van de Wbmgp maakt dat voor de groep potentieel geweigerden het aanbod gedurende deze periode in totaal met bijna 20% gekrompen is (+/- 33.000 woningen). Het gevolg van deze veranderingen is dat de woningmarktpositie van de potentieel geweigerden is verslechterd. Toch weten de potentieel geweigerden blijkbaar nog steeds een plek te verwerven in de stad.

Bestemmingsbuurten

Qua bestemmingsbuurten geldt dat de potentieel geweigerden vooral verhuizen naar buurten met een relatief lage of stagnerende woningwaardeontwikkeling. Dit zijn ook de buurten waar al veel personen zonder inkomen uit werk woonachtig zijn. Tarwewijk en Bloemhof kennen voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp de grootste instroom van potentieel geweigerden. In beide buurten behoort in 2004/2005 bijna 1 op de 5 verhuizers tot de groep potentieel geweigerden. Ook veel andere buurten kennen een relatief grote instroom van potentieel geweigerden. Zo behoort in Afrikaanderwijk en Pendrecht ruim 15% van de verhuizers tot deze groep. Daarnaast kennen ook veel overwegend vooroorlogse stadsbuurten ten westen van het stadscentrum een grote instroom.

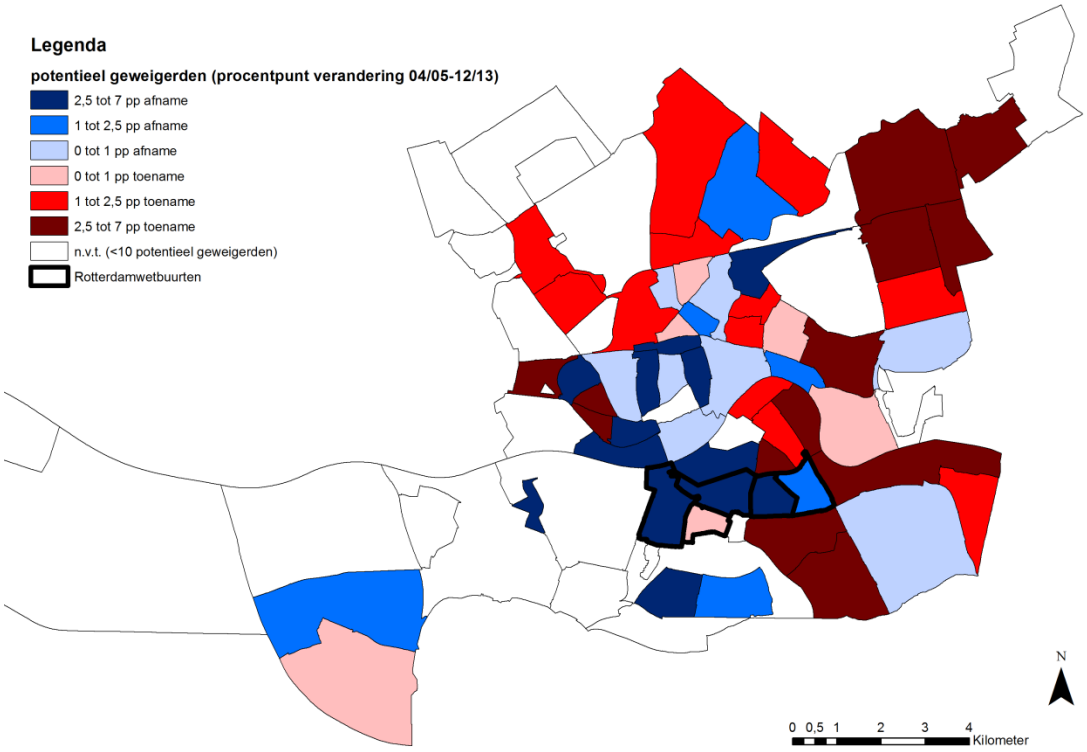
Tussen 2004 en 2013 vinden er, qua bestemmingsbuurten, duidelijke veranderingen plaats. Deze zijn deels het gevolg van de Wbmgp: in de aangewezen buurten neemt de instroom van potentieel geweigerden substantieel af. Ook andere woningmarktveranderingen, zoals de verkoop van huurwoningen en sloop/nieuwbouw dragen bij aan deze veranderingen. Het algemene patroon is dat de instroom van potentieel geweigerden vooral afneemt in de centrale stadsbuurten (waaronder Spangen en Middelland), buurten waar veel herstructurering heeft plaatsgevonden (o.a. Pendrecht), en buurten waar een intensief proces van opwaardering hebben gekend (o.a. Katendrecht).

De instroom van potentieel geweigerden neemt daarentegen tussen 2004 en 2013 toe in de buurten die zich meer in de periferie van de gemeente Rotterdam bevinden. Hier zijn grofweg drie “clusters” van buurten te onderscheiden. Het gaat hier ten eerste om buurten die grenzen aan, of in de buurt liggen van, de aangewezen buurten zoals Afrikaanderwijk en Vreewijk. Een tweede cluster zijn de vooroorlogse buurten in het uiterste westen van Rotterdam (o.a. Bospolder, Tussendijken en Oud-Mathenesse). Ook de overwegend vooroorlogse wijken Schiedam Oost en West vallen hieronder. Over het algemeen bevinden zich in deze twee clusters buurten met een achterblijvende woningwaardeontwikkeling. Bovendien lijkt voor deze buurten sprake te zijn van dat de ene groep huishoudens zonder inkomen uit werk (de potentieel geweigerden) de plaats van de andere inneemt (huishoudens zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur). Deze buurten kenden al een hoog aandeel potentieel geweigerden.

Een derde cluster buurten bevindt zich in het noordoosten van de stad waaronder Zevenkamp, Ommoord en Het Lage Land. Het gaat hier overwegend om naoorlogse buurten met een groot aandeel gezinswoningen gebouwd in een relatief lage dichtheid. Deze buurten kenden een aanvankelijk geringe instroom van potentieel geweigerden maar kennen dus een substantiële toename daarvan. Deze toename congrueert onder andere met een stagnerende woningwaardeontwikkeling in deze buurten wat kan wijzen op een afnemende populariteit.

Uit de analyses blijkt dat ook na de invoering van de Wbmgp de aangewezen buurten toch nog een behoorlijke instroom van potentieel geweigerden kennen. Belangrijke verklaringen hiervoor zijn het verhuizen naar een koopwoning (al dan niet in eigen bezit) en het gaan inwonen bij een of meerdere huishoudens.

Figuur 3. Procentpuntverandering in het aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013 in Rotterdam.

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Conclusie: antwoorden op vraag 1:

Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning? (verhuismobiliteit, bestemmingswoningen, bestemmingsgemeenten en bestemmingsbuurten)

- De verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden is zowel voor als na de invoering van de Wbmgp hoog. Deze is bovendien enigszins toegenomen tussen 2004 en 2013.
- De bestemmingswoningen zijn min of meer gelijk gebleven: potentieel geweigerden verhuizen overwegend naar goedkope huurwoningen. In bijna 50% van de gevallen is sprake van inwoning.
- Wat betreft bestemmingsgemeenten geldt dat potentieel geweigerden georiënteerd blijven op Rotterdam. Ongeveer drie kwart van de potentieel geweigerden woont in Rotterdam.
- Qua bestemmingsbuurten zijn er wel substantiële veranderingen waar te nemen waarbij potentieel geweigerden in toenemende mate verhuizen naar relatief perifere buurten. Dit zijn buurten waar sprake is van een relatieve neergang – dit komt bijvoorbeeld tot uiting in een achterblijvende woningwaardeontwikkeling.

Veranderingen in de bevolkingssamenstelling van buurten

Aangewezen buurten

De veranderende verhuisstromen van potentieel geweigerden hebben invloed op de bevolkingssamenstelling van buurten. Daarnaast hebben ook de verhuisstromen van andere bevolkingsgroepen invloed. Ten slotte oefenen andere processen – zoals sociale mobiliteit en levensloopprocessen – invloed uit op de sociaaleconomische samenstelling van buurten. Door deze te analyseren beantwoorden wij de tweede onderzoeksvraag:

Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?

Wat betreft verhuisstromen, heeft de Wbmgp een duidelijk effect op de aangewezen buurten. Er is een afname van het aandeel potentieel geweigerden in de instroom. Bovendien zien we ook dat het aandeel onder alle buurtbewoners afneemt (gewogen gemiddelden: van 6,8% in 2004 naar 4,7% in 2013). Dit komt niet alleen door een negatief migratiesaldo, maar ook door potentieel geweigerden die in de buurt blijven wonen en zo na verloop van tijd voldoende woonduur opbouwen.

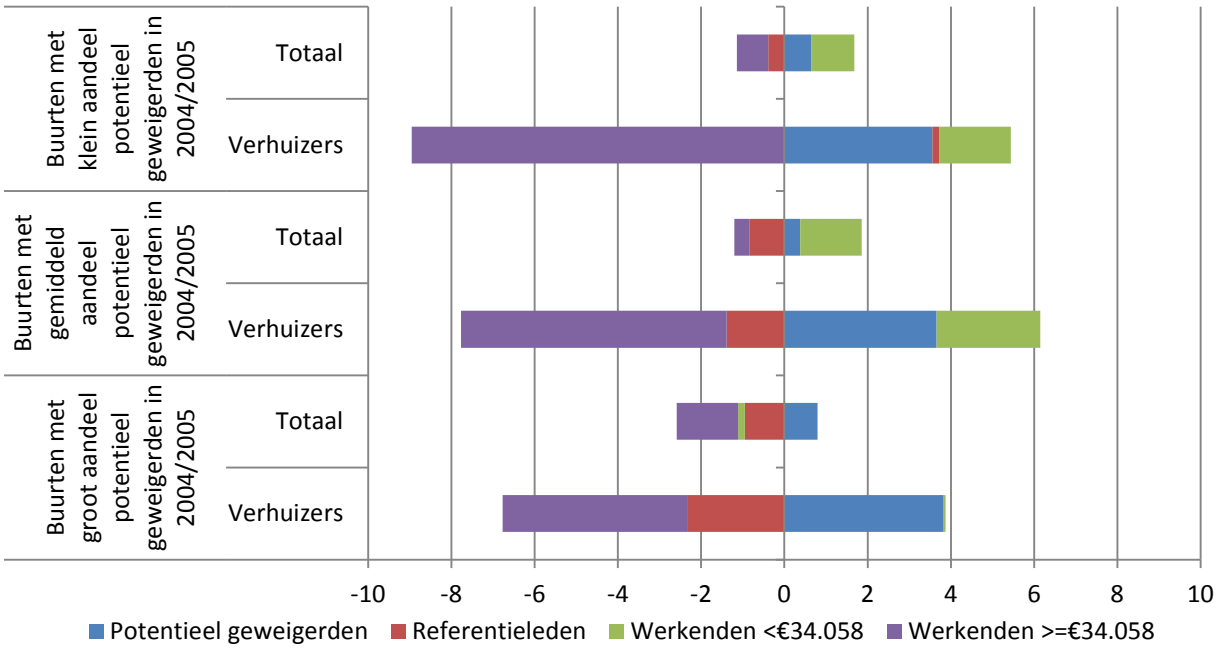
Een opvallende bevinding is dat de referentiegroep – personen zonder inkomen uit werk die wel voldoende woonduur hebben om in aanmerking te komen voor een huisvestingsvergunning – ook in mindere mate de aangewezen buurten instromen. Hun aandeel onder de verhuizers daalt met 1,4 procentpunten. Deze bevinding spreekt mogelijke verwachtingen tegen dat andere personen zonder inkomen uit werk uit de regio de plek van potentieel geweigerden innemen. De groep die daarentegen sterk groeit zijn de werkenden met een relatief laag inkomen (onder de sociale huurgrens). Dit zijn werkenden die behoren tot de lage en lage-middeninkomens categorie. Ook de groep werkenden met een hoger inkomen groeit enigszins in de aangewezen buurten. Deze groei is echter kleiner dan gemiddeld in Rotterdam.

Overige buurten

Veranderingen op de Rotterdamse woningmarkt, mede als gevolg van de Wbmgp, hebben geleid tot een nieuwe patronen van ruimtelijke uitsortering voor nieuwkomers zonder werk uit inkomen. In de buurten waar de instroom van potentieel geweigerden sterk toeneemt is doorgaans eveneens sprake van een relatieve toename – of beneden gemiddelde afname – van overige huishoudens zonder inkomen uit werk (de referentiegroep) onder verhuizers (Figuur 4). Dit duidt op de relatieve neergang van deze buurten, met als gevolg dat hier een deel van de woningmarkt toegankelijk wordt voor groepen met een relatief slechte woningmarktpositie. Uitzondering hierop zijn buurten waar sprake was van een toenemende instroom van potentieel geweigerden terwijl deze instroom in 2004 ook al groot was (o.a. Afrikaanderwijk en Bospolder). In deze buurten is sprake van een daling van het aandeel overige huishoudens zonder inkomen uit werk. In deze buurten lijkt de ene groep huishoudens zonder inkomen uit werk (de potentieel geweigerden) de plaats van de andere in te nemen (de referentiegroep).

In de buurten waar de instroom van potentieel geweigerden sterk is toegenomen tussen 2004 en 2013, is de instroom van vooral hogere inkomensgroepen sterk afgenomen. Echter, wanneer gekeken wordt naar de totale bevolking dan is deze afname aanzienlijk kleiner. Dit wordt verklaard door een eveneens scherpe afname van de uitstroom van hogere inkomensgroepen.

Figuur 4. Veranderingen (procentpunt) in de samenstelling van verhuizers (2004/2005-2012/2013) en totale bevolking (2004-2013) in buurten met een sterke groei van het aandeel potentieel geweigerden.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: overige groepen niet opgenomen.

Conclusie: antwoorden op vraag 2
Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?

- De Wbmgp heeft bijgedragen aan veranderingen in de ruimtelijke uitsortering van verschillende bevolkingsgroepen in de stad.
- De buurten die een aanzienlijke toename van de instroom van potentieel geweigerden kennen zijn doorgaans buurten die zich in een proces van relatieve neergang bevinden.
- In deze buurten verandert de bevolkingssamenstelling, waarbij niet alleen de instroom van potentieel geweigerden toeneemt, maar ook die van overige personen zonder inkomen uit werk en – met name – werkenden met een relatief laag inkomen.
- In de aangewezen buurten neemt vooral de instroom van werkenden met relatief lage inkomens toe.
- De instroom van personen zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur (de referentiegroep) neemt hier juist sterker dan gemiddeld af.

Veranderingen in leefbaarheid en veiligheid

Veranderingen in de aangewezen buurten
De aangewezen buurten trekken dus meer lagere middenklasse en arme werkenden aan. Hierdoor verandert de bevolkingssamenstelling. Volgens de beleidstheorie van de wet zou een veranderde bevolkingssamenstelling een (indirect) positief effect hebben op het leefklimaat in de aangewezen buurten. In de derde onderzoeksvraag wordt nagegaan of dit heeft bijgedragen aan een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid:

Heeft de toegepaste maatregel uit H3 van de Wbmgp daadwerkelijk effect gehad op de leefbaarheid en veiligheid van de aangewezen gebieden?

Om deze vraag te beantwoorden vergelijken wij de ontwikkeling van de veiligheid in de aangewezen buurten met andere buurten in Rotterdam. Hierbij houden wij rekening met verschillen in buurtstatus en veranderingen op de woningmarkt – zoals veranderingen in de woningwaarde en het aandeel koopwoningen – in de buurten. Aan de hand van een aangepaste Veiligheidsindex[13] constateren wij dat gedurende de periode 2006-2013 de aangewezen buurten een negatievere ontwikkeling laten zien dan de overige buurten van de stad. Dit verband houdt ook stand wanneer andere veranderingen in en ingrepen op de woningmarkt in acht worden genomen.

De Veiligheidsindex is opgebouwd uit verschillende dimensies zoals diefstal, geweld, inbraak en drugsoverlast. De index biedt ook inzicht in dimensies die meer samenhangen met leefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving, zoals vandalisme, overlast en de vraag of de buurt “schoon en heel” is. Een nadere analyse van deze afzonderlijke dimensies toont dat alleen de dimensie ‘diefstal’ zich overwegend positief heeft ontwikkeld in de aangewezen buurten[14]. Voor de scores op de overige dimensies geldt dat deze zich overwegend in zowel absolute als relatieve zin negatief ontwikkeld hebben. Vooral de dimensies die meer inzicht geven in de leefbaarheid (overlast en schoon en heel) hebben zich negatief ontwikkeld. De veranderingen in de verhuisstromen en bevolkingssamenstelling hebben zich niet vertaald in een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in de buurten waar de Wbmgp wordt toegepast.

Bij deze conclusie moet wel worden opgemerkt dat de wet niet noodzakelijk de oorzaak is van deze achterblijvende ontwikkelingen. Veranderingen in stedelijk beleid, politie en justitie, onderwijs, sociaal-maatschappelijke dienstverlening, etc. op buurt-, gemeentelijk en landelijk niveau vallen buiten de opdracht van deze evaluatie. Deze bevindingen duiden er echter wel op dat de wet niet heeft bijgedragen aan een aantoonbare verbetering.

[13] De Veiligheidsindex is een instrument dat data van gemeente en politie (o.a. aangiften) combineert met surveydata waarbij ongeveer 15.000 Rotterdammers (afhankelijk van het jaar) gevraagd wordt naar hun ervaren veiligheid. Het instrument werd tot 2014 ontwikkeld door de Directie Veiligheid. Zie: http://www.rotterdam.nl/veiligheidsindex2014. In deze evaluatie is gebruik gemaakt van een aangepaste Veiligheidsindex waarbij contextvariabelen (zoals bevolkingssamenstelling en woningvoorraad) buiten beschouwing zijn gelaten

[14] Voor alle dimensies geldt dat een verbetering van de score inhoudt dat de problematiek in het kader van deze dimensie verminderd is. In dit geval geldt dat diefstal een minder groot probleem is geworden in de aangewezen buurten.

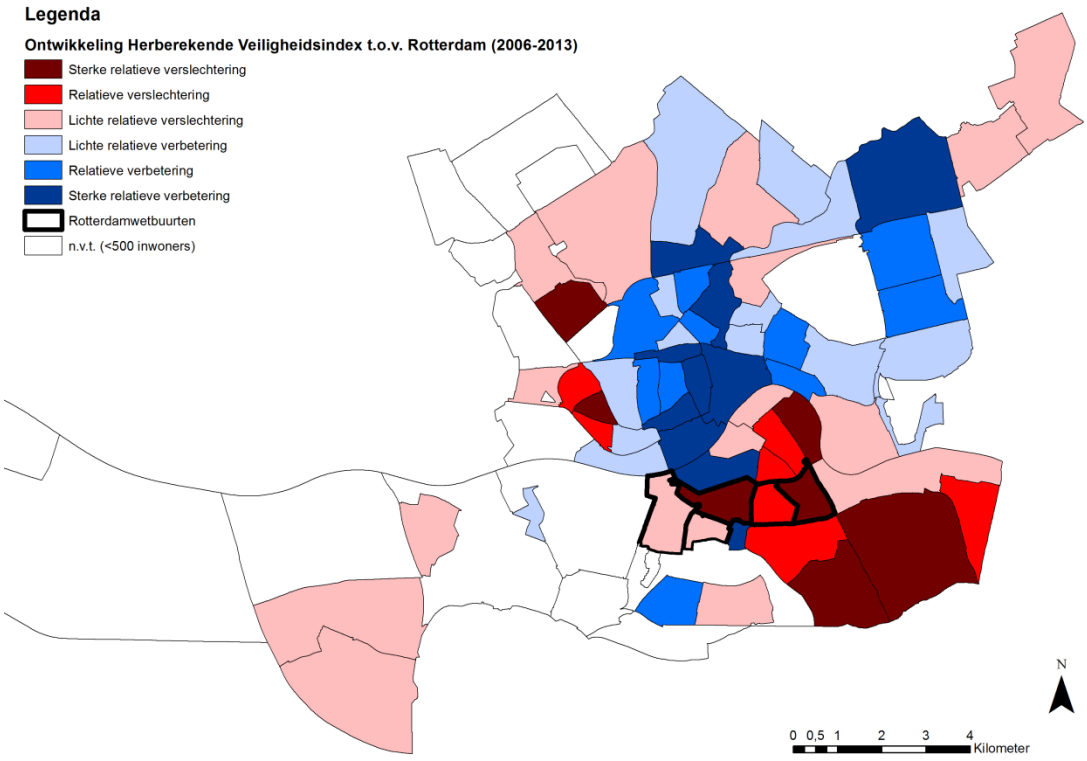
Leefbaarheid elders

Ruimtelijke analyses laten zien dat nieuw gearriveerden in de Stadsregio zonder werk zich mede als gevolg van de Wbmgp concentreren in de goedkopere, minder populaire buurten van de gemeente Rotterdam. Eén van de vragen van dit onderzoek was of dit leidt tot een verandering van het leefklimaat in deze buurten:

Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?

Figuur 5 toont per buurt de relatieve ontwikkeling van de herberekende veiligheidsscore vanaf 2006 – het jaar waarin de Wbmgp werd ingevoerd. Onze analyses laten zien dat de herberekende Veiligheidsindex zich relatief negatief heeft ontwikkeld in de buurten met een substantiële toename van de instroom van potentieel geweigerden. Longitudinale analyses laten ook zien dat buurten met een afnemende instroom een overwegend positieve ontwikkeling in de veiligheid kennen. Dit verband is echter niet eenduidig: voor veel buurten, waaronder de meeste aangewezen buurten, geldt een tegenovergestelde trend. Ook de buurten in het noordoosten tonen een tegenovergestelde trend. Een verandering in de dimensie 'diefstal' lijkt de belangrijkste dimensie te zijn bij dit verband. De dimensies 'schoon en heel', 'overlast' en 'vandalisme' laten apart geen significante verbanden zien met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden. Dit duidt er op dat een extra instroom van potentieel geweigerden niet zorgt voor een substantiële verandering van het leefklimaat in buurten.

Figuur 5. Relatieve ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex per buurt gedurende de periode 2006-2013.

Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Samenvattend kan gesteld worden dat er een licht negatief verband bestaat tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en de leefbaarheid en veiligheid van buurten. De causaliteit staat echter niet vast. Hoewel de potentieel geweigerden een verslechtering van de leefbaarheid en veiligheid in de buurt kunnen veroorzaken, kan de relatie ook andersom zijn. Door de zwakke en verslechterde positie op de woningmarkt zijn potentieel geweigerden aangewezen op buurten waar sprake is van een relatieve neergang. Deze neergang kan onder andere tot uiting komen in de plaatselijke leefbaarheid en veiligheid. Onze analyses laten zien dat, wanneer gekeken wordt naar afzonderlijke jaren, zowel voor als na de invoering van de wet er een sterk negatief verband is tussen de veiligheidsscore en de instroom van nieuwkomers zonder inkomen uit werk. Dit suggereert dat de potentieel geweigerden aangewezen zijn op buurten met relatief lage scores. Daarbij, wanneer rekening gehouden wordt met algemene veranderingen in de bevolkingssamenstelling van buurten, blijkt uit analyse dat er geen “extra” samenhang bestaat tussen (veranderingen in) de verhuispatronen van potentieel geweigerden en de veiligheidsscore.

Conclusie: antwoorden op vraag 3

a) Heeft de toegepaste maatregel uit H3 van de Wbmgp daadwerkelijk effect gehad op de leefbaarheid en veiligheid van de aangewezen gebieden?
b) Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?

- Sinds de invoering van de Wbmgp kennen de aangewezen buurten overwegend een relatieve verslechtering van de veiligheidsscore.
- Deze relatieve verslechtering blijft wanneer rekening gehouden wordt met ingrepen op de woningmarkt en veranderingen in de woningvoorraad van deze en de overige buurten.
- De Wbmgp heeft niet bijgedragen aan een aantoonbare verbetering van de veiligheid en leefbaarheid.
- In overige buurten waar de instroom van potentieel geweigerden is toegenomen heeft de herberekende Veiligheidsindex zich veelal relatief negatief ontwikkeld. Dit verband geldt echter niet voor alle buurten.
- Causaliteit is hier lastig vast te stellen: door hun slechte woningmarktpositie zijn potentieel geweigerden veelal aangewezen op buurten met een achterblijvende ontwikkeling. Deze neergang kan onder andere tot uiting komen in de plaatselijke leefbaarheid en veiligheid.

Samenvattend

Op basis van deze evaluatie kunnen niet direct uitspraken worden gedaan over de wenselijkheid van de Wbmgp. Deze wenselijkheid hangt immers niet alleen af van de effecten die we hier in kaart brengen (in termen van verhuisstromen, bevolkingssamenstelling, leefbaarheid of veiligheid) maar ook van de legitimiteit van de middelen die worden gehanteerd (met name het uitsluiten van bewoners op basis van inkomenssituatie en woonduur). Die vraag of het beleidsinstrument geoorloofd is onverminderd actueel maar kan niet beantwoord worden met dit onderzoek naar de effecten van het beleid. Voorts dient te worden opgemerkt dat wij de wet hebben geëvalueerd zoals deze bestond en is uitgevoerd in de periode 2006-2013. Recente wijzigingen en strengere

handhaving vallen buiten de periode en mogelijke effecten daarvan zijn niet geëvalueerd. Toch heeft dit evaluatieonderzoek wel implicaties voor discussies over de voortzetting en aanpassing van de Rotterdamwet. Wat betreft de effecten kunnen we enerzijds vaststellen dat de toepassing van de Rotterdam uitsorteringsprocessen heeft veranderd: potentieel geweigerden verhuizen nu minder naar de aangewezen buurten en vaker naar relatief goedkope buurten aan de randen van de stad. Anderzijds kunnen we geen (positief) effect op de veiligheid en leefbaarheid in de aangewezen buurten vaststellen.

Aanbevelingen

Ten eerste is het van belang om bij de bespreking en evaluatie van de wet een duidelijk onderscheid te maken tussen doel en middel. Uit deze evaluatie blijkt dat de Wbmgp ervoor heeft gezorgd dat een groter aandeel werkenden naar de aangewezen buurten verhuist. Dit is niet vanzelfsprekend, omdat huishoudens zonder inkomen uit werk wel naar de aangewezen buurten mogen verhuizen als zij voldoende woonduur (meer dan zes jaar) hebben opgebouwd. Het is dus denkbaar dat werklozen met een korte woonduur worden vervangen door werklozen met een lange woonduur, waardoor de sociaal-economische samenstelling van de buurt niet verandert. Uit onze resultaten blijkt dat de samenstelling van de bevolking wel verandert: de geweigerde groepen worden niet zozeer vervangen door werklozen met een lange woonduur maar door werkenden met een korte woonduur. Dit dient echter niet geïnterpreteerd te worden als bewijs dat de wet haar doel bereikt, aangezien deze veranderingen in de bevolkingssamenstelling zich niet vertalen in een aantoonbare verbetering van de leefbaarheid of veiligheid. Om die reden moet ervoor worden gewaakt om het middel (de uitsluiting van bepaalde groepen) niet te verwarren met het doel (de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid).

Ten tweede is het van belang er rekening mee te houden dat de groep die zich nu niet kan vestigen in de aangewezen gebieden divers en dynamisch is. Zo bevinden zich onder de huishoudens die op een bepaald moment geweerd worden zowel langdurig werklozen als huishoudens die aanzienlijke sociale stijging meemaken. De Wbmgp zal daarom per definitie een zekere mate van willekeur kennen. Die willekeur wordt groter naarmate groepen breed worden gedefinieerd naar achtergrondkenmerken (in plaats van naar feitelijk gedrag). Los van de principiële discussie over de vraag of het gerechtvaardigd is groepen te verbieden zich te vestigen in bepaalde wijken, blijft het zaak om bij uitsluitende bepalingen voortdurend te evalueren wie uitgesloten wordt en in hoeverre dit wenselijk of effectief is met het oog op de doelen van de wet.

Ten derde is het van belang niet alleen te kijken naar de gevolgen van toepassing van de wet in aangewezen gebieden. In dit onderzoek is daarom ook gekeken naar de wijken met veel instroom van potentieel geweigerden. Geweerde huishoudens verhuizen nu in toenemende mate naar andere buurten. Uit onze evaluatie blijkt dat nieuwe concentraties van niet-werkenden ontstaan aan de randen van de stad, in goedkope, relatief arme buurten die nu (nog) niet bekend staan als achterstandswijken maar die wel een relatief negatieve ontwikkeling doormaken. De neergang van deze buurten kan worden versneld wanneer niet-werkenden worden uitgesloten van binnenstedelijke buurten. Dergelijke effecten geven de noodzaak aan om de gevolgen van de Wbmgp ook op stads- en regioniveau in overweging te nemen.

Dat geen aantoonbare verbeteringen hebben plaatsgevonden in de aangewezen buurten kan komen door de beperkte effectiviteit van de wet maar een andere mogelijkheid is dat deze buurten in het bijzonder worden geraakt door bezuinigingen op ander beleid, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, onderwijs of stedelijke vernieuwing. Dit zou betekenen dat het risico bestaat dat de Wbmgp niet wordt gebruikt als aanvulling op regulier beleid maar als substituut. In beide gevallen (de toepassing Wbmgp heeft geen effect, of de toepassing Wbmgp kan de negatieve effecten van andere ontwikkelingen niet ongedaan maken) is er reden om te zoeken naar andere manieren om de wijken en hun bewoners vooruit te helpen.

Evaluatie effecten Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek ("Rotterdamwet") in Rotterdam

1 Introductie

1.1 Aanleiding en doel

In juli 2006 werd, na een eerder kleinschaliger experiment, de *Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (Wbmgp)* ingevoerd in Rotterdam. De wet heeft als doel gemeenten een extra instrument te bieden waarmee ' de opeenstapeling van problemen van sociale, economische en fysieke aard' in specifieke buurten beter aangepakt kan worden.

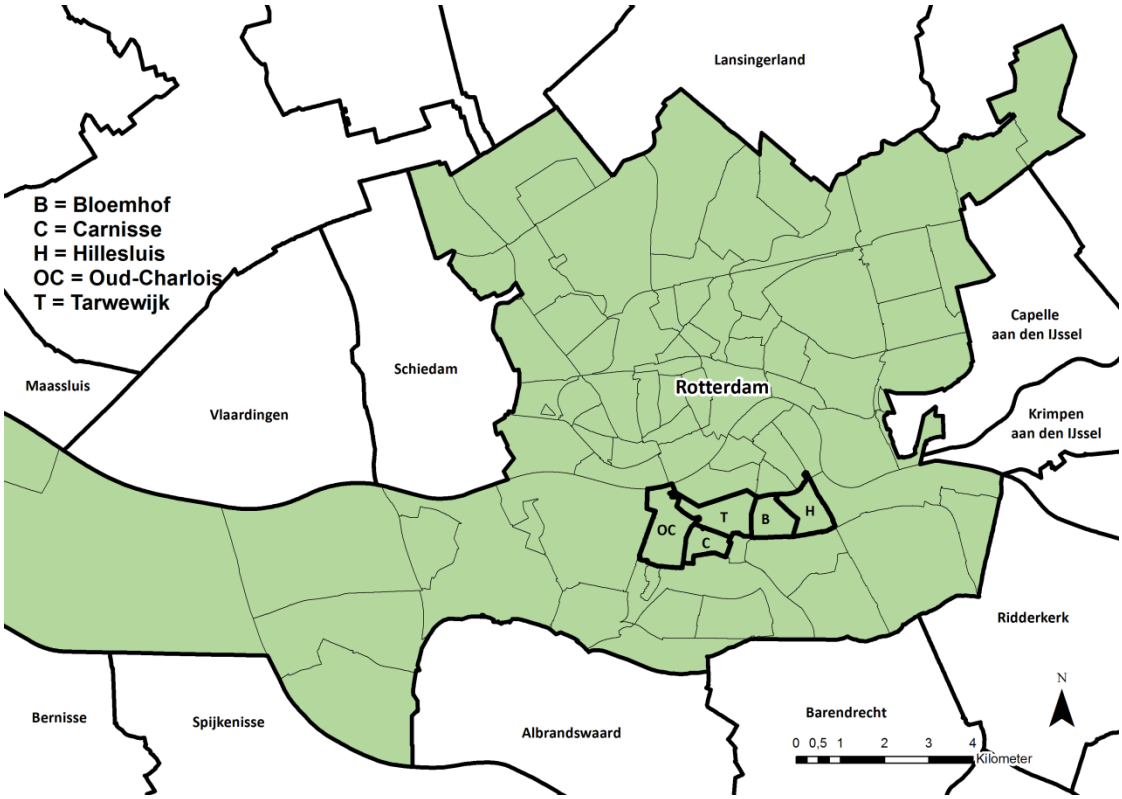
In een debat op 8 april 2014 met de Eerste Kamer over de wetswijziging Wbmgp, gaf de Kamer aan de evaluaties, die tot nu toe zijn uitgevoerd, onvoldoende te vinden. De minister voor Wonen en Rijksdienst heeft toegezegd een onafhankelijke en wetenschappelijke evaluatie te zullen laten uitvoeren naar het effect van de maatregelen uit hoofdstuk 3 van de Wbmgp (toegang tot de woningmarkt).

In deze evaluatie wordt uitsluitend gekeken naar de doorwerking van de maatregelen die vallen onder Hoofdstuk 3, artikel 8 van de wet. Dit hoofdstuk biedt gemeenten de mogelijkheid de instroom van bevolkingsgroepen te beperken in aangewezen gebieden door de eis 'inkomen uit arbeid te stellen.

De wet werd aanvankelijk toegepast in vier buurten in Rotterdam: Hillesluis, Carnisse, Oud-Charlois en Tarwewijk[1]. In 2010 werd de toepassing van de wet vervolgens uitgebreid naar de buurt Bloemhof, grenzend aan zowel Tarwewijk als Hillesluis (Figuur 1.1). Eind 2014 is de toepassing wederom uitgebreid, nu naar delen van Delfshaven. Aangezien Rotterdam een voortrekkersrol had in de totstandkoming van de wet, wordt de wet al snel de "Rotterdamwet" genoemd. Lange tijd was Rotterdam eveneens de enige gemeente die de wet daadwerkelijk toepaste. Vanaf begin 2015 wordt de wet echter ook toegepast in Nijmegen. In deze evaluatie zullen wij vooral de afkorting Wbmgp gebruiken. Deze evaluatie richt zich op de periode 2004-2013 en beslaat derhalve niet de laatste verlenging van de wet in 2014 en de daarmee gepaard gaande uitbreiding naar enkele straten in Delfshaven.

[1] Hierbij is het van belang te vermelden dat tussen 2006 en 2010 de Wbmgp ook is toegepast in enkele straten buiten deze buurten. Deze worden in deze evaluatie niet meegenomen als aangewezen gebieden.

Figuur 1.1. De aangewezen buurten in Rotterdam.

Bron: Kaartlaag CBS/Kadaster; eigen bewerking. Noot: de buurten zijn aangewezen in juli 2006, met uitzondering van Bloemhof (aangewezen in juli 2010). Zie appendix A voor een overzichtskaart van Rotterdam met buurtnamen.

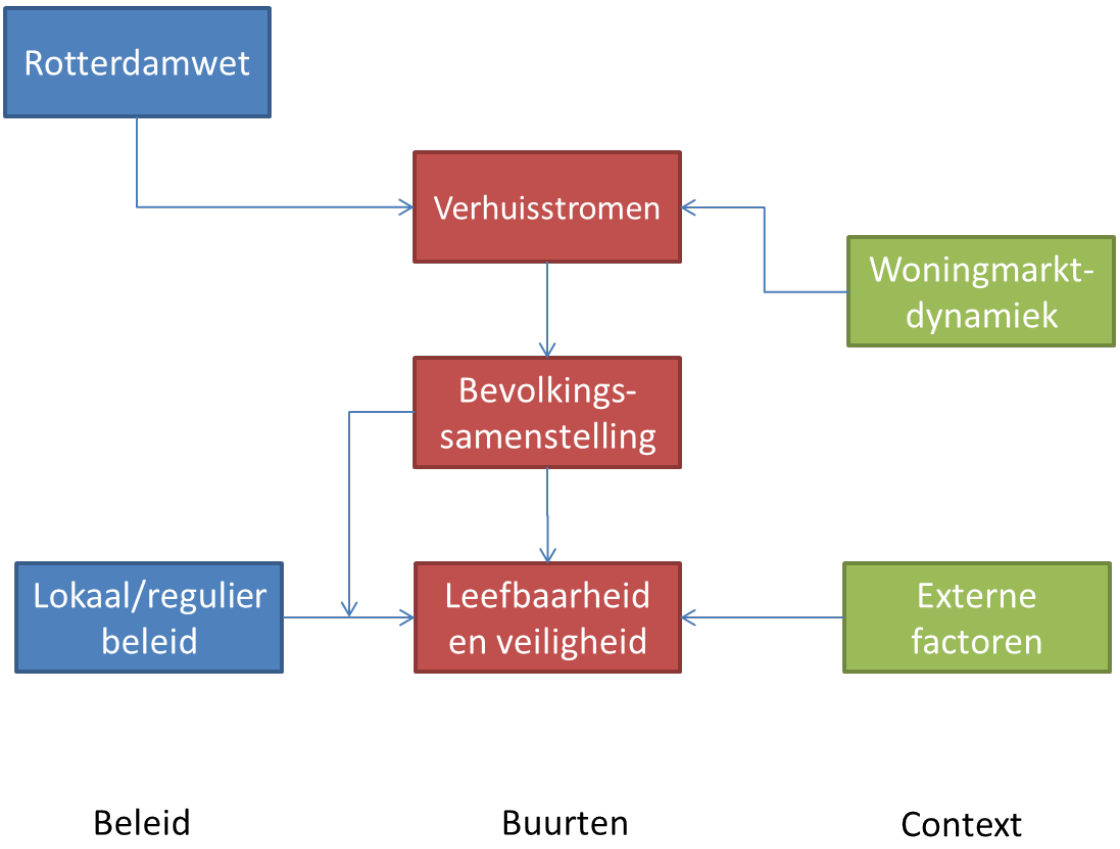
Dit rapport heeft als doel de effecten van de Wbmgp inzichtelijk te maken[2]. Hierbij redeneren wij vanuit de beleidstheorie die ten grondslag ligt aan de wet. In de Memorie van Toelichting van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2004/2005, 30.091, nr.3) over de Wbmgp wordt deze theorie en het inzetten van de Wbmgp als volgt verwoord:

> "De maatregelen, die dit wetsvoorstel beoogt mogelijk te maken, zijn er op gericht om via regulering van het aanbod aan woonruimte in bepaalde wijken ook op de kortere termijn de bestaande segregatie van inkomens over de stad actief tegen te gaan en aldus het leefklimaat voor de bewoners in die wijken te verbeteren. In de aan te wijzen wijken zullen al diverse maatregelen om de integratie van bewoners te bevorderen en de leefbaarheid te verbeteren in voorbereiding zijn of in gang zijn gezet. De beschikbare middelen en capaciteit van betrokken gemeenten zijn echter aan grenzen gebonden. Juist in een dergelijke situatie kan het nodig zijn om een bepaalde wijk rust en tijd te bieden, zodat de gemeente met de aanwezige bewoners daadwerkelijk tot resultaten kan komen wat betreft integratie en leefbaarheid. De tijdelijke inperking van de instroom van nieuwe bewoners in een sociaal-economisch zwakke positie, zoals dit wetsvoorstel voorstelt, vormt een passende maatregel om deze 'adem-pauze' tot stand te brengen" (p.12).

[2] Zie ook de eerdere evaluaties door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek, tegenwoordig Onderzoek en Business Intelligence (OBI), van de gemeente Rotterdam.

Figuur 1.2 maakt inzichtelijk hoe de Wbmgp, deze beleidstheorie volgend, in verschillende stappen uiteindelijk effect zou moeten hebben op een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid van de aangewezen buurten. De wet kan alleen invloed uitoefenen op de verhuisstromen naar de aangewezen buurten. Daarnaast worden verhuisstromen eveneens beïnvloed door overige ingrepen en veranderingen op de Rotterdamse woningmarkt. Veranderende verhuisstromen moeten resulteren in een verandering in de bevolkingssamenstelling van de aangewezen buurten. In het bijzonder is het "binden van de midden- en hogere inkomens […] noodzakelijk om een gezond sociaal-economisch fundament en een stabiele ontwikkeling hiervan mogelijk te maken" (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2014, p.1; zie ook Tweede Kamer, 2005). Volgens de beleidstheorie zou hiermee bestaand beleid een grotere positieve bijdrage moeten leveren aan de leefbaarheid. Zo zouden veranderingen in de bevolking indirect moeten bijdragen aan de leefbaarheid. Het tegengaan van segregatie moet het leefklimaat verbeteren in de aangewezen buurten. Zowel het directe als het indirecte effect zijn in Figuur 1.2 schematisch weergegeven.

Figuur 1.2. Beleidstheorie van de werking van de Wbmgp en mogelijke invloed op leefbaarheid en veiligheid.

Noot: eigen interpretatie op basis van Tweede Kamer (2005) en interne communicatie met Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Hierop voortbordurend kan gesteld worden dat de effecten van de Wbmgp zich manifesteren op verschillende schaalniveaus. Ten eerste is er het individuele schaalniveau: sommige individuen en huishoudens mogen als gevolg van de wet niet verhuizen naar de aangewezen buurten. Ten tweede is er het buurtniveau: de wet heeft als doel problemen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten te verminderen. Dit dient te worden bereikt door de bevolkingssamenstelling van de buurten te beïnvloeden. Ten derde is er het stedelijk en regionaal niveau. Omdat verwacht wordt dat de wet verhuisstromen verandert is het de vraag welke andere buurten of gemeenten een toename zien van de instroom van diegenen die uitgesloten worden door de wet. Daarbij is het de vraag of dit verdere gevolgen voor deze buurten en/of gemeenten heeft. Dit zijn mogelijke "waterbedeffecten". Deze verschillende schaalniveaus komen aan bod in deze evaluatie.

1.2 Onderzoeksopzet

Dit rapport is opgedeeld in verschillende hoofd- en deelvragen. Dit zijn de vragen die het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan ons heeft gesteld en komen voort uit vragen gesteld in de Eerste Kamer der Staten Generaal[3]. Deze evaluatie richt zich primair op ontwikkelingen gedurende de periode 2004-2013. Deze periode omvat zowel enkele jaren voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp als meerdere jaren na invoering van de wet. De patronen en trends voorafgaand aan de invoering van de wet dienen als vergelijkingsmateriaal om de invloed van de wet te kunnen toetsen.

De eerste vraag draait om de woningmarktpositie van degenen die uitgesloten zouden worden door de Wbmgp. De vraag en bijbehorende deelvragen luiden:

1. *Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning?*
    a) *Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?*
    b) *In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?*
    c) *Hoe zien de verdere inkomensontwikkeling en sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?*

Voor het beantwoorden van deze vraag kijken wij niet naar de daadwerkelijk geweigerden, maar naar zogenaamde "potentieel geweigerden". Dit zijn leden van huishoudens die op basis van hun inkomen en woonduur niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Hoofdstuk 2 gaat uitgebreider in op de definitie en afbakening van de groep potentieel geweigerden en waarom niet gekozen is voor daadwerkelijk geweigerden.

De tweede vraag gaat vervolgens in op de veranderende bevolkingssamenstelling van verschillende buurten. Hierbij ligt de focus op de buurten die een aanzienlijke toename van de instroom van "nieuw gearriveerden" zonder inkomen uit werk kenden. Naast verhuisstromen hebben ook andere

[3] Zie: Eerste Kamer der Staten Generaal, 8 april 2014, Wet uitbreiding Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek, 33.797, https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33797_wet_uitbreiding_wet

processen invloed op veranderingen in bevolkingssamenstelling. Het is, de beleidstheorie aanhoudend, ook belangrijk na te gaan in hoeverre de aangewezen buurten een verandering in de bevolkingssamenstelling hebben doorgemaakt.

2. *Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?*

Vervolgens wordt geanalyseerd of er in de aangewezen buurten en de overige buurten sprake is van een verandering in de leefbaarheid en veiligheid. Dit biedt inzicht in de vraag of de Rotterdanwet inderdaad voor de gewenste effecten heeft gezorgd. In het bijzonder wordt nagegaan of het invoeren van de Wbmgp effecten heeft gesorteerd binnen deze buurten, anders dan een verandering in de samenstelling van verhuisstromen. Deze vraag luidt:

3a. Heeft de toegepaste maatregel uit H3 van de Wbmgp daadwerkelijk effect gehad op de leefbaarheid van de aangewezen gebieden?

3b. Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?

Voor het beantwoorden van deze vragen maken wij gebruik van een combinatie van databronnen. Registerdata afkomstig uit het Sociaal Statistisch Bestand van het CBS worden gebruikt om veranderingen in verhuisstromen en bevolkingssamenstelling te onderzoeken. Data op geaggregeerd buurtniveau is overwegend afkomstig uit de Kerncijfers Wijken en Buurten (CBS) en data van Onderzoek en Business Intelligence (OBI) Rotterdam. Daarnaast maken wij gebruik van verschillende indices om de veranderingen in leefbaarheid en veiligheid inzichtelijk te maken. De gehanteerde indices zijn de Veiligheidsindex (Directie Veiligheid, Gemeente Rotterdam), de Sociale Index (OBI Rotterdam) en de Leefbaarometer (RIGO en Atlas voor Gemeenten).

Met het beantwoorden van deze vragen geven we inzicht in de effecten van de Wbmgp. Het is belangrijk om daarbij aan te tekenen dat deze evaluatie geen uitspraken doet over de wenselijkheid van de wet. Dat is uiteindelijk een politieke vraag, waarbij niet alleen de effecten van de wet op de leefbaarheid en veiligheid een rol spelen, maar ook de legitimiteit van het middel (het weren van bepaalde groepen bewoners) een rol speelt. Hier gaan we verder niet in op deze politieke kwesties maar proberen we zo grondig, transparant en gedetailleerd mogelijk de effecten van de wet in kaart te brengen.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van dit rapport is als volgt: Hoofdstuk 2 gaat nader in op de eisen die gesteld worden om in aanmerking te komen voor een huisvestingsvergunning in een van de aangewezen buurten. In het bijzonder komt aan bod hoe de groep “potentieel geweigerden” gedefinieerd en afgebakend wordt. Hoofdstuk 3 geeft vervolgens een beschrijving per jaar van de kenmerken van deze potentieel geweigerden. Hierbij wordt aandacht besteed aan mogelijke veranderingen gedurende de periode 2004-2013.

De eerste onderzoeksvraag, over de verhuispatronen van de potentieel geweigerden, wordt beantwoord in Hoofdstuk 4. Dit hoofdstuk besteedt tevens aandacht aan de veranderende woningmarktpositie van deze groep. Hoofdstuk 5 presenteert een gedetailleerde analyse van

veranderingen in de bevolkingssamenstelling van verschillende buurten en buurttypen. Hiermee wordt een antwoord gegeven op vraag 2. Hoofdstuk 6 gaat daarna in op vraag 3a door ontwikkelingen in de leefbaarheid en veiligheid binnen de aangewezen buurten te beschrijven en analyseren. Hoofdstuk 7 geeft een analyse van deze ontwikkelingen voor Rotterdam als geheel en gaat daarmee in op vraag 3b. Tot slot vat Hoofdstuk 8 de belangrijkste bevindingen van deze evaluatie samen.

2 Onderzoeksgroepen: definitie en operationalisering

Dit hoofdstuk gaat in op de specifieke criteria die gesteld worden bij de aanvraag voor een huisvestingsvergunning in een van de aangewezen buurten. Daarnaast besteden wij aandacht aan de operationalisering van de bewoners die hiervoor niet in aanmerking komen – de potentieel geweigerden – en een vergelijkbare referentiegroep.

2.1 Van geweigerden naar potentieel geweigerden

De in 2006 ingevoerde Wbmgp maakt het verplicht een huisvestingsvergunning (HVV) aan te vragen bij het huren van een woning in de buurten Carnisse, Hillesluis, Oud-Charlois, Tarwewijk en (sinds 2010) Bloemhof. Het gaat hierbij alleen om het betrekken van huurwoningen in de gereguleerde sector. Dit zijn huurwoningen met een huur onder de liberalisatiegrens (in 2014 was dit €699). Dit kunnen zowel corporatiewoningen en huurwoningen in particulier eigendom zijn. Het is hierbij van belang te melden dat tot november 2014 deze HVV alleen aangevraagd moest worden bij het tekenen van een nieuw contract voor een huurwoning. Er was derhalve geen HVV vereist bij het intrekken bij iemand anders (bijvoorbeeld huishoudvorming)[4]. Voor vrije sectorhuurwoningen en koopwoningen is in geen enkel geval een huisvestingsvergunning nodig.

Om aanspraak te maken op een huisvestingsvergunning moet de aanvrager voldoen aan één van de volgende (hoofd) criteria:

a) Een onafgebroken woonduur van zes jaar of langer in de Stadsregio Rotterdam[5];
b) Het hebben van inkomen uit werk (of AOW, regeling vrijwillig vervroegd uittreden, ouderdoms- of nabestaandenpensioen, studiefinanciering of als zelfstandige) boven het bijstandsniveau.

De aanvrager komt niet in aanmerking wanneer aan beide criteria niet wordt voldaan. De Wbmgp voorkomt zo dat degenen met een korte woonduur en zonder inkomen uit werk zich in de aangewezen buurten vestigen.

Eerdere evaluaties van de wet (zie bijvoorbeeld COS, 2012) laten zien dat het aantal geweigerde aanvragen redelijk laag is. In de praktijk ligt het echter in de lijn der verwachting dat de wet eveneens een belangrijke preventieve of “afschrikkende” werking heeft. Bij woningadvertenties wordt immers vermeld dat een HVV vereist is. Het is aannemelijk dat veel woningzoekenden die niet aan de criteria voldoen al bij voorbaat besluiten niet te reageren op deze woningen. Er bestaat daardoor een aanzienlijk verschil tussen de daadwerkelijke geweigerden en de “potentieel geweigerden”.

[4] Deze regels zijn vanaf 1 november 2014 aangescherpt (zie http://www.rotterdam.nl/product:huisvestingsvergunning). Dit valt echter buiten de onderzochte periode.
[5] Dit zijn de gemeenten Barendrecht, Bernisse, Brielle, Capelle aan den IJssel, Hellevoetsluis, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Maassluis, Ridderkerk, Schiedam, Spijkenisse, Albrandswaard, Vlaardingen en Westvoorne. Voor alle jaren wordt de meest recente gemeentelijke indeling gebruikt. Dit betekent dat Rozenburg al vanaf 2004 als onderdeel van Rotterdam behandeld wordt en de gemeenten Berkel en Rodenrijs, Bleiswijk en Bergschenhoek zijn samengevoegd tot Lansingerland.

In deze evaluatie gaan wij uit van de groep potentieel geweigerden. Het analyseren van de groep, in plaats van daadwerkelijke geweigerden, kent een belangrijk inhoudelijk voordeel. Het is namelijk te verwachten dat de daadwerkelijk geweigerden niet “willekeurig” gekozen zijn uit de totale groep potentieel geweigerden. Dit zijn waarschijnlijk degenen met de minste kennis van de woningmarkt en geldende regelgeving. Met andere woorden, het is aannemelijk dat er een zekere selectie zit in de beslissing om te reageren op een woning ook al komt de woningzoekende niet in aanmerking voor een woning.

Daarnaast is er een methodologische reden om te kijken naar potentieel geweigerden. Weigeringen worden door de verschillende woningcorporaties niet op een eenduidige wijze geregistreerd. Dit maakt het lastig geweigerden te identificeren, en betrouwbare uitspraken te doen over de werking van de wet. Deze evaluatie richt zich dus op het analyseren van het verhuisgedrag van potentieel geweigerden. Dit is de best mogelijke manier om de effecten van de Wbmgp te inventariseren, maar het is van belang aan te geven dat deze aanpak ook beperkingen kent:

- Een potentieel geweigerde heeft wellicht nooit overwogen in een van de aangewezen buurten te gaan wonen. Ook nieuw gearriveerden (zonder inkomen uit werk) die zich direct vestigen in een andere buurt vallen dus onder de groep potentieel geweigerden.
- Deze evaluatie besteedt eveneens geen aandacht aan de woonvoorkeuren van de groep potentieel geweigerden. Hier kunnen dan ook geen uitspraken over worden gedaan. Alleen het verhuisgedrag wordt geanalyseerd.
- Wij maken gebruik van data afkomstig uit officiële registers, met name Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens en belastinggegevens. Illegale woonvormen, zoals onderhuur zonder inschrijving, kunnen niet vastgesteld worden aan de hand van deze data.

Deze punten vormen een voorbehoud bij onze analyses, maar zijn noodzakelijk voor het uitvoeren van de voorgestelde analyses op een betrouwbare en valide wijze.

2.2 Individuen en huishoudens

Bij het afbakenen van de groep potentieel geweigerden kan uitgegaan worden van individuen en van huishoudens. Zo kan een individu niet aan de criteria voor een HVV voldoen, maar kan hij/zij een huishouden vormen met iemand die wel aan ten minste een van de criteria voldoet (voldoende woonduur of inkomen uit werk). In dit geval zou dit individu zelf een potentieel geweigerde zijn, maar lid zijn van een huishouden dat wel in aanmerking komt voor een vergunning.

Wij gaan in deze evaluatie uit van het huishoudensniveau[6]: wanneer ten minste één lid van het huishouden voldoet aan een van de criteria voor een HVV, dan zal dit huishouden niet beschouwd worden als een potentieel geweigerd huishoudens. Dit zijn bijvoorbeeld huishoudens waar slechts één van de partners werkt en de ander geen inkomen heeft. De achterliggende redenering hiervoor is dat bij het aanvragen van een huisvestingsvergunning dit huishouden de aanvraag doet via degene die wel in aanmerking komt[7]. Dit wordt verder uitgelegd in paragraaf 2.4.

[6] In enkele gevallen zullen analyses niet op huishoudelijk maar op individueel niveau zijn. Dit wordt dan expliciet aangegeven.

[7] Het is echter van belang in het achterhoofd te houden dat wanneer een huishouden uit elkaar gaat – bijvoorbeeld in het geval van echtscheiding, of het uit huis gaan van een thuiswonend kind –individuele leden

2.3 Alternatieve routes

Naast individuen en huishoudens is het van belang rekening te houden met het adres waarop iemand komt te wonen. Dit kan namelijk van invloed zijn op de noodzaak voor het aanvragen van een HVV. Bij het betrekken van een adres waar al mensen wonen, "inwonen" was het tot 1 november 2014 niet noodzakelijk een huisvestingsvergunning aan te vragen. Inmiddels zijn de regels aangescherpt en moeten de zittende en de nieuwe bewoner(s) aantonen dat er een "duurzaam gemeenschappelijk huishouden" gevormd wordt (Gemeente Rotterdam, 2014). Wanneer dit niet het geval is, is het vanaf 1 november 2014 ook bij inwoning verplicht een huisvestingsvergunning aan te vragen. De hier gepresenteerde analyses lopen tot en met 2013. De aangescherpte regelgeving wordt daarom nog niet meegenomen in de evaluatie.

Bij inwoning kan gedacht worden aan het gaan samenwonen, het intrekken bij vrienden of familie, een kamer onderhuren, gezinshereniging en het intrekken van een gezin bij een ander gezin (Gemeente Rotterdam, 2003, p.15). Een aanzienlijk deel van de instromers van buiten Rotterdam gaat in eerste instantie bij andere mensen inwonen: in *Rotterdam Zet Door* (2003, p.15/16) werd geraamd dat dit in bijna de helft van de gevallen zo is.

Daarnaast kunnen potentiële geweigerden ook op andere wijze aan een woning in de aangewezen buurten komen na invoering van de Wbmgp. Uit interviews[8] met betrokken experts komt bijvoorbeeld naar voren dat er woonruimte voor bijzondere doelgroepen bestaat (bijvoorbeeld begeleid wonen). Door middel van een hardheidsclausule konden deze groepen toch een woning verkrijgen. Hieronder vallen eveneens internationale studenten zonder inkomen en bewoners van anti-kraakwoningen. Ook noemden de geïnterviewde experts verschillende manieren aan waarop zowel huurders als verhuurders de officiële regels (van de Wbmgp) kunnen omzeilen op legale en illegale wijze.

Er zijn verschillende redenen waarom ook na invoering van de Wbmgp potentiële geweigerden kunnen verhuizen naar de aangewezen buurten. Samenvattend zijn deze redenen:

1. De potentiële geweigerde verhuist naar een koopwoning (al dan niet zelf gekocht) of vrije sector huurwoning;
2. De potentiële geweigerde is lid van een huishouden waar een ander lid wel recht heeft op een HVV;
3. De potentiële geweigerde verhuist naar een adres waar al iemand anders woont (gezinsvorming of inwoning);
4. Het gaat om speciale woonvormen (woonruimte voor bijzondere doelgroepen of experimentele vormen van toewijzing);
5. De potentiële geweigerde of de verhuurder omzeilt de regels (bijvoorbeeld het fictief optrekken van de huurprijs naar de vrije sector, het ingeschreven laten staan van een hoofdhuurder of het vervalsen van loonstrookjes).

De eerste drie punten kunnen vastgesteld worden binnen de gebruikte data bestanden. De laatste twee punten zijn niet waar te nemen binnen deze data.

---

potentieel geweigerden kunnen zijn, maar in dit onderzoek niet als zodanig geïdentificeerd worden totdat zij het huishouden hebben verlaten.

[8] Zie appendix P voor een overzicht van de respondenten.

2.4 Data en operationalisering

In deze evaluatie maken wij vooral gebruik van register data afkomstig uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS. Binnen het SSB kunnen verschillende registerbestanden aan elkaar gekoppeld worden. De gebruikte registerbestanden bieden informatie over alle individuen die in de periode 2004-2013 in de Stadsregio Rotterdam ingeschreven hebben gestaan. De beschikbare gegevens hebben betrekking op persoonskenmerken, huishoudkenmerken, inkomensgegevens, en adresgegevens. Veranderlijke gegevens (zoals inkomen en huishoudsamenstelling) worden jaarlijks gepeild. De buurt waar iemand ingeschreven staat is bekend op CBS-buurtniveau. Tevens bevat het bestand data over de gehele woongeschiedenis binnen Nederland vanaf 1998[9] voor alle individuen. Dit maakt het mogelijk de woonduur van alle individuen vanaf 2004 vast te stellen om zo potentieel geweigerden te kunnen definiëren.

2.4.1 Potentieel geweigerde individuen

Aan de hand van deze data is het mogelijk de twee kerneisen per individu te toetsen en zo een groep potentieel geweigerden binnen de data af te bakenen. De twee criteria zijn:

a) Een onafgebroken woonduur van zes jaar of langer in de Stadsregio Rotterdam;
b) Het hebben van inkomen uit werk (of AOW, regeling vrijwillig vervroegd uittreden, ouderdoms- of nabestaandenpensioen, studiefinanciering of als zelfstandige) boven het bijstandsniveau.

Deze twee eisen kunnen met adres- en inkomensgegevens binnen het SSB direct vastgesteld worden. Hierbij kijken wij alleen naar degenen die in één van de jaren in de periode 2004-2013 in de Stadsregio Rotterdam wonen of hebben gewoond. In principe vallen delen van de bevolking van de rest van Nederland, van Europa en de wereld ook onder de groep potentieel geweigerden, maar het zou zowel onmogelijk als onlogisch zijn hen als potentieel geweigerden te definiëren.

Naast deze hoofdcriteria zijn enkele aanvullende eisen nodig:

- Thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar zijn niet gedefinieerd als potentieel geweigerde. Hierbij volgen wij de aanname dat zij niet de rol opnemen van hoofdkostwinnaar, of al het ouderlijk huis willen verlaten. Thuiswonende kinderen ouder dan 18 jaar definiëren wij daarentegen wel als potentiële geweigerden indien zij niet in aanmerking komen voor een HVV op basis van de twee kerneisen. Deze volwassen thuiswonende kinderen zijn meegenomen in de groep potentiële geweigerden omdat zij belemmerd kunnen worden in het verlaten van het ouderlijk huis door de wet.
- 16- en 17-jarigen die zelfstandig wonen zijn wel gekenmerkt als potentiële geweigerden.
- Degenen die deel uitmaken van institutionele huishoudens (bijvoorbeeld inrichtingen) zijn niet gedefinieerd als potentieel geweigerden.

[9] Voor 1998 geldt dat wel alle adresgegevens beschikbaar zijn, maar dat deze niet direct aan een buurt gekoppeld kunnen worden. Er is daarom voor gekozen een koppeling te maken met buurten uit 1999. Dit houdt in dat voor woningen gesloopt gedurende 1998 niet vastgesteld kan worden of deze zich al dan niet in de Stadsregio Rotterdam bevonden. Dit heeft mogelijk een zeer kleine, verwaarloosbare overschatting van het aantal potentieel geweigerden in 2004 als gevolg (alleen degenen die in 1998 in een in dat jaar gesloopte woning woonden, vervolgens zijn blijven wonen in de Stadsregio en op 01-01-2004 geen inkomen uit werk hadden worden onterecht tot de groep potentieel geweigerden gerekend).

- Studenten zijn niet opgenomen in de groep potentieel geweigerden. Hierbij is ofwel uitgegaan van het ontvangen van studiefinanciering of inschrijving aan een hogeschool of universiteit. De tweede eis is noodzakelijk voor het uitfilteren van internationale (uitwisselings)studenten.

2.4.2 Potentieel geweigerde huishoudens

Zoals in het voorgaande reeds opgemerkt, gaan wij in deze evaluatie vooral uit van het huishouden waar iemand deel van uitmaakt. Huishoudens definiëren wij door te aggregeren op de binnen het SSB beschikbare variabele 'huishoudnummer'. Dit voegt alle individuen samen die op basis van de GBA (Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens) tot hetzelfde huishouden behoren. Wanneer alle individuen in dit huishouden tot de groep potentieel geweigerden behoren (volgens bovenstaande criteria), wordt het huishouden eveneens gedefinieerd als een potentieel geweigerd huishouden. In andere gevallen wordt het huishouden niet als zodanig beschouwd. Hierbij is het belangrijk op te merken dat alle thuiswonende kinderen jonger dan 25 jaar – ongeacht hun woonduur of inkomen – niet meegenomen worden in het definiëren van een potentieel geweigerd huishouden. We hebben hier voor de leeftijdsgrens 25 jaar gekozen omdat wij er van uitgaan dat zij niet het verhuisgedrag van het huishouden bepalen. Een voorbeeld illustreert dit goed: een 21-jarig thuiswonend kind dat studiefinanciering ontvangt of een bijbaan heeft zou in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning op basis van bovenstaande kerneisen. Wij gaan er in dit geval van uit dat bij verhuizing van het gehele huishouden de ouders als hoofdhuurder optreden (en dus een HVV moeten aanvragen).

Aan de hand van deze individuele kenmerken en huishoudkenmerken wordt per jaar een groep potentieel geweigerden vastgesteld. Tabel 2.1 laat stapsgewijs zien hoe de groep potentieel geweigerden wordt afgebakend binnen de data voor 2013. Dezelfde methode geldt voor de andere jaren in de periode 2004-2013.

In dit onderzoek gaan wij altijd uit van leden van huishoudens. Dit houdt in: we volgen individuen maar houden rekening met het huishouden waar zij deel van uitmaken. Wanneer wij alleen kijken naar individuen – en de huishoudsituatie niet meenemen in de analyse – wordt dit expliciet vermeld.

Tabel 2.1 Afbakening groep potentieel geweigerden Stadsregio Rotterdam (voorbeeld 2013).

Inwoners Stadsregio Rotterdam		**1.217.949**
- Randvoorwaarden (leeftijd, etc.)	- 260.103	
Kernpopulatie Stadsregio Rotterdam		**957.846**
- Inkomen uit werk, studiefinanciering of pensioen	- 792.426	
Individuen zonder inkomen uit werk		**165.420**
- Voldoende woonduur (>= 6 jaar)	- 128.751	
Potentieel geweigerden (individuen)		**36.669**
- Huishouden voldoet aan criteria woonduur en inkomen	- 18.025	
Potentieel geweigerden (huishoudleden)		**18.644**

Bron: SSB (CBS); eigen bewerking.

2.4.3 Data-technische beperkingen

De gebruikte databestanden van het SSB leveren een gedegen beeld op van de groep potentieel geweigerden. Enkele data-technische beperkingen dienen echter wel opgemerkt te worden:

- Het adres is ieder jaar op 1 januari vastgesteld. Verhuizingen uit en weer terug naar de Stadsregio Rotterdam binnen een enkel jaar worden daardoor niet geregistreerd. Dit kan invloed hebben op de vastgestelde woonduur.
- Wat betreft inkomensbron geldt dat deze vastgesteld wordt op basis van het dominante inkomen gedurende een jaar (integraal persoonlijk inkomen[10]). Voor individuen die gedurende het jaar werkloos zijn geworden of juist werk hebben gevonden, geldt dat de dominante (hoogste) inkomensbron over het hele jaar bepalend is. Veranderingen binnen een jaar worden niet geregistreerd.
- Deze inkomensdata bevatten geen gegevens over inkomen verdiend in het buitenland. Het is mogelijk dat direct voorafgaand aan verhuizing naar Rotterdam de potentiële geweigerde feitelijk wél werk met voldoende inkomen had, maar niet als zodanig gekenmerkt is. Dit geldt alleen wanneer de verhuizing direct vanuit het buitenland is.
- Individuen met inkomen uit werk komen in principe in aanmerking voor een HVV. Echter, wanneer dit inkomen lager is dan het bijstandsniveau behoort deze persoon in de praktijk toch tot de groep potentieel geweigerden. Omdat het onmogelijk is individuen te onderscheiden die te weinig verdienen, van individuen die niet het gehele jaar hebben gewerkt en daardoor op jaarbasis een inkomen lager dan het bijstandsniveau verdienen, is deze eis niet opgenomen in de operationalisering van de groep potentieel geweigerden. De aanname is dat werkende volwassenen ook het bijstandsniveau zullen verdienen. Voor ZZP'ers is deze eis wél gehanteerd, omdat veel zelfstandigen in precaire omstandigheden blijken te leven (Dekkers en Köster, 2011).

Kortom, we hebben op basis van de beschikbare informatie zo nauwkeurig mogelijk ingeschat of individuen en huishoudens tot de groep potentieel geweigerden behoren[11]. Omdat voor alle jaren dezelfde keuzes en criteria zijn gehanteerd is deze groep bovendien goed te vergelijken door de tijd en in de ruimte.

2.4.4 Adres (inwoning)

Indien een potentieel geweigerd huishouden toch verhuist naar een van de aangewezen buurten, kijken wij naar het bestemmingsadres. Hierbij stellen wij vast of er op dit adres nog een ander huishouden of meerdere huishoudens woonachtig is/zijn volgens de registratie. Wanneer dit zo is duidt dit op inwoning (en dus een verklaring waarom het huishouden naar één van de aangewezen buurten verhuisd is).

Het adressenbestand binnen het SSB kent echter enkele merkwaardigheden. Zo worden soms individuele complexen bestaande uit meerdere wooneenheden gedefinieerd als een enkel adres. Dit kunnen studentenwoningen of speciale wooneenheden voor bijzondere doelgroepen zijn, maar in enkele gevallen ook reguliere woningen (registratiefout). Deze uitzonderingen zijn vaak te

[10] Zie: http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/C501C2BC-CBD9-4F2A-98BC-C4400FD54B91/0/integraalpersoonlijkinkomenmicrodata.pdf

[11] De werkelijkheid toont echter meer dynamiek en variatie dan geschat kan worden aan de hand van de data.

herkennen in de dataset door een onbekende of uitzonderlijk hoge woningwaarde, een onbekende eigendomsvorm en/of een zeer groot aantal ingeschreven huishoudens. Om daadwerkelijke gevallen van inwoning te onderscheiden van dergelijke uitzonderingen hanteren wij de volgende regel: wanneer er op een adres vijf of minder huishoudens woonachtig zijn, gaan we uit van inwoning. Wanneer meer dan vijf huishoudens woonachtig zijn stellen we dat dit geen vorm van inwoning is (ongeveer 3% van alle huishoudens).

2.4.5 Verhuizingen

In deze evaluatie besteden wij veel aandacht aan verhuisbewegingen. Binnen het SSB hebben alle adressen een eigen versleutelde code. De adressen worden jaarlijks op 1 januari voor ieder individu vastgesteld. Wanneer het adres verschilt tussen twee jaren is er sprake van een verhuizing. Dit betekent dat wij ook rekening houden met verhuizingen binnen dezelfde buurt. Hiervoor zijn twee belangrijke redenen:

- Het verhuizen binnen de eigen buurt kan een alternatief vormen voor het verhuizen naar een van de aangewezen buurten.
- Potentieel geweigerden die al in één van de aangewezen buurten wonen, worden ook uitgesloten van verhuizing naar een andere woning binnen de eigen buurt.

2.4.6 Referentiegroepen

Naast de potentieel geweigerden definiëren wij in dit onderzoek ook een “referentiegroep”. Wij bakenen hierbij een groep af die een vergelijkbare inkomenssituatie kent als de potentieel geweigerden, maar niet te maken hebben met beperkingen opgelegd door de Wbmgp. Verschillen tussen de potentieel geweigerden en deze referentiegroep – bijvoorbeeld qua verhuismobiliteit of bestemmingsbuurten – zijn hierbij mogelijk het gevolg van de Wbmgp.

Bij het definiëren van de referentiegroep hanteren wij daarom exact dezelfde eisen en definitiecriteria zoals hierboven beschreven voor de groep potentieel geweigerden, met als belangrijkste overeenkomst dat zij eveneens geen inkomen uit werk hebben. Er is echter één belangrijk verschil: de referentiegroep heeft wel voldoende woonduur (zes jaar of langer woonachtig in de Stadsregio Rotterdam). Ook bij de referentiegroep kijken wij naar individuen waarbij we rekening houden met de status van het huishouden waar zij lid van zijn[12]. Onder de referentiegroep bevinden zich leden van huishoudens waar niemand inkomen uit werk heeft, maar ten minste één lid wel voldoende woonduur heeft opgebouwd om in aanmerking te kunnen komen voor een HVV.

Ook al verschillen de potentieel geweigerden en de referentiegroep qua definitie alleen op basis van woonduur, het is mogelijk dat de twee groepen anders zijn wat betreft achtergrondkenmerken. Deze achtergrondkenmerken kunnen weer van invloed zijn op de verhuismobiliteit en verhuisbewegingen op deze groep. In het volgende hoofdstuk worden beide groepen aan de hand van beschrijvende statistiek nader beschreven. Waar nodig zal in de analyses modelmatig gecontroleerd worden voor verschillen tussen deze twee groepen.

In het volgende hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de achtergrondkenmerken van zowel de potentieel geweigerden als de referentiegroep.

[12] Dit geldt eveneens wanneer wij refereren naar “personen zonder inkomen uit werk”.

3 Kenmerken potentieel geweigerden en referentiegroep

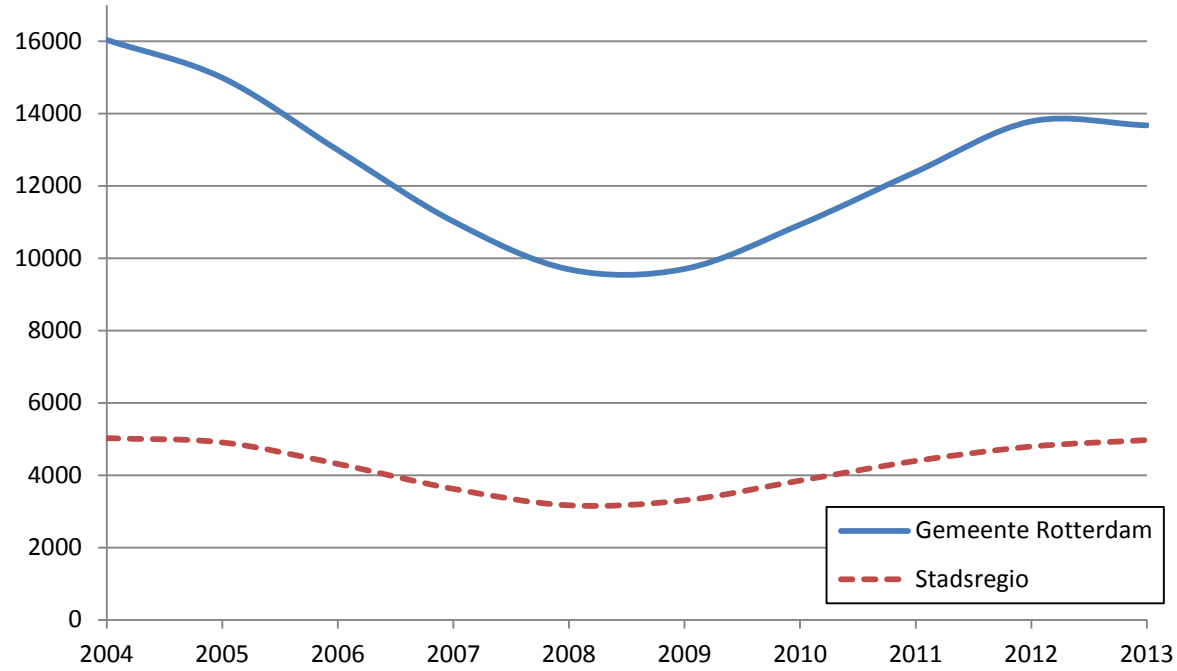
In dit onderzoek staan de verhuismobiliteit en verhuispatronen van de “potentieel geweigerden” centraal, zoals in het vorige hoofdstuk besproken. In dit hoofdstuk wordt deze groep nader beschreven voor de periode 2004-2013. Ten eerste komt aan bod hoe deze groep zich qua omvang heeft ontwikkeld voor de onderzochte periode. Ten tweede wordt aandacht besteed aan de achtergrondkenmerken van de potentieel geweigerden. Deze achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, etniciteit, en huishoudsamenstelling, kunnen van grote invloed zijn op de verhuisbewegingen van de groep. Ter vergelijking wordt eveneens aandacht besteed aan de achtergrondkenmerken van de in het voorgaande gedefinieerde referentiegroep (geen inkomen uit werk, maar voldoende woonduur).

3.1 Ontwikkeling van het aantal potentieel geweigerden in stad en regio

In deze paragraaf komt kort aan bod hoe groot de groep potentieel geweigerden is in zowel de gemeente Rotterdam als de overige gemeenten van de Stadsregio. Voor de duidelijkheid, we kijken hierbij naar individuen maar nemen de huishoudsituatie mee in het bepalen of iemand een potentieel geweigerde is (zie hoofdstuk 2). De groep potentieel geweigerden woont vooral in de gemeente Rotterdam. Gedurende de periode 2004-2013 woont ongeveer 75% van de potentieel geweigerden in de gemeente Rotterdam (76% in 2004; 73% in 2013). Ter vergelijking: voor de volledige bevolking is dit, afhankelijk van het jaar, ongeveer 50%.

Gedurende de periode 2004-2013 toont het aantal potentieel geweigerden aanzienlijke veranderingen (zie Figuur 3.1). In 2004 identificeren we in totaal 21.060 potentieel geweigerden. Tussen 2004 en 2008 is dit aantal vervolgens scherp gedaald tot 12.862. Deze ontwikkeling strookt met een algemene daling van de werkloosheid in Nederland en Rotterdam gedurende deze periode. Vanaf 2008 zien we het aantal potentieel geweigerden substantieel toenemen, deels als gevolg van de financiële en economische crises. In 2013 zijn er in totaal 18.644 potentieel geweigerden gedefinieerd. Dit aantal is, ondanks een aanzienlijk toename gedurende de periode 2008-2013, nog steeds lager dan het totale aantal in 2004. Over de gehele periode 2004-2013 is er sprake van een daling van het aantal potentieel geweigerden in de gehele stadsregio met 11%. Deze afname concentreert zich vooral in de gemeente Rotterdam, terwijl er in de rest van de regio nauwelijks een afname is (15% en 1% respectievelijk). Desalniettemin blijft het overgrote merendeel van de potentieel geweigerden woonachtig in de gemeente Rotterdam. In het volgende hoofdstuk zullen de veranderingen per gemeente nader bestudeerd worden.

Figuur 3.1. Ontwikkeling van het aantal leden van een potentieel geweigerd huishouden per jaar.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

3.2 Achtergrondkenmerken van de potentieel geweigerden

De omvang van de groep potentieel geweigerden heeft substantiële veranderingen ondergaan gedurende de periode 2004-2013. Dit geldt ook voor de achtergrondkenmerken van deze groep. Tabel 3.1 geeft voor ieder jaar de verdeling van de groep potentieel geweigerden uitgesplitst naar leeftijd, geslacht, etniciteit, huishoudsamenstelling, en woonduur in de Stadsregio.

Wat betreft leeftijdscategorieën valt op dat de groepen 16 tot 24 jarigen en 25 tot 34 jarigen relatief groot zijn. Het is een relatief jonge groep. Echter, gedurende de periode 2004-2013 is vooral de groep 35 tot 54 jarigen relatief gegroeid (van 34,8 naar 40%). Ook de groep 55 tot 65 jarigen is gegroeid, terwijl de twee jongste leeftijdsgroepen gekrompen zijn. De groep 65-plussers is erg klein. Dit is een gevolg van het feit dat het overgrote merendeel van degenen die tot deze leeftijdscategorie behoren pensioen of AOW ontvangen en daarmee in aanmerking komen voor een HVV in de aangewezen buurten.

In 2004 behoorde bijna twee derde van de potentieel geweigerden tot de groep niet-westerse allochtonen: 17,1% was autochtoon en 17,8% westers allochtoon. Tussen 2004 en 2013 hebben er wat betreft de etnische samenstelling van de groep potentieel geweigerden aanzienlijke veranderingen plaatsgevonden. Het aandeel autochtonen is licht gegroeid (tot 19,1%), Een nadere analyse laat zien dat het aandeel autochtonen onder de potentieel geweigerden enigszins hoger ligt in de regio dan in de gemeente Rotterdam (26,3% en 16,5% respectievelijk in 2013)[13]. Het aandeel westerse allochtonen is sterk gegroeid tot 26,8% in 2013. Deze groep is overwegend afkomstig uit

[13] Zie appendix B voor de kenmerken van de potentieel geweigerden uitgesplitst voor de gemeente Rotterdam en de overige regio afzonderlijk.

Midden- en Oost-Europa. Het aandeel niet-westerse allochtonen blijft de grootste maar het aandeel is afgenomen tot 54,1%.

Wat betreft huishoudsamenstelling valt op dat het aandeel eenpersoonshuishoudens relatief groot is. Bovendien is hier sprake van een aanzienlijke toename in de periode 2004-2008. Na 2008 remt de groei en is er een lichte daling van het aandeel eenpersoonshuishoudens. In 2013 is het aandeel 63,5%. Daarnaast is het aandeel eenouderhuishoudens onder de potentieel geweigerden ruim 15%. Het aandeel meerpersoonshuishoudens, zowel met als zonder kinderen, is daarentegen relatief klein en neemt bovendien af in de periode 2004-2013.

Ten slotte is het mogelijk de groep potentieel geweigerden uit te splitsen naar woonduur. Vanwege de definities hebben alle potentieel geweigerden een woonduur in de Stadsregio Rotterdam van minder dan zes jaar. Gedurende de periode 2004-2009 valt op dat het aandeel potentieel geweigerden met een woonduur van minder dan een jaar sterk toeneemt van 18,7% naar 30,6%. Dit zijn potentieel geweigerden die het voorgaande jaar nog buiten de Stadsregio woonden. Zij kunnen gezien worden als de kersverse nieuw gearriveerden in de Stadsregio. Hoewel dit aandeel tussen 2009 en 2013 weer afneemt, blijven deze “nieuwste” nieuw gearriveerden een bovengemiddeld aandeel vormen van het totale aantal potentieel geweigerden.

In appendix B zijn deze beschrijvende data te vinden voor de potentieel geweigerden woonachtig in de gemeente Rotterdam alsook in de overige stadsregio-gemeenten. Voor beide groepen zijn de achtergrondkenmerken grotendeels vergelijkbaar, hoewel er wel sprake is van kleine verschillen. Zoals reeds vermeld is het aandeel niet-westerse en westerse allochtonen groter in de gemeente Rotterdam. Daarnaast ligt in de gemeente Rotterdam het aandeel eenpersoonshuishoudens en het aandeel 16-24 en 25-34 jarigen hoger dan in de regio.

De potentieel geweigerden met een woonduur van minder dan een jaar zijn per definitie verhuisd. Het voorgaande jaar woonden zij immers nog buiten de Stadsregio. Deze nieuw gearriveerden (met een woonduur van minder dan een jaar) hebben daardoor een grote invloed op de verhuismobiliteit van de groep potentieel geweigerden als geheel. In analyses van de (veranderende) verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden is het als gevolg van belang rekening te houden met de invloed van deze recente nieuw gearriveerden.

Tabel 3.2 maakt een onderscheid tussen deze nieuw gearriveerden en de overige potentieel geweigerden. Hieruit blijkt dat de nieuw gearriveerden relatief vaak tot de leeftijdscategorie 16 tot 24 jarigen behoren. Oudere groepen zijn relatief ondervertegenwoordigd onder de nieuw gearriveerden, in vergelijking met de overige potentieel geweigerden. Qua etniciteit is er met name onder de nieuw gearriveerden een grote toename van het aandeel westerse allochtonen. In 2013 is dit meer dan een derde (34,8%), terwijl het voor de overige potentieel geweigerden ongeveer 25% is. Het aandeel autochtonen is relatief groot bij de potentieel geweigerden met een woonduur langer dan een jaar in de Stadsregio. Ten slotte valt op dat onder de nieuw gearriveerden het aandeel eenpersoonshuishoudens en huishoudens zonder kinderen relatief groot is.

Tabel 3.1. Kenmerken van de potentiële geweigerden (huishoudens) in de Stadsregio Rotterdam (inclusief gemeente Rotterdam) voor 2004 tot en met 2013 in percentages.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal aantal	21060	19895	17303	14639	12862	13012	14782	16782	18576	18644
Leeftijdsgroepen										
16 tot 24	19,9	18,6	16,5	15,4	14,8	15,0	14,9	15,2	15,2	14,1
25 tot 34	36,0	35,6	35,7	33,4	33,9	34,6	34,7	36,5	36,1	35,6
35 tot 54	34,8	35,9	37,5	39,4	39,7	39,5	39,9	38,5	38,9	40,0
55 tot 65	7,5	8,2	8,6	9,9	10,3	9,8	9,5	9,0	9,0	9,4
65 plus	1,8	1,6	1,8	1,9	1,3	1,2	1,0	0,9	0,8	0,9
Geslacht										
Man	52,9	52,8	51,7	52,2	52,4	53,3	55,8	55,1	54,9	54,0
Vrouw	47,1	47,2	48,3	47,8	47,6	46,7	44,2	44,9	45,1	46,0
Etniciteit										
Autochtoon	17,1	17,9	19,3	21,4	21,5	21,0	20,5	19,4	18,3	19,1
Niet-westers allochtoon	65,2	63,1	61,0	58,6	55,9	53,8	53,4	54,2	53,9	54,1
Westers allochtoon	17,8	19,0	19,7	20,0	22,6	25,2	26,1	26,5	27,8	26,8
Type huishouden										
Eenpersoons	56,7	56,8	57,4	59,9	62,8	64,3	66,1	64,8	65,0	63,5
Meerpersoons zonder kinderen	9,8	10,1	10,2	9,9	9,6	10,0	9,2	8,6	8,5	8,6
Meerpersoons met kinderen	14,5	14,6	13,5	11,9	9,7	9,5	9,4	10,4	10,6	11,5
Eenouderhuishouden	18,2	17,8	17,9	17,5	16,9	15,5	14,5	15,5	15,0	15,7
Overig	0,9	0,7	0,9	0,8	0,9	0,7	0,8	0,6	0,8	0,7
Woonduur										
Minder dan 1 jaar	18,7	18,5	17,8	22,1	27,7	30,6	29,8	28,2	27,5	24,6
1 tot 2 jaar	18,7	17,7	17,1	16,5	18,0	20,3	21,9	21,4	19,3	19,2
2 tot 3 jaar	18,0	16,7	16,2	15,7	14,7	14,7	16,3	17,4	17,3	16,1
3 tot 4 jaar	16,9	17,0	16,3	14,2	13,4	11,9	12,1	13,5	15,1	15,0
4 tot 5 jaar	14,6	15,8	16,9	15,0	12,6	11,4	10,2	10,5	11,9	13,8
5 tot 6 jaar	13,2	14,3	15,8	16,5	13,7	11,1	9,8	9,0	9,0	11,3

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: door afronden en een klein aantal ontbrekende waarden is het mogelijk dat de percentages niet voor ieder kenmerk exact tot 100% optellen.

Tabel 3.2. Kenmerken van de potentiële geweigerden (huishoudens) in de Stadsregio Rotterdam (inclusief gemeente Rotterdam) voor 2004 tot en met 2013 in percentages onderverdeeld naar woonduur.

	Woonduur < 1 jaar			Woonduur > 1 jaar		
	2004	**2008**	**2013**	**2004**	**2008**	**2013**
Totaal aantal	3931	3557	4578	17129	9305	14066
Leeftijdsgroepen						
16 tot 24	26,4	21,2	24,7	18,4	12,3	10,7
25 tot 34	35,4	34,9	35,1	36,2	33,5	35,8
35 tot 54	30,9	34,8	32,8	35,7	41,5	42,3
55 tot 65	6,1	8,1	6,6	7,9	11,2	10,4
65 plus	1,7	0,9	0,7	1,9	1,5	0,9
Geslacht						
Man	56,0	55,5	54,1	52,2	51,3	54,0
Vrouw	44,0	44,5	45,9	47,8	48,7	46,0
Etniciteit						
Autochtoon	16,6	18,5	14,9	17,2	22,6	20,5
Niet-westers allochtoon	65,2	50,8	50,4	65,2	57,9	55,4
Westers allochtoon	18,2	30,7	34,8	17,7	19,5	24,2
Type huishouden						
Eenpersoons	65,7	68,6	70,4	54,6	60,6	61,3
Meerpersoons zonder kinderen	10,4	11,7	10,0	9,6	8,8	8,1
Meerpersoons met kinderen	10,3	8,2	8,6	15,4	10,3	12,5
Eenouderhuishouden	12,6	10,6	10,1	19,5	19,3	17,5
Overig	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,6

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: door afronden en een klein aantal ontbrekende waarden is het mogelijk dat de percentages niet voor ieder kenmerk exact tot 100% optellen.

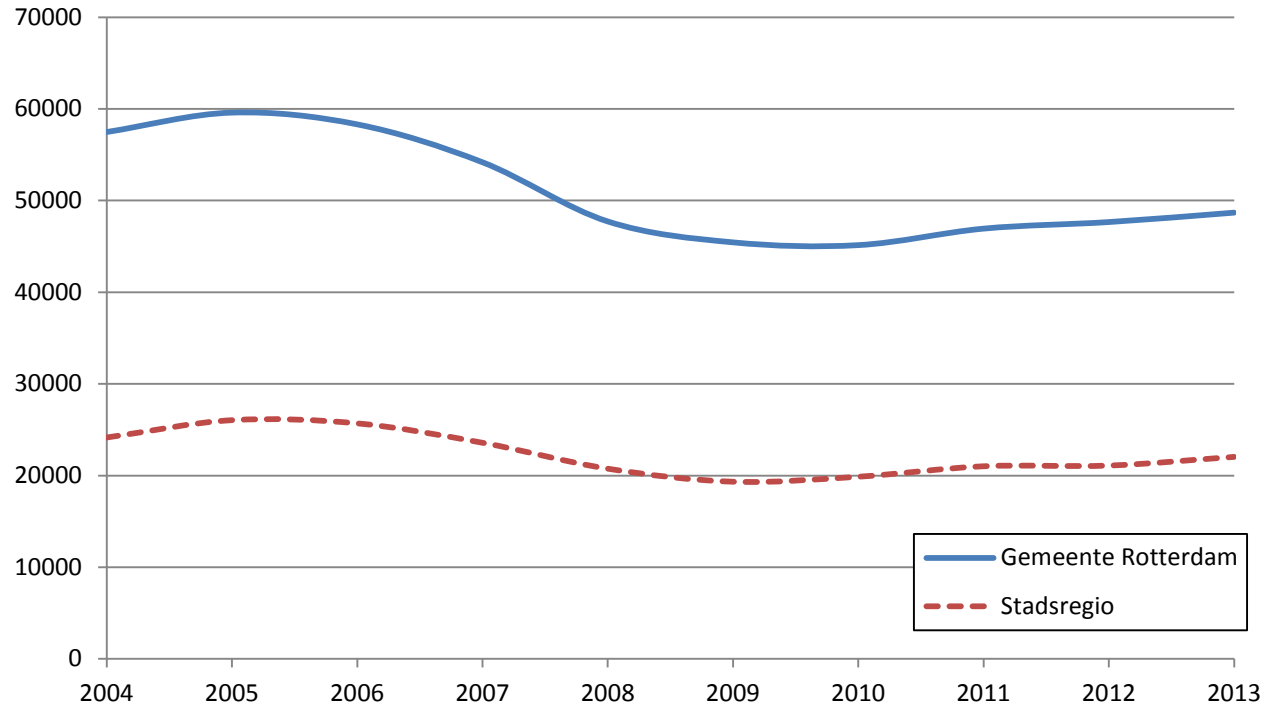
3.3 Ontwikkeling en kenmerken van de referentie huishoudleden

Ter vergelijking wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de referentiegroep. Dit zijn leden van huishoudens waar – net als bij de potentieel geweigerden – niemand inkomen uit werk, studiefinanciering of pensioen heeft. De referentiehuishoudens komen echter wel in aanmerking voor een huisvestingsvergunning vanwege hun woonduur: zij wonen immers meer dan zes jaar in de Stadsregio Rotterdam. Uit de data blijkt dat de omvang van deze groep aanzienlijk groter is dan het totale aantal potentieel geweigerden (ziet Figuur 3.2).

Het aantal referentiehuishoudleden is gedurende de periode 2004-2013 substantieel afgenomen in zowel de gemeente Rotterdam als de overige gemeenten in de Stadsregio. Voor de regio als geheel was het aantal in 2004 nog ruim 81.000 en in 2013 ongeveer 70.000. Deze afname vond plaats

voorafgaand aan de financiële crisis in 2008. Echter, waar na 2008 sprake is van een aanzienlijke toename van het aantal potentieel geweigerden, daar is deze toename relatief gering bij de referentie huishoudleden (Figuur 3.2). Net als de potentieel geweigerden wonen de referentieleden overwegend in Rotterdam zelf(70% in 2004; 69% in 2013).

Figuur 3.2. Ontwikkeling van het aantal leden van een referentie huishouden per jaar 2004-2013

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Tabel 3.3 geeft vervolgens voor de periode 2004-2013 de achtergrondkenmerken van alle referentie huishoudleden. In vergelijking met de potentieel geweigerden (zie ook Tabel 3.1) behoren de referentie huishoudleden relatief vaak tot de oudere leeftijdscategorieën. Ongeveer 50% van deze groep heeft een leeftijd tussen de 35 en 54. Daarnaast behoort bijna 30% tot de leeftijdscategorie 55 tot 65 jarigen.

In vergelijking met de potentieel geweigerden is een relatief groot aandeel van de referentiehuishoudleden autochtoon. Dit aandeel neemt echter geleidelijk af gedurende de periode 2004-2013; van 47,6% tot 40,9%. Het aandeel niet-westers allochtonen neemt tegelijkertijd toe van 42,6% tot 49,6%. Deze trend is de tegenovergesteld aan de ontwikkeling binnen de potentieel geweigerden, waar het aandeel niet-westerse allochtonen juist afneemt. Het aandeel westers allochtonen ligt bij de referentiegroep structureel rond de 10%.

Het aandeel eenpersoonshuishoudens is lager bij de referentiegroep dan bij de potentieel geweigerden, hoewel er sprake is van een substantiële toename gedurende de onderzochte periode. Het aandeel meerpersoonshuishoudens (met en zonder kinderen)is daarentegen relatief groot onder deze groep, maar toont een sterke afname.

Tabel 3.3. Kenmerken van referentie huishoudleden in de Stadsregio Rotterdam (inclusief gemeente Rotterdam) voor 2004 tot en met 2013 in percentages.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal aantal	81632	85637	84006	77756	68474	64771	65013	67955	68748	70720
Leeftijdsgroepen										
16 tot 24	4,9	5,1	4,9	4,3	3,5	3,3	3,7	4,3	4,2	4,3
25 tot 34	18,3	18,2	17,8	16,0	14,8	14,2	14,5	14,7	15,1	15,3
35 tot 54	46,8	47,1	48,0	49,0	49,6	50,1	50,2	50,6	50,6	50,8
55 tot 65	27,8	27,4	27,1	28,4	30,4	30,8	30,1	29,3	28,6	28,2
65 plus	2,2	2,2	2,3	2,4	1,7	1,6	1,5	1,1	1,5	1,4
Geslacht										
Man	44,9	45,2	44,6	44,0	43,2	43,4	44,2	44,7	44,8	44,9
Vrouw	55,1	54,8	55,4	56,0	56,8	56,6	55,8	55,3	55,2	55,1
Etniciteit										
Autochtoon	47,6	46,4	45,2	44,5	44,7	44,0	43,2	42,6	41,5	40,9
Niet-westers allochtoon	42,6	43,8	45,1	45,7	45,4	46,1	47,0	47,7	48,8	49,6
Westers allochtoon	9,8	9,8	9,7	9,8	9,9	9,9	9,7	9,7	9,7	9,5
Type huishouden										
Eenpersoons	38,0	38,4	39,5	40,6	42,2	43,6	44,8	45,2	45,7	46,6
Meerpersoons zonder kinderen	19,3	18,7	17,8	17,2	16,5	15,8	14,7	13,9	13,1	12,3
Meerpersoons met kinderen	22,6	22,8	21,8	21,1	19,8	19,2	19,2	19,2	18,9	18,5
Eenouderhuishouden	19,4	19,5	20,2	20,4	20,9	20,6	20,6	21,1	21,7	21,9
Overig	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: door afronden en een klein aantal ontbrekende waarden is het mogelijk dat de percentages niet voor ieder kenmerk exact tot 100% optellen.

3.4 Conclusies

Samenvattend kan gesteld worden dat de potentieel geweigerden overwegend bestaan uit relatief jonge personen, vaak met een niet-westerse afkomst, die veelal alleenwonend zijn. Trends tussen 2004 en 2013 laten een sterke groei van het aandeel westerse allochtonen zien. Hierbij gaat het vooral om personen afkomstig uit Oost Europese landen zoals Polen, Bulgarije en Tsjechië. Daarnaast heeft een relatief groot deel van het totale aantal potentieel geweigerden een woonduur van minder dan een jaar. Dit zijn de meest recente nieuw gearriveerden.

Uit deze beschrijvende data van de referentiegroep komt naar voren dat de leden van deze groep doorgaans ouder, vaker autochtoon, en vaker onderdeel van een meerpersoonshuishouden zijn dan de potentieel geweigerden. Deze achtergrondkenmerken hangen samen met hun langere woonduur in de Stadsregio Rotterdam. Desalniettemin bestaat de referentiegroep ook voor bijna 50% uit niet-westerse allochtonen.

4 Verhuispatronen van potentieel geweigerden

4.1 Introductie

Mogelijke veranderingen in de verhuismobiliteit en -bewegingen zijn om ten minste drie redenen relevant in het kader van de Wbmgp. Ten eerste is de achterliggende gedachte van de wet dat het stoppen van de instroom van nieuw gearriveerden zonder inkomen uit werk – in deze evaluatie potentieel geweigerden genoemd – ertoe leidt dat de reeds ingezette maatregelen ter bevordering van de leefbaarheid en veiligheid, meer effect hebben. Een verminderde instroom zou overheden de kans bieden meer grip te krijgen op de buurten. Tevens zou het de druk op buurten enigszins verlichten en deze buurten een "adempauze" gunnen (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2014, p.1).

Ten tweede is een van de vereisten voor de invoering van de Wbmgp dat deze 'proportioneel' is. De woningmarktpositie van de groep nieuw gearriveerden zonder inkomen uit werk mag niet dusdanig verslechteren dat hun verhuismogelijkheden substantieel verslechteren door een afname van het aantal voor hen toegankelijke en betaalbare woningen.

Ten derde is het mogelijk dat een verminderde instroom van potentieel geweigerden in de aangewezen buurten leidt tot nieuwe concentraties in andere buurten of gemeenten. Dergelijke "waterbedeffecten" zijn eveneens het (mogelijke) gevolg van de Wbmgp en dienen daarom ook als zodanig geëvalueerd te worden. Dergelijke (al dan niet voorziene) neveneffecten zijn van belang om te kunnen beoordelen of de wet inderdaad in staat is grootstedelijke problematiek aan te pakken, of dat zij deze slechts verschuift[14].

In dit hoofdstuk analyseren wij de verhuismobiliteit en de verhuisbewegingen van de potentieel geweigerden. Wat betreft de verhuisbewegingen besteden wij aandacht aan de gemeenten, buurten en woningen waar de potentieel geweigerden naar toe verhuizen. Om meer inzicht te krijgen in de (veranderde) woningmarktpositie van deze groep gaan wij daarnaast in op woningmarktveranderingen. Hiermee geven wij antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning?

a Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?

b In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?

Om meer inzicht te krijgen in de groep potentieel geweigerden besteden wij daarnaast aandacht aan de sociale mobiliteit van deze groep: blijft deze groep een zwakke positie behouden? Dit schetst een beeld van de groep die uitgesloten wordt uit de aangewezen buurten als gevolg van de Wbmgp en

[14] Hoofdstuk 7 gaat verder in op mogelijke effecten van toegenomen instroom van potentieel geweigerden op leefbaarheid en veiligheid in andere buurten.

biedt aanvullende inzichten over hun woningmarktpositie op een langere termijn. De onderzoeksvraag die wij hiermee beantwoorden is:

d) Hoe ziet de verdere sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?

In de volgende paragraaf (4.2) gaan wij allereerst in op de verhuismobiliteit. Paragraaf 4.4 besteedt aandacht aan de bestemmingsgemeenten, waarna paragraaf 4.5 ingaat op veranderingen op buurtniveau. In paragraaf 4.6 komen verhuizingen naar de aangewezen "Rotterdamwetbuurten" aan bod. Paragraaf 4.7 beschrijft algemene veranderingen op de Rotterdamse woningmarkt. In 4.8 besteden wij aandacht aan de sociale mobiliteit van de groep potentieel geweigerden.

4.2 Verhuismobiliteit

4.2.1 Verhuizingen potentieel geweigerden

In deze paragraaf komt de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden, en mogelijke veranderingen daarin, aan bod. Wij operationaliseren verhuismobiliteit als het percentage van de bevolking dat verhuist. Onze aandacht gaat hierbij vooral uit naar het percentage potentieel geweigerden dat verhuist en veranderingen daarin. Voor de duidelijkheid, zoals aangegeven in hoofdstuk 2 volgen wij individuen maar houden daarbij ook rekening met de huishoudsituatie[15].

Hoewel deze verhuismobiliteit belangrijke inzichten biedt in de al dan niet veranderende woningmarktpositie van de potentieel geweigerden, is het van belang op te merken dat een hoge of lage verhuismobiliteit niet per se goed of slecht is. Een relatief lage verhuismobiliteit kan duiden op grotere beperkingen maar ook op een grotere tevredenheid met de woning (en dus een lagere verhuiswens). Het omgekeerde geldt ook voor een hogere verhuismobiliteit: die kan duiden op zowel de mogelijkheden de woonsituatie te verbeteren of op een hoge mate van ontevredenheid of onzekerheid.

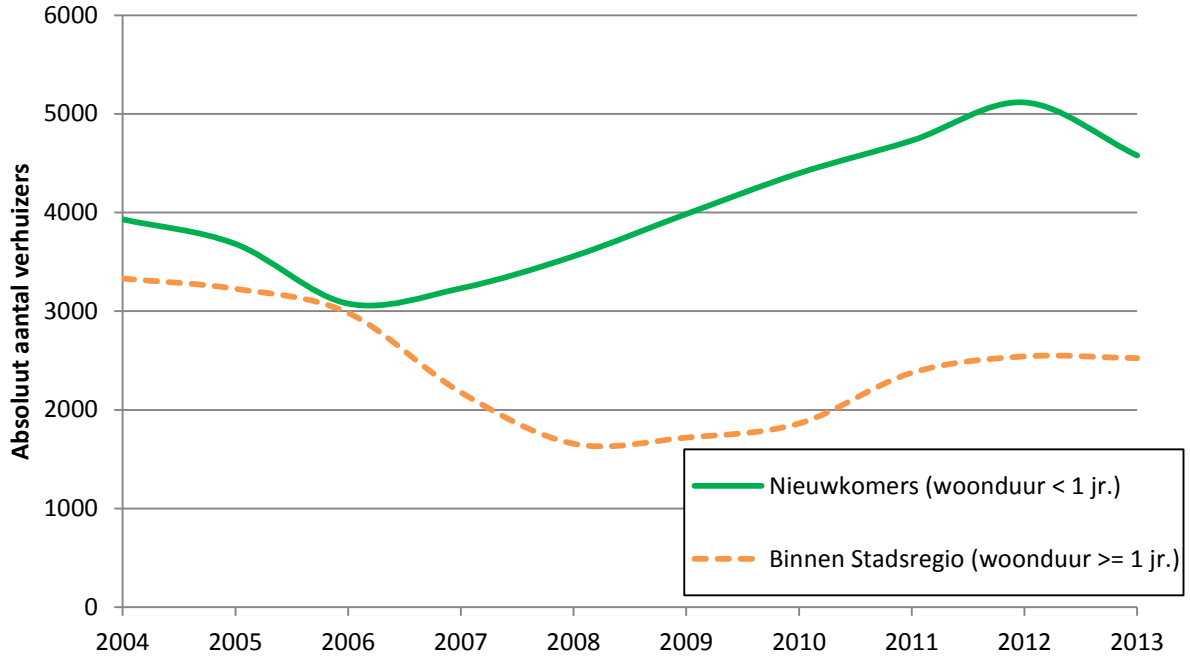
De data in dit hoofdstuk zijn als volgt verwerkt: per jaar wordt vastgesteld wie de potentiële geweigerden zijn en of zij verhuisd zijn. Dit is het verhuispercentage ofwel de verhuismobiliteit. Het gerapporteerde verhuisaantal of -percentage bij een jaar slaat hierbij op een verhuizing gedurende het voorgaande jaar. Een voorbeeld maakt dit duidelijk: de verhuismobiliteit voor de gehele bevolking van de Stadsregio Rotterdam in 2004 was 10,7%. Dit betekent dat ruim 10% van de bewoners van de regio op 01-01-2004 op een ander adres woont dan op 01-01-2003. Hierbij zijn alle mogelijke verhuizingen meegenomen, van verhuizingen binnen de eigen buurt tot verhuizingen naar het buitenland.

Figuur 4.1 toont allereerst het totale aantal potentieel geweigerden dat, per jaar, verhuist naar of binnen de Stadsregio Rotterdam voor de periode 2004-2013. Uit deze figuur kan afgeleid worden dat er in 2004 ruim 7200 verhuisde potentieel geweigerden zijn. Dit zijn dus individuen die tussen 1 januari 2003 en 1 januari 2004 zijn verhuisd. Het merendeel, bijna 4000, is afkomstig van buiten de Stadsregio, terwijl een kleiner aandeel (zo'n 3300) is verhuisd binnen de regio.

[15] Dat wil zeggen: wanneer ten minste een huishoudlid wel in aanmerking komt voor een huisvestingsvergunning, worden de huishoudleden niet als potentieel geweigerden beschouwd.

Er is sprake van twee opvallende trends gedurende de periode 2004-2013. Het aantal nieuw gearriveerden van buiten de Stadsregio neemt gestaag toe tot ruim 5000 in 2012. Deze groei zet zich vooral in vanaf 2006. Deze eerste data duiden er dan ook op dat de Wbmgp niet heeft geleid tot een afname van de toestroom van huishoudens zonder inkomen uit werk naar de Stadsregio. Tegelijkertijd neemt het absolute aantal potentieel geweigerden dat jaarlijks verhuist binnen de Stadsregio wél af. Deze afname vond vooral plaats tussen 2006 en 2008. Vanaf 2010 is er weer een toename. Het gaat hier echter om absolute aantallen. In het vorige hoofdstuk is reeds aan bod gekomen dat het totale aantal potentieel geweigerden in de Stadsregio eveneens afneemt voorafgaand aan de financiële crisis en daarna weer toeneemt. Een absolute afname van verhuizers binnen de Stadsregio duidt daarom niet per se op een afname van de verhuismobiliteit van deze groep.

Figuur 4.1. Absoluut aantal verhuizers onder potentieel geweigerden naar en binnen de Stadsregio Rotterdam (2004-2013).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

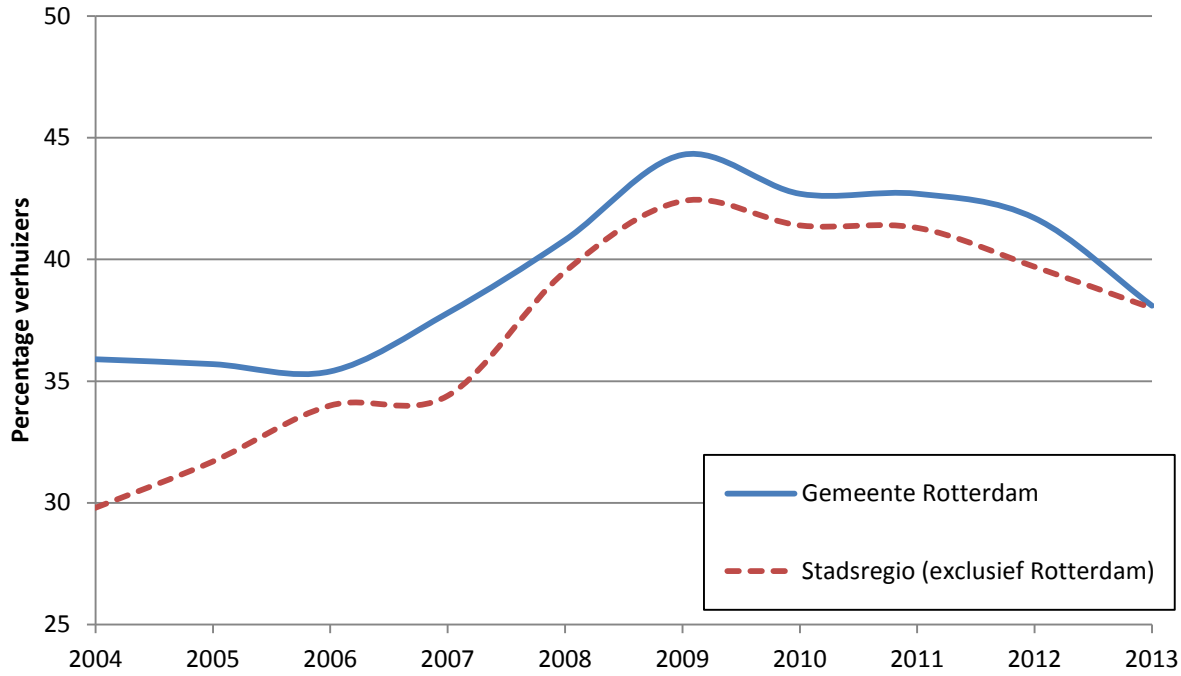
4.2.2 Verhuismobiliteit potentieel geweigerden naar kenmerken

Wanneer gekeken wordt naar het verhuispercentage voor de groep potentieel geweigerden als geheel (Figuur 4.2), zien we dat deze gedurende de hele periode 2004-2013 boven de 30% ligt. Dit geldt voor zowel de potentieel geweigerden woonachtig in de gemeente Rotterdam als diegenen die in de overige stadsregiogemeenten wonen.

De verhuismobiliteit (het verhuispercentage) van de potentieel geweigerden neemt bovendien toe tussen 2004 en 2013. Vooral tussen 2006 en 2009 is sprake van een substantiële toename: van ongeveer 35% tot 44% in de gemeente Rotterdam, en van 34% tot 42% in de overige Stadsregio.

Vanaf 2009 neemt de verhuismobiliteit weer enigszins af, hoewel het verhuispercentage hoger blijft dan in de jaren voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp. Figuur 4.2 toont ook dat de verhuisdynamiek groter is in de gemeente Rotterdam dan in de overige regio, hoewel dit verschil relatief klein is en in 2013 zelfs verdwijnt.

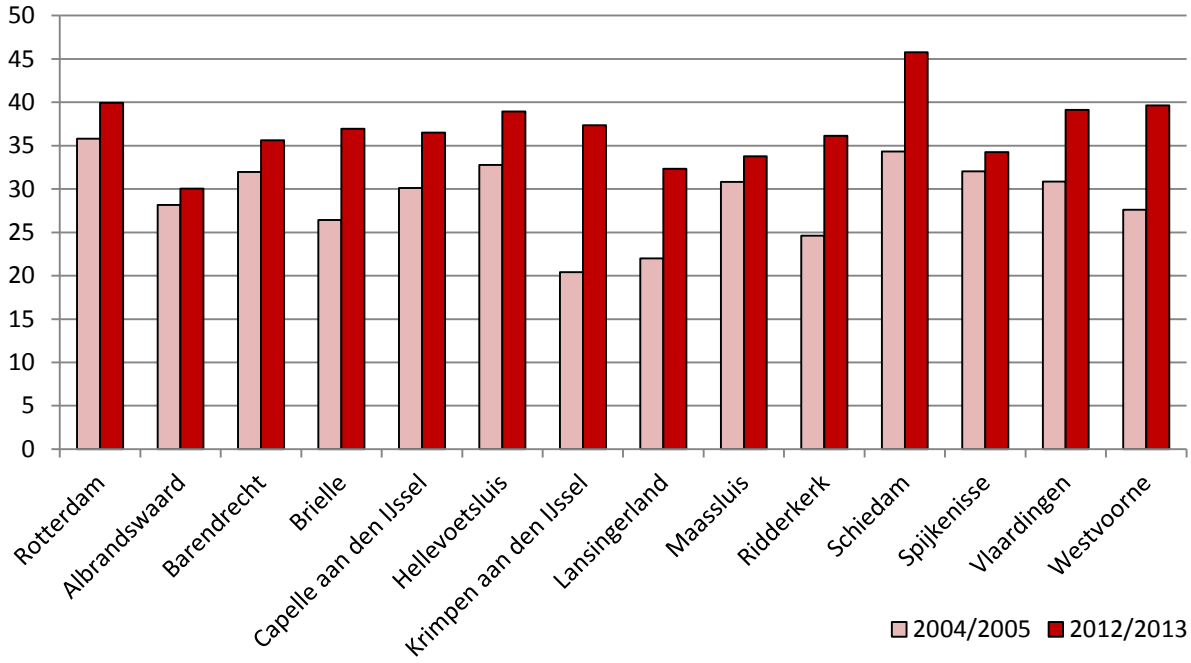
Figuur 4.2. Verhuismobiliteit (%) van de potentieel geweigerden per jaar (2004-2013)

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

In Figuur 4.3 wordt de verhuismobiliteit verder uitgesplitst naar individuele gemeenten in de Stadsregio Rotterdam. Binnen individuele gemeenten zijn er aanzienlijke jaar-op-jaar veranderingen in de verhuismobiliteit van potentieel geweigerden. Dit heeft vooral te maken met het kleine aantal potentieel geweigerden dat in de individuele gemeenten woont en ernaar verhuist. Hierdoor kan een kleine toename van de instroom van potentieel geweigerden zorgen voor een aanzienlijke toename van het totale verhuispercentage. Om hier enigszins rekening mee te houden is in Figuur 4.3 verhuismobiliteit samengevoegd voor de jaren 2004-2005 en 2012-2013. Deze figuur laat zien dat de verhuismobiliteit in alle gemeenten is toegenomen tussen 2004/2005 en 2012/2013. In 2004/2005 is de verhuismobiliteit nog het hoogst in de gemeente Rotterdam, maar in 2012/2013 is de mobiliteit met bijna 46% het hoogst in Schiedam.

Figuur 4.3. Verhuismobiliteit (%) binnen of naar gemeenten van de potentieel geweigerden per gemeente, 2004/2005 en 2012/2013.

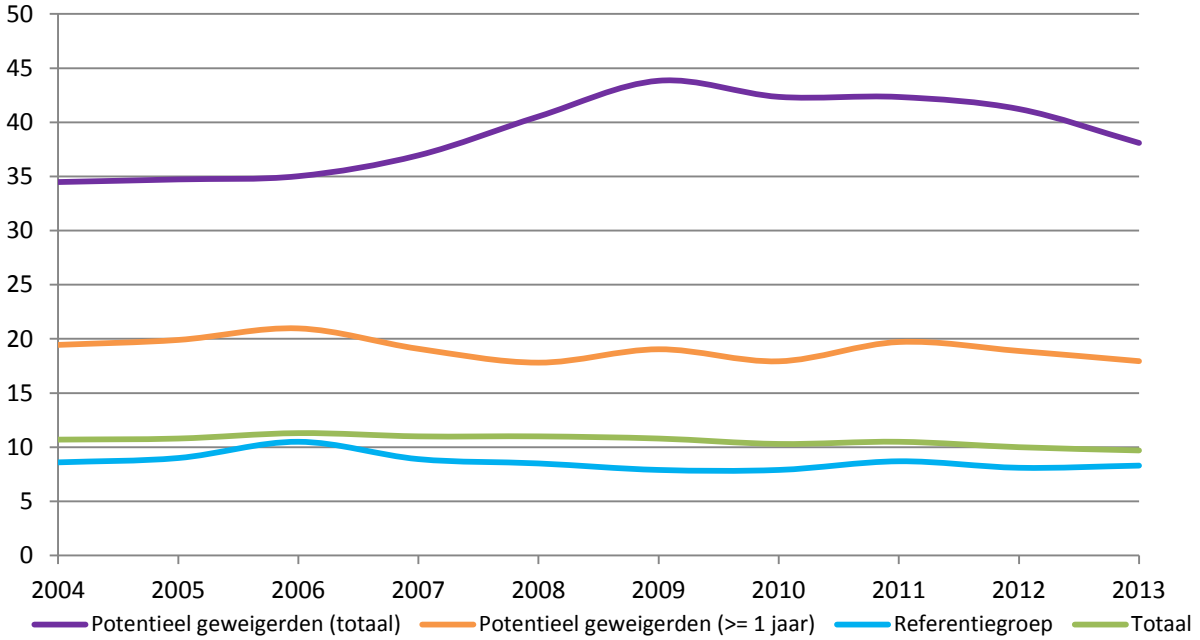

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.: onvoldoende waarnemingen in Bernisse (<10 gedurende minstens 1 jaar). Rozenburg is bij Rotterdam gevoegd Noot.

Aan de hand van deze beschrijvende data kan gesteld worden dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden relatief hoog is. Deze hoge verhuismobiliteit kan deels worden toegeschreven aan het feit dat de groep potentieel geweigerden wordt gedefinieerd op basis van hun korte woonduur. Potentieel geweigerden met een woonduur van minder dan een jaar zijn daarbij per definitie verhuisd: het voorgaande jaar zijn zij immers in de Stadsregio komen wonen. Dit houdt in dat zij een verhuispercentage van 100% hebben. Voor de groep potentieel geweigerden met een woonduur langer dan een jaar ligt het verhuispercentage logischerwijs aanzienlijk lager. Hun verhuismobiliteit ligt gedurende de periode 2004-2013 rond de 20% (zie Figuur 4.4). Vanaf de invoering van de Wbmgp is er sprake van een algemene daling van de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden met een woonduur van minstens een jaar (van 21% naar 18%). Hierbij is wel sprake van jaarlijkse schommelingen in de verhuismobiliteit.

De verhuismobiliteit voor de groep potentieel geweigerden is verder uitgesplitst naar achtergrondkenmerken in Tabel 4.1. Deze tabel toont verwachte patronen: zo is de verhuismobiliteit relatief hoog onder jongere leeftijdscategorieën en onder huishoudens zonder kinderen. Wat betreft woonduur valt op dat naarmate een potentieel geweigerde langer in de regio woont de verhuismobiliteit afneemt: potentieel geweigerden met een woonduur van 5 tot 6 jaar verhuizen minder vaak dan diegenen met een woonduur van 1 tot 2 jaar.

Figuur 4.4. Verhuismobiliteit (%) van de potentieel geweigerden, referentiegroep en totale bevolking per jaar (2004-2013) naar woonduur.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Voor alle leeftijdscategorieën geldt dat er een toename is van de verhuismobiliteit tussen 2004 en 2013. Voor huishoudtypen geldt dit ook, met uitzondering van eenouderhuishoudens. Verder laat de tabel zien dat vooral voor de groep westerse allochtonen de verhuismobiliteit aanzienlijk is toegenomen (van 27% in 2004 tot 43% in 2013). Dit kan deels verklaard worden door een toename van de oververtegenwoordiging van westerse allochtonen onder de potentieel geweigerden met een woonduur korter dan een jaar (zie ook Tabel 3.2). Dit aandeel gaat na 2007 omhoog. Dit kan verklaard worden door een wetswijziging waardoor werknemers uit 8 oostelijke EU-landen vanaf mei 2007 zonder werkvergunning in Nederland mogen werken.

Figuur 4.4 laat eveneens zien dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden aanzienlijk boven het gemiddelde in de Stadsregio ligt. Dit geldt ook wanneer de potentieel geweigerden met een woonduur tot een jaar buiten beschouwing worden gelaten. Voor de gehele (volwassen) bevolking ligt het jaarlijkse verhuispercentage in de regio rond de 10 tot 11%. Wat betreft deze algehele verhuismobiliteit is er geen sprake van een duidelijke toe- of afname gedurende de periode 2004-2013, hoewel de verhuismobiliteit vanaf 2008 geleidelijk afneemt (van 11% tot 9,7%).

Daarnaast hebben wij tevens gekeken naar de verhuismobiliteit van de referentiegroep zoals gedefinieerd in hoofdstuk 2. Onder deze groep, leden van huishoudens zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur, ligt de verhuismobiliteit rond de 8%. Dit is lager dan het gemiddelde en daarmee ook aanzienlijk onder de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden. Ook voor deze groep geldt dat de mobiliteit redelijk stabiel is hoewel er een duidelijke afname valt waar te nemen voor de periode 2006-2009 (van 10,5% tot 7,9%). Vanaf 2009 is er sprake van een zeer geringe toename. Voor de gehele volwassen bevolking geldt dat de verhuismobiliteit aanzienlijk hoger is in de gemeente Rotterdam dan in de Stadsregio: in 2013 respectievelijk 12,1% en 7,2%. Voor de referentiegroep is er geen sprake van een duidelijk verschil (zie appendix C).

Tabel 4.1. Verhuismobiliteit van potentieel geweigerden (gehele Stadsregio) naar achtergrondkenmerken.

	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Aantal totaal	21060	19895	17303	14639	12862	13012	14782	16782	18576	18644
Aantal verhuizers	7262	6909	6060	5409	5214	5704	6260	7105	7658	7102
Percentage verhuizers	**34,5**	**34,7**	**35,0**	**36,9**	**40,5**	**43,8**	**42,3**	**42,3**	**41,2**	**38,1**
Leeftijdsgroepen										
16 tot 24	46,5	47,5	43,6	48,7	52,9	60,6	59,4	57,2	58,7	57,6
25 tot 34	33,2	34,4	35,0	37,6	41,4	44,2	41,5	42,0	39,6	37,9
35 tot 54	31,6	31,1	33,6	35,0	38,2	40,4	39,7	39,3	38,7	33,8
55 tot 65	25,4	26,4	27,5	27,3	31,1	31,2	31,4	33,3	30,0	28,7
65 plus	22,4	18,4	22,1	20,2	22,9	37,1	28,7	23,1	29,9	27,6
Geslacht										
Man	36,3	36,3	36,2	39,3	42,4	45,9	44,4	43,0	42,5	38,6
Vrouw	32,5	33,0	33,8	34,3	38,5	41,4	39,8	41,6	39,7	37,5
Etniciteit										
Autochtoon	31,7	32,6	36,3	36,5	38,1	37,3	37,6	36,9	35,3	33,4
Niet-westers allochtoon	37,1	36,1	35,5	37,6	39,9	43,5	43,2	42,6	40,3	37,2
Westers allochtoon	27,4	32,1	32,2	35,7	44,4	50,1	44,4	45,8	46,9	43,3
Type huishouden										
Eenpersoons	38,3	37,7	37,7	40,4	43,2	46,5	44,8	44,4	43,7	41,0
Meerpersoons zonder kinderen	30,9	34,2	33,2	34,0	39,7	44,4	40,7	43,2	44,8	39,9
Meerpersoons met kinderen	24,7	26,8	27,7	27,6	33,2	39,7	37,1	36,1	33,8	29,0
Eenouderhuishouden	32,6	32,2	33,2	33,7	35,4	35,2	35,4	37,7	33,3	31,9
Woonduur										
Minder dan 1 jaar*	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1 tot 2 jaar	28,5	28,5	28,6	26,1	23,5	27,2	24,6	27,1	27,8	25,3
2 tot 3 jaar	21,7	22,2	21,6	20,8	18,5	16,9	17,7	19,2	19,6	18,4
3 tot 4 jaar	17,7	18,4	19,9	18,7	15,4	15,9	13,1	16,3	14,1	14,8
4 tot 5 jaar	12,8	15,4	17,9	15,9	15,9	16,1	13,5	14,0	14,3	14,6
5 tot 6 jaar	13,3	13,3	16,4	13,7	13,7	13,5	14,1	15,0	12,5	13,0

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: *Deze groep is per definitie verhuisd (=100% verhuismobiliteit).

In algemene zin geldt kortom dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden aanzienlijk hoger is dan gemiddeld en hoger dan de verhuismobiliteit van de referentiegroep. Hier dient wel de kanttekening bij gemaakt te worden dat de groep potentieel geweigerden veelal bestaat uit relatief jonge personen en kleine huishoudens (eenpersoons, of zonder kinderen). Daarnaast zijn zij per definitie relatieve nieuw gearriveerden in de Stadsregio. Al deze achtergrondkenmerken zijn in bredere zin geassocieerd met een relatief hoge verhuismobiliteit. Aan de hand van multivariate en longitudinale analyses kan zo goed mogelijk rekening gehouden worden met deze overige kenmerken. Hiermee wordt inzicht verkregen in de mogelijke invloed van de Wbmgp op de verhuismobiliteit.

De aanvullende multivariate en longitudinale analyses zijn te vinden in appendices D en E respectievelijk. De beschrijvende longitudinale analyses (appendix D) tonen geen eenduidig patroon. Na verloop van tijd neemt de verhuismobiliteit van potentieel geweigerden af, maar dit patroon geldt ook voor andere groepen. Uit deze analyses kan opgemaakt worden dat de invoering van de Wbmgp in 2006 niet heeft geleid tot een duidelijke afname van de verhuismobiliteit van de eerdere cohorten. Het verlaten van de groep potentieel geweigerden, door het opbouwen van voldoende woonduur, lijkt bovendien niet bij te dragen aan een hogere verhuismobiliteit.

Ook wanneer rekening gehouden wordt met de achtergrondkenmerken van de potentieel geweigerden zoals etniciteit, leeftijd, geslacht, inkomen en huishoudsamenstelling (zie appendix E) blijkt dat de potentieel geweigerden relatief vaak verhuizen. Dat verband bestaat zowel voor 2006 als 2013. Dit duidt er op dat de verhuiskans niet substantieel lager is geworden als gevolg van de invoering van de Wbmgp. De potentieel geweigerden zijn ook na de invoering van de wet een zeer mobiele groep.

In vergelijking met de groep andere nieuw gearriveerden (woonduur tot zes jaar) die wel in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning valt op dat in 2006 qua verhuiskans geen duidelijk verschil bestaat tussen beide groepen. In 2013 verhuizen de overige nieuw gearriveerden echter significant vaker dan de potentieel geweigerden. Hieruit blijkt dat een relatief korte woonduur in het algemeen zeer sterk samenhangt met een relatief hoge verhuismobiliteit. Dit geldt zowel voor diegenen zonder werk als diegenen met werk. In 2013 is het echter wel zo dat de werkende nieuw gearriveerden significant vaker verhuizen (ongeveer 17%) dan de potentieel geweigerden.

Samenvattend kan kortom gesteld worden dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden zeer hoog is. Dit ligt in het verlengde van hun relatief korte woonduur in de Stadsregio. De invoering van de Wbmgp heeft niet geleid tot een afname van de verhuismobiliteit van deze groep. Ook wanneer rekening gehouden wordt met achtergrondkenmerken of cohorten door de tijd gevolgd worden, blijkt dat de verhuismobiliteit structureel hoog is.

4.3 Bestemmingswoningen

In deze paragraaf wordt nagegaan naar welke type woningen de potentieel geweigerden verhuizen. Hiermee wordt deels antwoord gegeven op de volgende vraag:

In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?

In deze paragraaf richten wij ons op de bestemmingswoningen in de hele Stadsregio[16]. De bestemmingswoning analyseren wij op basis van drie kenmerken: de WOZ, de eigendomsvorm (koop of huur[17]) en het aantal huishoudens woonachtig per adres. Dit laatste kenmerk is van belang omdat – zoals hierboven beschreven – veel nieuw gearriveerden in Rotterdam aanvankelijk gaan inwonen (bij een ander huishouden) in plaats van zelfstandig een woning te betrekken. Integrale data over woningen zijn binnen het SSB pas beschikbaar vanaf 2006. De analyses richten zich dan ook op de bestemmingswoning in 2006 tot en met 2013. Wanneer er op een adres meer dan 5 huishoudens woonachtig zijn (zo'n 3% van de huishoudens) is de WOZ, de eigendomsvorm en de bewoning door het aantal huishoudens als onbekend opgegeven[18].

Omdat uit de analyses blijkt dat de kenmerken van de bestemmingswoningen niet substantieel veranderen voor alle geanalyseerde bevolkingsgroepen tussen 2006 en 2013 rapporteren de onderstaande figuren alleen de jaren 2006 en 2013. De volledige tabellen, met daarbij de tussenliggende jaren, zijn te vinden in appendix F.

Een aanzienlijk deel van de potentieel geweigerden verhuist naar een adres waar meerdere huishoudens ingeschreven staan (Figuur 4.5). Zowel in 2006 als in 2013 is bij bijna 47% van de bestemmingswoningen sprake van inwoning. Dit is aanzienlijk lager voor de referentiegroep (16% in 2006; 13% in 2013). Voor de totale bevolking ligt dit aandeel op ongeveer 20% van het totale aandeel woningen. Inwoning lijkt een belangrijke manier te zijn voor potentieel geweigerde huishoudens om aan woonruimte te komen. Hierbij is het zo dat dit ook al vóór de invoering van de Wbmgp het geval was, en daarom niet opgevat dient te worden als een reactie op de wet. Inwoning biedt huishoudens met een gering inkomen, en zonder voldoende wachttijd voor een sociale huurwoning, de mogelijkheid toch een plek in de stad te verwerven.

Wat betreft de eigendomsvorm van de bestemmingswoning valt op dat nog een behoorlijk deel van de potentieel geweigerden verhuist naar een koopwoning: ruim 19% in 2006 en ongeveer 16% in 2013 (Figuur 4.6). Deze percentages zijn aanzienlijk hoger dan voor de referentiegroep waar minder dan 10% naar een koopwoning verhuist. Het verhuizen naar een koopwoning wil echter niet zeggen dat zij de woning ook daadwerkelijk gekocht hebben. Door middel van inwoning is het mogelijk dat de potentieel geweigerden verhuizen naar een koopwoning in het bezit van een ander huishouden. Het is aan de hand van het SSB niet mogelijk vast te stellen wie de woningeigenaar is, maar gezien het grote aandeel inwoning is het aannemelijk dat veel van de verhuizingen naar koopwoningen in

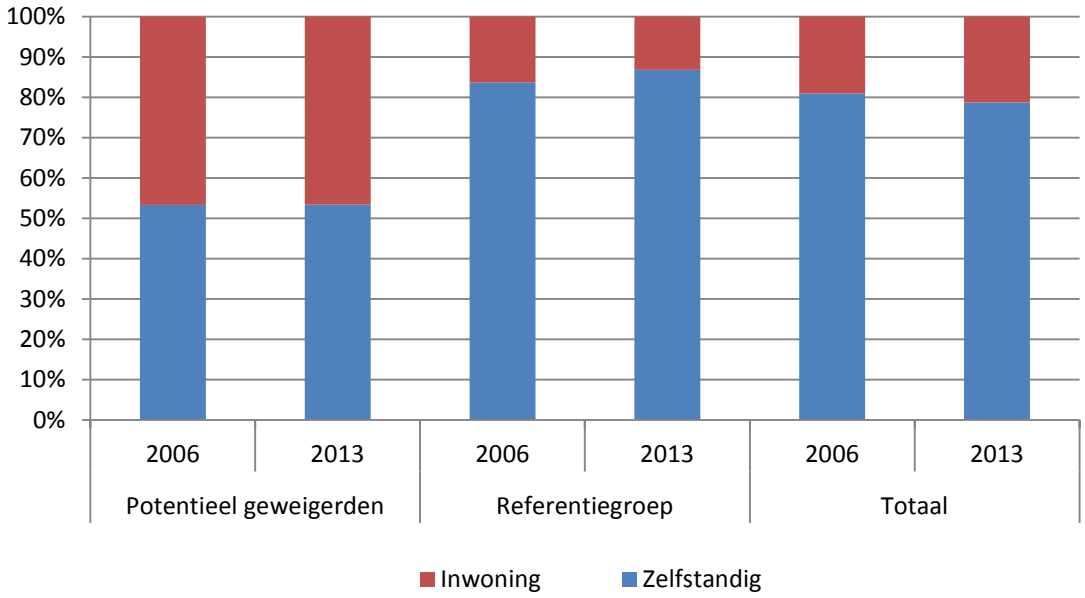
[16] Aanvullende analyses laten zien dat de patronen vergelijkbaar zijn wanneer alleen naar de gemeente Rotterdam wordt gekeken.

[17] Binnen het SSB ontbreekt een constante variabele waarmee per jaar op dezelfde wijze een onderscheid tussen corporatie en particuliere huurwoningen gemaakt kan worden.

[18] Onder de potentiële geweigerden is een relatief groot aandeel onbekende waarden wat betreft de bestemmingswoning. Dit aandeel is doorgaans hoger dan voor de referentiegroep en voor de gehele bevolking. Zie appendix E voor een overzicht van de missende waarden.

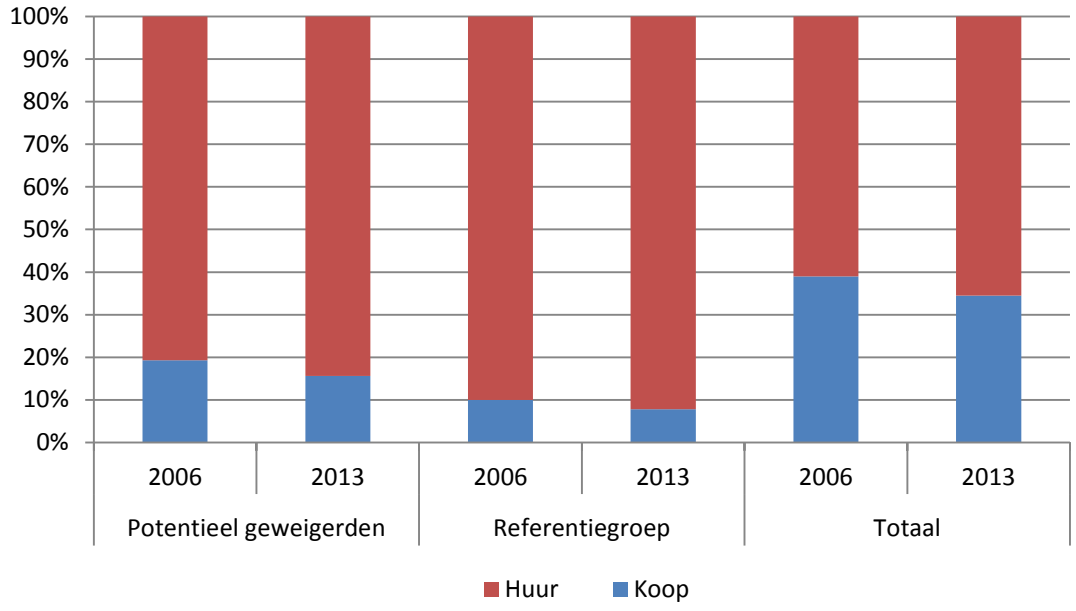
werkelijkheid vormen van inwoning zijn. Onder de totale bevolking verhuist een groter deel van de huishoudens naar een koopwoning. Dit aandeel is echter wel afgenomen van 39% in 2006 tot 35% in 2013. Deze afname kan verklaard worden aan de hand van de financiële crisis, als gevolg waarvan het aantal woningverkopen aanzienlijk is gedaald in Rotterdam (en de rest van Nederland).

Figuur 4.5. Bestemmingswoning naar woonvorm (zelfstandig; inwonen) 2006-2013 in de Stadsregio Rotterdam.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 4.6. Bestemmingswoning naar eigendomsvorm (koop; huur) 2006-2013 in de Stadsregio Rotterdam.

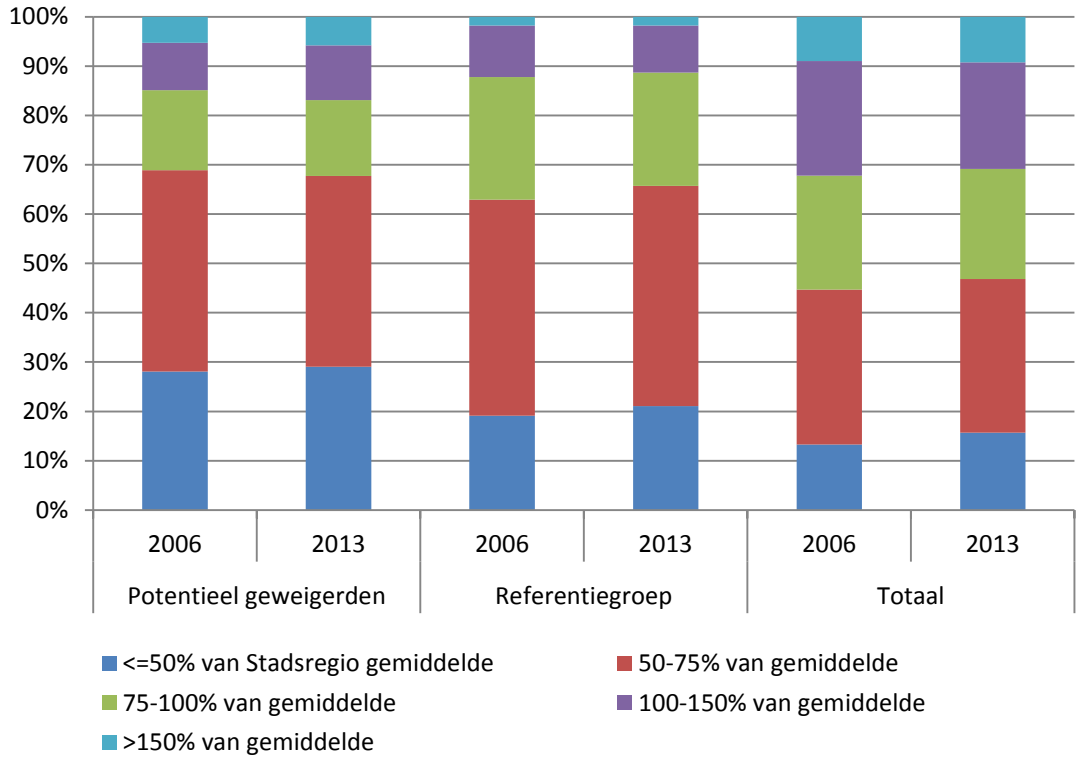

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Het merendeel van de potentieel geweigerden verhuist naar woningen met een relatief lage woningwaarde (Figuur 4.7). Dit is, gezien hun lage inkomen, geen verrassende uitkomst. Het is echter wel opvallend dat de potentieel geweigerden aanzienlijk vaker naar de goedkoopste woningvoorraad (met een WOZ minder dan 50% van het gemiddelde in de regio) verhuizen dan de referentiegroep. Ook verhuizen zij relatief vaker naar woningen met een waarde tussen 50 en 75% van het Stadsregio gemiddelde. Tegelijkertijd valt op dat ruim 5% van de potentieel geweigerden verhuist naar een woning uit de hoogste waardecategorie. Gedurende de periode 2006-2013 blijft de verdeling van de bestemmingswoningen naar woningwaarde redelijk constant.

De relatief grote afhankelijkheid van woningen met een relatief lage woningwaarde zou wellicht verklaard kunnen worden aan de hand van het feit dat veel potentieel geweigerden verhuizen naar of binnen de gemeente Rotterdam, waar de woningwaarden lager liggen dan in de omringende gemeenten. Echter, wanneer we kijken naar de WOZ waarde van de bestemmingswoning van potentiële geweigerden die naar of binnen Rotterdam verhuizen (en de WOZ waarde van de woning vergelijken met het Rotterdamse gemiddelde) dan zien we een vergelijkbaar patroon: potentieel geweigerden verhuizen relatief vaak naar de onderste regionen van de woningvoorraad.[19]

Figuur 4.7. Bestemmingswoning naar 2006-2013 in de Stadsregio Rotterdam (categorieën t.o.v. gemiddelde in regio).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

[19]Data niet gerapporteerd.

Kortom, de data tonen dat potentieel geweigerden relatief vaak verhuizen naar woningen met een zeer lage woningwaarde. Bovendien verhuizen zij vaak naar woningen waar meerdere huishoudens geregistreerd zijn. Zoals verwacht verhuist het merendeel van de potentieel geweigerden naar een huurwoning, hoewel in vergelijking met de referentiegroep een relatief groot deel, bijna 20%, verhuist naar een koopwoning. Verhuizingen naar een koopwoning en het gaan inwonen bij andere huishoudens vereisten (tot 2014) geen huisvestingsvergunning en worden niet tegengehouden door de Wbmgp.

4.4 Bestemmingsgemeenten

In deze paragraaf worden de bestemmingsgemeenten van de potentieel geweigerden nader geanalyseerd. Ongeveer 75% van de potentieel geweigerden woont in de gemeente Rotterdam (zie ook Figuur 3.1). Het overige deel woont in de andere gemeenten van de Stadsregio. Tabel 4.2 geeft per gemeente weer welk aandeel van de verhuizers behoort tot de groep potentieel geweigerden voor de jaren 2004-2013. Uit deze tabel blijkt dat het in de meeste gemeenten om een klein percentage gaat. In absolute aantallen gaat het hier veelal om minder dan 100 personen. Na Rotterdam kent Schiedam in absolute aantallen de grootste toestroom van potentieel geweigerden. Bovendien is in Schiedam sprake van een toename in de periode 2004-2013.

Tabel 4.2. Potentieel geweigerden als percentage van het totale aantal verhuizers per gemeente per jaar.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Albrandswaard	1,2	1,2	1,2	1,6	1,5	1,3	1,6	1,9	2,0	2,8
Barendrecht	1,2	1,8	1,1	2,1	2,1	2,2	3,4	4,1	4,1	2,9
Bernisse	-*	-*	2,4	-*	-*	2,4	2,2	3,2	2,0	3,0
Brielle	1,6	1,5	3,3	2,6	4,1	4,5	2,4	3,2	2,1	4,4
Capelle aan den IJssel	4,8	5,4	4,8	3,2	3,7	4,0	5,1	5,4	6,4	7,3
Hellevoetsluis	4,3	3,4	3,2	3,2	2,1	2,7	3,7	5,7	6,8	3,9
Krimpen aan den IJssel	3,4	1,6	1,9	2,1	1,9	2,2	4,0	3,0	2,7	4,4
Lansingerland	1,7	1,8	2,3	1,8	1,6	2,3	2,1	2,8	2,7	3,7
Maassluis	3,2	4,2	3,8	3,3	2,6	2,9	4,5	4,0	4,9	4,4
Ridderkerk	1,9	2,6	1,9	1,9	3,1	2,2	2,0	2,7	4,0	3,5
Rotterdam	9,4	8,8	7,1	6,7	6,5	7,0	7,9	8,5	9,3	8,9
Schiedam	6,1	6,6	5,9	4,7	5,0	6,7	7,5	8,6	11,1	10,1
Spijkenisse	4,5	3,6	3,6	2,8	2,8	3,7	4,2	3,7	3,8	4,5
Vlaardingen	5,8	6,0	5,5	5,0	4,0	3,7	3,6	6,0	6,3	6,1
Westvoorne	1,3	1,7	1,8	2,2	2,2	3,1	2,9	3,2	3,0	3,2

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: *Onvoldoende waarnemingen (N<10).

Figuur 4.8 brengt het aandeel potentieel geweigerden onder het totale aantal verhuizers naar of binnen de gemeenten in kaart voor 2004/2005. In Rotterdam behoorde in 2004/2005 9,1% van alle verhuizers (naar of binnen de gemeente) tot de groep potentieel geweigerden. Dit percentage was voor deze jaren het hoogste binnen de Stadsregio. Na Rotterdam kende Schiedam de grootste relatieve instroom van potentieel geweigerden (6,3%).

In alle overige gemeenten was dit aandeel in 2004/2005 aanzienlijk kleiner. In de gemeenten Albrandswaard, Barendrecht, Brielle, Lansingerland en Westvoorne was zelfs minder dan 2% van de verhuizers een potentieel geweigerde.

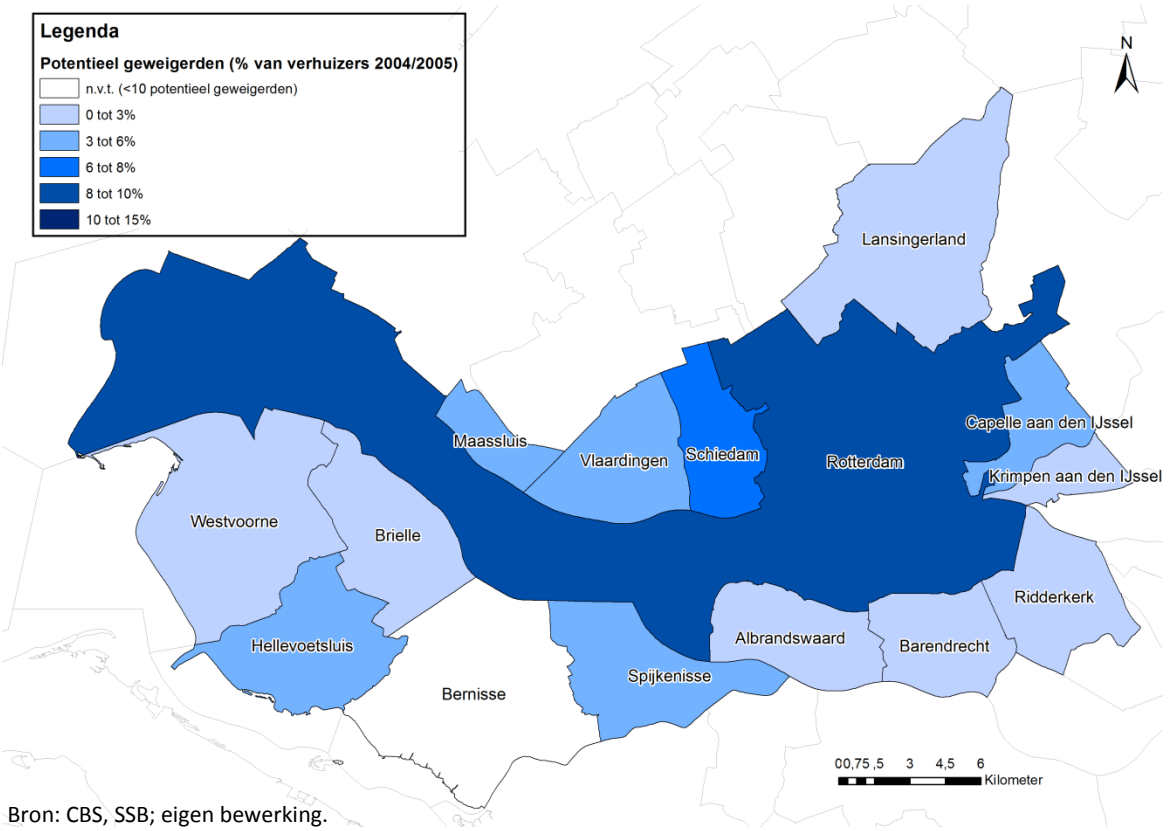
In 2012/2013 zijn deze aandelen in de meeste gemeenten hoger (Figuur 4.9). Waar in Rotterdam nog steeds 9,1% van de verhuizers tot de groep potentieel geweigerden behoort, is dit aandeel in Schiedam opgelopen tot 10,6%. Daarmee kende Schiedam gedurende deze jaren in relatieve zin de grootste instroom van potentieel geweigerden. In Capelle aan den IJssel behoorde bijna 7% van de verhuizers tot de groep potentieel geweigerden. In de meeste overige gemeenten blijft het aandeel potentieel geweigerden relatief laag, ondanks lichte toenames.

Ook de veranderingen tussen 2004/2005 en 2012/2013 zijn in kaart gebracht (Figuur 4.10). Het meten van procentpuntveranderingen is hier geschikter dan het meten van procentuele veranderingen. Om een voorbeeld te geven: een toename van 1% naar 2% geeft een 100% toename en 1 procentpunt toename. Een toename van 10% naar 15% zou een 50% toename geven, en een 5 procentpunt toename. Dit voorbeeld laat zien dat de percentage veranderingen vooral groot zullen zijn in die gebieden waar het aanvankelijke aandeel klein was.

Aan de hand van de veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden komt het beeld naar voren dat de instroom in Rotterdam bijna exact gelijk is in 2004/2005 en 2012/2013 (er is sprake van een 0,02 procentpunt afname). Tegelijkertijd zijn er toenames waar te nemen in alle omringende gemeenten van de Stadsregio. In de regel zijn deze toenames relatief gering, zeker wanneer de absolute aantallen in ogenschouw genomen worden. In Schiedam is wel sprake van een redelijk sterke toename (+4,3 procentpunt). Dit betekent echter niet dat deze instroom gedurende deze hele periode min of meer gelijk is gebleven in Rotterdam en constant is toegenomen in de overige gemeenten. Voor de meeste gemeenten geldt dat de relatieve instroom van potentieel geweigerden aanvankelijk afnam gedurende de periode 2004-2008 om vervolgens toe te nemen na 2008 tot 2013. Dit heeft te maken met weer toenemende aantallen potentieel geweigerden en een licht stijgende verhuismobiliteit van deze groep.

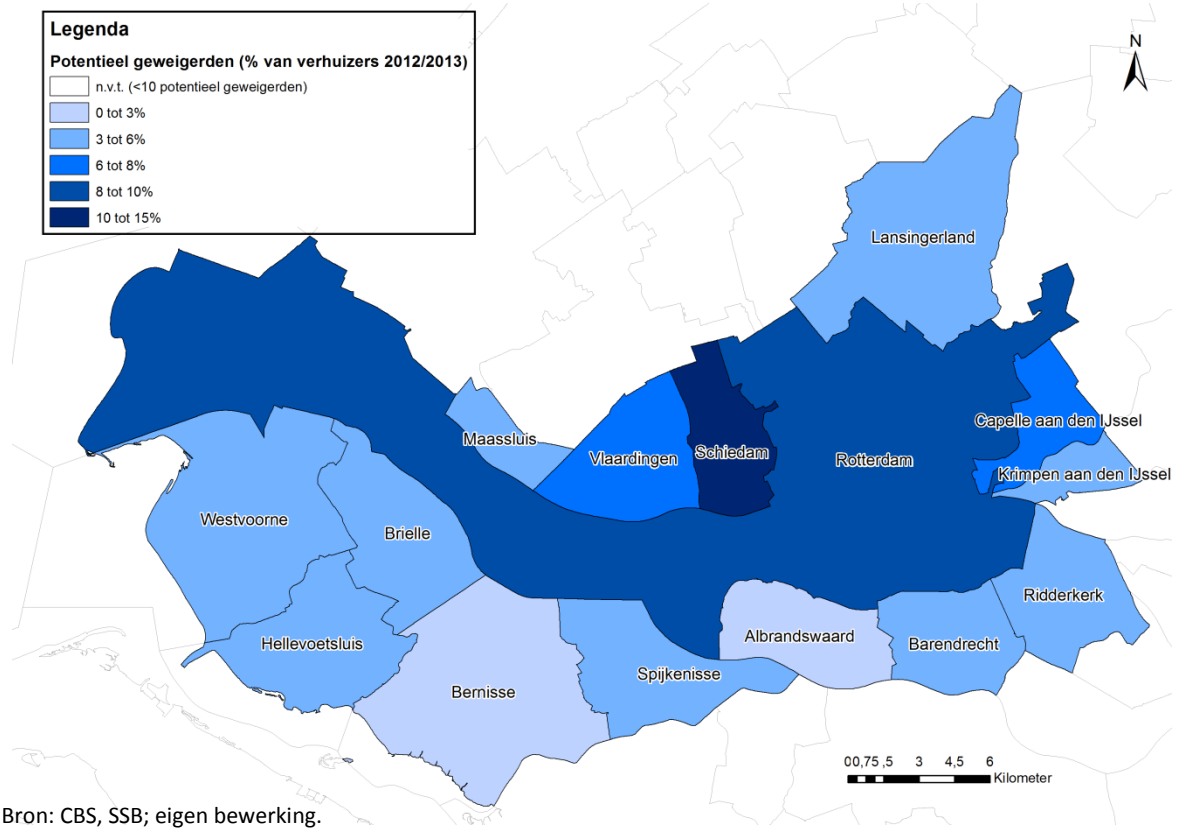
Tabel 4.3 laat zien welk aandeel van de verhuizende potentieel geweigerden iedere gemeente op zich neemt. Door per jaar het totaal aantal verhuizende potentieel geweigerden in de Stadsregio op 100% te stellen wordt gecontroleerd voor veranderingen in de omvang en verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden. Uit deze Tabel blijkt dat in 2013 ongeveer 74% van alle potentieel geweigerden naar of binnen Rotterdam verhuist en 8% naar of binnen Schiedam. Waar dit aandeel is afgenomen in Rotterdam, is het toegenomen in Schiedam. De overige gemeenten nemen een aanzienlijk kleiner aandeel op zich. Dit aandeel blijft bovendien redelijk constant gedurende de periode 2004-2013.

Figuur 4.8. Potentieel geweigerden als percentage van totaal aantal verhuizingen naar/binnen gemeente 2004/2005

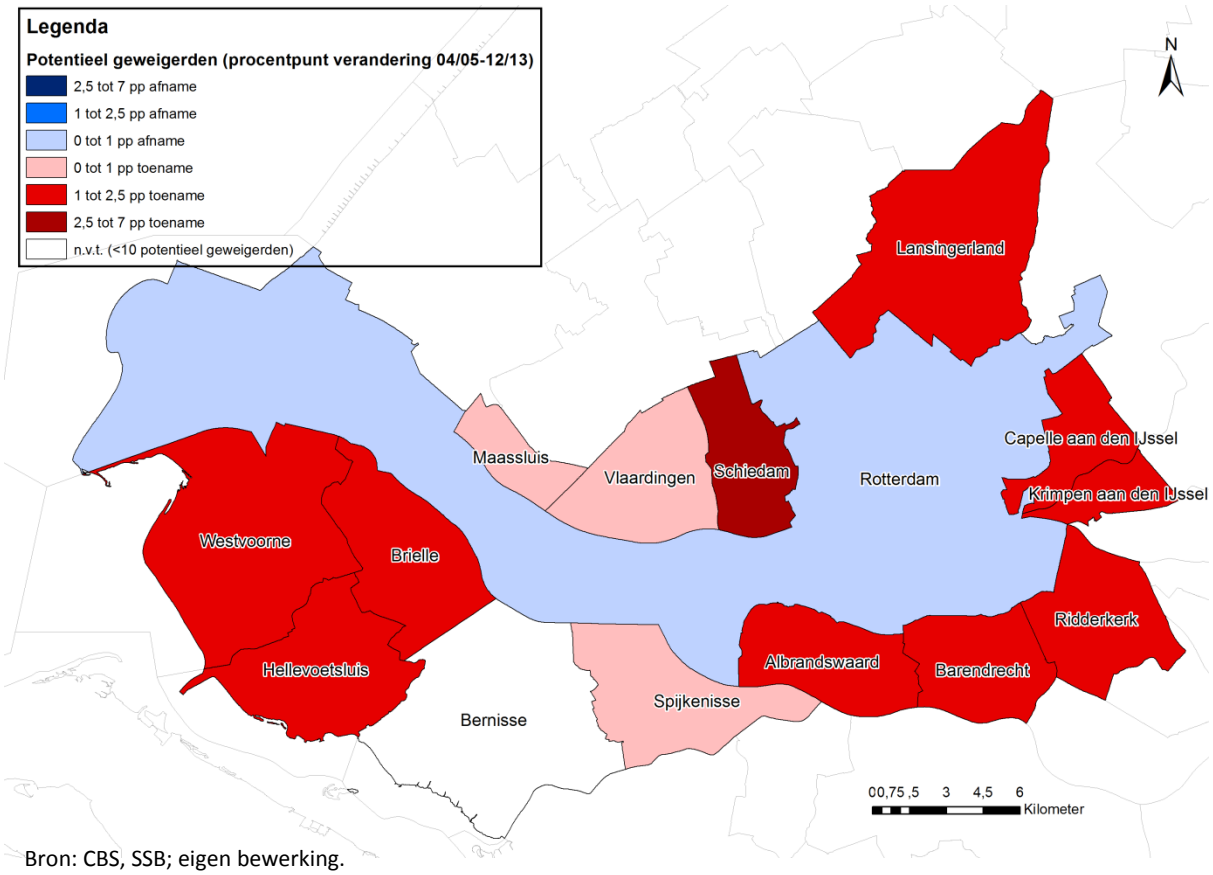
Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Figuur 4.9. Potentieel geweigerden als percentage van totaal aantal verhuizingen naar/binnen gemeente 2012/2013

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Figuur 4.10. Procentpuntverandering in het aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013.

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Tabel 4.3 Relatieve "opname" per gemeente van het totale aantal potentieel geweigerden in de stadsregio (=100%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Albrandswaard	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,5	0,4	0,3	0,4
Barendrecht	0,4	0,9	0,6	1,3	1,5	1,1	1,2	1,2	1,0	0,9
Brielle	0,2	0,2	0,5	0,5	0,6	0,6	0,4	0,5	0,3	0,6
Capelle aan den IJssel	3,0	3,4	3,5	2,6	3,1	3,2	3,2	3,3	3,1	4,0
Hellevoetsluis	1,7	1,2	1,4	1,5	1,0	1,2	1,4	1,7	1,8	1,0
Krimpen aan den IJssel	0,5	0,3	0,4	0,5	0,7	0,6	0,8	0,4	0,5	1,0
Lansingerland	0,5	0,6	1,3	1,3	1,1	1,5	1,0	1,2	1,0	1,4
Maassluis	1,0	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0	1,5	1,3	1,1	1,3
Ridderkerk	0,6	0,8	0,8	1,0	1,5	1,1	0,8	0,9	1,2	1,1
Rotterdam	79,7	77,9	76,3	77,2	76,4	75,8	75,2	74,6	75,2	73,6
Schiedam	5,2	6,3	6,2	5,6	6,1	7,3	7,5	7,1	8,4	8,0
Spijkenisse	2,7	2,4	3,0	2,2	2,4	2,6	2,8	2,5	2,0	2,5
Vlaardingen	4,1	4,4	4,3	4,4	3,8	3,3	3,3	4,7	3,8	4,0
Westvoorne	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Totaal Stadsregio	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: *onvoldoende waarnemingen voor verschillende jaren (N<10). Om vergelijking door de tijd mogelijk te maken is Bernisse daarom buiten beschouwing gelaten.

Samenvattend kan gesteld worden dat de instroom van potentieel geweigerden in Rotterdam constant relatief groot is. In de meeste andere gemeenten is weliswaar sprake van een toename van de (relatieve) instroom van potentieel geweigerden gedurende de periode 2004-2013, maar blijft deze klein in vergelijking met Rotterdam. Bovendien gaat het hier veelal om een totale instroom van slechts enkele tientallen per jaar. Schiedam vormt hierop een uitzondering: door een aanzienlijke toename van de toestroom van potentieel geweigerden is het aandeel potentieel geweigerden hier in 2013 groter dan in Rotterdam. In absolute aantallen blijft de instroom echter ook in Schiedam een fractie van die in Rotterdam.

4.5 Bestemmingsbuurten (Rotterdam en Schiedam)

4.5.1 Bestemmingsbuurten in kaart

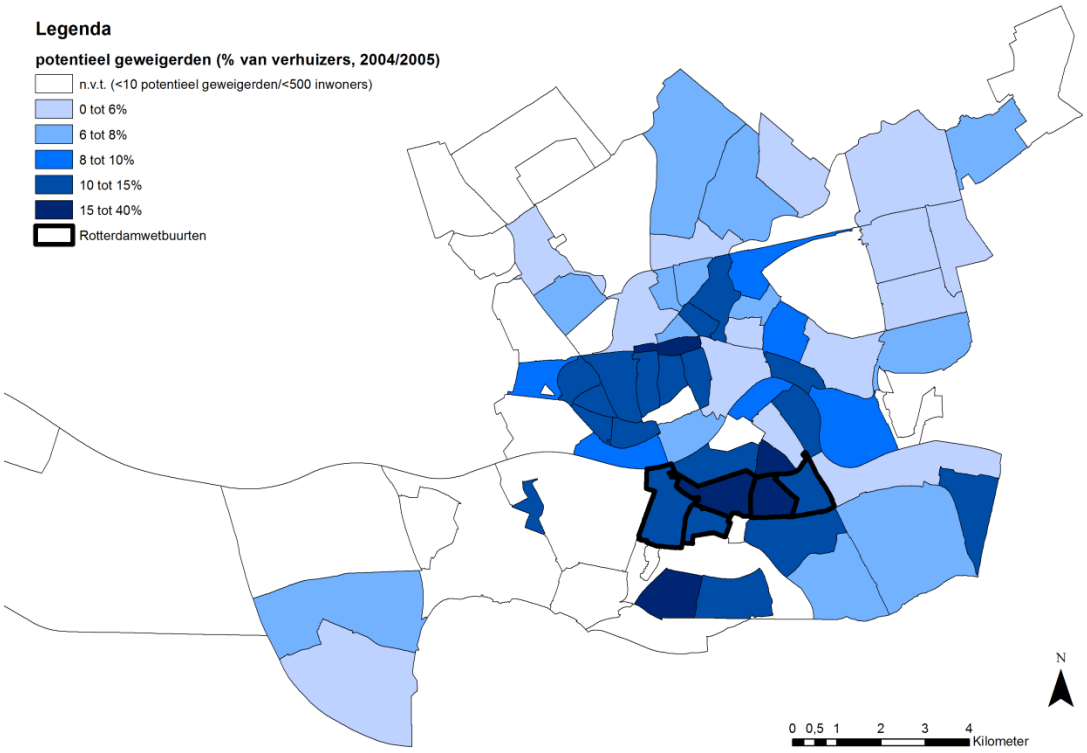
In deze paragraaf wordt nader aandacht besteed aan de bestemmingsbuurten van potentieel geweigerden in Rotterdam en Schiedam. Gezien de relatief geringe instroom in de meeste gemeenten, zowel in absolute als relatieve zin, zullen de analyses op niet uitgevoerd worden voor andere gemeenten. De aantallen zijn daar te klein om op een lager schaalniveau zinnige uitspraken te doen. Daarnaast is het ook op buurtniveau het noodzakelijk te voldoen aan de privacy-eis van het CBS met betrekking tot een minimum aantal van tien potentieel geweigerden per buurt per jaar. Voor het merendeel van de buurten in andere gemeenten dan Rotterdam en Schiedam geldt dat op buurtniveau veelal niet aan deze eis wordt voldaan. Om dezelfde redenen zullen wij de analyses in Schiedam uitvoeren op CBS- wijkniveau. In Rotterdam voeren wij de analyses wel uit op buurtniveau.

In deze analyse komen in het bijzonder de gecombineerde jaren 2004/2005 en 2012/2013 aan bod. In 2004/2005 was de Wbmgp nog niet ingevoerd terwijl 2012/2013 de meest recente jaren zijn waarvoor deze data beschikbaar zijn. In 2004/2005[20]verhuisden ten opzichte van andere buurten nog relatief veel potentieel geweigerden naar de aangewezen buurten. Dit aandeel verschilt van 10,8% in Carnisse tot 19,5% in Tarwewijk (Figuur 4.11). Ook andere buurten in Zuid, zoals Katendrecht (14%), Afrikaanderwijk (16%), Pendrecht (15%) en Zuidwijk (13%) kenden een relatief grote instroom. Daarnaast verhuisden veel potentieel geweigerden naar de buurten in het centrum (C.S Kwartier 38%)[21] en ten westen van het centrum. Hier kenden relatief arme buurten zoals Tussendijken, Middelland, Spangen, en het Oude Westen een relatief grote instroom van potentieel geweigerden. In al deze buurten behoorde eveneens minstens 12% van de verhuizers tot de groep potentieel geweigerden.

Buurten met een kleine instroom zijn bijvoorbeeld te vinden in de welgestelde stedelijke milieus in het noorden van de stad (Blijdorp 3%; Hillegersberg-Zuid 4%; Molenlaankwartier 5%). Ook de buurten in het noordoosten van de stad, zoals Ommoord, Oosterflank en Prinsenland kenden een vergelijkbaar lage instroom.

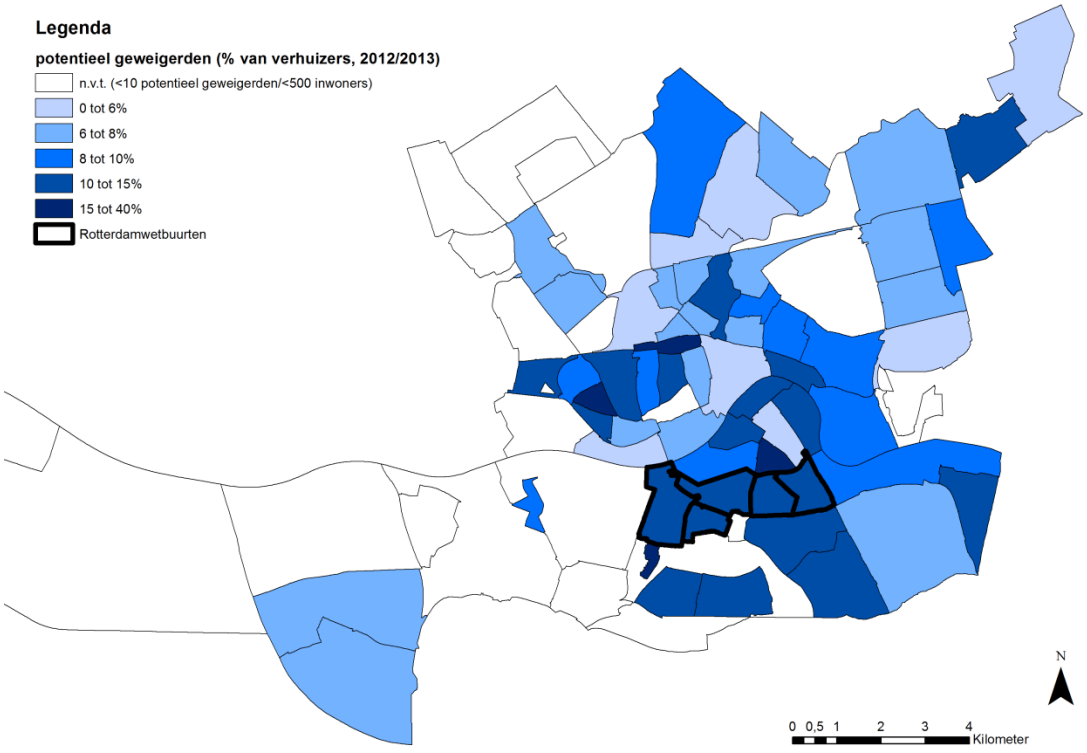
[20] De bestemming in 2004/2005 gaat gepaard met een verhuizing gedurende 2003/2004.
[21] Het hoge percentage kan verklaard worden door het geringe aantal inwoners van deze buurt. Dat maakt het 'gevoeliger' voor extreme waarden.

Figuur 4.11. Potentieel geweigerden per buurt in 2004/2005 als percentage van het totale aantal verhuizers.

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Figuur 4.12. Potentieel geweigerden per buurt in 2012/2013 als percentage van het totale aantal verhuizers.

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

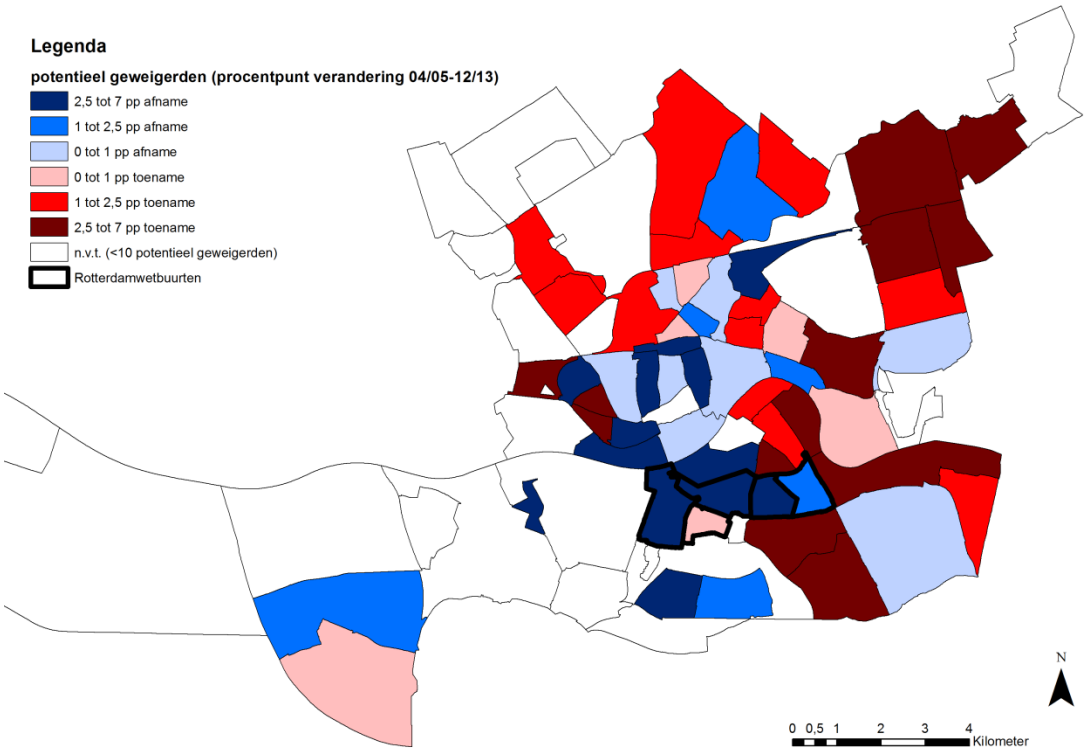
In 2008 (niet afgebeeld), na de invoering van de Wbmgp, zien we dat de instroom in bijna alle buurten afgenomen is. Dit duidt op een conjunctureel effect. In deaangewezen buurten is de instroom sterk afgenomen, met name in Carnisse. De instroom is nu relatief het grootst in Afrikaanderwijk, Struisenburg, en het C.S. kwartier. Ook de buurten ten westen van het centrum blijven een relatief grote instroom kennen.

Wanneer we kijken naar de instroom in 2012/2013 (Figuur 4.12) zien we dat de welgestelde buurten in het noorden van de stad nog steeds een relatief kleine instroom kennen. Met een relatieve instroom van 5% kent ook de nieuwbouwwijk Nesselande een geringe instroom van potentieel geweigerden. De buurten C.S. Kwartier, Afrikaanderwijk, Tussendijken en Wielewaal kennen de sterkste instroom in 2012/2013 (18% tot 33%). Het is opmerkelijk dat ondanks de invoering van de wet de aangewezen buurten nog steeds een relatief grote instroom van potentieel geweigerden kennen (zo'n 11%, meer hierover in de volgende paragraaf). Ook de buurten ten westen van het centrum, naast Tussendijken, kennen een relatief grote instroom.

Tussen 2004 en 2013 is er sprake van verschillende substantiële veranderingen. De instroom van potentieel geweigerden is in de aangewezen buurten aanzienlijk afgenomen. Deze afname is aanzienlijk sterker dan in de rest van Rotterdam en in vergelijkbare buurten. Dit duidt op een effect van de Wbmgp. Tarwewijk kende de sterkste afname van heel Rotterdam (ruim 6 procentpunt). Daarnaast zijn er echter ook veel andere buurten waar deze instroom aanzienlijk afgenomen is. Zo kent Katendrecht een aanzienlijke afname van de instroom. In deze buurt heeft relatief veel nieuwbouw plaatsgevonden en is een proces van gentrification op gang gekomen. Ook de buurten ten westen van het centrum kenden allemaal een afname van de instroom van potentieel geweigerden. In algemene zin kan gesteld worden dat deze buurten enigszins processen van opwaardering of gentrification kennen. Het Oude Westen is hiervan een voorbeeld. In Spangen kan de afgenomen instroom van potentieel geweigerden verklaard worden aan de hand van een zeer sterke toename van het aandeel koopwoningen in de periode 2004-2013.

Er zijn verschillende clusters van buurten te onderscheiden waar de instroom van potentieel geweigerden sterk is toegenomen (Figuur 4.13). Ten eerste zijn dit buurten als Afrikaanderwijk, Vreewijk en Feijenoord. Deze buurten grenzen aan de aangewezen gebieden en kennen een enigszins vergelijkbare woningmarktpositie. Ook de aanpalende buurt Oud-IJsselmonde kent een sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden, terwijl hier in 2004/2005 de instroom nog zeer gering was. Een tweede cluster is te vinden in het uiterste westen van de stad, te weten de buurten Bospolder, Tussendijken en Oud-Mathenesse. Dit zijn vooroorlogse buurten uit de vroege twintigste eeuw. Deze buurten lijken qua bebouwing en woningmarktpositie op veel van de andere buurten in het westen van de stad, waar overwegend juist sprake is van een afnemende instroom. Concentraties verschuiven derhalve verder naar het westen van de stad en de daaraan direct grenzende gemeente Schiedam (zie vorige paragraaf). Dit duidt er op dat deze groep in toenemende mate geen toegang meer verkrijgt tot de buurten direct ten westen van het centrum en hun heil zoeken in aanpalende, meer perifere buurten.

Figuur 4.13. Procentpuntverandering in het aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013.

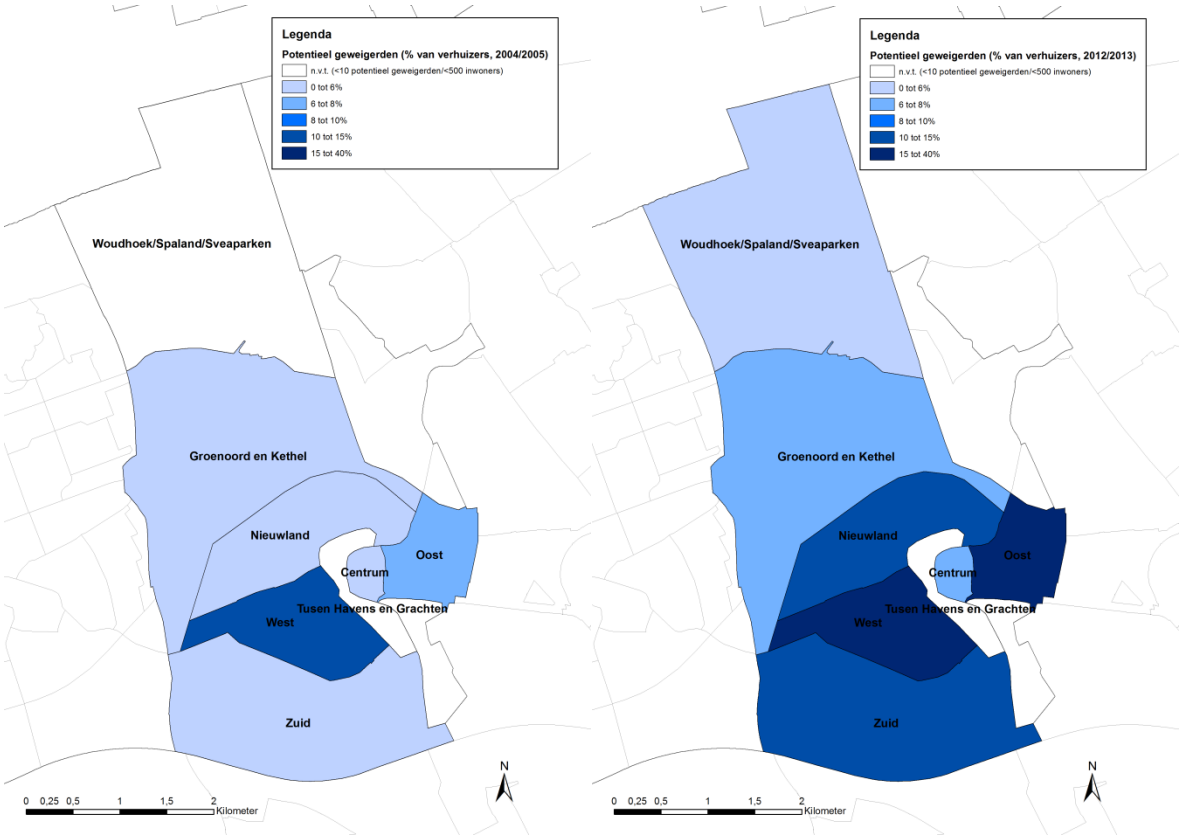
Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Een derde cluster waar sprake is van een sterke toename is te vinden in het noordoosten van de stad. Dit zijn de buurten Zevenkamp, Ommoord, Oosterflank, het Lage Land en – in minder mate - Prinsenland. Deze buurten kenden in 2004/2005 nog een relatief kleine instroom van potentieel geweigerden, maar kenden sindsdien een sterke toename van de instroom. Hiermee onderscheidt dit cluster zich van de andere twee, waar in 2004/2005 ook al sprake was van een relatief grote instroom. In algemene zin kan gesteld worden dat er sprake is van een relatieve neergang van deze naoorlogse buurten. Deze buurten kennen relatief veel laagbouw en gezinswoningen, veelal gebouwd in de jaren zestig of tachtig.

Naast deze clusters zijn er ook nog enkele andere buurten waar de instroom van potentieel geweigerden (sterk) is toegenomen. Zo kende de Kralingen Oost, de buurt met de hoogste gemiddelde woningwaardein Rotterdam, een sterke toename van de instroom. In 2012/2013 ligt de instroom hier rond het stedelijk gemiddelde. De instroom van potentieel geweigerden nam ook toe in de veelal welgestelde buurten in het noorden van de stad. Hier is echter sprake van een relatief geringe instroom. Bovendien blijft de instroom hier sterk beneden gemiddeld.

De instroom van potentieel geweigerden is eveneens in kaart gebracht voor Schiedam (Figuur 4.14). Zoals gezegd worden deze data hierbij gepresenteerd op CBS-wijkniveau. In 2004/2005 was de instroom alleen in Schiedam West relatief groot. In 2012/2013 is de instroom echter aanzienlijk in Schiedam West en Oost. Ook Nieuwland en Schiedam Zuid kenden in 2012/2013 een relatief grote instroom.

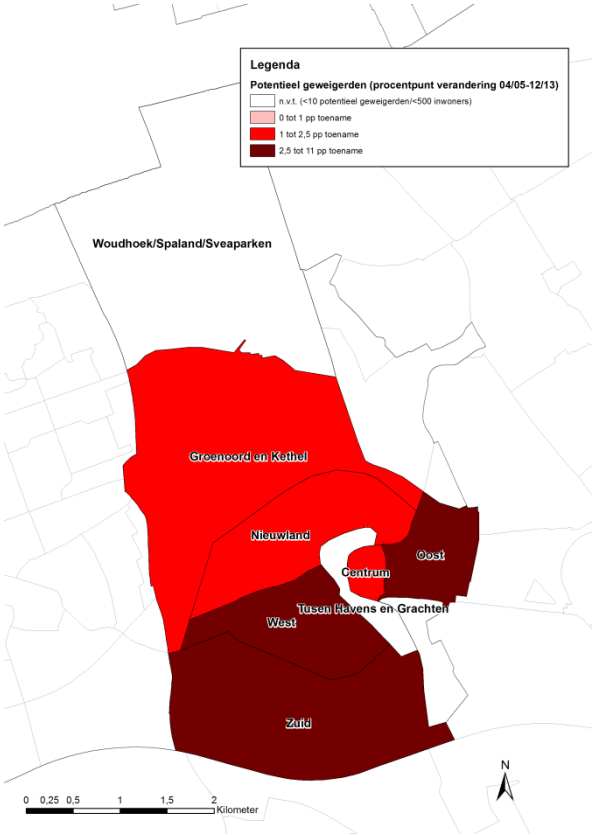
Figuur 4.14. Potentieel geweigerden per wijk in Schiedam in 2004/2005 (links) en 2012/2013 (rechts) als percentage van het totale aantal verhuizers.

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Figuur 4.15 toont de procentpuntverandering gedurende deze periode. Zowel Schiedam West als Oost kennen een sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden en zijn daardoor in 2012/2013de wijken met de relatief grootste instroom. Beide wijken kennen een overwegend vooroorlogse bebouwing. Schiedam Oost, waar de buurt Nieuw Mathenesse onderdeel van uitmaakt, grenst daarnaast direct aan de Rotterdamse buurt Oud-Mathenesse. De toename in deze wijken kan derhalve niet los gezien worden van de eveneens sterke toename in de Rotterdamse buurten Oud-Mathenesse, Bospolder en Tussendijken. Ook in Schiedam kunnen deze toenemende concentraties dus in verband gebracht worden met afnemende concentraties in het westen van Rotterdam en een verschuiving weg van het centrum. Tevens is het noemenswaardig dat het aandeel huurwoningen in bezit van particuliere verhuurders relatief groot is in zowel Schiedam West als Schiedam Oost. Dit aandeel is ook in de aangewezen buurten relatief groot en dit type woning vormt een geschikte bestemming voor nieuw gearriveerden met een laag inkomen en onvoldoende wachttijd voor een corporatiewoning.

Figuur 4.15 Procentpuntverandering relatieve instroom potentieel geweigerden (2004/2005-2012/2013)

Bron: CBS, SSB; eigen bewerking.

Op basis van deze analyses van veranderende verhuisbewegingen van potentieel geweigerden op gemeente- en buurtniveau kunnen samenvattend de volgende conclusies getrokken worden: de relatieve instroom in Rotterdam blijft gedurende de periode 2004-2013 hoog. Er bestaan echter aanzienlijke verschillen tussen buurten in Rotterdam. Het algemene patroon is dat de instroom van potentieel geweigerden geleidelijk is afgenomen in de centraal gelegen buurten in de stad. Toenemende concentraties vormen zich vooral in de meer perifere buurten aan de randen van Rotterdam, alsook in de direct daaraan grenzende buurten in Schiedam. De Wbmgp heeft, samen met andere processen van buurt- en woningmarktveranderingen bijgedragen aan verschuivingen in de concentraties van potentieel geweigerden. Hierbij is deze groep wel blijvend georiënteerd op (de goedkopere buurten in) Rotterdam of de aanpalende wijken in Schiedam. De toename in de overige regiogemeenten is gering.

4.5.2 Analyse kenmerken bestemmingsbuurten in Rotterdam

Tot nog toe is vooral aandacht besteed aan de bestemmingsbuurten van potentieel geweigerden in ruimtelijke zin. In deze paragraaf zullen deze ruimtelijke inzichten aangevuld worden met analyses van de kenmerken van de bestemmingsbuurten van de potentieel geweigerden. Hierbij komen zowel de woningmarkt als de bevolkingssamenstelling van de buurten aan bod. Deze sectie richt zich

op Rotterdam omdat in alle jaren veruit het grootste deel van de potentieel geweigerden verhuist naar deze buurten.

Aan de hand van bivariate correlaties wordt allereerst verkend welke verbanden er bestaan tussen buurtkenmerken en de instroom van potentieel geweigerden (Tabel 4.4). Deze analyses zijn zowel uitgevoerd voor 2004/2005 als voor 2012/2013 (zie respectievelijk Figuur 4.14 en 4.15 voor de instroom per buurt). Opvallend genoeg blijkt uit deze eenvoudige analyses dat de eigendomsverhoudingen binnen buurten niet (significant) samenhangen met de instroom van potentieel geweigerden. Alleen in 2004/2005 bestaat er een significant negatief verband tussen de instroom van potentieel geweigerden en het aandeel koopwoningen: in buurten met een groter aandeel koopwoningen was de instroom relatief geringer. Dit kan verklaard worden aan de hand van een toename van het aandeel koopwoningen in veel buurten met een zwakkere woningmartkpositie als onderdeel van overheidsbeleid.

De woningwaarde hangt wel sterk samen met de instroom van potentieel geweigerden voor beide jaren. Zoals mag worden verwacht kennen buurten met een hogere gemiddelde woningwaarde een substantieel kleinere instroom van potentieel geweigerden. In 2004/2005 is de instroom van potentieel geweigerden in de (toekomstige) aangewezen buurten nog significant sterker dan in de overige buurten, maar in 2012/2013 is dit verband verdwenen.

De bevolkingskenmerken van buurten tonen veelal sterke verbanden met de instroom van potentieel geweigerden. Potentieel geweigerden verhuizen significant vaker naar buurten waar al veel personen zonder inkomen uit werk (niet actieven) wonen. Bovendien wonen in deze buurten relatief veel niet-westerse allochtonen.

Tabel 4.4 Bivariate correlaties tussen de instroom van potentieel geweigerden en buurtkenmerken (N=58).

Instroom potentieel geweigerden 2004/2005		**Instroom potentieel geweigerden 2012/2013**	
Woningmarkt		**Woningmarkt**	
% corporatie huur (2004)	0,07	% corporatie huur (2013)	,062
% koop (2004)	-,252*	% koop (2013)	-,194
% particuliere huur (2004)	,152	% particuliere huur (2013)	,124
WOZ waarde (2005)	-,315**	WOZ waarde (2013)	-,285**
Mutatiegraad 2004	,488***	Mutatiegraad 2013	,171
Percentage 1-3-kamerwoningen	,215	Percentage 1-3-kamerwoningen	,120
Aangewezen buurt (Wbmgp)	,325**	Aangewezen buurt (Wbmgp)	,156
Bevolking		**Bevolking**	
% niet-westerse allochtonen (2003)	,464***	% niet-westerse allochtonen (2012)	,412***
% eenpersoons huishoudens (2003)	,292**	% eenpersoons huishoudens (2012)	,202
% huishoudens zonder kinderen (2003)	-,348***	% huishoudens zonder kinderen (2012)	-,342***
% huishoudens met kinderen (2003)	-,116	% huishoudens met kinderen (2012)	-,067
% niet-actieven (2003)	,715***	% niet-actieven (2012)	,622***

Bron: SSB, CBS; Kerncijfers Wijken en Buurten, CBS; OBI Rotterdam; eigen bewerking. Noot: *p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01. Alleen buurten met minstens 500 inwoners en 10 verhuizende potentieel geweigerden zijn opgenomen in de analyse.

Tevens is nagegaan welke buurtkenmerken samenhangen met een verandering in de instroom van potentieel geweigerden (Tabel 4.5). Hierbij is zowel aandacht besteed aan buurtkenmerken in 2004/2005 en 2012/2013 als aan veranderingen gedurende deze periode. Opvallend is dat het aandeel koopwoningen in 2004 significant positief samenhangt met een daaropvolgende toename van de instroom van potentieel geweigerden. Onder andere buurten als Oud-IJsselmonde, Kralingen Oost en Zevenkamp hebben een relatief grote koopsector en kenden eveneens een toename van de instroom van potentieel geweigerden.

Wanneer gekeken wordt naar veranderingen in de eigendomsverhoudingen geldt dat een relatieve toename van het aandeel koopwoningen samenhangt met een relatieve afname van de instroom van potentieel geweigerden. Buurten waar herstructurering heeft plaatsgevonden of een deel van de huurwoningen verkocht is kenden een afname van de instroom. Hiervan zijn Katendrecht en Pendrecht voorbeelden. Het omgekeerde geldt voor sociale huurwoningen: in de buurten waar dit aandeel relatief is toegenomen[22] is er doorgaans sprake van een toename van de instroom.

Tabel 4.5.Bivariate correlaties tussen de procentpuntverandering in de instroom van potentieel geweigerden (2004/2005-2012/2013) en buurtkenmerken (N=58).

Woningmarkt		**Bevolking**	
% corporatie huur (2004)	-,128	% niet-westerse allochtonen 2003	-,345***
% koop (2004)	,291**	% 1-persoons huishoudens 2003	-,242*
% particuliere huur (2004)	-,093	% huishoudens zonder kinderen 2003	,322**
% corporatie huur (2013)	-,016	%huishoudens met kinderen 2003	,081
% koop (2013)	,161	% niet actieven 2003	-,439***
% particuliere huur (2013)	-,165	% niet westerse allochtonen 2012	-,316*
Procentpuntverandering particulier 2004	-0,206	% 1-persoonshuishoudens 2012	-,203
Procentpuntverandering koop 2004	-0,408***	% huishoudens zonder kinderen 2012	,223*
Procentpuntverandering sociale huur 2004	,417***	% huishoudens met kinderen 2012	,118
Aandeel sloop 2004-2011	-,156	% niet actieven 2013	-,169
Aandeel nieuwbouw 2004-2011	-,321**	procentpuntverandering n-w allochtonen 03-12	,424***
WOZ waarde 2005	,207	procentpuntverandering 1-p huishoudens 03-12	,151
WOZ waarde 2013	,141	procentpunt verandering hh zonder kind 03-12	-,286**
Absolute verandering WOZ	-,230*	procentpunt verandering hh met kind 03-12	,109
Mutatiegraad 2004	-,378***	Procentpuntverandering niet actieven 03-12	,546***
Mutatiegraad 2013	-,424***		
% 1-3 kamer woningen	-,207		
Aangewezen buurt (Wbmgp)	-,352***		

Bron: SSB, CBS; Kerncijfers Wijken en Buurten, CBS; OBI Rotterdam; eigen bewerking. Noot: *p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01. Alleen buurten met minstens 500 inwoners en 10 verhuizende potentieel geweigerden zijn opgenomen in de analyse.

[22]In Rotterdam als geheel is dit aandeel afgenomen in de periode 2004-2013.

Veranderingen in de gemiddelde woningwaarden hangen eveneens negatief samen met in de instroom van potentieel geweigerden. Zo kennen gentrificationbuurten doorgaans een afnemende instroom. Katendrecht is hiervan het duidelijkste voorbeeld, maar bijvoorbeeld ook Spangen en Middelland kenden een bovengemiddelde toename van de woningwaarden en een afnemende instroom. In veel buurten met een (relatief) negatieve woningwaardeontwikkeling, zoals Feijenoord, Noordereiland en Afrikaanderwijk nam de instroom juist toe.

Veranderingen in de bevolkingssamenstelling tonen het verwachte verband met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden: buurten met een toename van deze instroom kenden eveneens een relatieve toename van het aandeel niet-westerse allochtonen en niet-actieven. Opvallender is dat het aandeel niet actieven en niet-westerse allochtonen in 2003 juist significant negatief samenhangt met daaropvolgende veranderingen in de instroom. Met andere woorden: juist in de buurten waar deze aandelen hoog waren, is de instroom van potentieel geweigerden afgenomen. Dit geldt met name voor de aangewezen buurten en de buurten direct ten westen van het stadscentrum.

De verbanden tussen woningmarktveranderingen en veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden zijn nader geanalyseerd in een ecologisch regressiemodel (Tabel 4.6). Dit is een multivariaat model op buurtniveau. In dit model wordt de samenhang tussen verschillende veranderingen en ingrepen op de woningmarkt met de instroom van potentieel geweigerden tegelijkertijd gemeten. Zo wordt gecontroleerd voor de verschillende veranderingen, waardoor de afzonderlijke invloed per ingreep geïsoleerd kan worden.

Tabel 4.6. Woningmarktmodel per buurt (N=58). Afhankelijke variabele: procentpuntverandering in aandeel potentiële geweigerden tussen 2004/2005 en 2012/2013.

	B	Beta
(Constante)	7,068	***
Mutatiegraad (2013)	-,277	-,426***
Absolute verandering WOZ (*€1000) 2005-2013	-,05	-,259**
Procentpuntverandering % koop 2004-2013	-,261	-,474***
Percentage sloop 2004-2011	-,091	-,19
Percentage nieuwbouw 2004-2011	,056	,139
Aangewezen buurt (Wbmgp)	-3,321	-,316***
R^2		,530

Bron: SSB, CBS; Kerncijfers Wijken en Buurten, CBS; OBI Rotterdam; eigen bewerking. Noot: *p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01. Alleen buurten met minstens 500 inwoners en 10 verhuizende potentieel geweigerden zijn opgenomen in de analyse.

Dit model toont dat, controlerend voor andere veranderingen en ingrepen, de Wbmgp-buurten een significant negatieve samenhang vertonen met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden. Er is, kortom, sprake van een sterke afname van de instroom van deze groep in de aangewezen buurten. Het coëfficient (-3,321) kan hierbij geïnterpreteerd worden als een schatting

van de procentpuntafname in de instroom van potentieel geweigerden dat veroorzaakt wordt door de Wbmgp, rekening houdend met de overige veranderingen opgenomen in dit model.Ook de woningwaardeontwikkeling en veranderingen in het aandeel koopwoningen hangen, na controleren, negatief samen met de instroom van potentieel geweigerden. Dit betekent dat een toename van, bijvoorbeeld, het percentage koopwoningen ook samenhangt met een afname van de instroom van potentieel geweigerden. Ten slotte vertoont ook de mutatiegraad een significant negatief verband.

Samenvattend kan, op basis van verschillende buurtkenmerken, gesteld worden dat de toe- of afname van de instroom van potentieel geweigerden sterk in verband staat met veranderingen op de woningmarkt. De relatieve neergang van buurten, uitgedrukt in een stagnerende woningwaardeontwikkeling, toont een relatief sterk verband met een toenemende instroom van potentieel geweigerden. Het omgekeerde geldt eveneens. Een toename van het aandeel koopwoningen hangt samen met een afname van de instroom van potentieel geweigerden. Voor de Wbmgp kan een “extra” (negatieve) invloed op de instroom van potentieel geweigerden vastgesteld worden (extra afname van 3,3 procentpunt, zie Tabel 4.6).

4.6 Verhuizingen naar de aangewezen buurten

Uit de voorgaande analyses blijkt dat, ondanks een substantiële afname, ook na de invoering van de Wbmgp potentieel geweigerden zich nog weten te vestigen in de aangewezen buurten. In hoofdstuk 2 is reeds beschreven op welke mogelijke manieren dit kan gebeuren. Aan de hand van SSB-data kunnen wij het belang van enkele van deze manieren definiëren en analyseren. In tegenstelling tot de eerdere analyses richten wij ons hierbij op individuen in plaats van huishoudleden. Dit is nodig om de verschillende manieren zo goed mogelijk te ontrafelen. De huishoudstatus wordt hierbij gerekend als een manier op zich. We komen zo tot de volgende redenen:

1) Eigenaar-bewoner: de potentieel geweigerde verhuist naar een koopwoning;
2) Overig koop: de potentieel geweigerde verhuist naar een koopwoning waar meerdere huishoudens zijn geregistreerd (maximaal 5).
3) Huishouden of huishoudvorming: de potentieel geweigerde is lid van een huishouden waar (bijvoorbeeld) de partner wel aan de voorwaarden voldoet; of de potentieel geweigerde verhuist naar dit adres om een huishouden te vormen.
4) Inwonen: de potentieel geweigerde verhuist naar een adres waar al minstens één ander huishouden woonachtig is. Hier is sprake van inwoning.
5) Gezamenlijk verhuizen: de potentieel geweigerde verhuist tegelijk met meerdere huishoudens naar het adres. Minstens één van deze huishoudens voldoet aan de vergunningseisen.
6) Overig onbekend: uit de SSB data valt niet op te maken hoe de potentieel geweigerde toch aan een woning is gekomen binnen de aangewezen buurten. Te denken valt aan vrije sector huurwoningen, bijzondere doelgroepwoningen en databeperkingen[23].

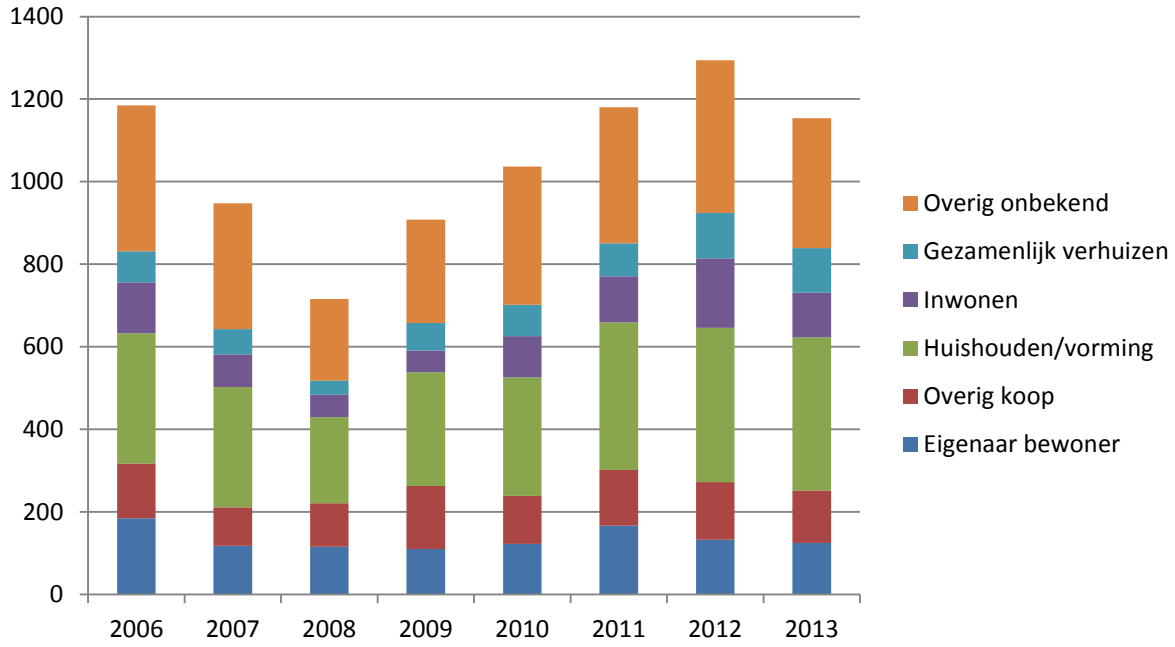
[23]Binnen het SSB wordt een dominante inkomensbron vastgesteld. Het is mogelijk dat een potentieel geweigerde een deel van het jaar toch werk had en zo naar een van de aangewezen buurten is verhuisd. Hetzelfde geldt veelal voor inkomen verdient in het buitenland.

Deze redenen zijn elkaar uitsluitend en hiërarchisch: als aan de eerste reden voldaan wordt dan wordt niet meer naar de volgende gekeken. Bloemhof is voor deze analyse buiten beschouwing gelaten omdat deze buurt pas in 2010 is aangewezen.

Onderstaande Figuur 4.16 laat zien dat we per jaar ongeveer 70% van deze verhuizingen kunnen verklaren. De belangrijkste reden is dat de partner wel voldoet aan de eisen. Deze individuen (die dus geen deel uitmaken van een potentieel geweigerd huishouden) zijn niet meegenomen in bovenstaande analyses in dit hoofdstuk waarbij ook rekening is gehouden met de status van het huishouden.

Ongeveer 20% van de potentieel geweigerde individuen verhuist naar een koopwoning. Hierbij is waarschijnlijk veelal sprake van inwoning in een koopwoning. In zo'n 15 tot 20% van de gevallen voldoet het huishouden niet aan de eisen voor een huisvestingsvergunning, maar verhuizen de potentieel geweigerden ofwel naar een adres waar al een ander huishouden woont (inwoning) of verhuist gezamenlijk met een ander huishouden naar dit adres. In dit geval zou het andere huishouden voldoen aan de eisen voor een huisvestingsvergunning.

Figuur 4.16 . Verklaringen voor het verhuizen van potentieel geweigerden naar de aangewezen buurten Carnisse, Hillesluis, Oud-Charlois, en Tarwewijk.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

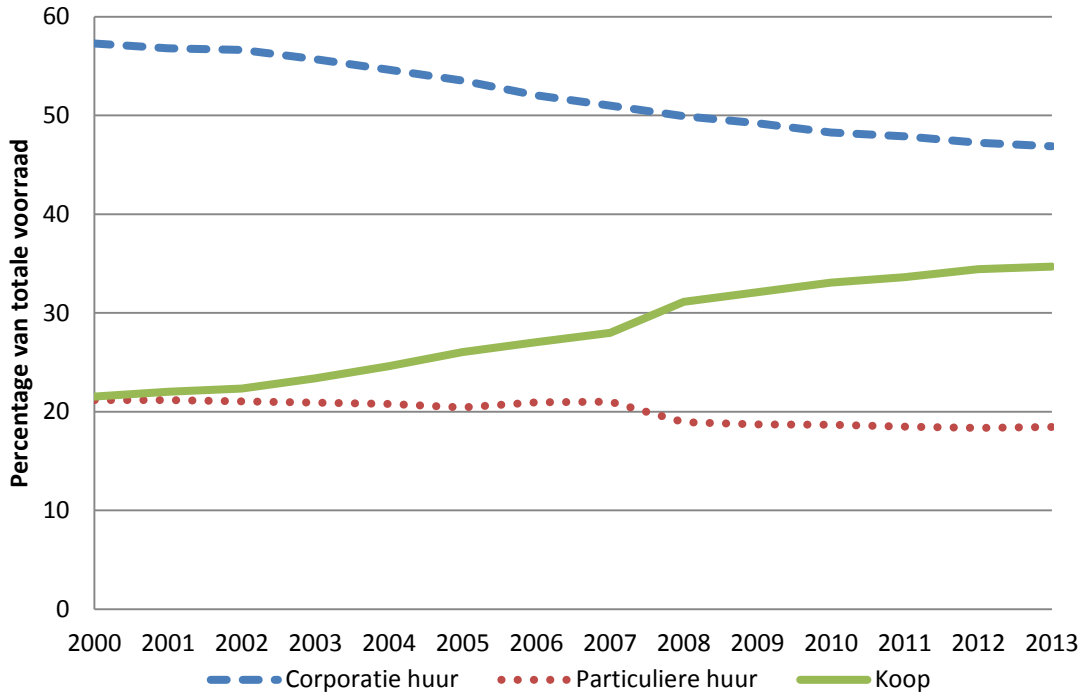
Kortom, deze paragraaf heeft laten zien op welke wijzen potentieel geweigerden toch kunnen verhuizen naar de aangewezen buurten, ondanks het feit dat zij niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Sinds 2014 is het bij verhuizing noodzakelijk aan te tonen dat er sprake is van het vormen van een duurzaam gemeenschappelijk huishouden. Daarmee is het dus verboden voor nieuw gearriveerden zonder werk om in te wonen bij huishoudens die wonen in de aangewezen buurten en wel aan de inkomenseis voldoen.

4.7 Woningmarktveranderingen Rotterdam

In paragraaf 4.5 is reeds aan bod gekomen dat de veranderende verhuispatronen van potentieel geweigerden sterk samenhangen met veranderingen op de woningmarkt. Deze veranderingen beïnvloeden de woningmarktpositie van deze groep. Door hun sociaaleconomische positie zijn potentieel geweigerden in de regel vooral aangewezen op betaalbare huurwoningen. Door de invoering van de Wbmgp is een deel van de voorheen betaalbare woningvoorraad ontoegankelijk geworden. Daarnaast dragen de sloop, verkoop en liberalisering van huurwoningen bij aan een afname van het aantal toegankelijke en betaalbare huurwoningen.

Langere termijntrends tonen dat de koopsector zowel in absolute als in relatieve zin aanzienlijk gegroeid is in Rotterdam (Figuur 4.17). Hierin is Rotterdam niet uniek, maar volgt het landelijke ontwikkelingen (met name in de grote steden). Waar in 2000 22% van de Rotterdamse woningvoorraad tot de koopsector behoorde, was dit aandeel in 2013 toegenomen tot 35%. In dezelfde periode is het aandeel corporatiewoningen afgenomen van 57% tot 47% en het aandeel particuliere huurwoningen licht afgenomen van 21% tot 18%.

Figuur 4.17. Woningvoorraad Rotterdam (2000-2013) naar eigendom

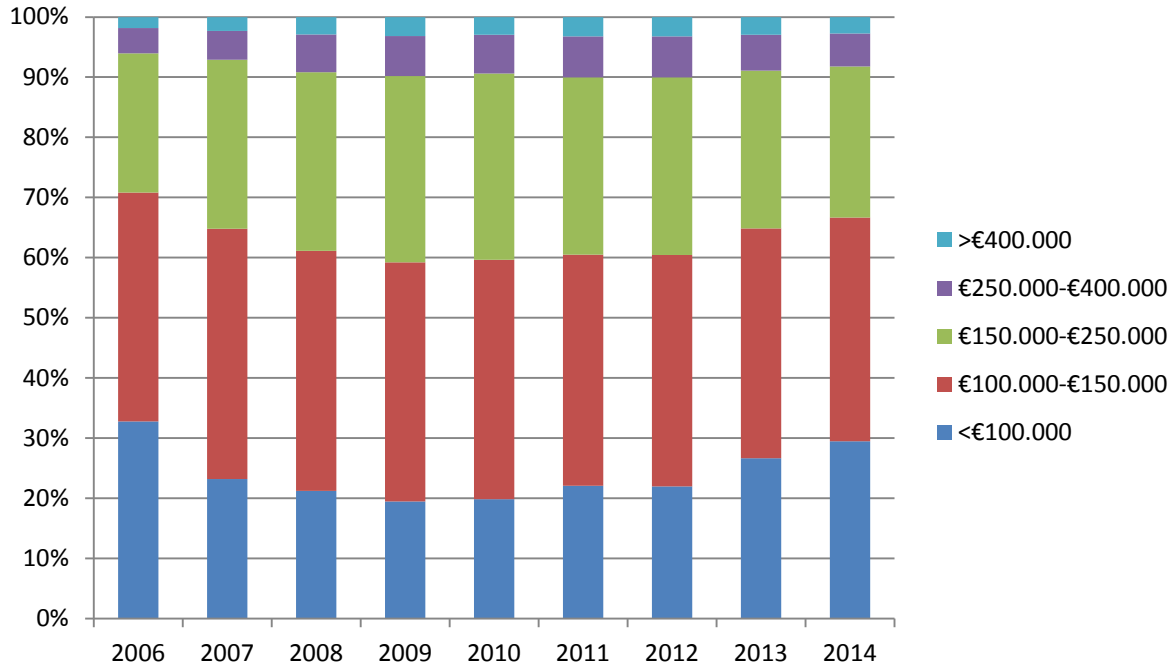
Bron: OBI Rotterdam; eigen bewerking

Naast de eigendomsverhoudingen is het eveneens van belang te kijken naar de betaalbaarheid. Om hiervan een indruk te krijgen geeft Figuur 4.18 een verdeling van de totale woningvoorraad naar verschillende WOZ waarde klassen voor de periode 2006-2014. De WOZ-waarde is niet per definitie gekoppeld is aan woonlasten (met name voor corporatiehuurwoningen geldt dat ook woningen met een relatief hoge woningwaarde behouden kunnen blijven voor de sociale sector) maar geeft wel

een indicatie van de populariteit en toegankelijkheid van woningen. Een groot deel van de Rotterdamse woningvoorraad behoort heeft een WOZ-waarde van minder dan €150.000. Dit aandeel nam aanvankelijk af, maar is sinds de crisis weer toegenomen.

Wij definiëren huurwoningen met een WOZ waarde tot €150.000 als het woningtype dat doorgaans een lage huur zal hebben en daardoor bij uitstek een bestemming voor potentieel geweigerden zou kunnen zijn. Hierbij is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat er dus niet per definitie een koppeling bestaat tussen woningwaarde en het huurbedrag. Sinds de crisis zijn de WOZ waarden weliswaar gemiddeld genomen gedaald maar de gemiddelde huren echter doorgaans gestegen. De afname van de toegankelijke woningvoorraad zou als gevolg van dit verschil groter kunnen zijn dan op basis van deze gegevens geschat kan worden.

Figuur 4.18. Woningvoorraad Rotterdam naar WOZ-waarde klassen (2006-2014)

Bron: OBI Rotterdam,; eigen bewerking. Noot: Rozenburg is alle jaren buiten beschouwing gelaten

Gedurende de periode 2006-2014 is de totale huurvoorraad in Rotterdam met ongeveer 17.000 woningen gekrompen (Tabel 4.7). Dit is ongeveer 8% van de totale voorraad in 2006. Het aantal huurwoningen met een WOZ waarde tot €150.000 is afgenomen met bijna 14.000 eenheden – eveneens ongeveer 8% van de voorraad in 2006. Deze afnames wijzen er op dat de mogelijkheden op de Rotterdamse woningmarkt voor potentieel geweigerden – los van de invoering van de Wbmgp – afgenomen zijn sinds 2006.

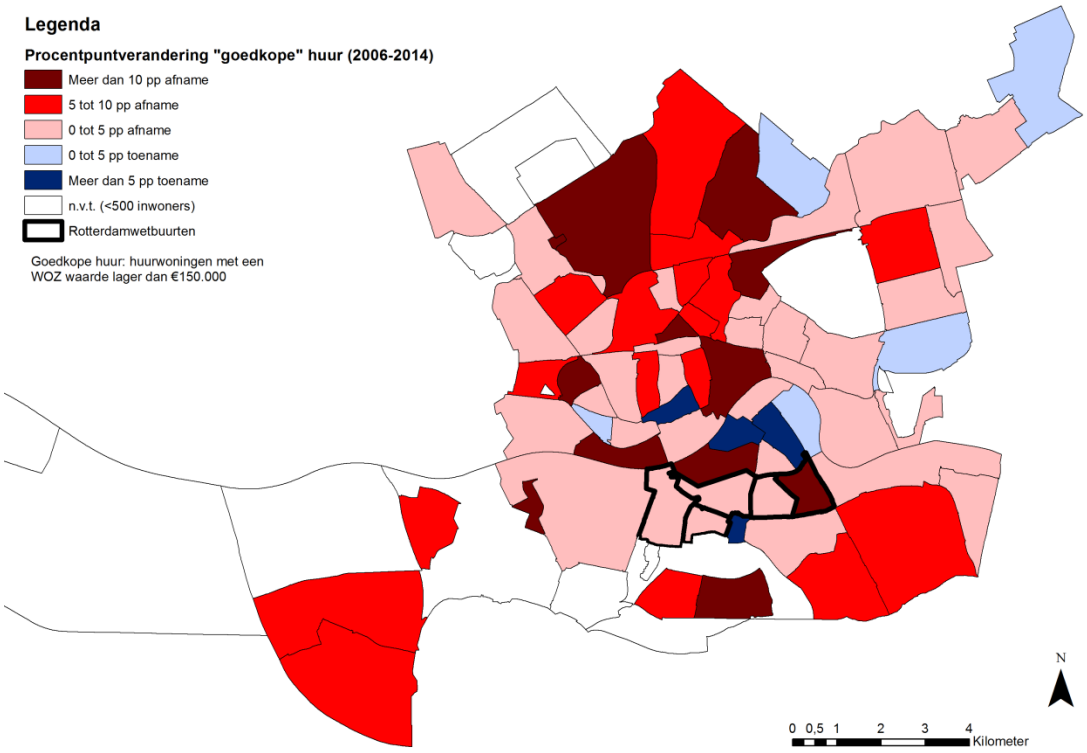
Tabel 4.7. Verandering huurvoorraad (absolute aantallen)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
WOZ <€150.000	166446	150667	143410	137884	133979	140107	139641	150014	152657
Totaal	**208531**	**206697**	**198090**	**195424**	**192969**	**192243**	**190361**	**191266**	**191957**

Bron: OBI Rotterdam, 2015. Noot: Rozenburg is alle jaren buiten beschouwing gelaten

Wanneer deze veranderingen relatief gemaakt worden aan de gehele Rotterdamse woningvoorraad, geldt dat in 2006 ongeveer 58% van de gehele woningvoorraad bestond uit huurwoningen met een WOZ-waarde tot €150.000. In 2014 is dit aandeel afgenomen tot 52% - een afname van ongeveer zes procentpunt. Deze afname is niet gelijk verdeeld over alle Rotterdamse buurten (Figuur 4.19). Sterke afnames zijn waar te nemen in buurten waar veel sloop en nieuwbouw heeft plaatsgevonden. Voorbeelden hiervan zijn Pendrecht, Zuidwijk, Katendrecht en Nieuw Crooswijk. Daarnaast is slechts in een beperkt aantal buurten sprake van een toename. De aangewezen buurten zien een beperkte afname, met uitzondering van Hillesluis waar de afname relatief sterk is.

Figuur 4.19. Procentpuntverandering aandeel "goedkope" (WOZ<€150.000) huurwoningen per buurt 2006-2014.

Bron: OBI Rotterdam; eigen bewerking

Naast deze veranderingen op de Rotterdamse woningmarkt beperkt ook de invoering van de Wbmgp het aantal toegankelijke huurwoningen voor potentieel geweigerden. In de aangewezen buurten Bloemhof, Hillesluis, Carnisse, Tarwewijk en Oud-Charlois bevinden zich in 2014 in totaal 20.108 huurwoningen, waarvan 19.148 met een woningwaarde tot €150.000.

Wanneer deze beperking door de Wbmgp opgeteld wordt bij de totale afname van huurwoningen (tot €150.000), ontstaat een beeld van de totale afname van mogelijkheden op de Rotterdamse woningmarkt voor de potentieel geweigerden (Tabel 4.8). Voor huurwoningen met een WOZ tot €150.000 is er een afname van bijna 33.000 woningen door de combinatie van woningmarktveranderingen en de invoering van de Wbmgp. Dit is een afname van 19,8% tussen

2006 en 2014. Voor de totale huurvoorraad is deze afname bijna 37.000, oftewel 17,6%. In beide gevallen neemt de invoering van de Wbmgp een groter deel van deze afname voor haar rekening dan de overige veranderingen op de woningmarkt.

Als gevolg van beleid, ingrepen en veranderingen op de woningmarkt is de goedkope huurvoorraad echter in omvang afgenomen in Rotterdam. Deze afname kan geschat worden op ruim 8%. De invoering van de Wbmgp maakt dat voor de groep potentieel geweigerden het aanbod in totaal met bijna 20% gekrompen is (+/- 33.000 woningen). Het gevolg van deze veranderingen is dat de woningmarktpositie van de potentieel geweigerden is verslechterd. Toch weten de potentieel geweigerden blijkbaar nog steeds een plek te verwerven in de stad.

Tabel 4.8. Afname toegankelijke woningvoorraad voor potentieel geweigerden (2006-2014)

Toegankelijke huurwoningen met WOZ waarde tot €150.000	**Absoluut**	**% van 2006**
Totaal in 2006	166.446	100%
Afname door woningmarktveranderingen	-13.789	-8,3%
Afname door Wbmgp	-19.148	-11,5%
Totaal afname	**-32.937**	**-19,8%**
Totaal in 2014	133.509	80,2%
Huurwoningen totaal	**Absoluut**	**% van 2006**
Totaal in 2006	208.531	100%
Afname door woningmarktveranderingen	-16.574	-7,9%
Afname door Wbmgp	-20.108	-9,6%
Totaal afname	**-36.682**	**-17,6%**
Totaal in 2014	171.849	82,4%

Bron: OBI Rotterdam; eigen bewerking. Noot: Rozenburg is buiten beschouwing gelaten

In algemene zin kan geconcludeerd worden dat deze veranderingen een aanzienlijke impact hebben op de woningmarktpositie van de groep potentieel geweigerden in Rotterdam. De voor hen in beginsel toegankelijke en geschikte woningvoorraad – huurwoningen met een lage woningwaarde – is binnen Rotterdam met 20% gekrompen. Dit is ten dele het gevolg van beleidsinzet om de goedkope voorraad in Rotterdam te laten krimpen en lagere inkomensgroepen meer over de gehele stadsregio te spreiden (Stadsregio Rotterdam, 2012). De voorgaande analyses laten echter zien dat de potentieel geweigerden desondanks vooral georiënteerd blijven op Rotterdam en niet zozeer uitwijken naar de regiogemeenten. Dit duidt er op dat zij – ondanks beleid om hen te spreiden in de regio – nog steeds in staat zijn zich een plek te verwerven in de stad. Het gevolg is dan echter dat de woningmarktpositie van de potentieel geweigerden verslechtert omdat zij in toenemende mate aangewezen zijn op een slinkend woningaanbod dat zich concentreert in de goedkope buurten van de stad.

4.8 Sociale mobiliteit van de potentieel geweigerden

In dit hoofdstuk gaan wij ten slotte in op de sociale mobiliteit van de potentieel geweigerden over een langere periode. Hiermee geven wij antwoord op de vraag:

Hoe ziet de verdere sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?

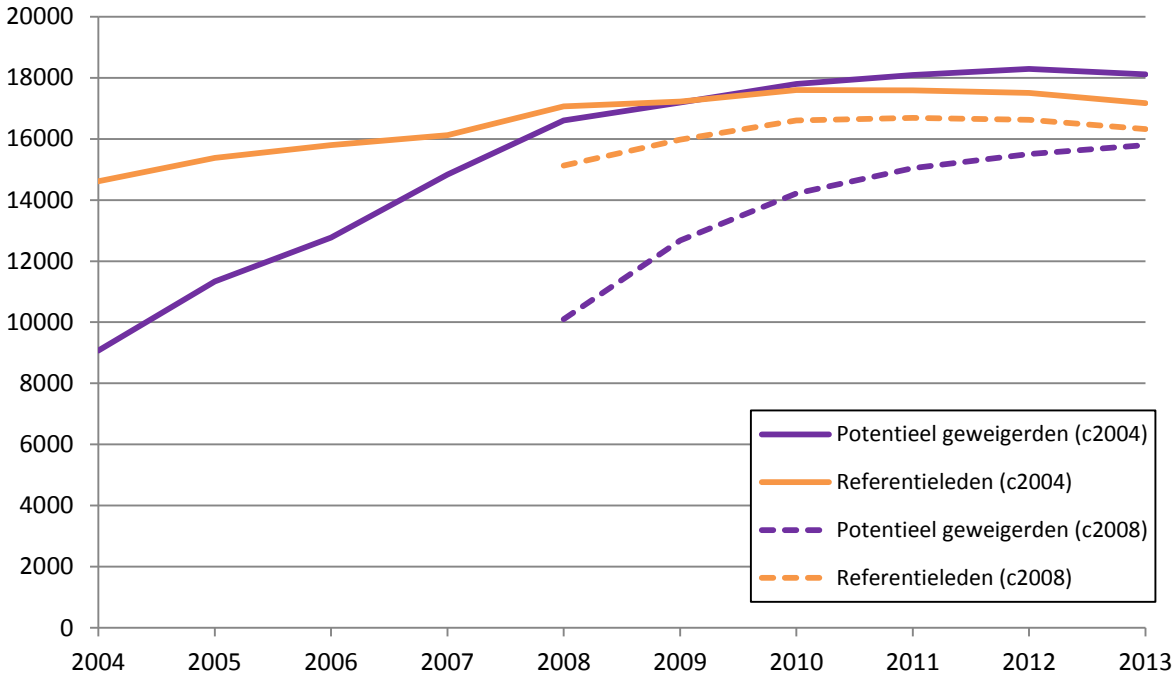
De sociale mobiliteit kan onderzocht worden door cohorten door de tijd te volgen. In deze paragraaf volgen wij de 2004- en 2008-cohorten. Dit zijn personen die respectievelijk in 2004 en 2008 behoorden tot de groep potentieel geweigerden. Wij analyseren voor deze cohorten hun gemiddelde inkomensontwikkeling voor de daaropvolgende periode. Daarnaast analyseren wij in welk jaar de personen 'uitstromen' uit de groep potentieel geweigerden en dus in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Tevens onderzoeken wij waarom zij uitgestroomd zijn, bijvoorbeeld door het opbouwen van voldoende woonduur of het vinden van een baan.

Voor de longitudinale analyse van de inkomensontwikkeling kijken wij naar persoonlijk bruto jaarinkomen. Omdat huishoudens over een langere periode aanzienlijk van samenstelling kunnen veranderen (bijvoorbeeld door het vormen van relaties of het uit elkaar gaan) is het lastig de inkomensontwikkeling op huishoudniveau te koppelen aan het individu. We volgen de potentieel geweigerden en hun inkomensontwikkeling zo lang zij in de Stadsregio wonen.

De inkomensontwikkeling van de 2004-cohorten en 2008-cohorten is weergegeven in Figuur 4.20. Hieruit blijkt dat de potentieel geweigerden aanvankelijk een zeer laag inkomen hebben. Dit inkomen is bovendien aanzienlijk lager dan dat van de referentiegroep – leden van huishoudens zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur. De cohorten potentieel geweigerden maken echter substantiële opwaartse mobiliteit door en vanaf 2010 is het inkomen van het potentieel geweigerden 2004-cohort enigszins hoger dan dat van de referentiegroep. Voor de 2008-cohorten valt een vergelijkbare inkomensontwikkeling waar te nemen, hoewel hier het gemiddelde inkomen in 2013 lager is dan dat van de referentiegroep.

Ondanks de substantiële sociale mobiliteit van de potentieel geweigerden (hun gemiddelde inkomen verdubbelt tussen 2004 en 2013) blijft hun inkomen structureel relatief laag: hun inkomen ontwikkelt zich immers tot het niveau van de referentiegroep, eveneens personen aanvankelijk zonder werk.

Figuur 4.20 Inkomensontwikkeling (persoonlijk bruto inkomen) van de potentieel geweigerden en referentieleden (2004-2013 en 2008-2013).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

De substantiële opwaartse sociale mobiliteit van de potentieel geweigerden zou deels aan hun relatief jonge leeftijd kunnen liggen. Jongere personen zullen doorgaans immers een sterkere inkomensstijging doormaken dan oudere personen. In appendix G is de inkomensontwikkeling daarom uitgesplitst naar vier leeftijdscategorieën. Hieruit blijkt dat de opwaartse mobiliteit met name onder de leeftijdscategorieën 16 tot 24 jarigen en 25 tot 34 jarigen groot is. Het cohort 16-24 jarigen uit 2004 ziet hun inkomen tot 2013 ongeveer verdrievoudigen. Voor personen in de referentiegroep in dezelfde leeftijdscategorie stijgt het inkomen met ongeveer 70%. Voor de 25-34 jarigen stijgen de inkomens van de potentieel geweigerden en de referentiegroep in deze periode ongeveer met 150% en 50% respectievelijk. Vergelijkbare – maar minder ver gevorderde – patronen zijn zichtbaar voor de 2008-cohorten. Onder de oudere leeftijdsgroepen is er aanzienlijk minder sociale mobiliteit plaatsvindt. Dit geldt zowel voor de potentieel geweigerden als voor de referentieleden.

Uit deze analyse van inkomensontwikkeling blijkt dat de groep potentieel geweigerden een relatief sterke inkomensontwikkeling kent. Deze opwaartse mobiliteit wordt deels verklaard door het feit dat de groep potentieel geweigerden relatief jong is. Toch vertonen alle leeftijdsklassen, en met name de jongere groepen, een inkomensstijging die aanzienlijk sterker is dan die van leden van de referentiegroepen in dezelfde leeftijdsklassen. Een mogelijke verklaring voor deze bovengemiddelde opwaartse mobiliteit is dat potentieel geweigerden nieuw gearriveerden zijn in de regio, overwegend in de gemeente Rotterdam. Voor dergelijke nieuw gearriveerden heeft de stad vaak een emancipatoire of roltrapfunctie (zie ook Planbureau voor de Leefomgeving, 2015). Ondanks de sterke opwaartse sociale mobiliteit blijft het gemiddelde inkomen van de potentieel geweigerden, ongeacht de leeftijd, relatief laag.

Daarnaast hebben wij onderzocht wanneer en op welke manier personen uitstromen uit de groep potentieel geweigerden (en dus in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning). Hierbij volgen wij wederom de 2004- en 2008-cohorten. Hierbij dient opgemerkt te worden dat voor de jaren 2004 tot en met 2006 de Wbmgp nog niet bestond. Het is wel mogelijk vast te stellen of personen uit zouden stromen als de Wbmgp al ingevoerd zou zijn. Er zijn verschillende manieren waarop potentieel geweigerden kunnen verdwijnen uit deze groep. Zo kunnen zij voldoende woonduur (minstens zes jaar) in de Stadsregio opbouwen of werk vinden. Daarnaast is een combinatie van deze twee veranderingen mogelijk in hetzelfde jaar. Tevens kan het zo zijn dat voor de potentieel geweigerde zelf niets verandert, maar dat een ander lid in het huishouden woonduur opbouwt en/of werk vindt. Het wegverhuizen uit de Stadsregio beschouwen wij eveneens als het "verlaten" van de groep potentieel geweigerden. Ten slotte zijn er verschillende overige redenen, zoals overlijden, het terugverhuizen naar het ouderlijk huis, of een opname in een institutioneel huishouden (o.a. inrichting en gevangenis). Deze redenen zijn samengevoegd tot een restcategorie "overig". Figuur 4.21 toont per jaar welk aandeel van de potentieel geweigerden op deze verschillende manieren is uitgestroomd. De blauwe kolommen ("potentieel geweigerde") laten zien welk deel niet uitgestroomd is. Zij komen het volgende jaar weer terug: de blauwe kolom is immers even groot als de totale kolom van het daaropvolgende jaar.

Het is in principe mogelijk dat potentieel geweigerden, nadat ze uitstromen, in een later stadium toch weer de status van potentieel geweigerde verkrijgen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer iemand werk vindt en vervolgens weer werkloos wordt. Een verhuizing uit en weer terug naar de Stadsregio zou betekenen dat de potentieel geweigerde zijn/haar woonduur verliest – deze dient immers onafgebroken te zijn. Voor de overzichtelijkheid van de analyses nemen wij deze zeer kleine groep terugkerende potentieel geweigerden niet mee in de analyses. Met andere woorden: in deze analyse gaan wij uit van "eens uitgestroomd, altijd uitgestroomd". Als gevolg hiervan is na zes jaar iedereen per definitie uitgestroomd: dan hebben alle potentieel geweigerden immers in ieder geval voldoende woonduur opgebouwd.

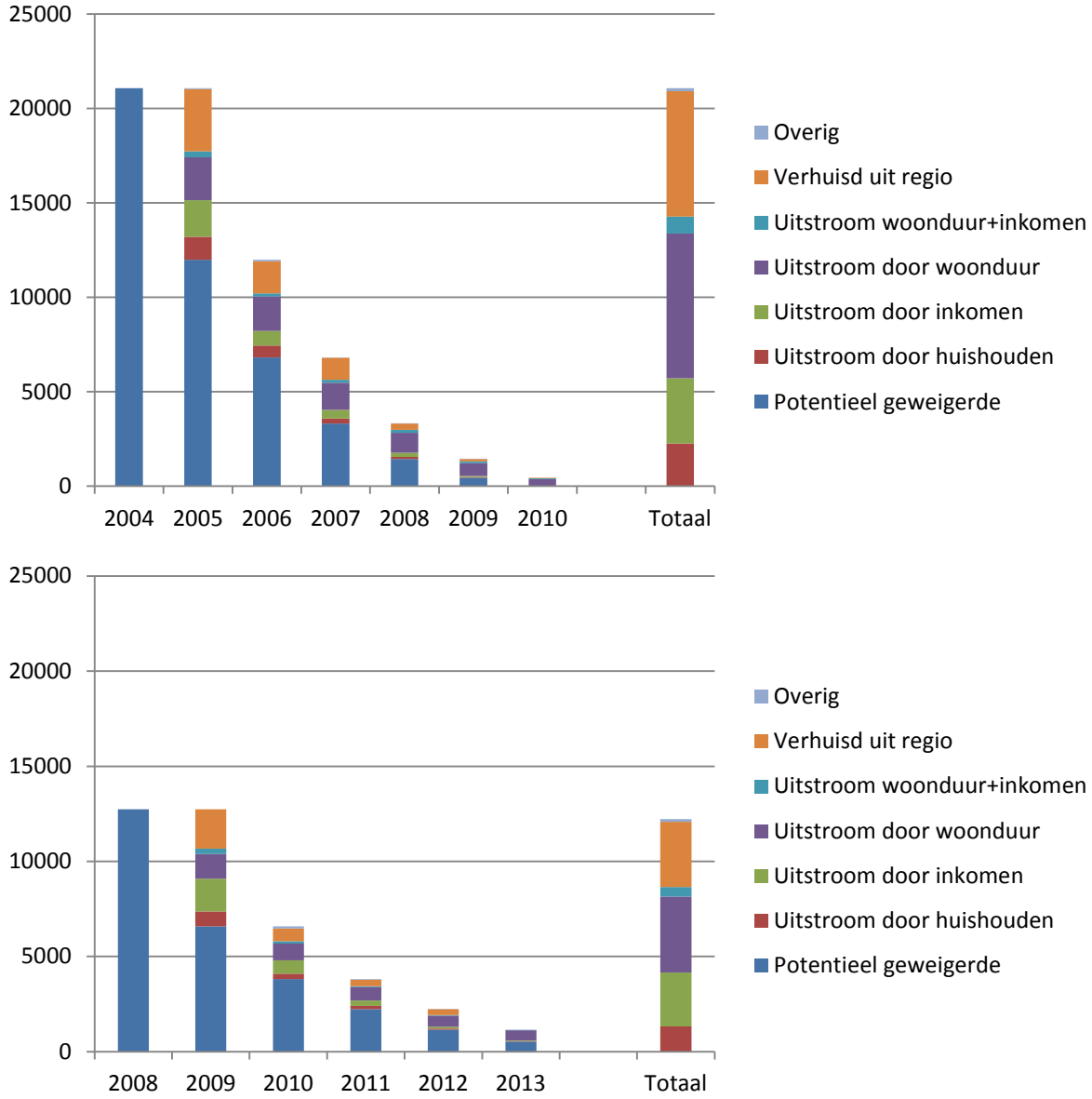
Uit Figuur 4.21 blijkt dat voor zowel het 2004- als het 2008-cohort geldt dat binnen een jaar bijna de helft van de potentieel geweigerden niet meer tot die groep behoort. Zo stroomt in 2008 binnen een jaar 14% uit door het vinden van werk en nog eens 2% door het vinden van werk én het opbouwen van voldoende woonduur. Verder stroomt ongeveer 10% uit door het opbouwen van voldoende woonduur, 16% door de regio te verlaten en 6% door veranderingen in het huishouden. In 2010, na twee jaar, is al 70% van het 2008-cohort verdwenen uit de groep potentieel geweigerden. In 2013, na vijf jaar, is zo'n 95% verdwenen. Ongeveer 22% is uitgestroomd door het vinden van werk en 4% heeft zowel werk gevonden als voldoende woonduur opgebouwd. 31% heeft voldoende woonduur opgebouwd en 27% is verhuisd uit de regio. Let wel: dit zijn de redenen waarom personen verdwijnen uit de categorie potentieel geweigerde. Daaropvolgende veranderingen worden niet meer geregistreerd. Zo komt het voor dat potentieel geweigerden uitstromen door voldoende woonduur op te bouwen en vervolgens (bijvoorbeeld in het jaar daarna) werk te vinden. Deze uitstroom is dan echter op basis van woonduur.

Aan de hand van deze data kan gesteld worden dat de samenstelling van de groep potentieel geweigerden zeer veranderlijk is: de uitstroom uit deze groep is zeer groot alsook de instroom. Het verlaten van de groep potentieel geweigerden geschiedt het vaakst door het opbouwen van

voldoende woonduur. Het vinden van werk, al dan niet samen met het opbouwen van woonduur, is de op een na belangrijkste reden. ,

Op basis van deze grote uitstroom en de daarmee gepaard gaande hoge veranderlijkheid van de groep potentieel geweigerden kan gesteld worden dat de beslissing wie wanneer niet in aanmerking komt voor een huisvestingsvergunning geschiedt op basis van grove selectiecriteria. Een dynamischer perspectief op deze groep leert dat deze zeer vloeibaar is. Deze dynamiek, waar ook opwaartse sociale mobiliteit onderdeel van is, wordt echter niet gevangen door de huidige criteria voor het in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning. Deze analyses tonen dat ook een behoorlijk aandeel opwaarts mobielen behoort tot de groep potentieel geweigerden. In beginsel zou deze groep kunnen bijdragen aan het veranderen van de bevolking in de gewenste richting (meer werkenden). Echter, door de grove gehanteerde selectiecriteria wordt ook deze groep de toegang ontzegt.

Figuur 4.21. Uitstroom uit de categorie "potentieel geweigerde" uitgesplitst naar jaar van uitstroom en manier van uitstroom. Cohorten 2004 (boven) en 2008 (beneden).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

4.9 Conclusies

In dit hoofdstuk is een antwoord gegeven op de eerste hoofdvraag en de daarbij behorende deelvragen:

Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning?

a) *Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?*
b) *In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?*
c) *Hoe ziet de verdere sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?*

Hieronder zullen de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk kort herhaald worden.

Verhuismobiliteit
In algemene zin geldt kortom dat de verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden aanzienlijk hoger is dan gemiddeld en hoger dan de verhuismobiliteit van de referentieleden. Daarnaast is deze verhuismobiliteit in alle gemeenten toegenomen tussen 2004 en 2013. Dit heeft deels te maken met een groei van het aantal en aandeel “nieuwe nieuw gearriveerden” (potentieel geweigerden met een woonduur van minder dan een jaar): zij zijn immers per definitie verhuisd. Onder de potentieel geweigerden met een woonduur langer dan één jaar in de regio is de verhuismobiliteit wel afgenomen in deze periode. Desalniettemin blijft deze structureel aanzienlijk hoger dan de verhuismobiliteit van de gehele bevolking en de verhuismobiliteit van overige huishoudens zonder inkomen uit werk. Wanneer de potentieel geweigerden over een langer periode gevolgd worden blijkt eveneens dat zij een relatief hoge verhuismobiliteit behouden.

Hier dient wel de kanttekening bij gemaakt te worden dat de groep potentieel geweigerden veelal bestaat uit relatief jonge personen en kleine huishoudens (eenpersoons, of zonder kinderen). Dit is een relatief mobiele groep. Daarnaast zijn zij relatief vaak van allochtone afkomst. Al deze achtergrondkenmerken zijn in bredere zin geassocieerd met een relatief hoge verhuismobiliteit. De verhuismobiliteit van de potentieel geweigerden blijft ook wanneer gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken hoger dan voor overige huishoudens zonder inkomen uit werk. Dit duidt er op dat een korte woonduur sterk samenhangt met een hoge verhuismobiliteit. Dit blijkt ook uit het feit dat de potentieel geweigerden niet significant vaker verhuizen dan de “werkende nieuw gearriveerden”.

Bestemmingswoning
Het type woning waar de potentieel geweigerden naar toe verhuizen is min of meer gelijk gebleven. Het gaat hier vooral om huurwoningen met een lage woningwaarde. Bovendien is er voor alle jaren bij bijna 50% van de huishoudens sprake van inwoning (waarbij meerdere huishoudens op een adres wonen). Dergelijke vormen van inwoning zijn tevens een belangrijke verklaring waarom potentieel geweigerden toch naar de aangewezen buurten weten te verhuizen na invoering van de Wbmgp.

Bestemmingsgemeenten
De verhuisbewegingen van potentieel geweigerden vinden vooral plaats naar of binnen Rotterdam

(jaarlijks meer dan 70% van het totaal). Zowel in 2004/2005 als in 2012/2013 behoort hier ongeveer 9% van alle verhuizers tot de groep potentieel geweigerden. In de meeste andere gemeenten is weliswaar sprake van een toename van de (relatieve) instroom van potentieel geweigerden gedurende de periode 2004-2013 maar blijft de relatieve instroom laag in vergelijking met Rotterdam. Bovendien gaat het hier veelal om een totale instroom van slechts enkele tientallen per jaar. Schiedam vormt hierop een uitzondering: door een aanzienlijke toename van de toestroom van potentieel geweigerden is het aandeel potentieel geweigerden hier in 2013 groter dan in Rotterdam (11%).

Bestemmingsbuurten

Wat betreft de bestemmingsbuurten van potentieel geweigerden geldt dat de instroom van potentieel geweigerden geleidelijk is afgenomen in de centraal gelegen buurten in Rotterdam. Daarnaast is de instroom aanzienlijk afgenomen in de aangewezen buurten. Toenemende concentraties vormen zich daarentegen vooral in de meer perifere buurten aan de randen van Rotterdam, alsook in de direct daaraan grenzende buurten in Schiedam. Aanzienlijke toenames zijn waar te nemen in de buurten die grenzen aan de aangewezen buurten (zoals Afrikaanderwijk), in naoorloogse woonwijken in het noordoosten van de stad (o.a. Zevenkamp) en in de goedkope vooroorlogse buurten in het uiterste westen van Rotterdam (zoals Bospolder en Tussendijken) en Schiedam. Dit zijn veelal buurten met een achterblijvende woningwaardeontwikkeling.

Woningmarktpositie

Veranderingen in de verhuisbewegingen van de potentieel geweigerden moeten gezien worden in het licht van een veranderende woningmarktpositie van deze groep. De voor hen in beginsel toegankelijke en geschikte woningvoorraad – huurwoningen met een lage woningwaarde – is binnen Rotterdam met 20% gekrompen (ongeveer 33.000 woningen). Dit is zowel het gevolg van de Wbmgp als andere veranderingen en ingrepen op de woningmarkt (zoals het vergroten van de koopsector ten koste van sociale en particuliere huur). Desondanks laten de voorgaande analyses zien dat de potentieel geweigerden vooral georiënteerd blijven op Rotterdam en niet zozeer uitwijken naar de regiogemeenten. Ondanks beleid om spreiding van lagere inkomens over de regio te stimuleren weten potentieel geweigerden nog steeds overwegend een plek in de stad te bemachtigen. Hier zijn zij als gevolg wel aangewezen op een slinkend woningaanbod.

Sociale mobiliteit

Een analyse van de sociale mobiliteit van de potentieel geweigerden geeft inzicht in hun structurele positie op de woningmarkt. De groep is per jaar zeer veranderlijk: jaarlijks verlaat bijna de helft van de individuen de groep, bijvoorbeeld door het vinden van werk, het opbouwen van voldoende woonduur, of het verlaten van de stadsregio. Op basis van deze veranderlijkheid kan er gesteld worden dat er een zeer grove selectie is aangaande wie wanneer niet in aanmerking komt voor een huisvestingsvergunning. Dit betekent dat ook sociale stijgers, voorafgaand aan de stijging, geen toegang vinden in huurwoningen in de aangewezen buurten[24]. Cohortanalyses wijzen uit dat potentieel geweigerden een aanzienlijke inkomensontwikkeling doormaken na vestiging in de stadsregio. Hierbij dient opgemerkt te worden dat hun aanvankelijke inkomen zeer laag is, maar dat deze voor de groep als geheel zich over een langere periode ontwikkelt tot het niveau van de

[24] Uiteraard komen zij wel weer in aanmerking voor een huivestingsvergunning na het verkrijgen van werk of het opbouwen van voldoende woonduur.

referentiegroep (wiens inkomen eveneens relatief gering is). Kortom, ondanks de sociale mobiliteit onder enkelen blijft de groep potentieel geweigerden *als geheel* ook over langere periode relatief arm.

5 Veranderingen in de bevolkingssamenstelling

5.1 Introductie

Zoals het voorgaande hoofdstuk liet zien, zijn de verhuisbewegingen en bestemmingsbuurten van potentieel geweigerden substantieel veranderd gedurende de periode 2004-2013: de instroom van potentieel geweigerden is aanzienlijk afgenomen in de aangewezen buurten terwijl in andere buurten in Rotterdam sprake is van een toename. In dit hoofdstuk wordt geanalyseerd in hoeverre deze veranderende verhuisstromen hebben bijgedragen aan een verandering in de bevolkingssamenstelling van buurten. De bevolkingssamenstelling van buurten kan op verschillende manieren veranderen. In Rotterdam als geheel bestaat in de jaren 2004/2005 en 2012/2013 slechts 9% van het aantal verhuizers uit potentieel geweigerden. Het merendeel van de verhuisbewegingen wordt door andere bevolkingsgroepen gemaakt. Naast verhuizingen kunnen ook andere processen zorgen voor een verandering van de bevolkingssamenstelling. Zo spelen levensloopprocessen binnen buurten eveneens een rol. Hierbij valt te denken aan het met pensioen gaan. Wanneer naar de sociaaleconomische samenstelling van buurten wordt gekeken is het bovendien essentieel ook rekening te houden met processen van interne sociale (opwaartse of neerwaartse) mobiliteit. Hiermee wordt antwoord gegeven op de tweede onderzoeksvraag:

Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?

Alle buurten van Rotterdam worden in dit hoofdstuk geanalyseerd maar gezien de onderzoeksvraag ligt de nadruk op buurten met een (sterke) toename van de instroom van potentieel geweigerden.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt. Sectie 5.1 presenteert een buurttypologie waarmee veranderingen in de bevolkingssamenstelling tussen buurten kunnen worden vergeleken. Sectie 5.2 beschrijft vervolgens de veranderingen in bevolkingssamenstelling in Rotterdam en Schiedam als geheel. Sectie 5.3 analyseert per buurttype veranderingen in de instroom en aanwezigheid van verschillende bevolkingsgroepen. Zo worden veranderingen in bevolkingssamenstelling onderzocht en in verband gebracht met (veranderingen in) verhuisstromen. Sectie 5.4 presenteert vervolgens een alternatieve manier waarop veranderingen in de bevolkingssamenstelling ontleed kunnen worden. Hierbij wordt onderzocht in hoeverre verschillende processen – verhuizingen, sociale mobiliteit, en levensloopprocessen – voor verschillende bevolkingsgroepen bijdragen aan veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Door veranderingen in de bevolkingssamenstelling te ontleden kan nagegaan worden in hoeverre verhuisstromen daadwerkelijk bijdragen aan veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Dit is relevant in het kader van de in hoofdstuk 1 gepresenteerde beleidstheorie (Figuur 1.2): deze werkt vanuit de aanname dat door verhuisstromen te beïnvloeden de bevolkingssamenstelling in de gewenste richting veranderd kan worden.

5.2 Buurttypologie Rotterdam

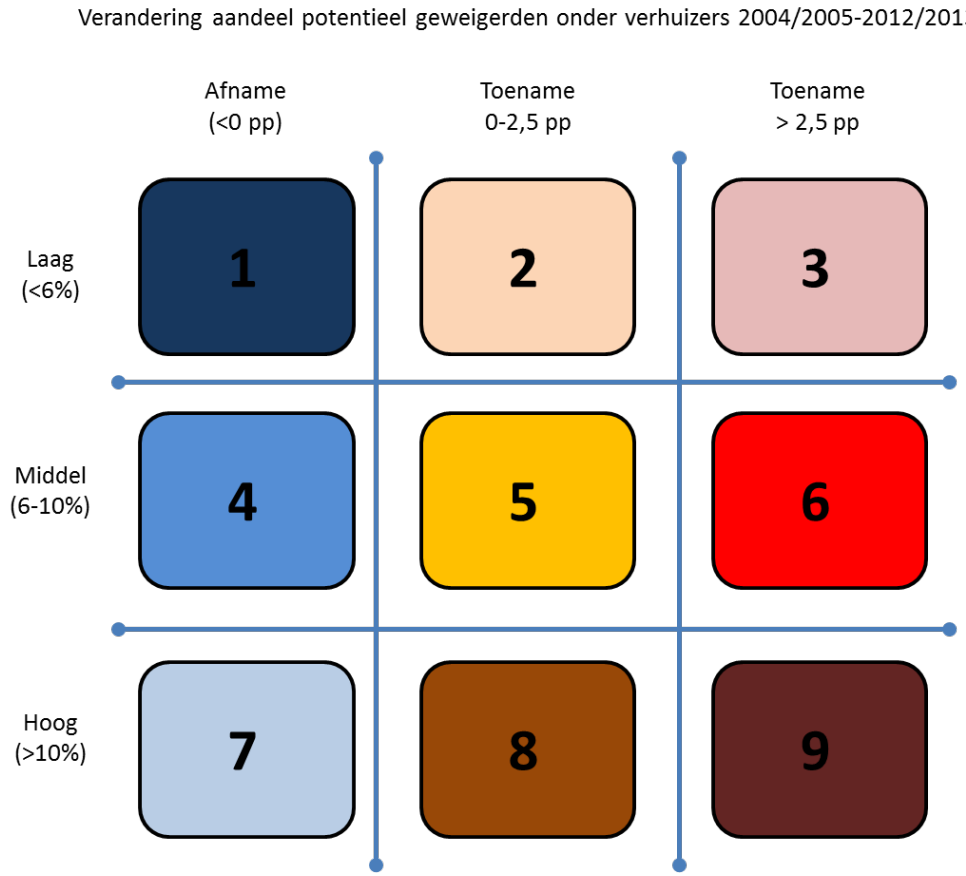
Op basis van de verhuisbewegingen van de potentieel geweigerden is het mogelijk een buurttypologie op te stellen die rekening houdt met (a) de instroom van potentieel geweigerden voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp en (b) de daaropvolgende veranderingen in deze

instroom. Hiervoor gebruiken wij respectievelijk de relatieve instroom in 2004/2005 (zie ook Figuur 4.13) en de daarop volgende procentpuntverandering tot 2012/2013 (Figuur 4.14). Op basis van deze twee variabelen construeren wij negen buurttypen (Figuur 5.1).

Voor de aanvankelijke instroom hanteren wij drie grenzen: een relatieve instroom tot 6% (laag), een relatieve instroom van 6 tot 10% (rond het gemiddelde), en een relatieve instroom van meer dan 10% (hoge instroom). Omdat wij met name geïnteresseerd zijn in veranderingen in de bevolkingssamenstelling waar de instroom van potentieel geweigerden aanzienlijk is, maken wij gebruik van de volgende grenzen voor de veranderingsvariabele: een afname tussen 2004/2005 en 2012/2013 (<0 procentpunt), een toename tot 2,5 procentpunt, en een toename van meer dan 2,5 procentpunt (sterke toename). Uit de voorgaande analyses is reeds aan bod gekomen dat de instroom in Rotterdam als geheel vrijwel exact gelijk is gebleven.

Naast deze negen buurttypen behandelen wij de vijf aangewezen buurten als een aparte tiende buurttype. Op basis van de aanvankelijke instroom en veranderingen zouden Bloemhof, Hillesluis, Oud-Charlois en Tarwewijk behoren tot buurttype 7: een hoge aanvankelijke instroom van potentieel geweigerden, met vervolgens een afname. In Carnisse is er sprake van een geringe toename (+0,6 procentpunt) waardoor deze buurt zou behoren tot type 8.

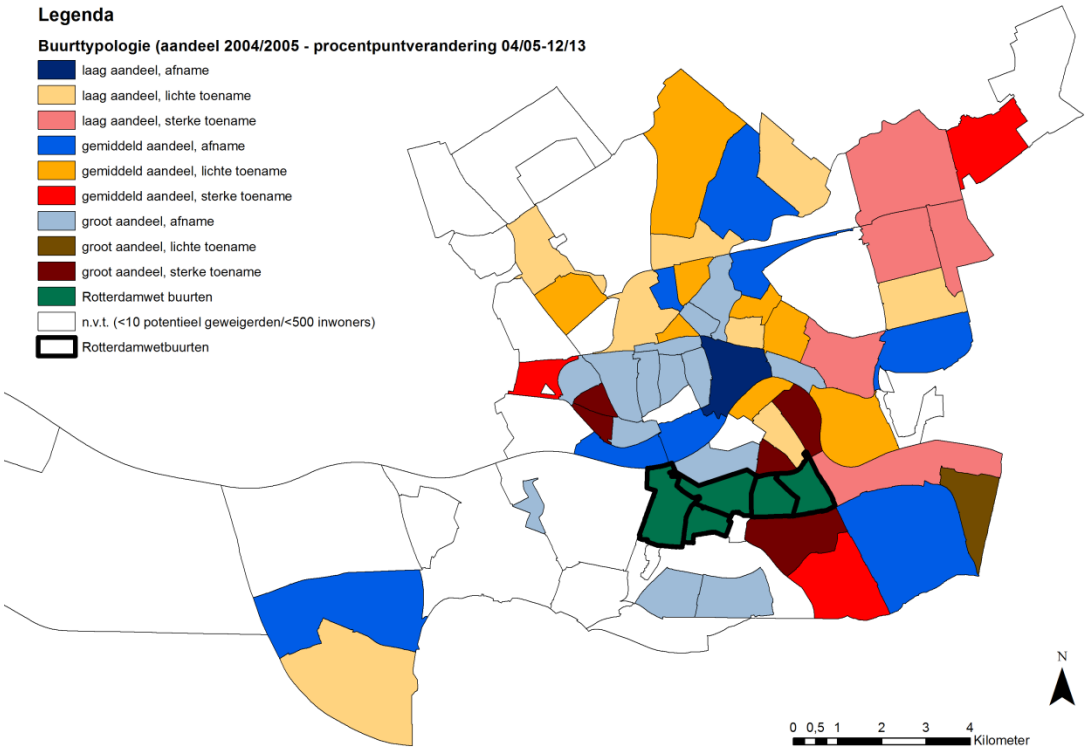
Figuur 5.1. Buurttypologie op basis van de (veranderende) instroom van potentieel geweigerden

In Figuur 5.2. is in kaart gebracht welke buurten tot welk type behoren. We onderscheiden hierbij de volgende buurttypen:

1) Buurten met een lage instroom en afname: in slechts één buurt in Rotterdam was er sprake van een aanvankelijk duidelijk benedengemiddelde instroom en een daaropvolgende afname. Dat is de buurt Stadsdriehoek. Deze buurt is een centraal gelegen stadsbuurt met een hoge status.
2) Buurten met een lage instroom en lichte toename: aanzienlijk meer buurten, acht, behoren tot deze categorie. Dit zijn veelal welgestelde buurten in het noorden (Blijdorp, Hillegersberg Zuid en Molenlaankwartier). Andere voorbeelden zijn Kop van Zuid (Entrepot) en Hoogvliet Zuid. Een algemeen kenmerk van deze buurten is dat ondanks de kleine toename, de relatieve instroom ook in 2012/2013 gering is.
3) Buurten met een lage instroom en sterke toename: dit zijn overwegend buurten (N=5) waar, zoals eerder aan bod is gekomen, sprake is van een achterblijvende ontwikkeling. Dit zijn het cluster in het noordoosten (Oosterflank, Ommoord) en Oud-IJsselmonde. Kralingen Oost vormt hierop een uitzondering.
4) Buurten met een gemiddelde instroom en afname: voor deze acht buurten is het moeilijk een eenduidig ruimtelijk patroon vast te stellen. Dit zijn zowel buurten met een relatief hoge status (Nieuwe Werk, 's Gravenland, Hillegersberg Noord) als buurten waar herstructurering plaatsvindt (Nieuw Crooswijk, Hoogvliet Zuid).

Figuur 5.2. Buurttypologie op basis van het aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers in 2004/2005 en de procentpuntverandering daarin tussen 2004/2005 en 2012/2013.

5) Buurten met een gemiddelde instroom en lichte toename: dit zijn overwegend buurten (N=8) in het oude, noordelijke/westelijke deel van de stad (Provenierswijk, Liskwartier, Kralingen West). Ook andere buurten zoals Noordereiland behoren hiertoe. In deze buurten blijft de instroom van potentieel geweigerden min of meer constant rond het Rotterdams gemiddelde.
6) Buurten met een gemiddelde instroom en sterke toename: deze drie buurten (Zevenkamp, Lombardijen, Oud-Mathenesse) kennen als het gevolg van de sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden in 2012/2013 een duidelijk bovengemiddelde instroom van potentieel geweigerden. Bovendien zijn deze buurten onderdeel van eerder beschreven ruimtelijke clusters waar de instroom sterk is toegenomen (zie hoofdstuk 4).
7) Buurten met een hoge instroom en een afname: deze buurttype komt het meest voor in Rotterdam (N=14). Dit zijn buurten waar de instroom hoog was, maar vervolgens sterk is afgenomen. Dit zijn overwegend centraal gelegen stadsbuurten ten westen van het centrum en ten noorden daarvan (Oude Noorden, Agniesebuurt). Katendrecht is als gentrification-buurt hiervan ook een duidelijk voorbeeld. In de buurten Pendrecht en Zuidwijk hangt deze afname sterk samen met herstructurering.
8) Buurten met een hoge instroom en lichte toename: alleen de buurt Beverwaard behoort tot deze categorie. Deze buurt kent een constant bovengemiddelde instroom van potentieel geweigerden. Dit is een buurt met een redelijk grote sociale huursector en lage woningwaarden.
9) Buurten met een hoge instroom en sterke toename: dit zijn buurten (N=5) waar de instroom al in 2004 sterk boven het stedelijk gemiddelde lag en vervolgens is toegenomen. Dit zijn in 2013 dan ook de buurten met de grootste instroom van potentieel geweigerden. Hiertoe behoren buurten grenzend aan de aangewezen buurten (Afrikaanderwijk, Feijenoord, Vreewijk) en Bospolder en Tussendijken in het westen.
10) Ten slotte zijn er de aangewezen buurten. In de meeste buurten buurten is er sprake van een substantiële afname van de instroom van potentieel geweigerden. Het is daarom interessant de vergelijking te maken tussen de ontwikkeling van deze buurten en buurttype 7 waar de instroom eveneens afneemt.

In de volgende analyses zullen veranderingen in de bevolkingssamenstelling geanalyseerd worden aan de hand van deze buurttypen. Hierbij zal de nadruk liggen op de buurttypen met een grote toename (3, 6 en 9) en een vergelijking tussen de aangewezen buurten (10) vergelijkbare buurten met een afnemende instroom (7). Het is mogelijk dat er ook verschillen bestaan in de ontwikkeling van de bevolkingssamenstelling tussen buurten die behoren tot dezelfde type. Door middel van kaartmateriaal zal daarom tevens enige aandacht worden gegeven aan de ontwikkelingen per buurt.

5.2 Veranderende bevolkingssamenstelling Rotterdam en Schiedam

Voordat nader ingezoomd wordt op de afzonderlijke buurten en buurttypen zullen wij allereerst de volwassen bevolkingssamenstelling en veranderingen daarin van Rotterdam en Schiedam beschrijven. Thuiswonende kinderen tot 25 jaar worden niet meegenomen in de analyse. Onze aandacht gaat hierbij in het bijzonder uit naar vier bevolkingsgroepen:

- de potentieel geweigerden: leden van huishoudens zonder inkomen uit werk, zonder voldoende woonduur;
- de referentiegroep: leden van huishoudens zonder inkomen uit werk, maar met voldoende opgebouwde woonduur (minstens zes jaar in de Stadsregio);
- werkende huishoudens met een inkomen tot de sociale huurgrens: leden van huishoudens waar minstens één persoon werkt. Het bruto huishoudinkomen is lager dan de €34.058 (gecorrigeerd voor inflatie)[25].
- werkende huishoudens met een inkomen boven de sociale huurgrens: leden van huishoudens waar minstens één persoon werkt. Het bruto huishoudinkomen is in dit geval hoger dan €34.058.

Daarnaast bestaat de (volwassen) bevolking van buurten uit studenten, gepensioneerden en een kleine groep overigen (bijvoorbeeld werklozen die samenwonen met een student of gepensioneerde). Deze overige groepen zullen in het vervolg niet specifiek aan bod komen.

Tabel 5.1 geeft de samenstelling van de verhuizers naar en binnen Rotterdam en Schiedam weer voor de gecombineerde jaren 2004/2005 en 2012/2013. Daarnaast is ook de procentpuntverandering weergegeven. Alleen de buurten die behoren tot een van de buurttypen (Figuur 5.2) zijn meegenomen in de analyse van Rotterdam. Kleine buurten en nieuwbouwbuurten (zoals Nesselande) zijn niet opgenomen in de analyse[26]. Ook voor Schiedam geldt dat kleine wijken niet opgenomen zijn in de analyses (in verband met privacy-eisen van het CBS).

Deze data tonen dat in Rotterdam het aandeel personen zonder inkomen uit werk met een relatief lange woonduur, de referentiegroep, onder verhuizers substantieel is afgenomen. Deze afname (-2,2 procentpunt) is aanzienlijk sterker dan de afname van potentieel geweigerden (deze groep is min of meer gelijk gebleven). De groep werkenden met een relatief hoog inkomen is het sterkst afgenomen onder de verhuizers (-3 procentpunt) maar is desondanks in 2012/2013 de grootste groep onder de verhuizers in Rotterdam. De groep werkenden met een inkomen onder de sociale huurgrens is licht gegroeid onder de verhuizers in Rotterdam (+0,4 procentpunt). De grootste toename vindt echter plaats onder de groep overigen (+5 procentpunt). Dit zijn vooral studenten.

Schiedam kende gedurende de periode 2004-2013 vergelijkbare veranderingen wat betreft de verhuizers, hoewel deze veranderingen relatief sterker waren. De groep potentieel geweigerden is hier sterk toegenomen (+4,6 procentpunt), net als de werkenden met een relatief laag inkomen (+4,2 procentpunt). Het aandeel werkenden met een inkomen boven de sociale huurgrens onder de verhuizers is hier sterk afgenomen (-9,2 procentpunt), hoewel deze groep ook in 2012/2013 nog veruit het grootst is. Bovendien is deze groep relatief groot in Schiedam in vergelijking met Rotterdam.

[25] Dit is de sociale huurgrens voor 2012.
[26] Als gevolg hiervan bestaan er enkele kleine verschillen met de analyses van de verhuizingen van potentieel geweigerden op gemeenteniveau (hoofdstuk 4).

Tabel 5.1. Samenstelling van verhuizers naar en binnen Rotterdam/Schiedam voor de jaren 2004/2005 en 2012/2013 (en procentpuntverandering).

Rotterdam	**2004/2005**	**2012/2013**	**Verandering**
Potentieel geweigerden	9,7%	9,6%	-0,2 pp
Referentieleden	8,9%	6,7%	-2,2 pp
Werkenden, inkomen<€34.058	15,9%	16,3%	+0,4 pp
Werkenden, inkomen>=€34.058	39,4%	36,4%	-3 pp
Overig	26,0%	31,1%	+ 5 pp
Totaal (%)	100%	100%	
Totaal (N)*	111.715	109.559	
Schiedam	**2004/2005**	**2012/2013**	**Verandering**
Potentieelgeweigerden	6,5%	11,1%	+4,6 pp
Referentiegroep	7,6%	6,3%	-1,3 pp
Werkenden, inkomen<€34.058	15,5%	19,9%	+4,2 pp
Werkenden, inkomen>=€34.058	52,6%	43,4%	-9,2 pp
Overig	17,9%	19,3%	+1,5 pp
Totaal (%)	100%	100%	
Totaal (N)*	12.245	10.753	

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: *De totale N is het aantal verhuizingen in 2004 en 2005, of 2012 en 2013 bij elkaar opgeteld.

Verhuisbewegingen vormen echter slechts een deel van het bredere scala aan processen dat bijdraagt aan veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Tabel 5.2 laat daarom zien hoe in Rotterdam en Schiedam de gehele bevolking is veranderd gedurende de periode 2004-2013. Deze tabel laat zien dat de veranderingen onder de gehele bevolking doorgaans minder groot zijn dan onder verhuizers. In Rotterdam is echter wel sprake van een sterkere afname van de potentieel geweigerden (-0,6 procentpunt). Daarnaast valt op dat in Rotterdam als geheel vooral het aandeel hogere inkomens toeneemt (+1,5 procentpunt), terwijl deze groep juist relatief is gekrompen onder de verhuizers. Dit duidt er op dat hier ook andere processen een belangrijke rol spelen.

Ondanks de sterk toenemende instroom van potentieel geweigerden in Schiedam, neemt deze bevolkingsgroep als aandeel van de totale bevolking slechts in zeer geringe mate toe (+0,2 procentpunt). Daarnaast blijft het aandeel werkenden met een relatief hoog inkomen min of meer gelijk tussen 2004 en 2013, ondanks een grote afname in de instroom van deze groep. Vooral de groep werkenden met een inkomen lager dan de sociale huurgrens neemt toe in Schiedam (+1,7 procentpunt).

In de volgende paragraaf worden veranderingen in de samenstelling van verhuizers en bevolkingssamenstelling geanalyseerd op buurtniveau. Omdat Schiedam slechts bestaat uit een klein aantal wijken (met voldoende inwoners) en deze wijken grotendeels gelijksoortige ontwikkelingsrichtingen hebben gekend gedurende de periode 2004-2013 zullen de buurtanalyses alleen voor Rotterdam uitgevoerd worden.

Tabel 5.2. Bevolkingssamenstelling van Rotterdam en Schiedam in 2004 en 2013 en procentpuntverandering.

Rotterdam	**2004**	**2013**	**Verandering**
Potentieel geweigerden	3,7%	3,1%	-0,6 pp
Referentieleden	13,1%	10,9%	-2,1 pp
Werkenden, inkomen<€34.058	9,7%	10,2%	+0,4 pp
Werkenden, inkomen>=€34.058	46,8%	48,4%	+1,5 pp
Overig	26,7%	27,4%	+0,7 pp
Totaal (%)	100%	100%	
Totaal (N)*	423.735	420.984	
Schiedam			
Potentieelgeweigerden	2,6%	2,8%	+0,2 pp
Referentiegroep	9,6%	8,5%	-1,1 pp
Werkenden, inkomen<€34.058	9,1%	10,8%	+1,7 pp
Werkenden, inkomen>=€34.058	52,3%	52,3%	-0,1 pp
Overig	26,3%	25,6%	-0,7 pp
Totaal (%)	100%	100%	
Totaal (N)*	44.643	44.501	

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

5.3 Veranderingen bevolkingssamenstelling op buurtniveau

In deze paragraaf worden veranderingen in bevolkingssamenstelling en verhuisstromen met elkaar in verband gebracht op buurtniveau.

Tabel 5.3 geeft een overzicht van de bevolkingssamenstelling per buurttype voor de jaren 2004 en 2013. Voor de duidelijkheid, het gaat hier om de totale bevolking, niet alleen de verhuizers. In het volgende wordt per afgebakende bevolkingsgroep aandacht besteed aan zowel de ontwikkeling van de totale bevolking als veranderingen in verhuisstromen.

In hoofdstuk 4 is reeds ruim aan bod gekomen hoe de verhuisbewegingen van potentieel geweigerden zijn veranderd tussen 2004 en 2013. In deze sectie wordt, per buurttype, nagegaan in hoeverre veranderingen in de toestroom van potentieel geweigerden zich vertalen in veranderingen in de totale bevolkingssamenstelling. Tabel 5.3 geeft voor de jaren 2004 en 2013 welk aandeel van de totale (volwassen) bevolking behoort tot de groep potentieel geweigerden. Allereerst valt op dat deze aandelen aanzienlijk kleiner zijn dan wanneer alleen gekeken wordt naar de verhuizers. Dit heeft te maken met de hoge verhuismobiliteit van deze groep: hierdoor zijn zij sterk oververtegenwoordigd onder de verhuizers.

In algemene zin kan gesteld worden dat de buurten met een afname van de instroom van potentieel geweigerden eveneens een afname van deze groep onder de totale bevolking kennen. Voor de buurten waar sprake is van een toenemende instroom is er een minder eenduidig verband. Zo kennen de buurttypen 2, 5 en 8 en relatieve afname van het aandeel potentieel geweigerden onder

de totale bevolking. Met andere woorden: ondanks een toename van de instroom van potentieel geweigerden, neemt deze groep in relatieve omvang af in deze buurttypen. Hier spelen blijkbaar andere processen, zoals verhuizingen uit de buurt, sociale mobiliteit of levensloopprocessen, een belangrijkere rol. Dit komt later in deze paragraaf aan bod. Voor de buurten waar sprake is van een relatief sterke instroom geldt wel dat het totale aandeel potentieel geweigerden is toegenomen.

Tevens valt op dat in alle buurten de groep werkende huishoudens met een inkomen boven de sociale huurgrens het grootst is. Bovendien neemt deze doorgaans toe tussen 2004 en 2013. De referentiegroep en de groep werkenden met een laag inkomen zijn kleiner in omvang. De referentiegroep krimpt tussen 2004 en 2013, terwijl de groep werkenden met een relatief laag inkomen juist groeit. In het vervolg wordt meer aandacht geschonken aan de ontwikkelingen en verschillen per groep.

Tabel 5.3 Bevolkingssamenstelling per buurttype naar bevolkingscategorie (inkomen en inkomensbron) in 2004 en 2013.

		Potentieel geweigerden	Referentie-groep	Werkenden (<€34.058)	Werkenden (>-€34.058)	Overig
Buurttype 1 (laag, afname)	2004	3	6,1	6,7	53,7	30,5
	2013	2,1	5,4	6,9	56,4	29,2
Buurttype 2 (laag, toename)	2004	1,6	7,2	5,9	57,7	27,6
	2013	1,5	6,8	6,7	57,2	27,8
Buurttype 3 (laag, aanzienlijke toename)	2004	1,5	6,9	5,3	51,4	34,9
	2013	2,1	6,6	6,3	50,6	34,4
Buurttype 4 (gemiddeld, afname)	2004	2,8	10,6	8,2	49,2	29,2
	2013	2	8,4	8,4	53	28,2
Buurttype 5 (gemiddeld, toename)	2004	3,2	14,8	10	44	28
	2013	3	12,6	10,1	45,3	29
Buurttype 6 (gemiddeld, aanzienlijke toename)	2004	2,8	10,5	9,2	52,2	25,3
	2013	3,2	9,7	10,7	51,8	24,6
Buurttype 7 (hoog, afname)	2004	5,8	17,9	12,7	39,3	24,3
	2013	4,2	13,7	12,1	43,1	26,9
Buurttype 8 (hoog, toename)	2004	3,3	11,6	8,7	61,1	15,3
	2013	3,1	11,3	10,4	57,6	17,6
Buurttype 9 (hoog, aanzienlijke toename)	2004	3,9	20,4	12	39	24,7
	2013	4,7	19,5	11,9	37,5	26,4
Buurttype 10 (Wbmgp)	2004	6,8	16,7	14,6	41,3	20,6
	2013	4,7	13,1	16,8	44,1	21,3
Rotterdam	2004	3,7	13,1	9,7	46,8	26,7
	2013	3,1	10,9	10,2	48,4	27,4

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

5.3.1. Referentiehuishoudens

In het kader van dit onderzoek zijn verschillende betrokken stakeholders en experts geraadpleegd en geïnterviewd. Tijdens de gesprekken werd meermaals de verwachting uitgesproken dat de Wbmgp er weliswaar voor gezorgd heeft dat de ene groep werklozen wordt uitgesloten – namelijk diegenen zonder voldoende woonduur, de potentieel geweigerden – maar dat dit tegelijkertijd heeft bijgedragen aan een toename van het aandeel werklozen met voldoende opgebouwde woonduur (de referentiegroep). Zo zou in de aangewezen buurten, per saldo, de ene groep min of meer de andere vervangen. Het gevolg zou dan zijn dat het aandeel werklozen relatief hoog blijft, en daarmee de sociaaleconomische compositie van de buurt min of meer gelijk.

In dit onderdeel wordt onderzocht of de uitsluiting van de ene groep er inderdaad voor heeft gezorgd dat de andere groep relatief gegroeid is (als aandeel van het totale aantal verhuizers). Daarnaast wordt eveneens geanalyseerd of er in andere buurten of buurttypen sprake is van een grote toe- of afname van het aandeel leden van referentiehuishoudens onder de instromende verhuizers gedurende de periode 2004-2013.

De Figuren 5.3 en 5.4 brengen voor respectievelijk 2004/2005 en 2012/2013 in kaart welk aandeel van de verhuizers behoort tot de referentiegroep. Ten eerste laten deze kaarten zien dat deze groep min of meer naar dezelfde buurten of buurttypen verhuist als de potentieel geweigerden. Beide groepen hebben een relatief laag inkomen en maken als gevolg daarvan gebruik van hetzelfde goedkope deel van de Rotterdamse woningmarkt. Voor de aangewezen buurten geldt echter dat de instroom van deze referentiegroep, in 2004/2005, per buurt varieert van ongeveer 6% van het totale aantal verhuizers in Carnisse tot 12% in Bloemhof. Deze aandelen bevinden zich rond het Rotterdams gemiddelde van 9% (zie Tabel 5.1). De grootste relatieve instroom is echter te vinden in andere buurten, namelijk in Feijenoord (17%), Vreewijk (16%), Nieuw-Crooswijk en Bospolder (beide 15%). Naar deze buurten verhuisden in 2004/2005 kortom relatief veel huishoudens zonder inkomen uit werk maar met een woonduur langer dan zes jaar in de Stadsregio.

In 2012/2013 is de referentiegroep als aandeel van het totale aantal verhuizers voor Rotterdam als geheel aanzienlijk gedaald, tot minder dan 7%. Dit kan verklaard worden aan de hand van een gedaalde verhuismobiliteit van deze groep en een dalende werkloosheid in de stad gedurende deze periode. Net als in 2004/2005 blijven de buurten Feijenoord, Nieuw-Crooswijk en Vreewijk relatief de meeste leden van de referentiegroep opnemen. Het aandeel dat opgenomen wordt door de aangewezen buurten is afgenomen naar 4% in Carnisse tot 9% in Bloemhof. De buurten met de laagste instroom van deze referentiegroep zijn Stadsdriehoek, Blijdorp en Kralingen-Oost. In deze buurten behoorde 1 tot 2% van de verhuizers tot de referentiegroep.

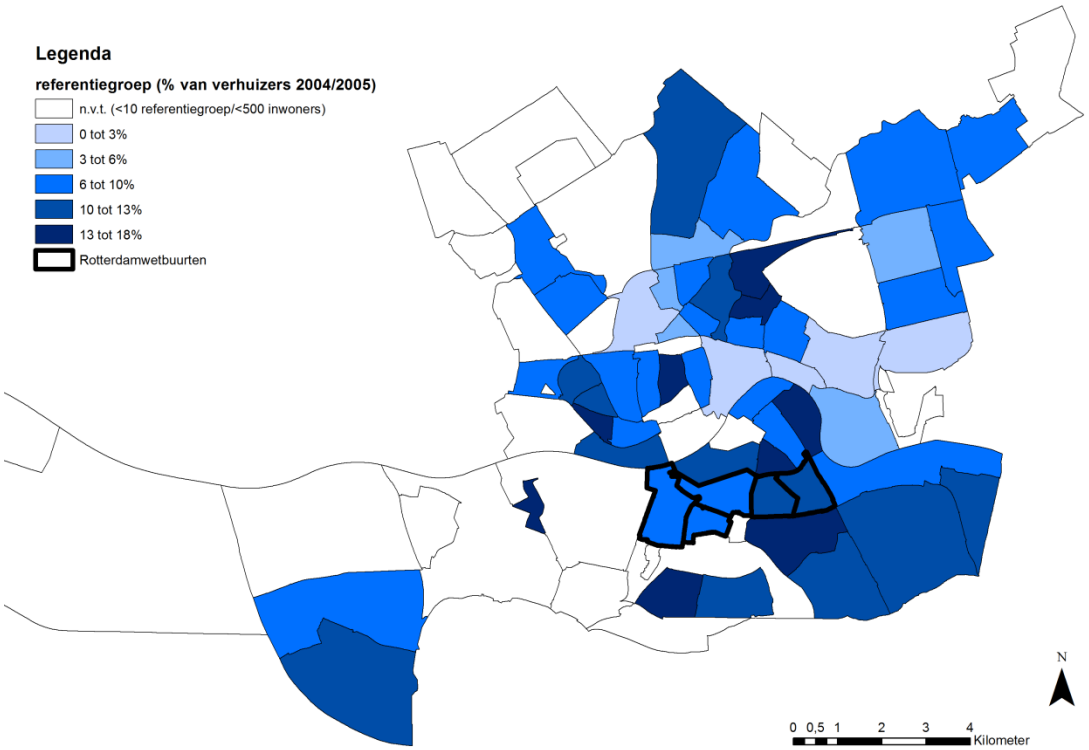
Figuur 5.5 laat zien dat het aandeel huishoudleden behorende tot de referentiegroep (als percentage van het totale aantal verhuizers) sterker dan gemiddeld is afgenomen in de aangewezen buurten (Oud-Charlois uitgezonderd). Ook in overige buurten waar het aandeel potentieel geweigerden kleiner is geworden, geldt – uitzonderingen daargelaten – hetzelfde voor de referentiegroep (de buurten ten westen van het centrum, Katendrecht, Pendrecht). Dit laatste valt te verwachten omdat de referentiegroep en de potentieel geweigerden een gelijksoortige

woningmarktpositie kennen[27]. Toenames zijn met name te vinden in het noordoosten van Rotterdam, zoals Zevenkamp. Het valt op dat deze patronen enigszins vergelijkbaar zijn met veranderingen voor de groep potentieel geweigerden. De twee veranderingsvariabelen tonen eveneens een relatief sterke positieve samenhang (Pearson=0,512; p<0,001). Dit verband gaat echter niet op voor alle buurten. Zo is er sprake van een sterke afname in bijvoorbeeld Oud-IJsselmonde en Bospolder en Tussendijken. Dit zijn juist buurten waar de instroom van potentieel geweigerden aanzienlijk is toegenomen.

Gemiddeld genomen kan gesteld worden dat in de buurten waar een afname plaatsvindt van de instroom van potentieel geweigerden, dit ook zo is voor de referentiegroep (en omgekeerd). Dit geldt, opvallend genoeg, ook voor de aangewezen buurten. Het is dus niet zo dat het daar uitsluiten van werklozen met een korte woonduur heeft geleid tot een toename van de instroom van werklozen met een langere woonduur.

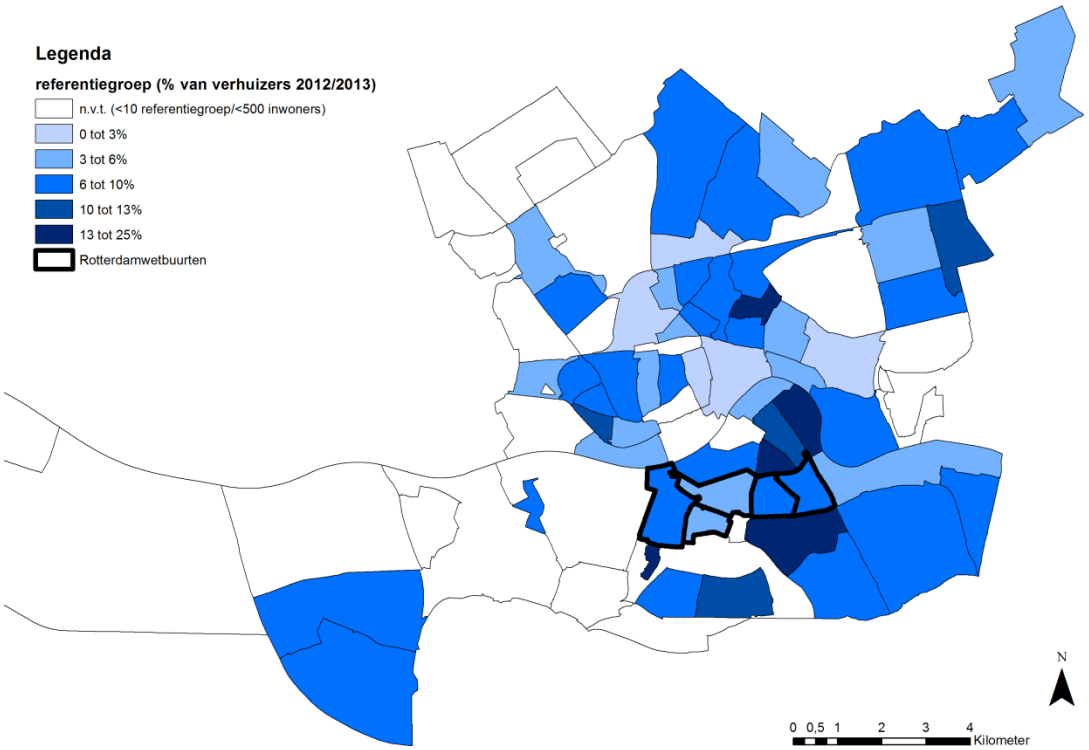
[27]Dit geldt voor koopkracht. Een langere woonduur zal gemiddeld genomen gepaard gaan met een langere inschrijfduur voor een sociale huurwoning. Voor een sociale huurwoning zal de woningmarktpositie van de referentiegroep derhalve relatief sterker zijn.

Figuur 5.3. Leden van referentiehuishoudens per buurt in 2004/2005 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

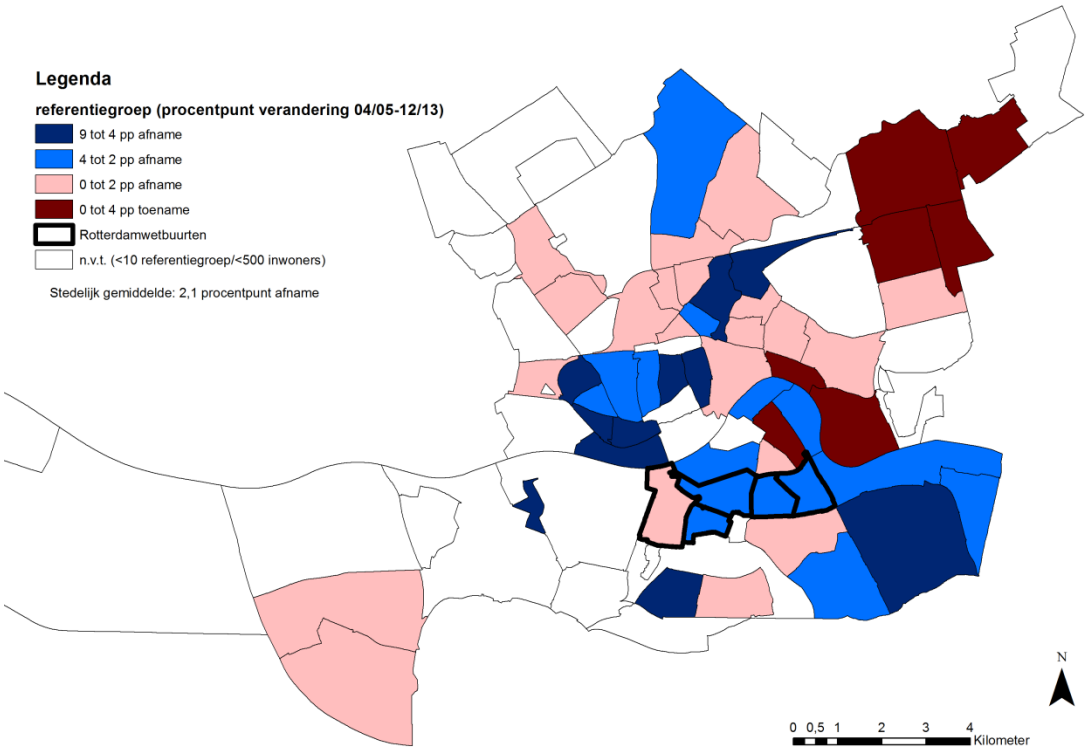
Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.4. Leden van referentiehuishoudens per buurt in 2012/2013 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.5. Procentpuntverandering in het aandeel leden van referentiehuishoudens onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Tabel 5.4 toont de ontwikkeling van het aandeel leden van referentiehuishoudens ten opzichte van alle inkomende verhuizers en van de totale bevolking voor de verschillende buurttypen. Alleen voor buurttype 3 geldt dat er duidelijk sprake is van een toename van de instroom van de referentiegroep tussen 2004 en 2013. In dit buurttype is de instroom van potentieel geweigerden eveneens sterk toegenomen. Hiertoe behoren vooral de noordoostelijke buurten. In de andere buurttypen zien we een afname van de instroom van de referentiegroep. Hier geldt echter wel dat deze afname aanzienlijk sterker is in de buurttypen waar de instroom van potentieel geweigerden eveneens afneemt (buurttypen 1, 4 en 7).

Het tweede deel van Tabel 5.4 analyseert per buurttype welk aandeel van de totale bevolking behoort tot de referentiegroep. Hieruit blijkt dat de referentiegroep doorgaans een groter deel uitmaakt van de totale bevolking van een buurt(type) dan van de verhuizers. Dit hangt samen met hun relatief lage verhuismobiliteit. Daarnaast valt op dat dit aandeel in alle buurttypen is afgenomen tussen 2004 en 2013. De sterkste afname vond plaats in buurttype 7, dit zijn overwegend centraal gelegen stadsbuurten waar het aandeel potentieel geweigerden eveneens sterk afneemt. In de buurten waar potentieel geweigerden in toenemende mate naar verhuizen (buurttypen 3, 6 en 9) is er wel sprake van een afname van referentieleden, maar deze afname is aanzienlijk minder sterk dan het stedelijk gemiddelde.

Ten slotte valt op dat het aandeel referentieleden (als percentage van de totale bevolking) voor de gehele periode 2004-2013 bovengemiddeld is in de buurttypen 5, 7 en 9 en de aangewezen buurten. In dit opzicht lijkt, ondanks aanzienlijk veranderingen in verhuisbewegingen, eveneens sprake te zijn

van een grote mate van continuïteit: over een periode van 10 jaar blijven dezelfde buurttypen hoog dan wel laag scoren.

Tabel 5.4. Aandeel leden van referentiehuishoudens als % van de verhuizers (deel 1) en als % van de totale bevolking (deel 2) naar buurttype.

Deel 1: referentieleden als % van de inkomende verhuizers per buurttype per jaar (2004-2013)											
Buurttype		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	laag aandeel, afname	2,4	2,7	3,2	3,1	2,6	2,4	1,7	1,2	1	1,9
2	laag aandeel, lichte toename	6	6,7	7,3	6,2	5,2	4,5	4,7	4,7	5	7,3
3	laag aandeel, grote toename	5,6	6,4	7,4	5,6	5,5	5,4	6,6	6,4	5,7	6,7
4	middel aandeel, afname	8,2	8,7	9,2	7,7	5,6	4,7	4,3	5,5	5,9	5,3
5	middel aandeel, lichte toename	7,7	9,2	9,7	8,1	6,5	5,5	6,3	6,8	6,7	7,6
6	middel aandeel, grote toename	7,7	9,7	10,6	10,3	8,3	6,6	6,1	7,9	6,6	8
7	groot aandeel, afname	10,3	10,4	12,3	9,5	7,5	6,6	5,7	6,1	6,4	6,5
8	groot aandeel, lichte toename	11,2	13,1	14	11,9	8,5	10,1	5,9	11	9,5	8,6
9	groot aandeel, grote toename	14,3	15,3	17,5	12,6	13	10,6	10,9	12,7	12,2	12,7
10	Aangewezen buurten	8,6	10,3	11,9	9,3	8	6,8	6	6	6,3	7,2
	Rotterdam gemiddeld	8,5	9,4	10,6	8,4	7	6,1	5,8	6,5	6,4	7
Deel 2: referentieleden als % van de totale bevolking per buurttype per jaar (2004-2013)											
Buurttype		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	laag aandeel, afname	6,1	6,6	6,4	6,1	5,9	5,3	5	5,2	5,1	5,4
2	laag aandeel, lichte toename	7,2	7,6	7,6	7,6	6,7	6,3	6,1	6,4	6,5	6,8
3	laag aandeel, grote toename	6,9	7,1	7	6,7	6,1	5,9	5,9	6,3	6,2	6,6
4	middel aandeel, afname	10,6	11	10,9	10	8,7	8,1	7,9	8,1	8,1	8,4
5	middel aandeel, lichte toename	14,8	15,4	15,2	14,2	12,8	12	11,8	12,2	12,3	12,6
6	middel aandeel, grote toename	10,5	11	11,3	10,3	9,2	8,9	8,6	9,1	9,1	9,7
7	groot aandeel, afname	17,9	18,4	18,3	17,2	15	14	13,6	13,5	13,6	13,7
8	groot aandeel, lichte toename	11,6	13,1	13,1	12,4	11,1	10,9	10,5	11,3	11,4	11,3
9	groot aandeel, grote toename	20,4	21,7	21,9	20,7	18,8	18,2	18,2	18,7	18,9	19,5
10	Aangewezen buurten	16,7	17,2	17,2	16,4	14	13,3	13,1	13,1	12,9	13,1
	Rotterdam gemiddeld	13,1	13,6	13,5	12,7	11,2	10,6	10,4	10,6	10,7	10,9

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

5.3.2. Werkenden met een laag inkomen

In deze sectie wordt nader gekeken naar de groep werkenden met een bruto huishoudinkomen lager dan de sociale huurgrens: €34.058 per jaar[28]. Dit zijn relatief "arme werkenden" die behoren tot de groep lage inkomens of lage middeninkomens. Zij komen, op basis van hun inkomen, in beginsel in aanmerking voor een sociale huurwoning[29]. Uit het voorgaande is reeds gebleken dat deze groep tussen 2004 en 2013 licht is gegroeid in Rotterdam, zowel onder de gehele bevolking als onder verhuizers.

[28]Dit was de sociale huurgrens in 2012. Deze grens is aangehouden voor alle jaren, waarbij is gecorrigeerd voor inflatie.

[29] Sinds de invoering van de sociale huurgrens van ongeveer €34.000 in 2011.

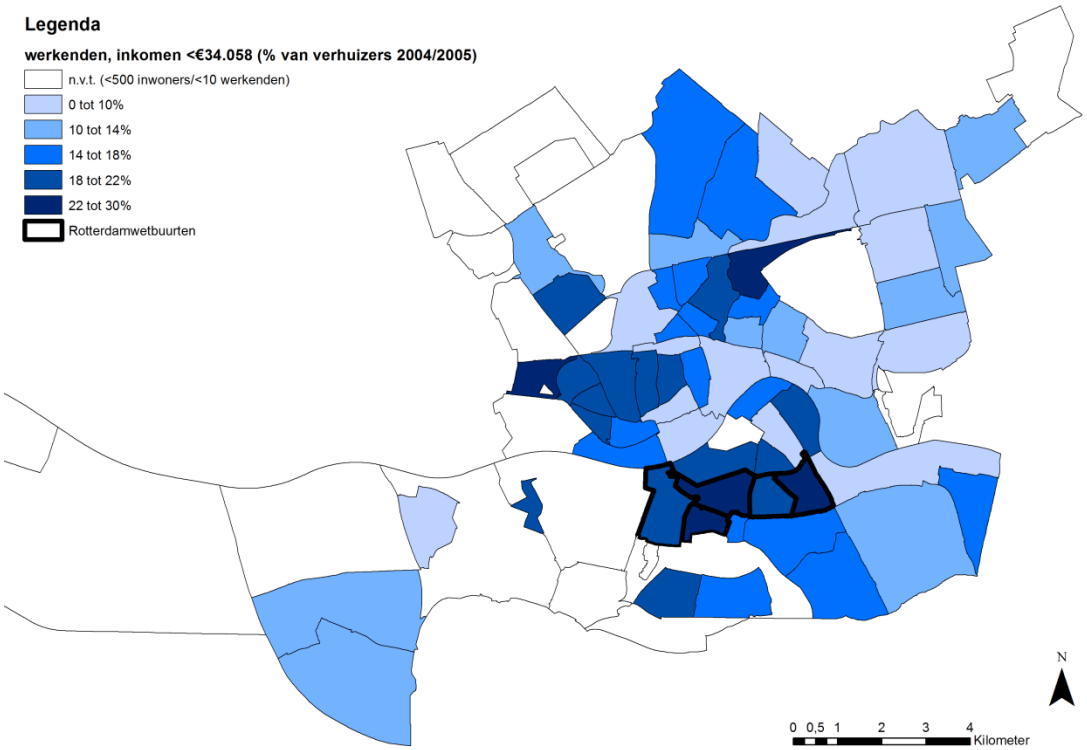
In Figuur 5.6 is te zien naar welke buurten deze werkenden met een laag inkomen relatief vaak verhuisden in 2004 en 2005. Hieruit blijkt dat de aangewezen buurten al een relatief groot aandeel van deze groep opnamen in deze jaren. Tarwewijk en Carnisse zijn de buurten met de grootste instroom van deze arme werkenden in heel Rotterdam (26% en 25% respectievelijk). Ook Hillesluis kende een relatief grote instroom (23%). Uit deze data blijkt derhalve dat de aangewezen buurten in de jaren voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp vooral belangrijk waren in het bieden van een woonplek aan werkenden met een laag (midden) inkomen. Andere buurten met een relatief grote instroom van deze groep waren bijvoorbeeld Oud-Mathenesse (25%), Nieuw Crooswijk (25%), en Heijplaat (22%). Kleine aandelen zijn daarentegen te vinden in buurten in de welgestelde buurten in het noorden van de stad (Molenlaankwartier, 6%), of in het oosten van de stad (’s Gravenland, 6% en Kralingen Oost, 7%). Uit deze data blijkt dat de werkenden met een laag inkomen in grote mate verhuisden naar dezelfde typen buurten als zowel de potentieel geweigerden als de referentiehuishoudens (correlatie is 0,35; $p<0,01$).

Vergelijkbare patronen zijn eveneens zichtbaar voor de jaren 2012/2013 (zie Figuur 5.7): dezelfde buurten nemen nog steeds een relatief groot aandeel werkenden met een inkomen lager dan de sociale huurgrens op. Deze aandelen zijn bovendien toegenomen in de vijf aangewezen buurten: Carnisse (29%), Tarwewijk (28%), Oud-Charlois (26%) en Hillesluis (25%) zijn de vier buurten met de grootste instroom van werkenden met een laag inkomen. Ook in Bloemhof is de instroom groot (22%). Daarnaast valt echter op dat in 2012/2013 verschillende andere buurten in Rotterdam Zuid nu een sterk bovengemiddeld aandeel van deze groep werkenden opnemen. Voorbeelden hiervan zijn Pendrecht en Vreewijk.

De aandelen werkenden met een relatief laag inkomen zijn vooral toegenomen in de verschillende buurten in Rotterdam Zuid (zie Figuur 5.8). Na Overschie (7 procentpunt) hebben de buurten Oud-IJsselmonde, Oud-Charlois en Beverwaard de sterkst toegenomen instroom van relatief arme werkenden gezien (5 tot 7 procentpunt). Enkele uitzonderingen daargelaten kan gesteld worden dat de instroom van arme werkenden in heel Rotterdam Zuid is toegenomen. Eveneens valt op dat het eerder aan bod gekomen noordoostelijke cluster van buurten, waar de instroom van potentieel geweigerden sterk is toegenomen, ook een sterke toename kent van de instroom van deze werkenden. De instroom neemt juist af in de centraal gelegen stadsbuurten in het centrum en ten westen van het centrum. Met een afname van ruim 6 procentpunt is deze afname het sterkst in Middelland. Daarnaast is de afname sterk in Katendrecht en Nieuw-Crooswijk. In beide buurten is het totale aantal sociale huurwoningen sterk afgenomen tussen 2004 en 2013 als gevolg van herstructureringsprocessen.

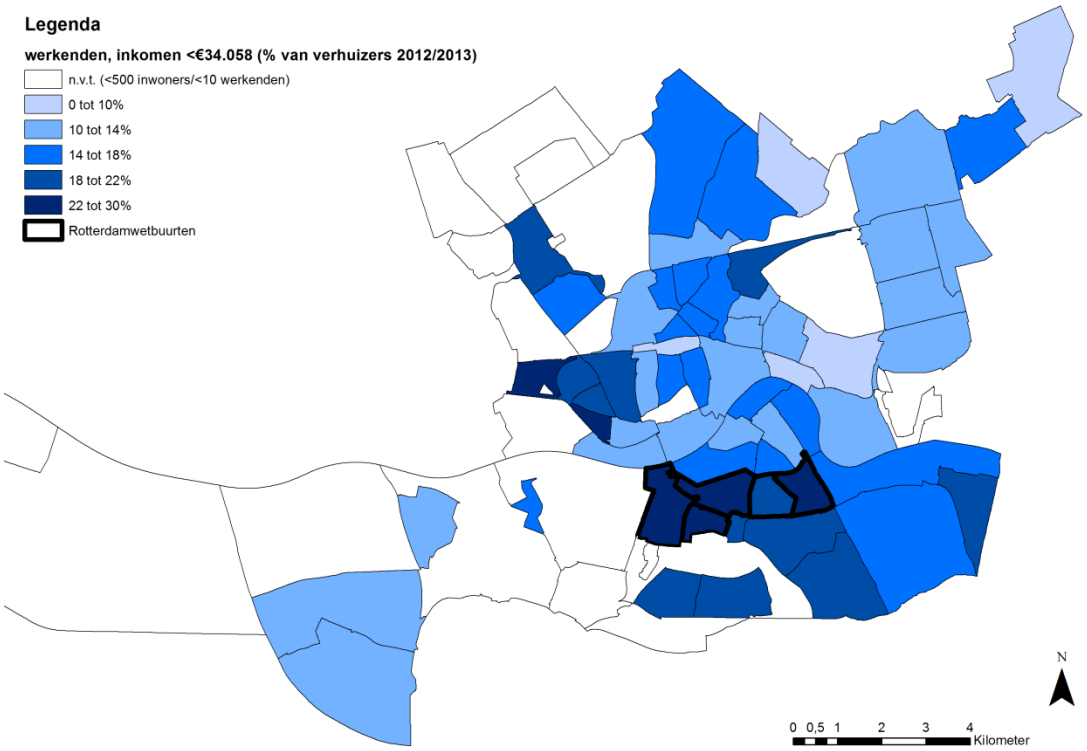
Wat betreft de aangewezen buurten laten deze data zien dat de afname van het aandeel potentieel geweigerden samengaat met een toename van de instroom van werkenden met een relatief laag inkomen. Er kan daarom gesteld worden dat deze groep werkenden met een laag inkomen de plek van de potentieel geweigerden heeft ingenomen in de verhuisstroom naar deze buurten. Op deze manier hebben de aangewezen buurten een grotere rol gekregen in het bieden van een plek aan werkenden met een laag inkomen. Voor de overige buurten in Rotterdam is er geen duidelijk, eenduidig negatief verband tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en van werkenden met een laag inkomen (Tabel 5.5). In de overige buurten met een

Figuur 5.6. Leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen <€34.058) per buurt in 2004/2005 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

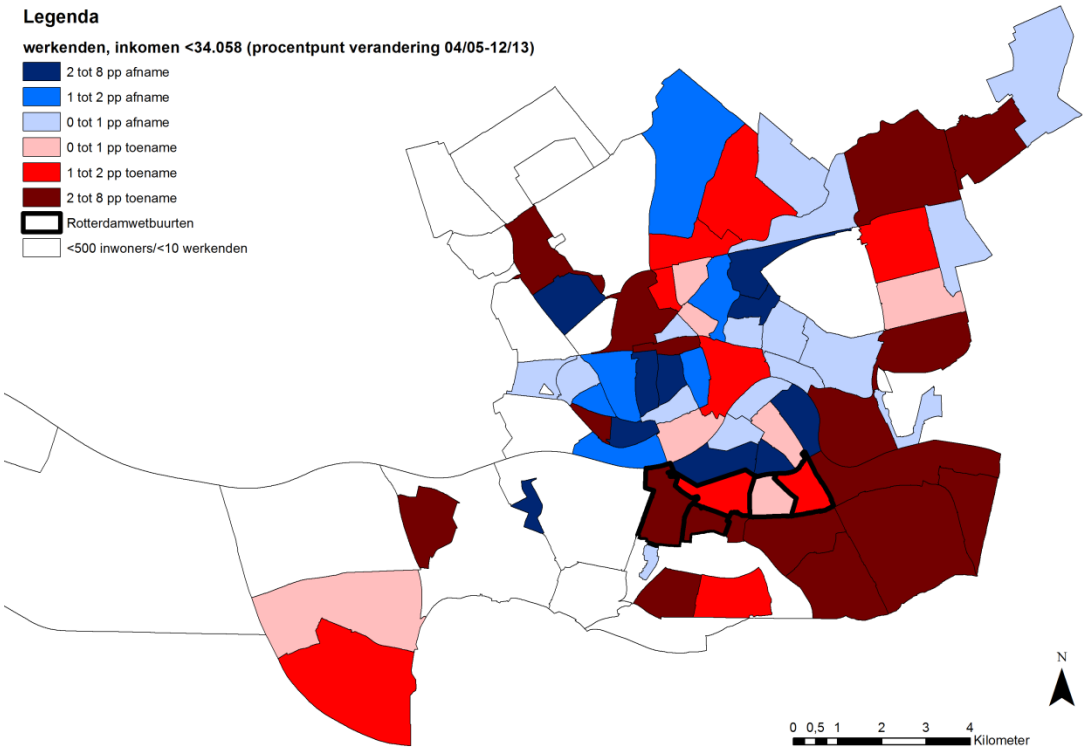
Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.7. Leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen <€34.058) per buurt in 2004/2005 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.8. Procentpuntverandering in het aandeel leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen <€34.058) onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

aanvankelijk grote maar dalende de instroom van potentieel geweigerden (buurttype 7) is juist sprake van een eveneens afnemende instroom van werkenden met een laag inkomen. Hier valt met andere woorden kortom een trend waar te nemen die tegenovergesteld is aan die in de aangewezen buurten.

Wat betreft buurttypen waar de instroom van potentieel geweigerden aanzienlijk is toegenomen (de buurttypen 3, 6 en 9), kunnen twee trends onderscheiden worden. In de buurten met een aanvankelijk grote instroom van potentieel geweigerden en een daaropvolgende toename neemt de instroom van werkenden met een laag inkomen af. Voorbeelden hiervan zijn Feijenoord en Afrikaanderwijk. Hier lijkt met andere woorden de ene groep de andere te vervangen. Een verklaring hiervoor is dat deze buurten al overwegend huishoudens zonder inkomen uit werk of met een laag inkomen ontvangen. Een toename van de ene groep gaat daarbij dan noodzakelijkerwijs gepaard met de afname van de andere groep. In de andere buurttypen, waar de instroom van potentieel geweigerden aanvankelijk beperkt was maar toeneemt, neemt de instroom van relatief arme werkenden juist eveneens toe. Voorbeelden hiervan zijn Zevenkamp en Oud-IJsselmonde. Dit zijn overwegend buurten die een achterblijvende ontwikkeling kennen, bijvoorbeeld qua woningprijzen. Als gevolg van deze relatieve neergang wordt in deze buurten de toegankelijke woningvoorraad voor verschillende bevolkingsgroepen met een laag inkomen groter. Hierdoor kan de instroom van zowel werkenden als arme werkenden toenemen.

Het voorgaande gaat alleen in op de instroom van werkenden naar verschillende buurttypen. Wanneer gekeken wordt naar de algehele bevolkingssamenstelling valt op dat alleen in de aangewezen buurten sprake is van een groei van het aandeel werkenden met een inkomen onder de sociale huurgrens: van 14,6% in 2004 tot 16,8% in 2013. In de buurttypen met een aanzienlijk toename van de instroom van potentieel geweigerden (typen 3 en 6) neemt dit aandeel ook toe, maar minder snel (met 1 tot 1,5 procentpunt). Deze groei is sterker dan de groei van het aandeel werkenden met een relatief laag inkomen in Rotterdam als geheel. Dit duidt er op dat de buurten die in toenemende mate potentieel geweigerden ontvangen eveneens in toenemende mate relatief arme werkenden huisvesten. In overige buurttypen blijft deze groep min of meer constant wanneer gekeken wordt naar de totale bevolking.

Tabel 5.5. Aandeel leden van werkende huishoudens (laag inkomen) als % van de verhuizers (deel 1) en als % van de totale bevolking (deel 2) naar buurttype.

Deel 1: werkenden (bruto huishoudinkomen <€34.058) als % van de verhuizers per buurttype per jaar (2004-2013)										
Buurttype	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
1 laag, afname	8,2	9,4	6	7,7	6,4	9,3	8,7	7,5	11,4	9,8
2 laag, lichte toename	10,6	10,1	9,9	9,4	9,9	10,2	10,7	11,4	10,8	12,7
3 laag, sterke toename	8,8	9,5	9,6	9,8	9,6	10	11,6	10,8	10,1	11,8
4 gemiddeld, afname	13,4	13,9	12,7	13,1	12,4	14	14,9	14,8	16	14,9
5 gemiddeld, lichte toename	15,1	14,2	13,6	12,8	13,4	133	14,5	13,1	14	13,4
6 gemiddeld, sterke toename	17,4	16,6	16,8	17,9	17,9	17,3	20,4	19,4	19,6	19,2
7 hoog, afname	18,2	17,6	15,6	15,3	16,6	16,7	18,3	15,5	16,2	15,9
8 hoog, lichte toename	14,1	16,2	14,7	15,4	18,8	17,2	17,4	18,9	23,2	17,5
9 hoog, sterke toename	20	18,2	15,9	18	17,2	16,5	19,2	18,6	18,9	19,5
10 Rotterdamwetbuurten	23,6	22,6	21,8	21,9	23,4	24,5	25,6	25,6	25,9	26
Rotterdam	16,2	15,6	14,5	14,4	14,8	15,3	16,7	15,8	16,4	16,3
Deel 2: werkenden (bruto huishoudinkomen <€34.058) als % van de totale bevolking per buurttype per jaar (2004-2013)										
Buurttype	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
1 laag, afname	6,7	6,9	5,9	6,2	6,3	6,6	6,8	6,6	7,1	6,9
2 laag, lichte toename	5,9	6	5,8	5,9	6	6,2	6,2	6,2	6,2	6,7
3 laag, sterke toename	5,3	5,4	5,7	5,5	5,6	5,7	6	6	6	6,3
4 gemiddeld, afname	8,2	8,1	7,8	7,8	7,8	8,2	8,3	8,2	8,4	8,4
5 gemiddeld, lichte toename	10	9,8	9,5	9,4	9,6	9,9	10,3	10	9,9	10,1
6 gemiddeld, sterke toename	9,2	9,5	9,5	9,4	9,5	9,6	10,2	10,4	10,3	10,7
7 hoog, afname	12,7	12,7	11,7	11,5	12,3	12,2	12,6	12	11,8	12,1
8 hoog, lichte toename	8,7	8,7	8,2	8,7	9,2	9,5	9,6	9,4	9,5	10,4
9 hoog, sterke toename	12	11,8	10,8	10,8	11,5	11,7	11,9	11,8	11,4	11,9
10 Rotterdamwetbuurten	14,6	14,6	14,5	14,1	14,7	15,3	15,5	15,8	16	16,8
Rotterdam	9,7	9,7	9,3	9,2	9,5	9,7	10	9,9	9,9	10,2

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

5.3.3. Werkenden met een relatief hoog inkomen

Ten slotte gaan wij in deze paragraaf in op veranderingen in de instroom van werkenden met een relatief hoog inkomen, in dit geval huishoudens met een inkomen hoger dan de sociale huurgrens. Hierbij dient onderstreept te worden dat dit een relatief grote en diverse groep is die zowel huishoudens bevat met een inkomen net boven deze grens – dit zijn eveneens lage middeninkomens – als huishoudens met een zeer hoog inkomen.

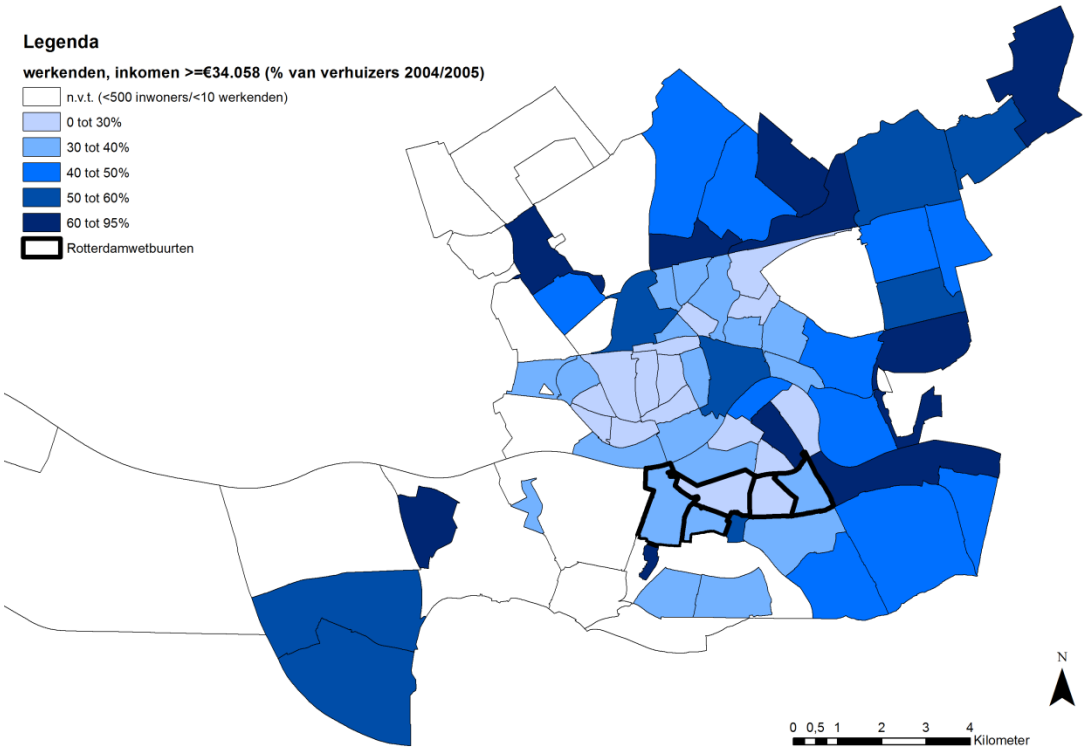
In het voorgaande is al aan bod gekomen dat in heel Rotterdam het aandeel werkenden met een relatief hoog inkomen is afgenomen onder verhuizers, maar juist is toegenomen wanneer naar de gehele bevolking – in plaats van alleen de verhuizers – wordt gekeken. Dit opvallende verschil duidt er op dat ook de patronen van uitmigratie veranderd zijn, of dat er naast verhuizingen ook andere processen van bevolkingsdynamiek spelen waardoor het aandeel relatief hoge inkomens is toegenomen gedurende de periode 2004-2013. Een verklaring hiervoor is een verminderde verhuismobiliteit sinds de financiële crisis: huishoudens blijven daardoor vaker in dezelfde buurt wonen en maken daar sociale stijging door.

In Rotterdam behoorde in 2004/2005 ongeveer 39% van de verhuizers tot deze groep hogere inkomens. Tussen buurten bestaan substantiële verschillen: zo zijn in Molenlaankwartier en Oud-IJsselmonde bijna 70% van de verhuizers hogere inkomens (Figuur 5.9). De laagste instroom is te vinden in de buurten Tussendijken (23%), Tarwewijk (29%) en Feijenoord (31%). De vooroorlogse buurten in Rotterdam Zuid, de centraal gelegen stadsbuurten (met uitzondering van Stadsdriehoek) en de oude buurten in het noorden (met uitzondering van Blijdorp) kennen een relatief lage instroom van hogere inkomens. Hiermee is deze kaart nagenoeg tegenovergesteld aan de eerdere kaarten van huishoudens zonder inkomen uit werk (zowel de potentieel geweigerden als de referentieleden).

Deze patronen zijn ook in meer of minder mate zichtbaar voor 2012/2013 (Figuur 5.10): zo is de instroom nog steeds relatief laag in de aangewezen buurten, aanpalende buurten, en buurten direct ten westen en noorden van het stadscentrum. De buurten Afrikaanderwijk (19%), Struisenburg (20%) en Bospolder (21%) kenden de kleinste instroom van hogere inkomens. Zowel Afrikaanderwijk als Bospolder behoren tot de buurten met de sterkste instroom van potentieel geweigerden. De lage instroom in Struisenburg is daarentegen het resultaat van een relatief grote instroom van studenten vanwege de nabijheid van de Erasmus Universiteit.

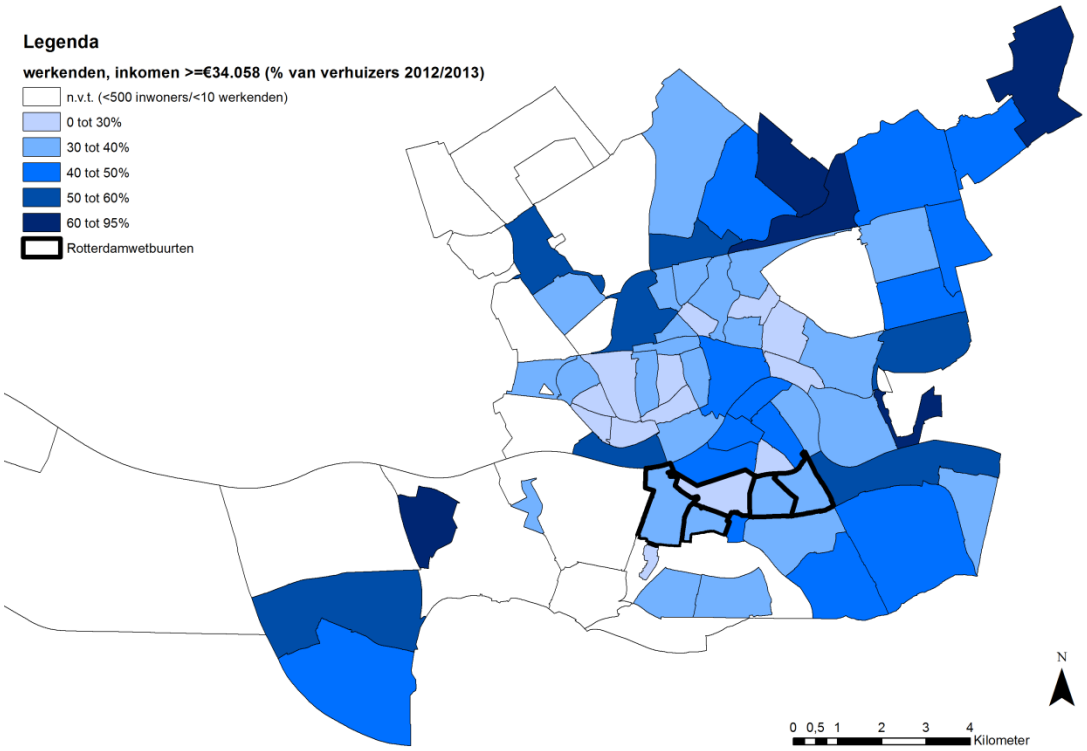
Figuur 5.11 brengt in kaart hoe per buurt de instroom van hogere inkomens is veranderd. Deze is in de meeste buurten afgenomen tussen 2004 en 2013, net als in Rotterdam als geheel (-3 procentpunt). Sterke afnames zijn te vinden in het noordoosten van de stad, hoewel deze afname in Oud-IJsselmonde met ruim 17 procentpunt het sterkst is. Ook buurten als Kralingen Oost, De Esch en Struisenburg ten oosten van het centrum kenden een scherp dalende instroom van hogere inkomens. In slechts enkele buurten nam de instroom van hogere inkomensgroepen toe. Hieronder bevinden zich twee aangewezen buurten: Bloemhof en Tarwewijk (beide ongeveer 3 procentpunt). Ook andere buurten met een aanvankelijk lage status kende een aanzienlijke toename. De buurt Schiemond kende, volgend op aanzienlijke nieuwbouw, de sterkste toename van de stad. Daarnaast kenden vooral Middelland, Katendrecht en Dijkzigt aanzienlijke toenames (5 tot 8 procentpunt).

Figuur 5.9. Leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen >=€34.058) per buurt in 2004/2005 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

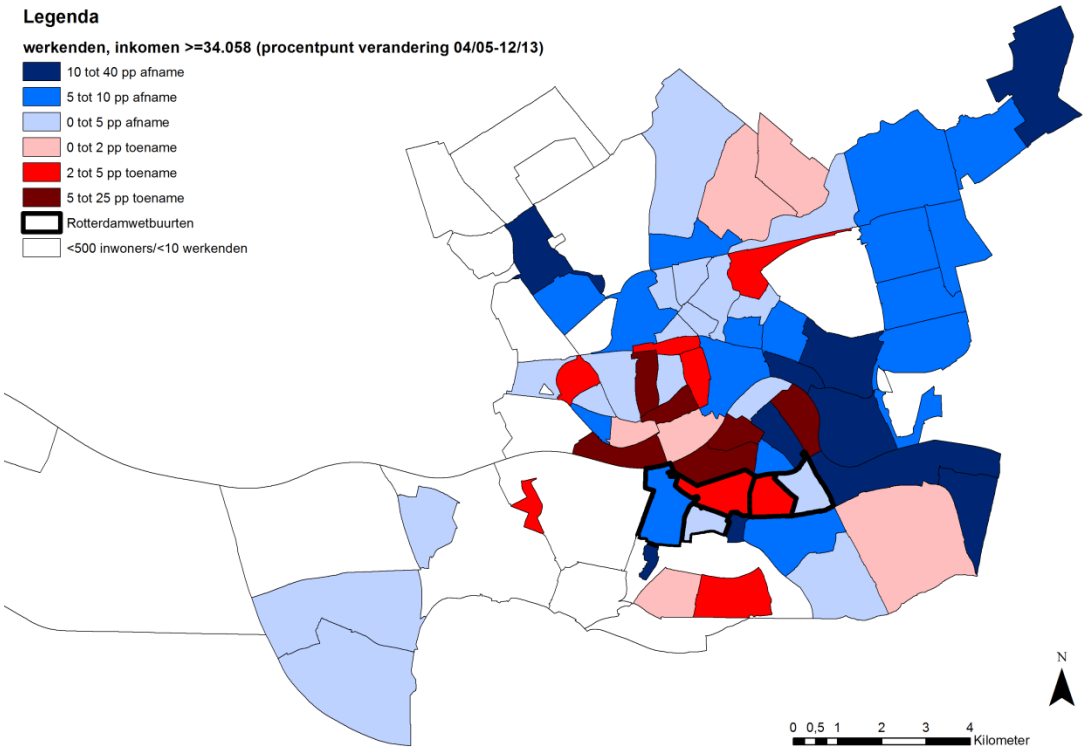
Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.10. Leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen >=€34.058) per buurt in 2012/2013 als percentage van het totale aantal verhuizers naar of binnen de buurt.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur 5.11. Procentpuntverandering in het aandeel leden van werkende huishoudens (bruto huishoudinkomen >=€34.058) onder verhuizers tussen 2004/2005 en 2012/2013.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Hieruit komen de volgende patronen naar voren (zie ook Tabel 5.6): in Rotterdam als geheel neemt de instroom van hogere inkomens af. Ondanks een toename in Bloemhof en Tarwewijk is er ook in de vijf aangewezen buurten samen een afname, hoewel deze zeer licht is. In overige buurten waar het aandeel potentieel geweigerden afneemt (buurttypen 4 en 7), is er echter wél sprake van een toenemende instroom van hogere inkomensgroepen. De buurten Spangen, Middelland, Katendrecht en Schiemond zijn hier voorbeelden van. De buurten waar de instroom van potentieel geweigerden sterk toenam (3, 6 en 9) kenden daarentegen een aanzienlijk sterker dan gemiddeld afnemende instroom van hogere inkomens.

Als percentage van de gehele bevolking neemt de groep hogere inkomens echter licht toe (Tabel 5.6). Dit vormt een interessant contrast met het afnemende aandeel hogere inkomens onder verhuizers. Vooral in de buurten waar de instroom van potentieel geweigerden afneemt (typen 1, 4 en 7) neemt het aandeel relatief hoge inkomens toe. Dit geldt eveneens voor de aangewezen buurten, waar het aandeel is toegenomen van 41% in 2004 tot 44% in 2013. De sterkste toename valt waar te nemen in buurttypen 4 en 7, waar dit aandeel stijgt van 49,2% tot 44% en 39,3% tot 43,1% respectievelijk. Voor de duidelijkheid: dit zijn overwegend centraal gelegen stadsbuurten die – mede door herstructurering en het uitbreiden van de koopsector – processen van opwaardering kennen. Een vergelijking met de verhuisstromen leert echter dat deze toenames niet verklaard kunnen worden door veranderingen in de verhuisstromen. Buurttype 4 vormt hierop een uitzondering: dit is het enige buurtype waar de instroom van hogere inkomens wél is toegenomen.

Tabel 5.6. Aandeel leden van werkende huishoudens (hoog inkomen) als % van de verhuizers (deel 1) en als % van de totale bevolking (deel 2) naar buurttype.

Deel 1: werkenden (inkomen >=€34.058) als % van de inkomende verhuizers per buurttype per jaar (2004-2013)											
Buurttype		**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
1	laag, afname	50,3	50,1	49,5	46,5	54,2	47,1	51	47,5	43,7	44,8
2	laag, lichte toename	55,8	55,3	55,9	56,2	53,7	55,2	50,5	49,1	50,3	46,4
3	laag, sterke toename	50,7	49,2	49	48,9	50,1	50,1	44,3	40,4	41,3	40,8
4	gemiddeld, afname	42,7	45	45,1	44,8	49,8	48,7	47,5	44,5	42,6	45,6
5	gemiddeld, lichte toename	38,8	37,6	39,5	39,4	40,9	39,5	34,2	36,1	34	32,2
6	gemiddeld, sterke toename	46,6	44,2	43,2	43,3	43,4	43,4	40,5	40,2	37,3	40,7
7	hoog, afname	30,4	31,7	34	33,4	35,1	35,9	32,7	33,8	32,6	30,6
8	hoog, lichte toename	49,2	42,3	42,4	41,8	42,6	41,4	42,1	36,3	33,1	35,7
9	hoog, sterke toename	28,9	29,1	33,9	36,2	33,4	35,9	29,9	25,2	25,3	23,7
10	Aangewezen buurten	32,3	32,7	34,8	36,7	37,2	38,6	34,2	33,6	32	31
	Rotterdam	39,3	39,5	40,9	41,2	42,7	42,7	39	37,9	36,7	36
Deel 2: werkenden (inkomen >=€34.058) als % van de totale bevolking per buurttype per jaar (2004-2013)											
Buurttype		**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
1	laag, afname	53,7	53,4	54,2	54,4	55,4	55,5	56,1	56	55,5	56,4
2	laag, lichte toename	57,7	57,5	57,4	57,6	58,1	58,4	58,1	57,6	57,8	57,2
3	laag, sterke toename	51,4	51,3	51,3	51,5	52	52,7	52,2	51,4	51,1	50,6
4	gemiddeld, afname	49,2	49,1	49,2	50,1	51,9	52,7	52,9	52,7	52,9	53
5	gemiddeld, lichte toename	44	43,8	44,1	45,2	46,6	46,8	46,4	45,9	45,5	45,3
6	gemiddeld, sterke toename	52,2	51,8	51,7	52,7	53,7	53,9	53,4	52,6	52,1	51,8
7	hoog, afname	39,3	38,9	39,7	40,8	42,4	43,8	43,4	43,5	43,5	43,1
8	hoog, lichte toename	61,1	59,7	60	59,7	60,5	60,4	60,6	59,7	59,2	57,6
9	hoog, sterke toename	39	37,7	38,5	39,9	40,7	41,5	40,6	39,3	38,9	37,5
10	Aangewezen buurten	41,3	41,1	42	44,1	46,1	47	46,4	45,3	44,9	44,1
	Rotterdam	46,8	46,5	46,9	47,9	49,2	49,9	49,5	49	48,8	48,4

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

5.3.4 Deelconclusies

Aan de hand van deze veranderingen in verhuisstromen en bevolkingssamenstelling kunnen al enkele deelconclusies getrokken worden. Deze worden geïllustreerd aan de hand van Figuur 5.12 en 5.13.

In de vijf aangewezen buurten is tussen 2004 en 2013 niet alleen de instroom van potentieel geweigerden geslonken, maar eveneens van referentieleden en werkenden met een relatief hoog inkomen (Figuur 5.12). Hieruit blijkt dus dat het uitsluiten van nieuw gearriveerden zonder inkomen uit werk niet heeft geleid tot een toename van de instroom van werklozen met een langere woonduur. Hiervoor in de plaats komen wel veelal werkenden met een inkomen onder de sociale huurgrens. De aangewezen buurten zijn hiermee de buurten met de grootste instroom van deze groep werkenden in heel Rotterdam. Nadere analyses laten ook zien dat het aandeel studenten sterk toeneemt onder de verhuizers. Wat betreft de totale bevolking van deze buurten geldt dat niet

alleen het aandeel werkenden met een relatief laag inkomen toeneemt, maar ook het aandeel werkenden met een relatief hoog inkomen. Er valt kortom een verschuiving waar te nemen van huishoudens zonder inkomen uit werk, naar huishoudens met inkomen uit werk. In overige buurten waar de instroom van potentieel geweigerden aanvankelijk groot was, maar vervolgens is afgenomen (buurttype 7) is er één belangrijk verschil: deze buurten kennen ook een afname van het aandeel werkenden met een relatief laag inkomen. In plaats daarvan neemt in deze buurten het aandeel huishoudens met een relatief hoog inkomen juist toe, zowel onder de verhuizers als de totale bevolking.

Hieruit kan opgemaakt worden dat de Wbmgp er wel toe heeft bijgedragen dat de instroom van personen zonder inkomen uit werk is afgenomen, maar dat andere buurten met een vergelijkbare ontwikkelingsrichting meer hogere inkomens aantrokken. Dit is onder andere het gevolg van herstructurering, het groeiende aandeel van de koopsector en gentrification.

Figuur 5.12. Veranderingen (procentpunt) in de samenstelling van verhuizers (2004/2005-2012/2013) en totale bevolking (2004-2013) in de aangewezen buurten en overige buurten met een grote afnemende instroom van het aandeel potentieel geweigerden.

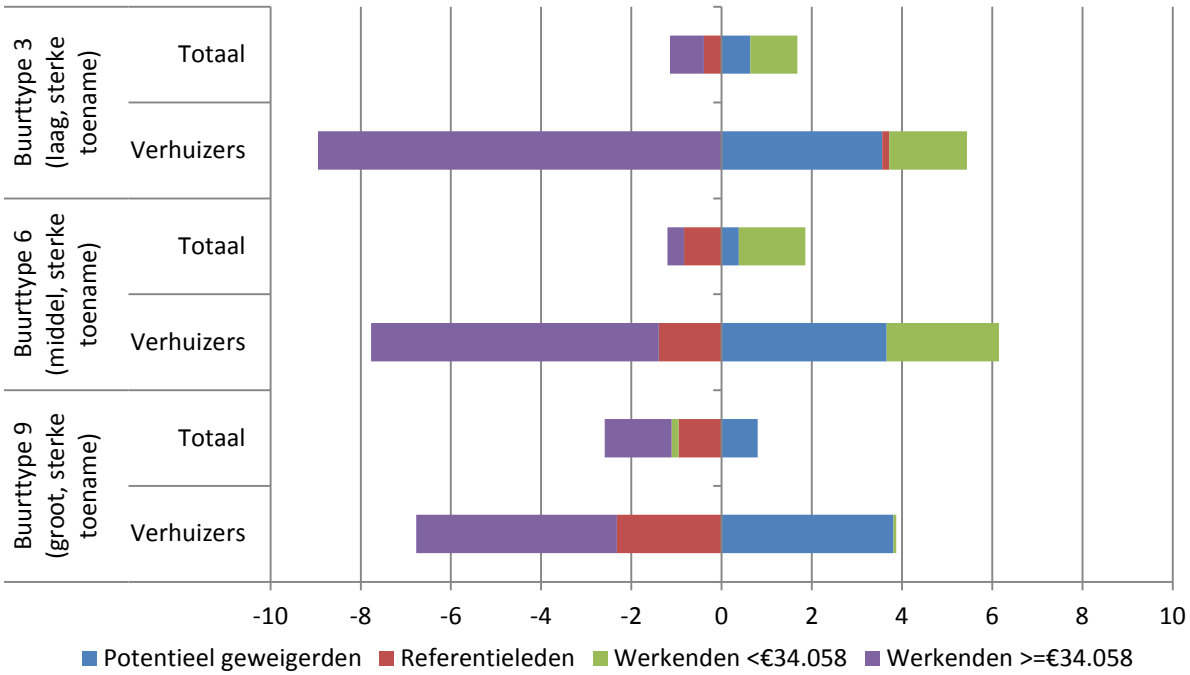
Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: overige groepen niet opgenomen.

Wanneer gekeken wordt naar de buurttypen waar sprake is van een substantiële toename van de instroom van potentieel geweigerden vallen twee tegengestelde ontwikkelingen op. In de buurten waar deze instroom aanvankelijk relatief klein was (buurttypen 3 en 6) gaat deze toename gepaard met een bovengemiddelde toename van de instroom van relatief arme werkenden en een lichte toename of benedengemiddelde afname van personen zonder inkomen uit werk met voldoende woonduur (Figuur 5.13). Dit duidt er op dat er in deze buurten sprake is van een relatieve neergang wat leidt tot een meer toegankelijke woningvoorraad voor alle bevolkingsgroepen met een laag inkomen. De instroom van hogere inkomensgroepen neemt dan ook aanzienlijk af in deze buurten.

In de buurten waar al sprake was van een aanzienlijke instroom van potentieel geweigerden, was deze woningvoorraad al relatief betaalbaar. Hier geldt dat de instroom van hogere inkomens al relatief gering was en bovendien nog verder is afgenomen. Echter, in tegenstelling tot de andere buurttypen, lijkt er hier ook sprake van te zijn dat de toename van de instroom van potentieel geweigerden deels ten koste gaat van de instroom van andere huishoudens zonder werk of met een laag inkomen uit werk. Kortom, hier vervangt de ene lage inkomensgroep de andere.

Ondanks deze substantiële veranderingen in de verhuisstromen, valt op dat de bevolkingssamenstelling van deze buurten aanzienlijk minder sterk is veranderd tussen 2004 en 2013. Interne buurtprocessen, maar ook verhuizingen uit deze buurten, drukken hier de veranderingen in deze buurten. In de volgende paragraaf zullen de verandering in bevolkingssamenstelling en achterliggende mechanismen nader bekeken worden.

Figuur 5.13. Veranderingen (procentpunt) in de samenstelling van verhuizers (2004/2005-2012/2013) en totale bevolking (2004-2013) in buurten met een sterke groei van het aandeel potentieel geweigerden.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: overige groepen niet opgenomen.

5.4 Het ontleden van veranderingen in bevolkingssamenstelling

Uit de voorgaande analyses blijkt dat veranderingen in de verhuisstromen niet altijd overeenkomen met veranderingen in de bevolkingssamenstelling van buurten. Blijkbaar spelen andere processen ook een rol. In deze sectie worden daarom drie processen onderscheiden die invloed uitoefenen op de bevolkingssamenstelling. Dit zijn: (1) verhuisbewegingen naar en uit de buurt; (2) interne sociale mobiliteit; en (3) levensloopprocessen.

Individuen kunnen binnen een buurt opwaartse of neerwaartse *sociale mobiliteit* meemaken. In dit onderzoek definiëren wij dit als een verandering in de bevolkingscategorie waartoe iemand behoort. Wanneer een potentieel geweigerde of een referentiepersoon werk vindt is er sprake van opwaartse sociale mobiliteit. Er is tevens sprake van opwaartse sociale mobiliteit wanneer een werkend persoon een inkomensstijging meemaakt. Neerwaartse sociale mobiliteit is eveneens mogelijk en vindt plaats wanneer iemand zijn/haar werk verliest of een lager salaris ontvangt. Binnen de buurt is het tenslotte mogelijk dat potentieel geweigerden na verloop van tijd tot de categorie referentiepersonen gaan behoren door voldoende woonduur op te bouwen (maar zonder inkomen uit werk te verkrijgen). Dit is geen vorm van sociale mobiliteit – eerder immobiliteit – maar is wel noodzakelijk om mee te nemen.

Binnen buurten spelen eveneens *levensloop*processen. In dit onderzoek besteden wij aandacht aan het toetreden tot en het uittreden uit onze onderzoekspopulatie (de vier groepen zoals hierboven gedefinieerd). Toetreding vindt plaats wanneer een individu het ouderlijk huis verlaat en binnen dezelfde buurt blijft wonen, of wanneer een student ook na afstuderen binnen de buurt blijft wonen. Na toetreding behoort een individu dus tot de categorie potentieel geweigerde, referentiepersoon, of werkend. Uittreding vindt plaats wanneer een individu met pensioen gaat en binnen de buurt blijft wonen of wanneer deze overlijdt.

Aan de hand van een innovatieve methode (zie ook Bailey, 2012; Hochstenbach en Van Gent, 2015) is het mogelijk per bevolkingsgroep de invloed van de verschillende processen exact te ontleden. De exacte methodologie, technische keuzes en berekeningen zijn te vinden in appendix H. Op basis van de ontleding kunnen verschillende relevante bevindingen aangestipt worden. Deze bevindingen richten zich op bevolkingsgroepen en op buurttypen.

Potentieel geweigerden
Het aandeel potentieel geweigerden neemt af in Rotterdam en vooral in de aangewezen buurten en buurttype 7. De sterke afname in de aangewezen buurten wordt voor een belangrijk deel verklaard door een negatief migratiesaldo voor de periode 2004-2013. Dit saldo is positief in alle andere buurttypen of licht negatief (buurttype 7). In andere buurttypen worden afnames van de groep potentieel geweigerden vooral veroorzaakt door uitstroom door het opbouwen van woonduur en, in mindere mate, sociale mobiliteit. Levensloopprocessen spelen slechts een zeer geringe rol. De groep potentieel geweigerden is relatief jong, waardoor uitstroom door pensionering grotendeels ontbreekt. Gezien de woonduureis is het zeldzaam dat potentieel geweigerden binnen de buurt instromen door het ouderlijk huis te verlaten.

Referentiegroep

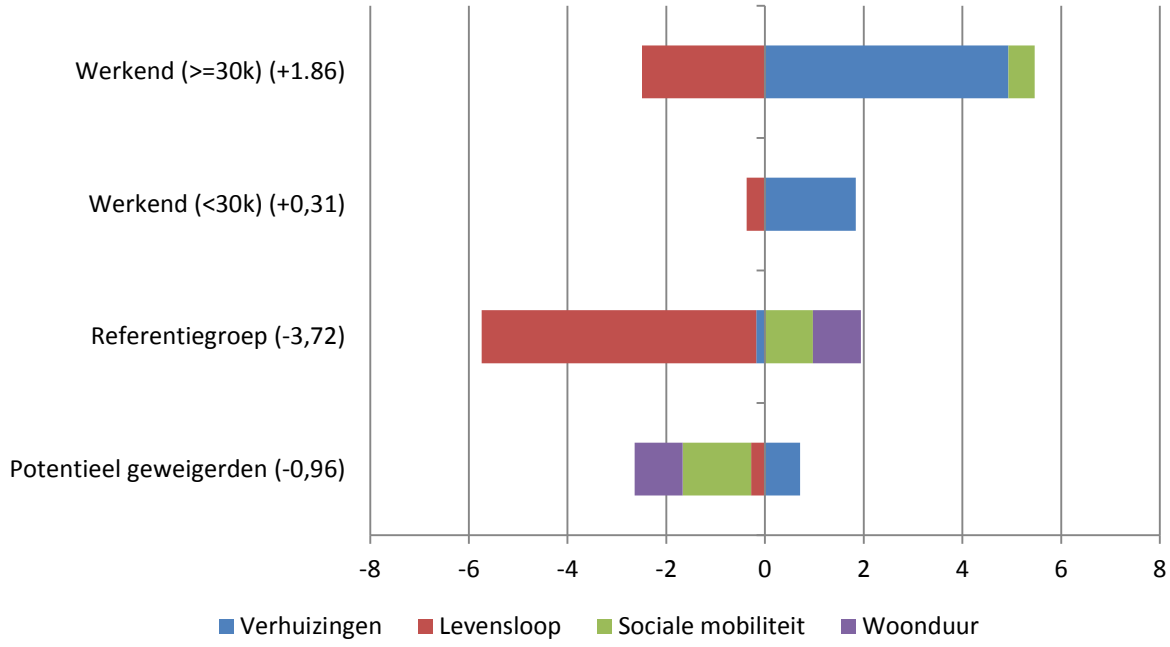
De referentiegroep neemt, zoals eerder aan bod is gekomen, af in Rotterdam als geheel. Deze afname is sterk in buurttype 7 en de aangewezen buurten. Hiermee volgt deze ontwikkeling die van de potentieel geweigerden. De krimp van de referentiegroep wordt niet primair veroorzaakt door verhuisbewegingen maar door demografische levensloopprocessen: veel van hen gaan met pensioen. Zij blijven dan wel in de buurt wonen maar behoren niet meer tot de groep personen zonder inkomen uit werk. De “extra” krimp in buurttype 7 en de aangewezen buurten is het gevolg van een duidelijk negatief saldo van verhuizingen. In andere buurttypen is dit saldo positief of aanzienlijk minder negatief.

Werkenden

De groep werkenden met relatief lage inkomens groeit licht in Rotterdam, maar juist aanzienlijk in de aangewezen buurten. In bijna alle buurttypen is er een positief migratiesaldo (met uitzondering van buurttype 8), maar dit saldo is sterk positief in de aangewezen buurten. Levensloopprocessen (pensioen en overlijden) en opwaartse sociale mobiliteit drukken deze toename echter of zorgen zelfs voor een afname van deze groep. Voor de relatief hoge inkomens geldt dat er weliswaar een afname is van de instroom tussen 2004 en 2013, maar dat het verhuissaldo sterk positief is. Dit kan verklaard worden door een nog geringere uitstroom van deze groep. Voor deze inkomensgroep geldt dat het positieve netto effect van verhuizingen deels tenietgedaan wordt door een negatief effect van levensloopprocessen.

De veranderingen per bevolkingscategorie ontleed naar processen zijn voor Rotterdam als geheel weergegeven in Figuur 5.14.

Figuur 5.14. Verandering per bevolkingscategorie ontleed naar processen voor Rotterdam als geheel 2004-2013.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Op buurtniveau zijn de volgende ontwikkelingen van belang:

Aangewezen buurten
De aangewezen buurten kennen een bovengemiddelde daling van potentieel geweigerden en de referentiegroep. Deze buurten kennen negatieve migratiesaldi voor deze groepen. Net als andere buurten zijn ook de saldi voor respectievelijk sociale mobiliteit en levensloop negatief. Deze saldi verklaren, samen met het negatieve verhuissaldo, de relatief sterke afname van personen zonder werk. Werkenden met een relatief laag inkomen nemen daarentegen sterk toe. Dit is vooral het gevolg van een relatief sterk positief saldo van verhuizingen.

Overige buurten
In andere buurten waar de instroom van potentieel geweigerden afneemt is er vooral een toename van het aandeel hogere inkomens. De groep lagere inkomens neemt nauwelijks toe. Voor deze groep wordt een licht positief migratiesaldo vooral tenietgedaan door opwaartse sociale mobiliteit van de zitters. Ook de referentiegroep toont een bovengemiddelde krimp.

Buurten met een aanzienlijke toename van potentieel geweigerden

In de buurten waar sprake is van een aanzienlijke toename van de instroom van potentieel geweigerden zien wij wisselende patronen. Ondanks negatieve netto effecten door sociale mobiliteit en levensloopprocessen neemt het aantal potentieel geweigerden woonachtig in deze buurten toe. Er is een positief verhuissaldo voor de referentiegroep in de buurttypen 3 en 9 en een negatief verhuissaldo in buurttype 6. Deze groep krimpt echter als onderdeel van de totale bevolking, vooral door levensloopprocessen. Echter, deze afname is in deze drie buurttypen minder sterk dan in Rotterdam als geheel. Het aandeel werkenden met een hoog inkomen neemt relatief af, vooral door een veel minder positief verhuissaldo dan in de rest van de stad in combinatie met overige negatieve saldi. Buurttype 3 is hier de uitzondering: hier neemt het aandeel hogere inkomens ook toe door een bovengemiddeld positief netto saldo van verhuizingen.

5.5 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben wij gekeken naar de veranderingen van de bevolkingssamenstelling in de aangewezen buurten en de overige buurten in de gemeente Rotterdam. Daarnaast hebben wij op gemeentelijk niveau gekeken naar Rotterdam en Schiedam.

Op buurtniveau hebben wij twee soorten analyses uitgevoerd. De eerste analyses beschrijven veranderingen in bevolkinssamenstelling en verhuisstromen in de onderzochte periode. De tweede set geeft meer inzicht in *hoe* de samenstellingen veranderen, en in hoeverre verhuizingen bijdragen aan de veranderingen zoals geconstateerd in de eerste analyses. Voor de evaluatie is het vooral belangrijk hoe de potentieel geweigerden zich verhouden tot de referentiegroep alsook werkenden. De focus verschuift dan ook van hoe buurten zich ontwikkelen qua sociale samenstelling naar hoe het aandeel van verschillende bevolkingsgroepen verandert in typen buurten. Tevens is het voor de analyse van belang na te gaan in hoeverre een toenemende instroom van potentieel geweigerden samenhangt met andere veranderingen in de bevolkingssamenstelling van buurten.

Algemene patronen
De beleidstheorie van de Wbmgp gaat ervan uit dat door de verhuisstromen te veranderen de bevolkingssamenstelling verandert wat de leefbaarheid ten goede komt. Voor dit onderzoek hebben we conform de criteria van de wet potentieel geweigerden geïdentificeerd. Deze mensen en het huishouden waar ze in zitten kunnen geen huisvestingsvergunning verkrijgen voor de aangewezen buurten. Wat betreft verhuisstromen, heeft de Wbmgp een duidelijk effect op de aangewezen buurten. Er is een substantiële afname van het aandeel potentieel geweigerden in de instroom. Bovendien zien we ook dat het aandeel onder de buurtbewoners aanzienlijk afneemt.

Opmerkelijk genoeg zien we dat personen zonder inkomen uit werk die wel voldoende woonduur hebben om in aanmerking te komen voor een vergunning ook in mindere mate de aangewezen buurten instromen. Hun bevolkingsaandeel daalt ook met een aantal procentpunten. De vermindering kan niet alleen verklaard worden door een daling van deze groep in de gehele gemeente. De daling is namelijk bovengemiddeld. Deze bevinding spreekt aannames[30] tegen die stellen dat personen zonder inkomen uit werk met voldoende woonduur de de plek van potentieel geweigerden innemen. De groep die wel sterk groeit zijn werkenden met een inkomen lager dan €30.000. De aangewezen buurten trekken dus meer lagere middenklasse en arme werkenden aan.

De Wbmgp heeft ontegenzeggelijk bijgedragen aan het dalende aandeel personen zonder inkomen uit werk, maar deze patronen laten ook zien dat er wellicht ook een daling had plaatsgevonden zonder wet als gevolg van andere beleids- en bevolkingsdynamiek in de aangewezen buurten gedurende deze periode. Ondanks deze vraagtekens, lijkt de wet een sterk effect te hebben gehad op enkele soortgelijke buurten.

Andere buurten
De vraag is hoe het Rotterdamse buurten vergaat die niet tot de aangewezen buurten behoren. We kunnen een grove tweedeling maken tussen buurten met veel en met weinig potentieel geweigerden onder de instroom. Wat betreft overige huishoudens zonder werk zien we dat er een positieve correlatie bestaat tussen veranderingen in het aandeel potentieel geweigerden en veranderingen in de toestroom van overige huishoudens zonder inkomen uit werk. Een daling of stijging van potentieel geweigerden correspondeert doorgaans met een zelfde trend bij de overige personen zonder inkomen uit werk. Dit impliceert dat buurten met een sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden doorgaans eveneens een toename van overige personen zonder inkomen uit werk kennen.

Andere buurten met een sterke daling van het aandeel potentieel geweigerden onder de verhuizers.
Het gaat hier bijvoorbeeld om buurten ten westen van het stadscentrum en Katendrecht. Deze buurten lijken qua trend op de aangewezen buurten maar verschillen in één belangrijk opzicht. De toename van het aandeel werkenden met een relatief laag inkomen is gering in vergelijking met de trend in de aangewezen buurten. In tegenstelling tot de aangewezen buurten kennen deze buurten vooral een toename van relatief hoge inkomens. Deze trend kan verklaard worden door een vergroting van de voorraad koopwoningen en door een toegenomen populariteit onder de draagkrachtigere bevolking.

[30] Onder andere gecommuniceerd door leden van de klankbordgroep.

Buurten met een sterke toename van het aandeel potentieel geweigerden onder de verhuizers
Het aandeel potentieel geweigerden neemt onder andere juist toe in aanpalende buurten in Rotterdam Zuid en in stedelijke buurten die vergelijkbaar zijn met de aangewezen buurten (met name Afrikaanderwijk, Feijenoord, Vreewijk, Tussendijken en Bospolder). In deze buurten is echter sprake van een daling van het aandeel overige huishoudens zonder inkomen uit werk onder verhuizers. Deze daling is kleiner dan de gemiddelde daling in Rotterdam. Dit versterkt het beeld dat de aangewezen buurten een uitzonderlijke bevolkingsdynamiek hebben meegemaakt (d.w.z. een sterke afname van het aandeel potentieel geweigerden). Deze andere, vergelijkbare buurten lijken hier een effect van te ondervinden: als gevolg van verminderde verhuismogelijkheden verhuizen de potentieel geweigerden in toenemende mate naar deze buurten. Daarnaast lijkt voor dit buurttype sprake te zijn van dat de ene groep huishoudens zonder inkomen uit werk (de potentieel geweigerden) de plaats van de andere inneemt (huishoudens zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur).

De hierboven genoemde buurten kenden al een hoog aandeel potentieel geweigerden. Er zijn ook enkele buurten waar het aandeel relatief laag was en in de periode is gestegen. Het gaat hier onder andere over Zevenkamp, Ommoord en Het Lage Land. Dit zijn buurten verder van het centrum, gebouwd in een overwegend lagere dichtheid. Het aandeel niet-werkende met voldoende woonduur neemt ook toe, net als het aandeel relatief arme werkenden. Deze veranderingen in de verhuisstromen kunnen hier duiden op een neergang van de woningmarktpositie van deze buurten.

Veranderingen in de bevolkingssamenstelling ontleed
Zoals gezegd bepaalt niet alleen de instroom de sociale samenstelling van een buurt maar ook interne veranderingen en uitstroom kunnen bijdragen aan de hierboven geschetste dynamiek. Met name interne (opwaartse of neerwaartse) sociale mobiliteit en levensloopprocessen (verlaten van het ouderlijk huis, afstuderen, met pensioen gaan en overlijden) kunnen ook een rol spelen.Deze ‘ontleding’ heeft als voordeel dat we het effect van verhuisstromen (direct van toepassing op hoofdstuk 3 uit Wbmgp) kunnen isoleren en de veranderingen uit deel 1 kunnen verklaren. We behandelen de conclusies per sociale groep waarbij we de trends in de aangewezen buurten benadrukken.

Potentieel geweigerden
Zoals hierboven gesteld, is het aandeel van potentieel geweigerden aanzienlijk gedaald in de aangewezen buurten en gestegen in vergelijkbare buurten en in buurten met teruglopende woningmarktpositie. De verandering in de Wbmgp-buurten wordt o.a. veroorzaakt door een relatief sterk negatief netto migratiesaldo voor potentieel geweigerden voor de periode 2004-2013: meer potentieel geweigerden zijn verhuisd uit dan naar deze buurten. De sterkste afname wordt echter behaald door de uitstroom van de zittende bevolking door het opbouwen van voldoende woonduur (gedurende de periode werkloos blijven).

In tegenstelling tot de qangewezen buurten, zorgen verhuisbewegingen in de meeste overige buurttypen juist voor een toename van het aantal potentieel geweigerden. Toch kennen 5 van de 9 overige buurttypen (naast de aangewezen buurten) een afname van het aantal woonachtige

potentieel geweigerden. Dit komt door levensloopprocessen, interne sociale mobiliteit en het opbouwen van voldoende woonduur.

Overigen zonder inkomen uit werk (referentiegroep)
Het aantal overige individuen zonder inkomen uit werk neemt substantieel af in bijna alle buurttypen. Dit wordt echter niet primair veroorzaakt door verhuisbewegingen. Levensloopprocessen zoals het met pensioen gaan en overlijden zijn de belangrijkste verklaring voor de krimp van deze groep. Hierbij is het van belang te vermelden dat deze gepensioneerden wel in dezelfde buurt blijven wonen. De groep groeit dus niet zozeer aan door nieuwgearriveerden maar juist door een netto neerwaartse sociale mobiliteit; dat wil zeggen door het verliezen van werk.

Werkenden met een relatief laag inkomen
De groep werkenden met een relatief laag inkomen neemt licht toe in Rotterdam gedurende de periode 2004-2013. In de aangewezen buurten neemt deze groep substantieel toe in omvang. Deze toename is aanzienlijk groter dan in alle andere buurttypen. Deze toename is vooral het resultaat van een sterk positief effect van verhuizingen tussen 2004 en 2013. Dit wil zeggen dat het aantal verhuizingen naar aanzienlijk groter is dan het aantal weg van deze buurten voor deze groep werkenden. Sociale mobiliteit zorgt in de aangewezen buurten voor juist een afname van het aantal werkenden met een lager inkomen. De groep 'verliest' ook veel leden in de aangewezen buurten omdat er aanzienlijk meer individuen zijn die hun inkomen zien stijgen dan zien dalen. Zoals gezegd is de som van deze processen positief in deze buurten.

Werkenden met een relatief hoog inkomen
De groep werkenden met een relatief hoog inkomen aanzienlijk in omvang toe tussen 2004 en 2013. Deze toename vindt vooral plaats in de buurten met een afname van de instroom van potentieel geweigerden. In de aangewezen buurten is er door een positief verhuissaldo en opwaartse sociale mobiliteit ook sprake van een groei van deze groep, maar deze groei ligt onder het stedelijk gemiddelde.

De analyses hebben kortom laten zien dat de introductie van de Wbmgp een verandering in verhuisstromen en interne dynamiek hebben teweeg gebracht. De volgende vraag is, gezien de achterliggende beleidstheorie (Hoofdstuk 1), in hoeverre de leefbaarheid in de aangewezen buurten en de buurten met een groei van potentieel geweigerden is veranderd gedurende de periode.

6 Ontwikkelingen in de leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is aan bod gekomen dat na de invoering van de Wbmgp het aandeel potentieel geweigerden onder de verhuizers naar de aangewezen buurten substantieel is afgenomen. Het totale aandeel leden van huishoudens zonder inkomen uit werk (potentieel geweigerden en de referentiegroep) daalde van 24% tot 18% in de aangewezen buurten. In Rotterdam als geheel was deze afname zwakker: van 17% naar 14% en dat het aandeel werkenden met een laag inkomen is toegenomen (zie Hoofdstuk 5). Dit heeft geleid tot een verandering in de bevolkingssamenstelling van deze buurten. De beleidstheorie (hoofdstuk 1, Figuur 1.2) veronderstelt dat deze verandering zou moeten zorgen voor een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in deze buurten. Dit hoofdstuk gaat na of dit inderdaad het geval is. Daarmee wordt in dit hoofdstuk de volgende onderzoeksvraag behandeld:

Heeft de Wbmgp effect gehad op de leefbaarheid van de aangewezen gebieden?

Voor het beantwoorden van deze vraag wordt vooral geput uit de Veiligheidsindex. Daarnaast put dit onderzoek ook uit de Sociale Index en de Leefbaarometer. Deze instrumenten zijn relevant maar kennen beperkingen voor deze evaluatie. De Leefbaarometer is van belang in het kader van de Wbmgp. Dit instrument wordt gebruikt om aanvragen voor de toewijzing of verlenging van de Wbmgp in buurten te onderbouwen en te toetsen. De Leefbaarometer is voor deze evaluatie echter niet geschikt om mogelijke veranderingen in de leefbaarheid, al dan niet als gevolg van de Wbmgp, te staven. De Leefbaarometer is een samengestelde maat die op basis van 49 indicatoren een statistische voorspelling geeft van het woonoordeel van bewoners en gemiddelde woningwaarde ("stated preferences" en "revealed preferences") (zie Leidelmeijer e.a., 2008). De totaalscore wordt voor een aanzienlijk deel bepaald door bevolkingskenmerken (46%)[31] . Onder de bevolkingskenmerken bevinden zich onder andere het aandeel niet-werkende werkzoekenden, niet-westerse allochtonen en minimum inkomens als indicatoren die bijdragen aan een lagere leefbaarheidsscore. Hogere inkomens en hoogopgeleiden zijn daarentegen bijvoorbeeld opgenomen als indicatoren die bijdragen aan een hogere leefbaarheidsscore.

Voor dit onderzoek betekent dit dat een afname van het aandeel potentieel geweigerden ceteris paribus per definitie zal leiden tot een relatieve verbetering van de Leefbaarometer. Met andere woorden: door deze afname gaat de score van de Leefbaarometer automatisch omhoog. Dit wil echter niet zeggen dat de leefbaarheid[32] ook daadwerkelijk verbetert, want het is mogelijk dat

[31] De Leefbaarometer bestaat uit de dimensies bevolkingssamenstelling, sociale samenhang, woningvoorraad, voorzieningen, publieke ruimte en veiligheid. De eerste twee dimensies (bevolking en samenhang) gaan vooral in op de bevolkingssamenstelling en tellen voor 36% en 10% respectievelijk.

[32] Er zijn geen definities van leefbaarheid waarvan de bevolkingssamenstelling geen onderdeel vormt maar daarbuiten is geen overeenstemming over de definitie van leefbaarheid in de literatuur. Vaak wordt leefbaarheid geoperationaliseerd als waardering van bewoners voor een buurt of als de mate waarin de buurt

buurtbewoners veranderingen in de bevolkingssamenstelling niet waarnemen of waarderen. Het is dus van belang om bevolkingssamenstelling niet gelijk te stellen aan leefbaarheid maar te onderzoeken of de veranderingen in de bevolkingssamenstelling leiden tot meer leefbaarheid.

Verschillende aspecten van leefbaarheid die wij hier analyseren zijn onder andere de veiligheid van deze buurten, overlast, vervuiling en vernieling ("schoon en heel"), het oordeel van bewoners over hun leefomgeving en de binding met de buurt. Deze verschillende aspecten kunnen herleid worden uit de Veiligheidsindex en de Sociale Index van de gemeente Rotterdam. Om toch de ontwikkeling van de Leefbaarometer in de aangewezen buurten inzichtelijk te maken, besteden wij hier aandacht aan in appendix I van deze evaluatie.

De Sociale Index is een relevant instrument om oordelen over de leefomgeving en sociale kwaliteit te staven. Een beperking in het kader van deze evaluatie is echter dat dit instrument enkel is samengesteld voor de jaren 2008-2012, en beslaat daardoor niet de gehele periode vanaf de invoering van de Wbmgp. Uit analyses blijkt bovendien dat de trend tussen 2008 en 2012 redelijk constant is. De analyses aan de hand van de Sociale Index zijn daarom terug te vinden in Appendix J.

De Veiligheidsindex is een samengestelde maat die data uit verschillende bronnen combineert tot één totaalscore per buurt. Zo wordt getracht eenvoudig inzichtelijk te maken hoe gebieden scoren op leefbaarheid, sociale kwaliteit, en veiligheid. De ontwikkeling van de veiligheidsscores in de aangewezen buurten komt in de volgende sectie aan bod. In deze paragrafen zal eveneens de samenstelling en de berekening van de Veiligheidsindex kort toegelicht worden, alsmede enige onderzoeksbeperkingen die hieruit volgen. In het kader van dit onderzoek maken wij gebruik van een herberekende score waarbij sommige dimensies en variabelen buiten beschouwing worden gelaten. Daarnaast besteden wij aandacht aan afzonderlijke dimensies.

6.2 De Veiligheidsindex

6.2.1 Over de Veiligheidsindex

De Rotterdamse Veiligheidsindex kan als een alternatief gebruikt worden om ontwikkelingen in de veiligheid en leefbaarheid van de aangewezen buurten te staven en analyseren. De Veiligheidsindex werd vanaf 1999 ontwikkeld door de Rotterdamse Directie Veiligheid, maar is sinds 2014 opgegaan in het bredere Wijkprofiel[35]. In deze analyse gebruiken we data voor de periode 2001-2013, met een bijzondere focus op de periode 2006-2013.

In deze analyse maken wij gebruik van een herberekende Veiligheidsindex. Dit zijn onze eigen bewerkingen op basis van de onderliggende dimensiescores van de Veiligheidsindex. De Veiligheidsindex is opgebouwd uit acht dimensies: geweld, drugsoverlast, inbraak, diefstal, vandalisme, schoon en heel, overlast en verkeersveiligheid. Deze acht dimensies bestaan wederom uit verschillende variabelen. Hiervoor worden zowel subjectieve enquête data als objectieve register data gebruikt. De subjectieve gegevens zijn, afhankelijk van het jaar, gebaseerd op een survey onder ongeveer 15.000 respondenten in Rotterdam. De objectieve gegevens bestaan vooral uit registraties van aangiften en meldingen bij politie of brandweer. In het geval van de Veiligheidsindex is het, in

aansluit op de wensen van de bewoners. We geven hier geen definitie van leefbaarheid maar behandelen wel aspecten die ontegenzeggelijk onderdeel uitmaken van leefbaarheid.

[35] Zie www.wijkprofiel.rotterdam.nl

tegenstelling tot de Leefbaarometer, wel mogelijk de afzonderlijke dimensies nader te analyseren. Dit heeft te maken met de verschillende manieren waarop beide instrumenten opgebouwd zijn.

De door ons opnieuw berekende Veiligheidsindex verschilt van de officiële Veiligheidsindex omdat wij er voor gekozen hebben de contextvariabelen niet op te nemen in het berekenen van de totaalscore. Deze contextvariabelen zijn onder andere het percentage niet-werkende werkzoekenden, etniciteit, het percentage huurwoningen en de woningwaarde. De aanwezigheid van potentieel geweigerden in een buurt heeft daardoor per definitie een negatieve invloed op de totaalscore van de Veiligheids*index*. Dit betekent echter niet dat een verandering in aanwezigheid van een van de variabelen een invloed heeft op de daadwerkelijke *veiligheid*. Wij hebben daarom een nieuwe veiligheidsindex berekend waarbij de contextvariabelen niet zijn opgenomen. Hiervoor maken wij gebruik van de individuele dimensiescores en de bijbehorende gewichten om tot een nieuwe samengestelde maat te komen[36]. Voor Rotterdam als geheel toont de herberekende Veiligheidsindex vrijwel dezelfde trends over de periode 2001-2013. De totaalscore ligt hierbij voor Rotterdam iets hoger dan bij de originele Veiligheidsindex. Dit is echter niet voor alle buurten zo: in 2013 scoren 17 van de 68 buurten lager op de nieuw berekende dan op de originele index.

Het is belangrijk te vermelden dat – hoewel de Veiligheidsindex uitgedrukt wordt in een rapportcijfer van 0 tot 10 – de cijfers *an sich* betekenisloos zijn. Bij de eerste meting van de Veiligheidsindex in 1999 is de Rotterdamse totaalscore vastgesteld als een 5,5. Voor alle volgende jaren is deze score gehanteerd als referentiepunt. Het verschil tussen een score van 5 en een score van 6 dient daarom niet als het verschil tussen een onvoldoende en een voldoende geïnterpreteerd te worden. De cijfers krijgen pas betekenis wanneer deze met elkaar vergeleken worden in de ruimte (vergelijkingen tussen buurten) of door de tijd (tussen jaren). Ten slotte dient opgemerkt te worden dat de Veiligheidsindex een volatiel instrument is: tussen enkele jaren kunnen, zeker op buurtniveau, scores aanzienlijk verschillen.

6.3.2 Ontwikkeling herberekende Veiligheidsindex

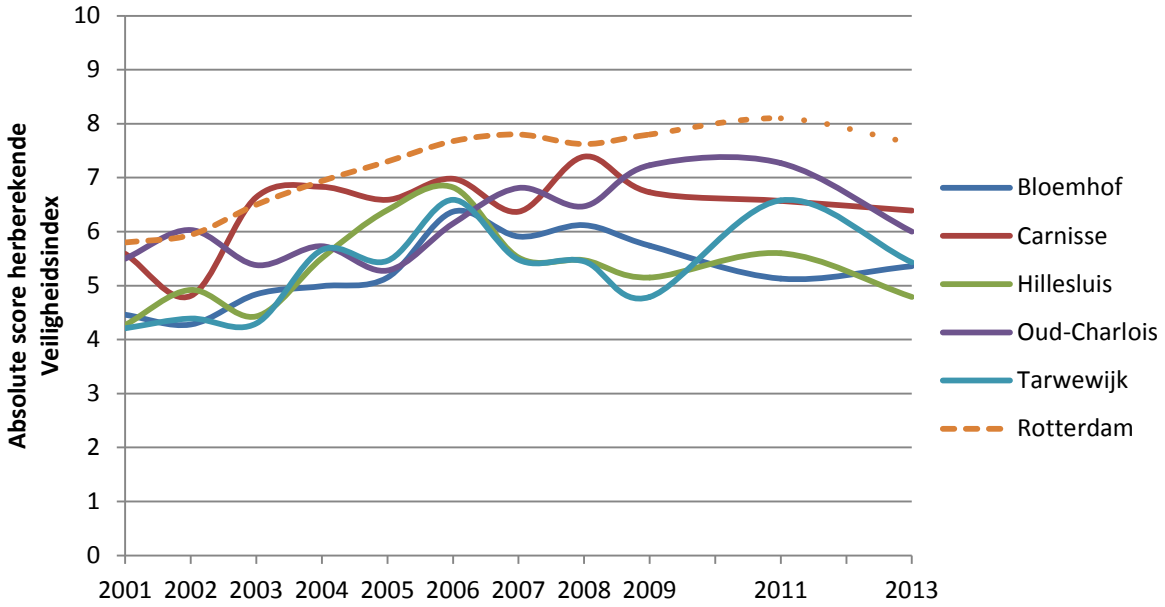
Gedurende de periode 2001-2013 is de herberekende Veiligheidsindex in Rotterdam gestegen van 5,8 naar 7,6. De vijf aangewezen buurten scoren structureel lager dan het Rotterdamse gemiddelde gedurende deze periode (zie Figuur 6.1 en Tabel 6.1). Desalniettemin valt er in absolute zin ook voor deze buurten een matig positieve ontwikkeling waar te nemen gedurende deze periode.

In deze analyse zijn we vooral geïnteresseerd in de ontwikkeling van de Veiligheidsindex gedurende de periode 2006-2013. In 2006 werd immers de Wbmgp van kracht (met uitzondering van een eerder experiment in een deel van Carnisse en de latere aanwijzing van Bloemhof). Tabel 6.2 laat zien dat gedurende deze periode de herberekende Veiligheidsindex in absolute zin in alle aangewezen buurten is verslechterd, net als in Rotterdam als geheel. Ook de relatieve score afgezet tegen het Rotterdamse gemiddelde is in deze periode in alle aangewezen buurten verslechterd. Deze eerste beschrijvende analyses geven een indicatie dat de Wbmgp niet heeft geleid tot een

[36] Zie de methodologische verantwoording: http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/Directie_Veiligheid/Rotterdam_veilig/Wat_doet_de_gemeente/methodologische_verantwoording_VI_2014.pdf

substantiële verbetering van de veiligheid. Er is zelfs sprake van een absolute en relatieve verslechtering vanaf 2006, hoewel deze slechts licht is.

Figuur 6.1. Ontwikkeling herberekende Veiligheidsindex in de aangewezen buurten

Bron: Directie Veiligheid; eigen bewerking. Noot: de Veiligheidsindex is niet opgesteld voor de jaren 2010 en 2012.

Tabel 6.1. Ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex (absolute score en relatieve score ten opzichte van Rotterdam per jaar)

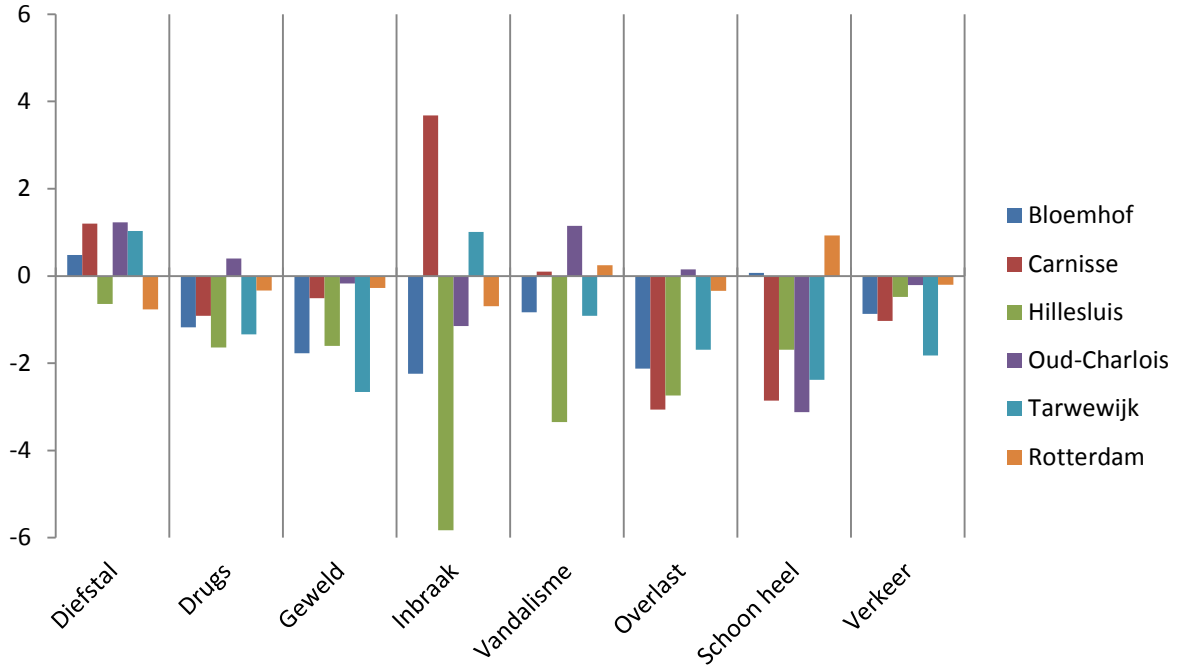
Veiligheidsindex (nieuw berekend - zonder contextvariabelen): absolute score												**Ontwikkeling**	
	2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	**03-13**	**06-13**
Bloemhof	4,5	4,3	4,8	5,0	5,2	6,4	5,9	6,1	5,7	5,1	5,4	+0,6	-1
Carnisse	5,6	4,8	6,6	6,8	6,6	7,0	6,4	7,4	6,7	6,6	6,4	-0,2	-0,6
Hillesluis	4,3	4,9	4,4	5,5	6,4	6,8	5,5	5,5	5,2	5,6	4,8	+0,4	-2
Oud-Charlois	5,5	6,0	5,4	5,7	5,3	6,2	6,8	6,5	7,2	7,3	6,0	+0,6	-0,2
Tarwewijk	4,2	4,4	4,3	5,7	5,5	6,6	5,5	5,5	4,8	6,6	5,4	+1,1	-1,2
Rotterdam	**5,8**	**5,9**	**6,5**	**6,9**	**7,3**	**7,7**	**7,8**	**7,6**	**7,8**	**8,1**	**7,6**	**+1,1**	**-0,1**
Veiligheidsindex (nieuw berekend - zonder contextvariabelen): relatieve score (t.o.v. Rotterdam)												**Ontwikkeling**	
	2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	**03-13**	**06-13**
Bloemhof	-1,3	-1,7	-1,7	-1,9	-2,2	-1,3	-1,9	-1,5	-2,1	-3,0	-2,3	-0,6	-1
Carnisse	-0,2	-1,1	0,1	-0,1	-0,7	-0,7	-1,4	-0,2	-1,1	-1,5	-1,3	-1,4	-0,6
Hillesluis	-1,5	-1	-2,1	-1,4	-0,9	-0,9	-2,3	-2,2	-2,7	-2,5	-2,9	-0,8	-2
Oud-Charlois	-0,3	0,1	-1,1	-1,2	-2,0	-1,5	-1,0	-1,2	-0,6	-0,8	-1,6	-0,5	-0,1
Tarwewijk	-1,6	-1,6	-2,2	-1,3	-1,8	-1,1	-2,3	-2,2	-3,0	-1,5	-2,2	0	-1,1

Bron: Directie Veiligheid; eigen bewerking. Noot: de Veiligheidsindex is niet opgesteld voor de jaren 2010 en 2012.

Beschrijvende statistiek per dimensie van de Veiligheidsindex toont dat vooral de dimensies ‘drugsoverlast’ en ‘overlast’ het laagst scoren in de aangewezen buurten, hoewel substantiële verschillen tussen afzonderlijke buurten bestaan (zie Appendix K). Een longitudinale analyse van de afzonderlijke dimensies laat zien dat vooral de dimensies ‘geweld’, ‘overlast’, en ‘schoon en heel’ een sterker dan gemiddeld negatieve ontwikkeling hebben doorgemaakt in de periode 2006-2013 (zie Figuur 6.3). De dimensie inbraak kent twee grote uitschieters: Hillesluis kende een zeer sterke daling van deze score, terwijl in het geval van Carnisse de score op deze dimensie sterk verbeterd is. Deze scores zijn het resultaat van uitschieters (naar beneden en naar boven) voor deze jaren. De longitudinale analyses in Appendix K geven wat dit betreft een completer, genuanceerder beeld.

De dimensie diefstal is de enige dimensie waar alle aangewezen buurten verbeterd zijn ten opzichte van het Rotterdams gemiddelde gedurende de periode 2006-2013. Alleen Hillesluis toonde een negatieve absolute ontwikkeling, maar deze was minder sterk dan in Rotterdam. Voor alle andere dimensies geldt dat of een merendeel of alle buurten een relatief negatieve ontwikkeling hebben doorgemaakt ten opzichte van Rotterdam sinds de invoering van de Wbmgp.

Figuur 6.3. Absolute verandering dimensies Veiligheidsindex tussen 2006 en 2013.

Bron: Directie Veiligheid; eigen bewerking.

Vooral de dimensies ‘schoon en heel’ en ‘overlast’, maar ook de dimensie ‘vandalisme’, hebben in beginsel meer te maken met een bredere vorm van leefbaarheid – hoe de buurt wordt ervaren en de kwaliteit van de woonomgeving – dan met geweld en criminaliteit. De dimensie ‘overlast’ neemt bijvoorbeeld factoren als overlast door burengerucht en mensen op straat mee. Dit heeft niet noodzakelijkerwijs direct betrekking op veiligheid, maar eerder op de leefbaarheid. Hetzelfde geldt voor ‘schoon en heel’: deze dimensie gaat in op rommel, afval, en hondenpoep op straat en kapot straatmeubilair. De dimensie ‘vandalisme ‘ bestaat uit variabelen als vernielingen en kleine

buitenbranden. Dit zijn strafbare feiten maar hebben ook een negatief effect op de leefomgeving. Deze dimensies, in combinatie met de dimensies die directer verband houden met veiligheid, samen vormen derhalve belangrijke componenten van het brede begrip leefbaarheid.

6.3.3 Multivariate analyses

De beschrijvende longitudinale analyses laten zien dat de aangewezen buurten structureel lager scoren dan het Rotterdamse gemiddelde. Bovendien tonen zowel de herberekende Veiligheidsindex als de individuele dimensies overwegend negatieve ontwikkelingen voor de periode 2006-2013. Vervolgens is het van belang vast te stellen of de ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex inderdaad significant verschilt in de aangewezen buurten ten opzichte van de andere buurten in Rotterdam. Dit kan getoetst worden met een bivariate correlatieanalyse tussen een dummy "aangewezen buurt"[37] en de verandering in de Veiligheidsindex tussen 2006-2013 (zie Tabel 6.3, model 0). Deze analyse laat zien dat er een significant negatief verband bestaat tussen de aangewezen Wbmgp buurten en de verandering in de herberekende Veiligheidsindex. Dit betekent dat de vijf aangewezen buurten gedurende de periode 2006-2013 een duidelijke beneden gemiddelde ontwikkeling in de veiligheid hebben gekend. Omdat Bloemhof pas in 2010 aangewezen is, zijn dezelfde analyses uitgevoerd waarbij Bloemhof volledig buiten beschouwing wordt gelaten. Dit levert nagenoeg dezelfde resultaten op[38].

Het is mogelijk dat de relatief negatieve ontwikkeling in de aangewezen buurten verklaard wordt door andere ingrepen elders op de woningmarkt. Dergelijke inspanningen en beleidsmaatregelen kunnen in andere buurten voor een verandering in de veiligheid zorgen. Het is mogelijk dat sloop/nieuwbouw vooral in andere buurten is ingezet, waardoor de mogelijke positieve effecten van de Wbmgp niet zichtbaar zijn. Door het opnemen van controlevariabelen in multivariate ecologische regressiemodellen kan dit probleem zo goed als mogelijk worden ondervangen omdat gecontroleerd wordt voor andere ingrepen in de woningmarkt of op buurtniveau.

Wanneer gecontroleerd wordt voor het aandeel gesloopte en het aandeel nieuwbouwwoningen gedurende de periode 2004-2011 (Tabel 6.2, model 1), blijkt dat de aangewezen buurten wat betreft veiligheid nog steeds een significant negatieve ontwikkeling tonen. Het aandeel nieuwbouw toont een significant positief effect: een groter aandeel nieuwbouwwoningen hangt samen met een positievere ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex. Voor sloop geldt het omgekeerde: in de buurten waar relatief veel gesloopt is, heeft de herberekende Veiligheidsindex zich relatief negatief ontwikkeld.

Naast sloop en nieuwbouw zijn ook andere ingrepen en veranderingen op de woningmarkt relevant. Er kan ook gestuurd worden op veranderingen in de eigendomsverhoudingen van de woningvoorraad, bijvoorbeeld door het aandeel koopwoningen te vergroten. Daarnaast kunnen

[37] Hier krijgen de vijf aangewezen buurten de waarde "1" en de overige buurten in de analyse de waarde "0". Hierdoor kan getoetst worden of de vijf buurten significant en substantieel verschillen van de overige buurten. Dezelfde analyses zijn eveneens uitgevoerd exclusief Bloemhof, aangezien deze buurt pas in 2010 is aangewezen. Deze analyses leveren bijna exact dezelfde resultaten op.

[38] Dit geldt voor alle bivariate en multivariate analyses in deze paragraaf. In het volgende zal niet meer vermeld worden dat deze extra analyses eveneens zijn uitgevoerd.

binnen buurten de gemiddelde woningwaarden toe- of afnemen. Dit kan zowel het resultaat zijn van spontane processen (veranderende populariteit van buurten) of door de overheid gestuurd. Deze veranderingen en ingrepen op de woningmarkt kunnen allen bijdragen aan een veranderende veiligheidsscore van buurten. Uiteraard hangen veel van deze aspecten met elkaar samen. Zo zal sloop/nieuwbouw overwegend zorgen voor een grote aandeel koopwoningen en een hogere gemiddelde woningwaarde.

Model 2 in Tabel 6.2 controleert niet alleen voor sloop en nieuwbouw, maar ook voor deze andere woningmarktingrepen. Tevens is rekening gehouden met de mutatiegraad van buurten. Ook na het toevoegen van deze variabelen blijft er een negatief verband bestaan tussen de aangewezen buurten en de ontwikkeling op de herberekende Veiligheidsindex voor de periode 2006-2013. De relatieve verslechtering van deze buurten kan kortom niet verklaard worden door andere woningmarktveranderingen in andere buurten in de stad. De samenhang tussen sloop/nieuwbouw en veranderingen in de veiligheidsscore vervallen. Er blijkt wel een significant positief verband tussen verandering in de woningwaarde en verandering in de herberekende Veiligheidsindex. Toenemende woningwaarden hangen samen met toenemende veiligheidsscores (en andersom).

Door de verschillende ingrepen en veranderingen op de woningmarkt te modelleren, kan er gesteld worden dat de aangewezen buurten zich daadwerkelijk significant negatiever ontwikkeld hebben dan de overige buurten in Rotterdam, en dat dit niet verklaard kan worden door ingrepen elders. Op basis hiervan kan gesteld worden dat de Wbmgp in ieder geval niet heeft gezorgd voor een positieve ontwikkeling van de veiligheid. Deze data tonen een negatief verband, hoewel het hier lastig is om causaliteit vast te stellen.

Tabel 6.2. Ecologisch regressiemodel op buurtniveau (N=58) met als afhankelijke variabele: verandering in de herberekende Veiligheidsindex 2006-2013.

	Model 0		**Model 1**		**Model 2**	
	B	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**
Onafhankelijke variabelen						
(Constante)	,207		,251		-1,090	**
Aangewezen buurt (Wbmgp, dummy)	-1,095	-,321**	-1,125	-,330***	-1,316	-,386***
Percentage sloop 2004-2011			-,061	-,389**	-,034	-,221
Percentage nieuwbouw 2004-2011			,033	,252*	-,008	-,064
Verandering WOZ waarde 2005-2013 (abs *€1000)					,017	,274*
Verandering aandeel koop 2004-2013 (pp)					,030	,166
Gemiddelde mutatiegraad 2004 & 2013					,075	,333***
R2	,103		,205		,349	

Bron: SSB, Kerncijfers Wijken en Buurten (CBS); OBI Rotterdam; Directie Veiligheid; eigen bewerking. Noot: *p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01. Alleen buurten met minimaal 500 inwoners gedurende deze periode zijn opgenomen.

Zoals aangegeven is de (herberekende) Veiligheidsindex een relatief volatiel instrument, zeker op buurtniveau. Dit houdt in dat er tussen opeenvolgende jaren behoorlijk verschillen in de veiligheidsscore kunnen bestaan. Daarom zijn de analyses in Tabel 6.3 eveneens uitgevoerd met als afhankelijke variabele de verandering tussen 2006 en 2011, en de verandering tussen 2005 en 2013..

Hoewel dit inderdaad enkele veranderingen oplevert blijft de belangrijkste conclusie overeind, namelijk dat na controleren voor andere woningmarktveranderingen en -ingrepen de aangewezen buurten een significant negatievere ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex kenden.

Het is mogelijk dat de relatief negatieve ontwikkeling van de veiligheidsscores in de aangewezen buurten nog op een andere wijze verklaard kan worden. De aangewezen buurten scoren, zoals eerder aan bod is gekomen, structureel lager dan het gemiddelde. Het kan zo zijn dat buurten met een aanvankelijk – in 2006 – lage score doorgaans een negatieve ontwikkeling hebben doorgemaakt tussen 2006 en 2013. Dit zou duiden op een toenemend verschil, of polarisering, tussen buurten met al een relatief hoge veiligheidsscore en de buurten met een relatief lage score. Uit een eenvoudig regressiemodel (Figuur 6.3) blijkt dat er inderdaad sprake is van een significant negatief verband tussen de aanvankelijke Veiligheidsindex en de daaropvolgende verandering. Echter, ook wanneer hiervoor gecontroleerd wordt, kennen de aangewezen buurten een significant negatieve ontwikkeling.

Tabel 6.3. Ecologisch multivariaat model op buurtniveau (N=58) met als afhankelijke variabele: verandering in de herberekende Veiligheidsindex 2006-2013.

	B	**Beta**
Onafhankelijke variabelen		
(Constante)	,180	
Aangewezen buurt (Wbmgp, dummy)	-1,392	-,409***
Herberekende Veiligheidsindex 2006	-,290	-,492***
R2		

Bron: Directie Veiligheid; eigen bewerking. Noot: ***p<0,01. Alleen buurten met minimaal 500 inwoners gedurende deze periode zijn opgenomen.

De verschillende bivariate en multivariate ecologische regressie-analyses, met daarin controlevariabelen voor de eerder aan bod gekomen woningmarktingrepen en -veranderingen, zijn eveneens voor de individuele dimensies gedaan. Uit deze analyses blijkt er voor vier dimensies geen sprake te zijn van een significant verband (‘geweld’, ‘drugsoverlast’, ‘inbraken’, en ‘vandalisme’). Voor deze dimensies is de ontwikkeling van deze dimensies in de aangewezen buurten niet (significant) beter of slechter dan in andere buurten.

De overige vier dimensies tonen wel een significant verband, ook na controleren voor andere factoren (zie Tabel 6.4). Voor de dimensie diefstal bestaat er een licht significant positief verband. Dit betekent dat de aangewezen buurten wat betreft ‘diefstal’ verbeterd zijn ten opzichte van de rest van de stad. Onder deze dimensie vallen onder andere data over winkel-, auto-, en fietsendiefstal. Tevens gaat deze dimensie in op zakkenrollerij, diefstal uit voertuigen en overige vermogensdelicten. Dit significant positieve verband valt echter weg wanneer gecontroleerd wordt voor andere veranderingen.

De dimensie ‘verkeer’ toont een licht negatief verband. De twee dimensies die echter het sterkste negatieve verband tonen zijn ‘overlast’ en ‘schoon en heel’. De ontwikkeling in de aangewezen buurten voor deze twee dimensies is significant en substantieel slechter dan in de rest van de stad.

Ook na het toevoegen van controlevariabelen blijft dit verband in stand. Zoals reeds eerder aangegeven kan gesteld worden dat deze dimensies vooral ingaan op de leefbaarheid van een buurt in plaats van veiligheid in strikte zin.

Tabel 6.5. Ecologisch regressiemodel op buurtniveau (N=58) met als afhankelijke variabele: verandering in de verschillende dimensies van de Veiligheidsindex 2006-2013.

	Afhankelijke variabele: verandering 2006-2013 per dimensie							
	Diefstal		**Overlast**		**Schoon en heel**		**Verkeer**	
Model 0 (leeg)	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**
(Constante)	0,417	**	-,087		,809	***	-.082	
Aangewezen buurt (Wbmgp)	0,243	,057*	-1,802	-,422***	-2,806	-,409***	-,801	-,220*
R2	,003		,178		,167		,048	
Model 1 (hersturcturering)	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**
(Constante)	,366		-,362	*	1,238	***	,165	
Aangewezen buurt (Wbmgp)	,252	,059	-1,698	-,398***	-2,991	-,436***	-,917	-,252**
Percentage sloop 2004-2011	-,050	-,255	-,011	-,055	-,088	-,280*	-,096	-,577***
Percentage nieuwbouw 2004-2011	,041	,249	,050	,307**	-,009	-,036	,025	,177
R2	,057		,256		,258		,294	
Model 2	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**
(Constante)	-1,58	**	-,749		,588		-,035	
Aangewezen buurt (Wbmgp)	-,159	-,037	-1,745	-,409***	-3,222	-,470***	-,837	-,230*
Percentage sloop 2004-2011	-,027	-,138	-,004	-,020	-,049	-,157	-,081	-,487***
Percentage nieuwbouw 2004-2011	,009	,053	,039	,242	-,071	-,272	-,002	-,015
Verandering WOZ waarde 2005-2013 (abs)	,013	,168	,007	,088	,026	,205	,012	,186
Verandering aandeel koop 2004-2013 (pp)	,022	,099	,000	,000	,044	,123	,016	,083
Gemiddelde mutatiegraad 2004 & 2013	,127	,036***	,025	,088	,099	,217*	-,001	-,004
R2	,252		,268		,325		,315	

Bron: SSB, Kerncijfers Wijken en Buurten (CBS); OBI Rotterdam; Directie Veiligheid; eigen bewerking. Noot: *p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01. Alleen buurten met minimaal 500 inwoners gedurende deze periode zijn opgenomen.

6.4 Conclusies

Op basis van de in dit hoofdstuk gepresenteerde analyses kunnen enkele conclusies over ontwikkelingen in de leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten getrokken worden.

Gedurende de periode 2006-2013 heeft de veiligheidsscore zich zowel in absolute als in relatieve zin negatief ontwikkeld in de aangewezen buurten. Daarnaast scoren deze buurten structureel lager op de herberekende Veiligheidsindex dan het Rotterdams gemiddelde. De aangewezen buurten kennen, ook na het controleren voor andere veranderingen en ingrepen op de woningmarkt, een negatievere ontwikkeling op de herberekende Veiligheidsindex dan de overige buurten van de stad. Er kan derhalve geconcludeerd worden dat de Wbmgp niet aantoonbaar heeft bijgedragen aan een verbetering van de veiligheid in deze buurten. Er lijkt eerder sprake van te zijn dat de wet samenhangt met een verslechtering van de veiligheid in de desbetreffende buurten, hoewel causaliteit hier lastig is vast te stellen.

Een nadere analyse van de afzonderlijke dimensies van de Veiligheidsindex toont dat alleen de dimensie diefstal zich overwegend positief heeft ontwikkeld in de Aangewezen buurten. Voor de overige dimensies geldt dat deze zich overwegend in zowel absolute als relatieve zin negatief ontwikkeld hebben. Hieronder vallen ook de dimensies overlast en schoon en heel die meer neigen naar de kant van leefbaarheid dan directe veiligheid. Juist voor deze dimensies geldt dat deze een sterke negatieve ontwikkeling kenden gedurende de periode 2006-2013. Een herberekende Sociale Index (zie Appendix J), waarin het oordeel over de leefomgeving en de binding met de leefomgeving centraal staan, toont ten slotte eveneens dat de aangewezen buurten voor de periode 2008-2012 constant lager scoren dan het Rotterdams gemiddelde en dat er geen sprake is van een duidelijke relatieve verbetering. Bij deze conclusie moet wel in herinnering worden gebracht dat de wet slechts een maatregel is naast de inzet van lokale overheden en ander beleid. Veranderingen in stedelijk beleid, politie, sociale dienstverlening, etc. op buurt- en gemeentelijk niveau vallen echter buiten de opdracht van deze evaluatie.

Kortom, de voorgaande hoofdstukken hebben aangetoond dat de Wbmgp leidt tot een verandering van de verhuisstromen en, in het verlengde daarvan, de bevolkingssamenstelling van de aangewezen buurten. Deze veranderingen hebben zich echter niet vertaald in een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid van deze buurten. Analyses van de indices duiden er op dat er op verschillende vlakken zelfs sprake is van een absolute en relatieve verslechtering. Dit betekent niet per se dat de Wbmgp geleid heeft tot een verslechtering, maar duidt er wel op dat de wet niet heeft bijgedragen aan een waarneembare verbetering.

7 Ontwikkelingen in de veiligheid en leefbaarheid in Rotterdam

Het voorgaande hoofdstuk besteedde aandacht aan de ontwikkelingen in de leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten. Dit hoofdstuk breidt deze analyse uit door de aandacht te richten op andere buurten en buurttypen in Rotterdam. Hiermee wordt een antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvraag:

Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?

Om deze vraag zo goed mogelijk te beantwoorden zal de nadruk liggen op het analyseren van de buurten die een grote en toenemende instroom van potentieel geweigerden kennen. Om goed te vergelijken is het ook van belang enige aandacht te besteden aan de ontwikkelingen in buurten met een geringe en/of afnemende instroom van potentieel geweigerden. Hierbij maken wij gebruik van de buurttypen zoals gedefinieerd in paragraaf 5.2 (Hoofdstuk 5, veranderingen in bevolkingssamenstelling). Deze buurttypen zijn gedefinieerd op basis van hun instroom in 2004/2005 (laag, midden, hoog) en de daaropvolgende ontwikkeling (afname, kleine toename, grote toename) van de instroom van het aandeel potentieel geweigerden. De aangewezen buurten zijn daarnaast als een afzonderlijke type gedefinieerd (type 10).

Deze vraag zal beantwoord worden door middel van longitudinale, ruimtelijke en multivariate analyses. Er zal hierbij – net als in het vorige hoofdstuk – gebruik gemaakt worden van de herberekende Veiligheidsindex. Een beknopte beschrijving van deze index is te vinden in hoofdstuk 6 van het rapport. Voor de herberekende Veiligheidsindex geldt dat de score per buurttype het gewogen gemiddelde is van de bijbehorende buurten. Hierbij is gewogen naar het aantal inwoners van de buurten. Appendix L presenteert de scores op de Leefbaarometer en ontwikkelingen daarin voor de verschillende buurten. Hier gelden dezelfde methodologische bezwaren als aangegeven in het vorige hoofdstuk. Appendix M gaat in op de herberekende Sociale Index.

7.2 Veiligheidsindex

Om een antwoord te geven op de onderzoeksvraag putten wij vooral uit data afkomstig uit de Veiligheidsindex. Net als in het voorgaande hoofdstuk maken wij hierbij gebruik van een herberekende Veiligheidsindex en de afzonderlijke dimensies. Voor de duidelijkheid: deze herberekende Veiligheidsindex is opgebouwd uit alle (gewogen) dimensies, maar laat contextvariabelen buiten beschouwing (voor een uitgebreidere toelichting zie hoofdstuk 6). De aandacht gaat vooral uit naar de herberekende Veiligheidsindex voor de jaren 2003, 2006 en 2013, en ontwikkelingen tussen deze jaren. Deze jaren zijn gekozen omdat wij eveneens kijken naar veranderingen in de verhuisstromen voor de periode 2004-2013. 2003 vormt daarom een geschikt

aanvangsjaar, terwijl 2013 het meest recente peilmoment is. Het jaar 2006 is relevant omdat dit de laatste meting is voorafgaand aan de invoering van de Wbmgp.

De Figuren 7.1, 7.2 en 7.3 brengen de herberekende Veiligheidsindex in kaart voor de jaren 2003, 2006 en 2013 respectievelijk. Deze kaarten tonen kwintielgroepen: vijf even grote groepen die de 20% best scorende buurten tot de 20% slechtst scorende buurten bevatten. Deze kwintielgroepen zijn hierdoor altijd relatief aan de ontwikkelingen binnen Rotterdam. De legenda rapporteren de gehanteerde grenswaarden, om inzichtelijk te maken hoe de absolute scores op de herberekende Veiligheidsindex verdeeld zijn.

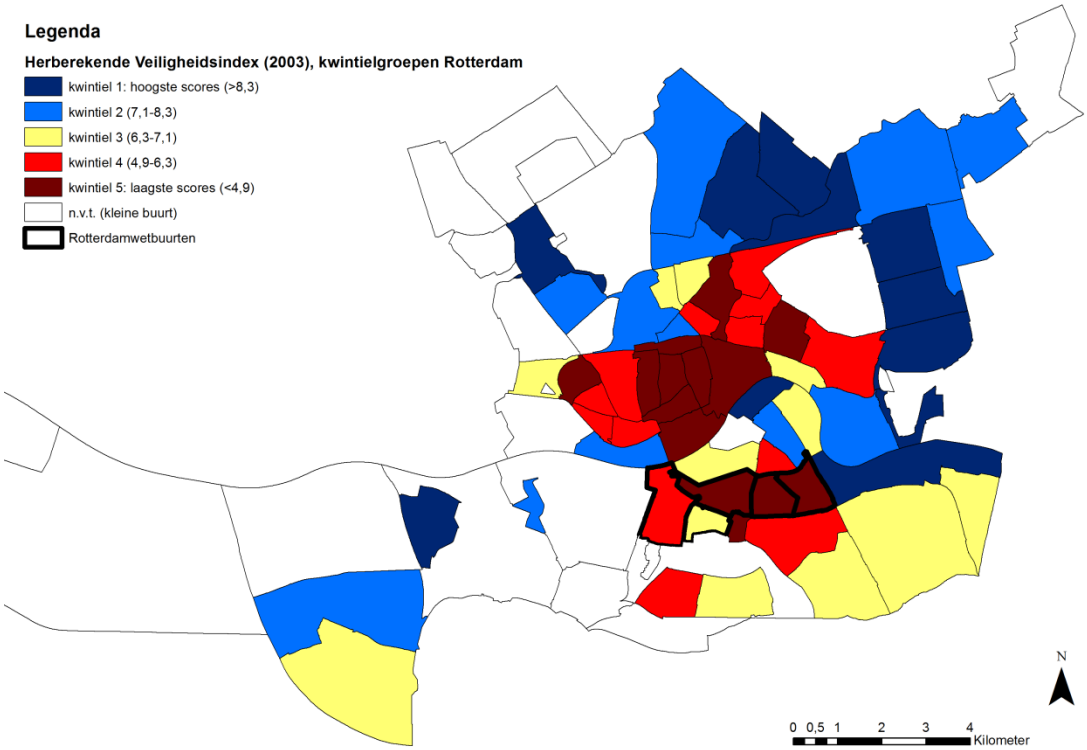
Allereerst tonen deze kaarten dat de aangewezen buurten structureel tot de laagst scorende buurten behorende wat betreft de herberekende Veiligheidsindex. Dit bevestigt het beeld geschetst in hoofdstuk 6, namelijk dat er voor deze buurten geen (relatieve) verbetering van de veiligheid valt waar te nemen. Aan de hand van deze kaarten kunnen echter nog een aantal andere patronen waargenomen worden. Zo valt op dat de welgestelde buurten in het noorden van de stad, zoals Molenlaankwartier en Hillegersberg, in alle jaren hoog scoren. Ook de buurten in het oosten, zoals ’s Gravenland, Ommoord en Het Lage Land scoren structureel relatief hoog. Het tegenovergestelde geldt voor de meeste centrumbuurten en de buurten in het westen van de stad: deze buurten scoren structureel laag op de herberekende Veiligheidsindex.

De herberekende Veiligheidsindex is vooral verbeterd in de buurten direct ten noorden en noordoosten van het centraal station. Het gaat hier bijvoorbeeld om Nieuw-Crooswijk, Rubroek en Kralingen (West en Oost). Het merendeel van de buurten in Rotterdam Zuid, naast de aangewezen buurten, behoren in 2013 tot de relatief laag scorende buurten. In 2003 behoorden veel van deze buurten nog tot het middelste kwintiel. Het gaat hier bijvoorbeeld om Lombardijen, Groot-IJsselmonde en Beverwaard.

Figuur 7.4 toont de ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex ten opzichte van de ontwikkeling in Rotterdam voor de periode 2003-2013[39]. Deze kaart bevestigt dat in bijna alle buurten in Rotterdam Zuid de Veiligheidsindex gedurende deze periode zich relatief negatief ontwikkeld heeft. Katendrecht is hierop een duidelijke uitzondering. In deze buurt was, samen met Kralingen Oost en het Oude Westen, de toename van de veiligheidsscore tussen 2003 en 2013 het grootst. Tevens valt op dat er in de meeste centrumbuurten en de overige buurten direct ten westen van het centrum sprake is van een relatieve verbetering van de herberekende Veiligheidsindex, ondanks het feit dat deze buurten ook in 2013 tot de laagst scorende buurten van de stad behoren (zie Figuur 7.3). De sterkste relatieve verslechtering vond plaats in Groot-IJsselmonde, Tussendijken en Carnisse.

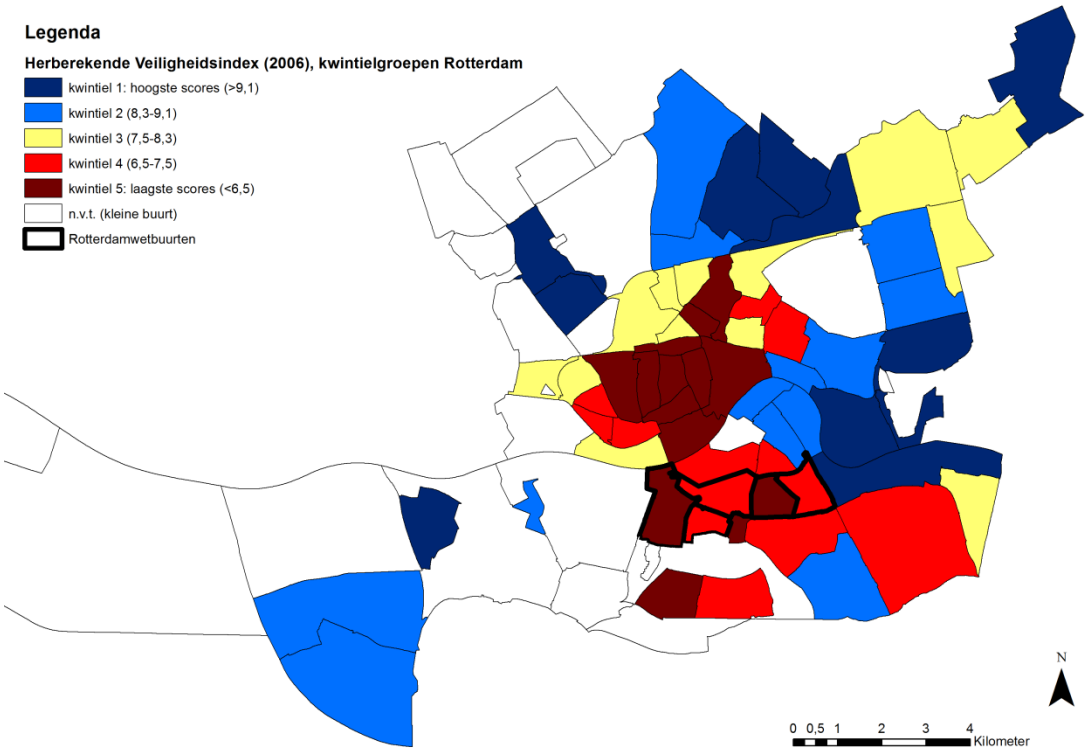
[39] Zie appendix N voor dezelfde kaart voor de periode 2006-2013.

Figuur 7.1. Herberekende Veiligheidsindex per buurt in 2003 in kwintielgroepen.

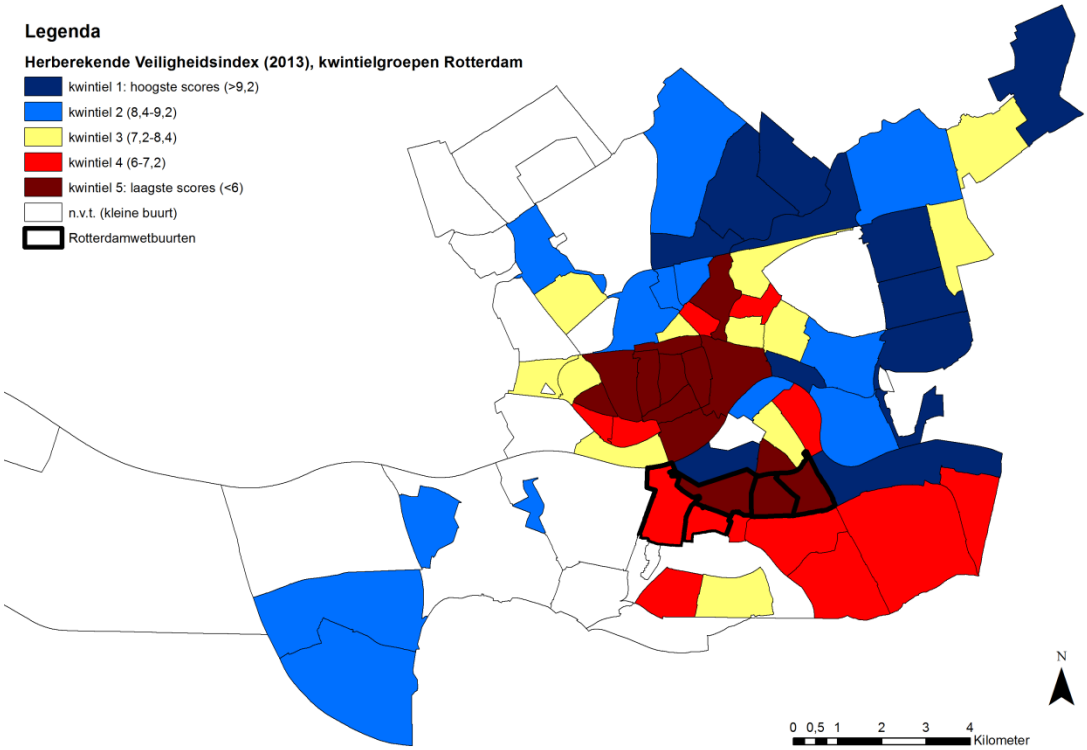
Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Figuur 7.2. Herberekende Veiligheidsindex per buurt in 2006 in kwintielgroepen.

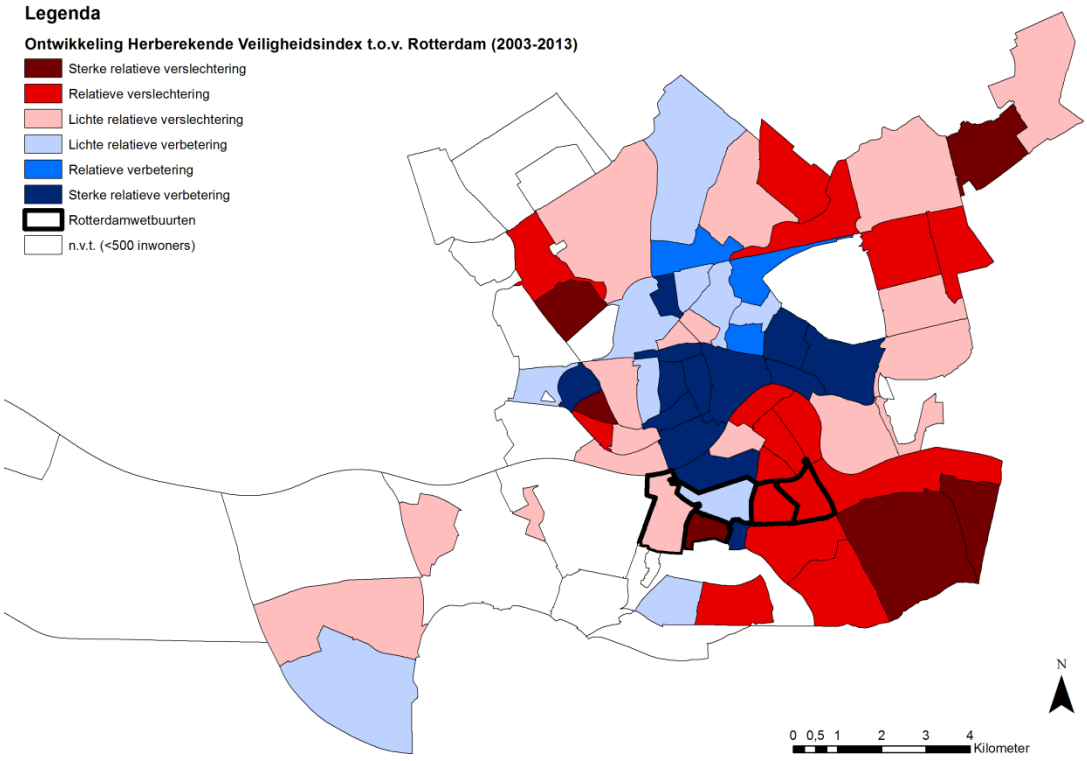
Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Figuur 7.3. Herberekende Veiligheidsindex per buurt in 2013 in kwintielgroepen.

Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Figuur 7.4. Relatieve ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex per buurt gedurende de periode 2003-2013.

Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Vervolgens is het mogelijk veranderingen in de herberekende Veiligheidsindex te koppelen aan veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden. Zo kan vastgesteld worden of sprake is van een verband tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en veranderingen in de herberekende Veiligheidsindex. Dit verband is significant negatief (Tabel 7.1). Uit Tabel 7.1 blijkt eveneens dat, wanneer we niet naar veranderingen kijken maar alleen naar de situatie in 2003 of in 2013, de jaarlijkse instroom van potentieel geweigerden doorgaans een negatief (significant) verband vertoont met de veiligheidsscore op dat moment. Dit duidelijke verband kan verklaard worden aan de hand van het feit dat de potentieel geweigerden, gezien hun geringe inkomen, doorgaans vooral aangewezen zijn op de minder populaire en relatief goedkope buurten. In deze buurten zal de veiligheidsscore gemiddeld genomen eveneens relatief laag zijn.

Uit Tabel 7.1 kan eveneens opgemaakt worden dat er een positief verband bestaat tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en de veiligheidsscore in 2003 en 2013. Hieruit kan afgeleid worden dat potentieel geweigerden in toenemende mate verhuizen naar de buurten met een relatief hoge mate van veiligheid.

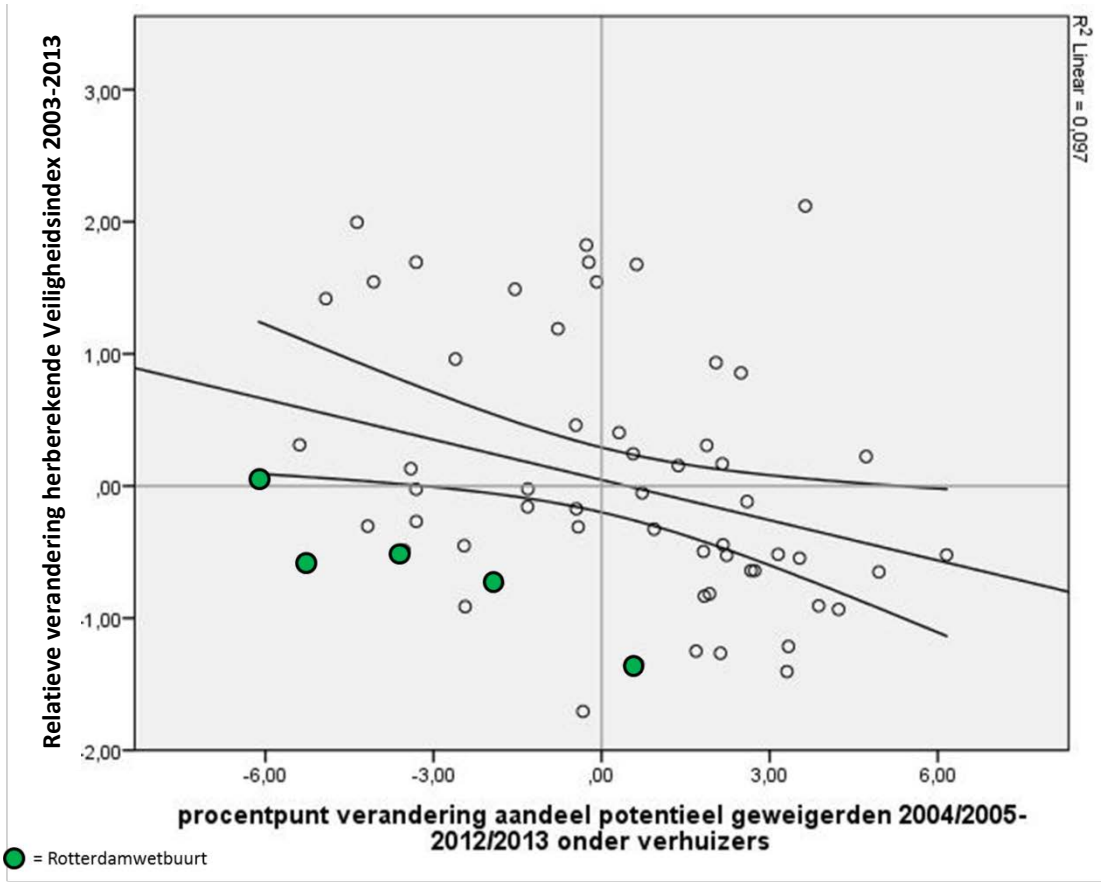
Een spreidingsdiagram kan het verband tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en veranderingen in de veiligheidsscore verder inzichtelijk maken. Figuur 7.5 toont een licht negatief verband- een toename van de instroom van potentieel geweigerden gaat gepaard met een relatieve verslechtering van de herberekende Veiligheidsindex. Dit verband is echter relatief zwak zoals opgemaakt kan worden uit de slechts licht negtieve trendlijn en de lage verklaringskracht (R^2). Tevens is er geen sprake van een eenduidig verband: er zijn veel buurten die een tegenovergestelde ontwikkeling laten zien. Zo kent Kralingen Oost (rechtsboven in de diagram) een relatief sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden en tegelijkertijd een relatieve verbetering van de veiligheidsscore. In de aangewezen buurten, net als in verschillende andere buurten, neemt de instroom van potentieel geweigerden af, maar verslechtert de veiligheidsscore in relatieve zin.

Tabel 7.1. Bivariate correlaties tussen de instroom van potentieel geweigerden en de herberekende Veiligheidsindex.

	Aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers:		
Herberekende Veiligheidsindex:	**In 2004/2005**	**In 2012/2013**	**procentpunt verandering**
In 2003	-,513***	-,340***	,414***
In 2013	-,504***	-,418***	,278**
Absolute verandering 2003-2013	,138	-,040	-,311**

Bron: SSB, CBS; Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking. Noot: **p<0,05; ***p<0,01.

Figuur 7.5. Spreidingsdiagram van de correlatie tussen verandering in de instroom van potentieel geweigerden en veranderingen in de herberekende Veiligheidsindex.

Bron: SSB, CBS; Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

De eerder gedefinieerde buurttypen – aan de hand van de instroom in 2004/2005 en de daaropvolgende procentpuntverandering – tonen een grote mate van consistentie (zie Tabel 7.2): bijna alle buurttypen scoren structureel hoger of lager dan het stedelijk gemiddelde op het gebied van veiligheid en de instroom van potentieel geweigerden. Met andere woorden: de relatieve positie van buurten binnen Rotterdam blijft nagenoeg hetzelfde in de periode 2003-2013. Alleen scores van de buurttypen 6 (middel aandeel in 2004/2005 en sterke toename) en 8 (groot aandeel en kleine toename) schommelen over de tijd onder en boven het stedelijke gemiddelde. De buurten met een aanvankelijk grote instroom van potentieel geweigerden scoren doorgaans relatief laag op deze veiligheidsscore.

Tevens blijkt dat tussen 2003 en 2013 de herberekende Veiligheidsindex bovengemiddeld is toegenomen in buurttype 7 (hoog aandeel, afname) en 5 (middel aandeel, kleine toename). De buurttypen met een sterke toename van de instroom van potentieel geweigerden (3, 6, en 9) kenden allen een beneden gemiddelde ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex. Aan de hand van deze typologieën blijkt het wederom lastig te zijn een duidelijk eenduidig verband tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en veranderingen in de veiligheidsscore vast te stellen. Het algemene patroon is dat een toename van de instroom van potentieel geweigerden samenhangt met een relatieve verslechtering van de veiligheidsscore en omgekeerd.

Dit verband is echter niet eenduidig en gaat in enkele gevallen niet op. De buurttypen 2 en 5 en de aangewezen buurten zijn hiervan voorbeelden.

Tabel 7.2. Herberekende Veiligheidsindex per buurttype per jaar en ontwikkeling 2003-2013.

		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	'03-'13	'06-'13
1	laag, afname	2,0	2,5	3,3	3,6	4,0	4,5	4,6	4,8	5,5	5,4	5,9	**+2,6**	**+1,4**
2	laag, toename <2,5pp	7,1	7,1	7,8	7,9	8,4	8,8	8,9	8,6	8,9	9,1	8,9	**+1,1**	**+0,1**
3	laag, toename >2,5pp	7,6	7,3	7,9	8,4	8,6	8,3	8,2	8,6	8,9	9,3	8,8	**+1,0**	**+0,5**
4	middel, afname	6,4	6,8	7,1	7,5	7,6	8,3	8,4	8,1	8,3	8,3	7,8	**+0,6**	**-0,6**
5	middel, toename <2,5pp	6,1	6,2	6,6	7,5	7,7	8,1	8,4	8,0	8,1	8,3	8,0	**+1,4**	**+0,0**
6	middel, toename >2,5pp	6,6	6,3	7,0	7,7	7,3	8,3	7,5	8,1	8,2	8,2	7,4	**+0,4**	**-0,8**
7	hoog, afname	4,3	4,4	5,1	5,5	6,0	6,0	6,8	6,2	6,6	6,8	6,6	**+1,5**	**+0,7**
8	hoog, toename <2,5pp	6,5	6,0	6,8	7,0	6,7	7,7	6,7	6,7	7,8	5,7	6,6	**-0,2**	**-1,1**
9	hoog, toename >2,5pp	5,1	5,5	5,9	6,4	7,0	7,1	7,4	7,3	7,0	7,0	6,2	**+0,3**	**-1,0**
10	Aangewezen buurten	4,8	4,9	5,1	5,7	5,7	6,6	6,0	6,2	5,9	6,2	5,6	**+0,5**	**-1,0**
	Rotterdam gemiddeld	5,8	5,9	6,5	6,9	7,3	7,7	7,8	7,6	7,8	8,1	7,6	**+1,1**	**-0,0**

Bron: SSB, CBS; Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Een analyse van de afzonderlijke dimensies van de Veiligheidsindex laat zien dat alleen veranderingen in de dimensie 'diefstal' significant samenhangt met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden (Tabel 7.3). Dit negatieve verband duidt er op dat in de buurten met een toenemende instroom de dimensie diefstal er op achteruit gaat en andersom. Dit strookt met de bevinding dat in de aangewezen buurten alleen deze dimensie duidelijk verbeterd is sinds de invoering van de Wbmgp (zie ook Hoofdstuk 6). Wat betreft de overige dimensies geldt dat er geen significant positief of negatief verband vastgesteld kan worden.

Gezien hun verwantschap met leefbaarheid besteden wij in dit onderzoek extra aandacht aan de dimensies 'overlast', 'schoon en heel' en 'vandalisme'. Zoals eerder aan bod is gekomen hebben deze dimensies zowel raakvlakken met veiligheid als de bredere leefbaarheid. Uit bivariate en multivariate analyses[40] blijkt dat geen significante positieve of negatieve verbanden voor veranderingen in deze dimensies met de instroom van potentieel geweigerden vastgesteld kunnen worden. Dit duidt er op dat een toenemende instroom niet samenhangt met een verslechtering of verbetering van de leefbaarheid.

Voor afzonderlijke jaren geldt wel dat veelal een significant negatief verband bestaat tussen de hoogte van de instroom van potentieel geweigerden en de score op de desbetreffende dimensie. (Tabel 7.3). Hierbij geldt wederom dat dit verband naar alle waarschijnlijkheid het resultaat is van de beperkte keuzemogelijkheden voor potentieel geweigerden op de woningmarkt. Zij zijn als gevolg doorgaans aangewezen op de goedkopere woningvoorraad, veelal gelegen in de minder populaire buurten. Zie voor een volledig overzicht van de ontwikkeling van de dimensiescores per buurttype appendix O.

[40] De multivariate analyses worden hier niet gerapporteerd.

Tabel 7.3. Bivariate correlaties tussen de instroom van potentieel geweigerden en de herberekende Veiligheidsindex en onderliggende dimensies.

	Aandeel potentieel geweigerden		
	2004/2005	**2012/2013**	**Verandering**
Dimensie (2003; 2013; verandering)			
Totaal (herberekend)	-,513***	-,418***	-,311**
Diefstal	-,425***	-,322**	-,372***
Drugs	-,481***	-,392***	-,088
Geweld	-,561***	-,347***	-,246
Inbraak	-,180	-,159	-,153
Vandalisme	-,250	-,299**	-,070
Overlast	-,517***	-,363***	-,244
Schoon en heel	-,276**	-,443***	-,209
Verkeer	-,369***	-,361***	-,075

Bron: SSB, CBS; Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.Noot: **p<0,05; ***p<0,01.

In Tabel 7.4 wordt het verband tussen de veranderende instroom van potentieel geweigerden en de veranderingen in de herberekende Veiligheidsindex vervolgens nader onderzocht door middel van ecologische regressieanalyses. Model 1 controleert voor enkele woningmarktveranderingen, terwijl model 2 controleert voor veranderingen in bevolkingssamenstelling. Deze eenvoudige modellen geven een indicatie van de samenhang tussen de verhuisstromen van potentieel geweigerden en de veiligheidsscore. Gezien het beperkte aantal waarnemingen, in dit geval buurten (N=58), is het niet mogelijk uitgebreidere en complexere modellen te schatten.

Model 1 laat zien dat wanneer gecontroleerd wordt voor woningmarktveranderingen er nog steeds een verband bestaat tussen de instroom van potentieel geweigerden en veranderingen in de herberekende Veiligheidsindex. Dit geeft aan dat dit verband niet volledig verklaard kan worden door veranderingen in de woningmarkt die zowel een verandering in verhuisstromen als een verandering in de veiligheid van buurten teweegbrengen.

Model 2 geeft aan dat het verband wél verdwijnt wanneer gecontroleerd wordt voor andere, bredere veranderingen in bevolkingssamenstelling. Hierbij controleren wij voor het aandeel mensen zonder inkomen uit werk, het aandeel niet westerse allochtonen en het aandeel eenpersoonshuishoudens. De uitkomsten van dit model geven een indicatie dat de verhuisbewegingen van potentieel geweigerden niet substantieel verschillen van de verhuisbewegingen van anderen met vergelijkbare achtergrondkenmerken. Dat wil zeggen: gezien de persoons- en huishoudenskenmerken van de potentieel geweigerden, verhuizen zij niet significant vaker naar buurten met een relatief negatieve ontwikkeling in de veiligheid.

Tabel 7.4. Ecologisch regressiemodel op buurtniveau (N=58) met als afhankelijke variabele: verandering in de herberekende Veiligheidsindex 2006-2013.

	Model 0 (leeg)		Model 1 (woningmarkt)		Model 2 (bevolking)	
Onafhankelijke variabelen	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**	**B**	**Beta**
(Constante)	,046	,376	,045	,145	,301	
Verandering aandeel potentieel geweigerden 04/05-12/13 (pp)	-,102	-,311**	-,101	-,308**	-,054	-,167
Woningmarkt						
Percentage sloop 2004-2011			-,010	-,066		
Percentage nieuwbouw 2004-2011			,001	,011		
Verandering WOZ waarde 2005-2013 (abs *€1000)			,008	,127		
Verandering aandeel koop 2004-2013 (pp)			-,009	-,049		
Bevolkingskenmerken (2003-2012)						
Verandering aandeel niet actieven (pp)					,021	,096
Verandering aandeel n-w allochtonen (pp)					-,066	-,317*
Verandering aandeel 1-persoonshuishoudens (pp)					-,025	-,070
R2	,097		,116		,149	

Bron: SSB, Kerncijfers Wijken en Buurten (CBS); OBI Rotterdam; Directie Veiligheid. Noot: *p<0,1; **p<0,05. Alleen buurten met minimaal 500 inwoners gedurende deze periode zijn opgenomen.

7.3 Conclusies

In dit hoofdstuk is geanalyseerd in hoeverre de veranderende verhuisstromen van potentieel geweigerden mogelijk geleid hebben tot veranderingen in de leefbaarheid en veiligheid in verschillende buurten. In het voorgaande hoofdstuk was reeds geconcludeerd dat er voor de aangewezen buurten geen sprake is van een verbetering van de veiligheid en leefbaarheid. Tevens is al vastgesteld dat de verhuisstromen van potentieel geweigerden zijn veranderd waardoor in andere buurten een aanzienlijke toename is van deze groep. In dit hoofdstuk is onderzocht of dit eveneens samenhangt met een verslechtering van de leefbaarheid en veiligheid in deze buurten. Dit zijn mogelijke waterbedeffecten van de Wbmgp.

Uit de data blijkt dat de veiligheid, uitgedrukt in een herberekende Veiligheidsindex, zich relatief negatief heeft ontwikkeld in de buurten met een substantiële toename van de instroom van potentieel geweigerden. Dit verband is echter niet eenduidig: voor veel buurten, waaronder het merendeel van de aangewezen buurten, geldt een tegenovergestelde trend. Voor zover er veranderingen plaatsvinden zijn die gering: de relatieve positie van verschillende buurttypen is redelijk constant. Dat wil zeggen: buurttypen die al in 2003 lager dan het stedelijk gemiddelde

scoren, scoren doorgaans ook in 2013 nog onder het gemiddelde. Hetzelfde geldt voor buurten met een bovengemiddelde score.

Wanneer gekeken wordt naar afzonderlijke jaren, in plaats van naar ontwikkelingen door de tijd, is er wel sprake van een sterk negatief verband tussen de instroom van potentieel geweigerden en de herberekende Veiligheidsindex op dat moment. Hier is de causaliteit niet eenduidig: dit verband dient vooral geïnterpreteerd te worden als het een gevolg van de zwakke woningmarktpositie van de potentieel geweigerden.

Bijzondere aandacht ging uit naar de dimensies ‘schoon en heel’, ‘overlast’ en ‘vandalisme’. Dit zijn immers dimensies die zowel op de veiligheid als op de leefbaarheid betrekking hebben. Voor deze dimensies geldt dat geen statistisch significante verbanden met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden vastgesteld kunnen worden. Desalniettemin laten longitudinale beschrijvende analyses zien dat buurten met een afnemende instroom van potentieel geweigerden relatief positieve ontwikkelingen doormaken op deze dimensies. Ook hier is echter geen sprake van een eenduidig verband. Nadere analyses laten zien dat gedurende de periode 2008-2012 de herberekende Sociale Index in heel Rotterdam een negatieve ontwikkelign laat zien . Hierin bevinden zich indicatoren die ingaan op verschillende elementen van buurtwaardering, buurtbeleving, en overlast. Voor deze index tonen individuele buurten en buurttypen min of meer vergelijkbare trends, hoewel duidelijk wordt dat buurten met een afnemende instroom van potentieel geweigerden een relatief geringe daling kennen. Buurten met een (sterke) toename kennen daarentegen een bovengemiddelde afname van de herberekende Sociale index.

Samenvattend kan gesteld worden dat een licht negatief verband bestaat tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en de leefbaarheid en veiligheid van buurten. De causaliteit staat echter niet vast. Hoewel de potentieel geweigerden een verslechtering van de leefbaarheid en veiligheid kunnen veroorzaken, kan de relatie ook andersom zijn. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat potentieel geweigerden een zwakke en verslechterde positie op de woningmarkt hebben. Zij zijn als gevolg veelal aangewezen op de goedkopere en minder populaire buurten. Door de tijd zijn zij dan ook in toenemende mate aangewezen op die buurten waar sprake is van een relatieve neergang van leefbaarheid en veiligheid.

8 Conclusie

Deze evaluatie van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (ook wel de "Rotterdamwet") is opgesteld aan de hand van enkele onderzoeksvragen. Deze vragen zijn in elk hoofdstuk uitvoerig behandeld en beantwoord. Dit hoofdstuk geeft een synthese van deze conclusies om de werking van Wbmgp vanuit de beleidstheorie te beschouwen. Dit houdt in dat we nagaan of de Wet inderdaad via het veranderen van de verhuisstromen en de bevolkingssamenstelling een positieve invloed heeft op de leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten. Daarnaast behandelen we de effecten van de invoering van de Wet op de woningmarktpositie van potentieel geweigerden en de effecten van de Wbmgp op niet-aangewezen buurten. Hieronder komen de onderzoeksvragen en de daarbijbehorende bevinding stuk voor stuk nog eens aan bod.

Bij de analyses hebben we twee groepen onderscheiden: de potentieel geweigerden en de referentiegroep. De potentieel geweigerden zijn leden van huishoudens zonder inkomen uit werk en een woonduur in de Stadsregio van minder dan zes jaar. Zij komen op basis hiervan niet in aanmerking voor een huisvestingsvergunning in de aangewezen buurten Bloemhof, Carnisse, Hillesluis, Oud-Charlois en Tarwewijk. De referentiegroep heeft eveneens geen inkomen uit werk, maar wel voldoende woonduur.

8.1 Bevindingen

De uitgesloten groep: potentieel geweigerden

Potentieel geweigerden zijn vaker dan de referentiegroep jong, man en alleenwonend. De potentieel geweigerden behoren vaker dan de referentiegroep tot niet-westerse allochtonen en veel vaker tot de groep westerse allochtonen. Trends tussen 2004 en 2013 laten een sterke groei van het aandeel westerse allochtonen zien. Hierbij gaat het vooral om personen afkomstig uit Oost Europese landen zoals Polen, Bulgarije en Tsjechië.

De groep woont vooral in de gemeente Rotterdam (76% in 2004) en minder in de regio. Over de gehele periode 2004-2013 is er sprake van een daling van het aantal potentieel geweigerden in de gehele stadsregio met 11%. Deze afname concentreert zich vooral in de gemeente Rotterdam, terwijl er in de rest van de regio nauwelijks een afname is (15% en 1% respectievelijk). Desalniettemin blijft het overgrote merendeel van de potentieel geweigerden woonachtig in de gemeente Rotterdam (73% in 2013).

Effect op de woningmarktpositie van potentieel geweigerden

De eerste onderzoeksvraag gaat in op de veranderende woningmarktpositie van potentieel geweigerden. Aandacht gaat hier vooral uit naar de verhuismobiliteit en de bestemmingsgemeenten, -buurten en –woningen van de potentieel geweigerden:

1. *Hoe is het woningzoekenden vergaan die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning?*
    a) *Verhuizen huishoudens, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, minder dan voor de invoering van de Wbmgp?*
    b) *In welke wijken en in wat voor woning komen de verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, terecht?*
    c) *Hoe zien de verdere inkomensontwikkeling en sociale mobiliteit van deze huishoudens eruit?*

De groep potentieel geweigerden verhuist relatief vaak en gedurende de onderzoeksperiode neemt de mobiliteit toe (van 34,5% in 2004 tot 38,1% in 2013). Deze hoge mate van mobiliteit lijkt een gevolg van de samenstelling van de groep (relatief jonge personen en kleine huishoudens, vaak zonder kinderen). Wanneer we corrigeren voor achtergrondkenmerken, blijkt dat nieuw gearriveerden in de regel vaker verhuizen, ook na het jaar van aankomst.

Het type woning verandert niet over de tijd (vooral huurwoningen met een lage woningwaarde). Echter deze woningen zijn in de loop van de jaren minder beschikbaar in de gemeente Rotterdam als gevolg van veranderingen en ingrepen op de woningmarkt (afname van 8,3%). De invoering van de Wbmgp maakt dat voor de groep potentieel geweigerden het aanbod in totaal met 20% gekrompen is (+/- 33.000 woningen). Deze veranderingen duiden op een verslechtering van de woningmarktpositie van huishoudens die niet aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning (ofwel potentieel geweigerden).

De verhuisbewegingen van potentieel geweigerden vinden vooral plaats naar of binnen Rotterdam (jaarlijks meer dan 70% van het totaal). Ongeveer 9% van alle verhuizers behoort tot de groep potentieel geweigerden. In de meeste andere gemeenten in de regio is sprake van een toename van de (relatieve) instroom van potentieel geweigerden gedurende de periode 2004-2013, maar de instroom blijft laag in vergelijking met Rotterdam. Het gaat veelal om een instroom van enkele tientallen individuen per jaar. Schiedam vormt hierop een uitzondering: door een aanzienlijke toename van de toestroom van potentieel geweigerden is het aandeel potentieel geweigerden hier in 2013 groter dan in Rotterdam (11%). De bescheiden toenames in de regio en de toenemende omvang van de groep potentieel geweigerden duiden er op dat nieuw gearriveerden zonder werk nog steeds in Rotterdam aan woonruimte weten te komen – ondanks beleid om te spreiden. Hier zijn zij echter in toenemende mate aangewezen op een slinkend woningaanbod.

Het type woning verandert niet maar de bestemmingsbuurten wel. Qua bestemmingsbuurten geldt dat de potentieel geweigerden vooral verhuizen naar buurten met een relatief lage en stagnerende woningwaardeontwikkeling. Dit zijn ook de buurten waar al veel personen zonder inkomen uit werk woonachtig zijn. Het gaat hier vooral om de stadsbuurten ten westen van het centrum, alsook verschillende buurten in Rotterdam Zuid.Tussen 2004 en 2013 is er een verschuiving van de verhuisbewegingen van potentieel geweigerden waar te nemen richting de meer perifere buurten van Rotterdam. Hier gaan we bij het beantwoorden van onderzoeksvraag 2 nader op in.

Potentieel geweigerden hebben bij vestiging in de Stadsregio aanzienlijk minder persoonlijk inkomen dan de referentiegroep. Longitudinale analyses laten zien dat dit verschil na 5 jaar is verdwenen: de potentieel geweigerden verdubbelen hun inkomen op deze termijn en komen zo op hetzelfde (nog steeds ondermodale) niveau als de referentiegroep.

Effect op de aangewezen buurten: verhuisstromen en bevolkingssamenstelling

Vervolgens zijn wij nagegaan in hoeverre deze veranderingen in de verhuisdynamiek en bevolkingsdynamiek hebben bijgedragen aan veranderingen in de bevolkingssamenstelling van zowel de aangewezen buurten als overige buurten. Hiermee geven wij antwoord op de tweede onderzoeksvraag:

2. *Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua bevolkingssamenstelling?*

Wat betreft verhuisstromen, heeft de Wbmgp een duidelijk effect op de aangewezen buurten. Er is een afname van het aandeel potentieel geweigerden in de instroom (tussen 4 tot 6 procentpunt afname, in Carnisse een toename van +0,6 procentpunt). Bovendien zien we ook dat het aandeel onder de buurtbewoners afneemt (gewogen gemiddelden: 6,8% in 2004 en 4,7% in 2013).

Een ontleding van de bevolkingsdynamiek in hoofdstuk 5 (en appendix H) laat zien dat de verandering in de Wbmgp buurten onder andere wordt veroorzaakt door een negatief netto migratiesaldo voor potentieel geweigerden voor de periode 2004-2013: meer potentieel geweigerden zijn verhuisd uit dan naar deze buurten. Het sterkste negatieve netto-effect wordt echter behaald door de uitstroom van de zittende bevolking door het opbouwen van voldoende woonduur.

Een opvallende bevinding is dat de referentiegroep – personen zonder inkomen uit werk die wel voldoende woonduur hebben om in aanmerking te komen voor een huisvestingsvergunning – ook in mindere mate de aangewezen buurten instromen. Hun aandeel onder de verhuizers daalt met 1,4 procentpunten. Deze bevinding spreekt aannames tegen die stellen dat personen zonder inkomen uit werk uit de regio de plek van potentieel geweigerden innemen. De groep die sterk groeit, zijn werkenden met een relatief laag inkomen. Hoofdstuk 5 laat zien dat deze toename vooral het resultaat is van een sterk positief effect van verhuizingen tussen 2004 en 2013 en niet zozeer van interne sociale mobiliteit.

Veranderingen op de Rotterdamse woningmarkt, mede als gevolg van de Wbmgp, hebben geleid tot nieuwe patronen van ruimtelijke uitsortering voor nieuw gearriveerden zonder werk uit inkomen. Een ontleding van de bevolkingsdynamiek bevestigt dat de groei van het aandeel potentieel geweigerden over het algemeen het gevolg is van een veranderde verhuisstromen (en niet van andere dynamiek zoals neerwaartse sociale mobiliteit van zittende bewoners).

Er zijn grofweg drie “clusters” van buurten waar het aandeel potentieel geweigerden sterk is toegenomen tussen 2004 en 2013. Het gaat hier ten eerste om buurten die grenzen aan of in de buurt liggen van de aangewezen buurten zoals Afrikaanderwijk en Vreewijk. Een tweede cluster zijn de vooroorlogse buurten in het uiterste westen van Rotterdam (o.a. Bospolder, Tussendijken en Oud-Mathenesse). Ook de overwegend vooroorlogse wijken Schiedam Oost en West vallen hieronder. Over het algemeen bevinden zich in deze twee clusters buurten met een achterblijvende woningwaardeontwikkeling. Bovendien lijkt voor deze buurten sprake te zijn van dat de ene groep

huishoudens zonder inkomen uit werk (de potentieel geweigerden) de plaats van de andere inneemt (huishoudens zonder inkomen uit werk maar met voldoende woonduur). Deze buurten kenden al een hoog aandeel potentieel geweigerden.

Een derde cluster bevindt zich in het noordoosten van Rotterdam. Dit zijn naoorlogse buurten zoals Zevenkamp, Ommoord en Het Lage Land. Dit zijn buurten verder van het centrum, gebouwd in een overwegend lagere dichtheid. Het aandeel personen zonder inkomen uit werk met voldoende woonduur neemt ook toe in deze buurten, net als het aandeel relatief arme werkenden. Deze veranderingen in de verhuisstromen kunnen hier duiden op een neergang van de woningmarktpositie van deze buurten.

Aangewezen buurten: leefbaarheid en veiligheid

De aangewezen buurten trekken dus meer lagere middenklasse en arme werkenden aan. Volgens de beleidstheorie van de wet zou een veranderde bevolkingssamenstelling een positief effect hebben op het leefklimaat in de aangewezen buurten. Dit hebben wij onderzocht in vraag 3a van deze evaluatie:

3a. Heeft de toegepaste maatregel uit H3 van de Wbmgp daadwerkelijk effect gehad op de leefbaarheid en veiligheid van de aangewezen gebieden?

Aan de hand van een (aangepaste) Veiligheidsindex constateren wij dat gedurende de periode 2006-2013 de aangewezen buurten een negatievere ontwikkeling qua scores laten zien dan de overige buurten van de stad. Deze relatie is nader onderzocht door de ontwikkelingstrend in alle Rotterdamse buurten met elkaar te vergelijken en daarbij rekening te houden met buurtstatus en andere woningmarktveranderingen. Ook na deze controles door te voeren blijkt dat de Wbmgp buurten een significant slechtere ontwikkeling tonen dan de overige Rotterdamse buurten.

Een analyse van de afzonderlijke dimensies van de Veiligheidsindex toont dat alleen de dimensie ‘diefstal’ zich overwegend positief heeft ontwikkeld in de aangewezen buurten. Voor de scores op de overige dimensies geldt dat deze zich overwegend in zowel absolute als relatieve zin negatief ontwikkeld hebben. Hieronder vallen ook de dimensies die meer inzicht geven in de leefbaarheid (‘overlast’ en ‘schoon en heel’). De veranderingen in de verhuisstromen en bevokingssamenstellling hebben zich niet vertaald in een verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in de aangewezen buurten.

Bij deze conclusie moet wel worden opgemerkt dat de wet niet per se de oorzaak is van deze achterblijvende ontwikkelingen. Veranderingen in stedelijk beleid, politie en justitie, onderwijs, sociaal-maatschappelijke dienstverlening, etc. op buurt-, gemeentelijk en landelijk niveau vallen buiten de opdracht van deze evaluatie. Deze bevindingen duiden er echter wel op dat de wet niet heeft bijgedragen aan een verbetering.

Leefbaarheid elders

Ten slotte hebben wij geanalyseerd in hoeverre een toename van potentieel geweigerden in andere buurten samenhangt met een verandering van de leefbaarheid en veiligheid. Hiermee geven wij antwoord op de onderzoeksvraag 3b:

3b. Welke ontwikkeling laten de buurten met een aanzienlijke instroom van verhuisden, die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, zien qua leefbaarheid en veiligheid?

Ruimtelijke analyses laten zien dat nieuw gearriveerden zonder werk zich mede als gevolg van de Wbmgp concentreren in de goedkopere buurten van de gemeente Rotterdam. Eén van de vragen van dit onderzoek was of dit leidt tot een verslechtering van het leefklimaat in deze buurten.

Onze analyses laten zien dat de herberekende Veiligheidsindex zich relatief negatief heeft ontwikkeld in de buurten met een substantiële toename van de instroom van potentieel geweigerden. Dit verband is echter niet eenduidig: voor veel buurten, waaronder het merendeel van de aangewezen buurten, geldt een tegenovergestelde trend. Een verandering in de dimensie 'diefstal' lijkt de belangrijkste dimensie te zijn bij dit verband. De dimensies 'schoon en heel', 'overlast' en 'vandalisme' laten apart geen statistisch significante verband zien met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden. Longitudinale beschrijvende analyses tonen wel dat buurten met een afnemende instroom een relatief positieve ontwikkelingen doormaken op deze dimensies.

Samenvattend kan gesteld worden dat er een licht negatief verband bestaat tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden en de leefbaarheid en veiligheid van buurten. Dit verband is echter niet eenduidig en causaliteit staat niet vast. Hoewel de potentieel geweigerden een verslechtering van de leefbaarheid en veiligheid in de buurt kunnen veroorzaken, kan de relatie ook andersom zijn. Door de zwakke en verslechterde positie op de woningmarkt zullen potentieel geweigerden doorgaans zijn aangewezen op buurten waar sprake is van een relatieve neergang van leefbaarheid en veiligheid.

Samenvattend

In de inleiding gaven we reeds aan dat op basis van deze evaluatie geen uitspraken gedaan kunnen worden over de wenselijkheid van de Wbmgp. De wenselijkheid hangt immers niet alleen af van de effecten die we hier in kaart brengen (in termen van verhuisstromen, bevolkingssamenstelling, leefbaarheid of veiligheid) maar ook van de legitimiteit van de middelen die worden gehanteerd (met name het uitsluiten van bewoners op basis van inkomenssituatie en woonduur). Wat betreft de effecten kunnen we enerzijds vaststellen dat de toepassing van de Rotterdam uitsorteringsprocessen heeft veranderd: potentieel geweigerden verhuizen nu minder naar de aangewezen buurten en vaker naar buurten aan de randen van de stad. Anderzijds kunnen we geen (positief) effect op de veiligheid en leefbaarheid in de Wbmgp buurten vaststellen.

8.2 Beleidsimplicaties en aanbevelingen

In de aanloop naar de Wbmgp richtte een deel van de beleidsdiscussie zich op de principiële vraag of het gerechtvaardigd is groepen te verbieden zich te vestigen in bepaalde wijken. De vraag of het beleidsinstrument geoorloofd is, is onverminderd actueel maar kan niet beantwoord worden met dit onderzoek naar de effecten van het beleid. Voorts dient te worden opgemerkt dat wij de wet hebben geëvalueerd zoals deze bestond en is uitgevoerd in de periode 2006-2013. Recente wijzigingen en strengere handhaving vallen buiten de periode en mogelijke effecten daarvan zijn niet geëvalueerd. Toch heeft dit evaluatieonderzoek wel implicaties voor discussies over de voortzetting en aanpassing van de Wbmgp.

Ten eerste is het van belang om bij de bespreking en evaluatie van de wet een duidelijk onderscheid te maken tussen doel en middel. Uit deze evaluatie blijkt dat de Wbmgp ervoor heeft gezorgd dat een groter aandeel werkenden naar de aangewezen buurten verhuist. Dit is niet vanzelfsprekend, omdat huishoudens zonder inkomen uit werk wel naar de aangewezen buurten mogen verhuizen als zij voldoende woonduur (meer dan zes jaar) hebben opgebouwd. Het is dus denkbaar dat werklozen met een korte woonduur worden vervangen door werklozen met een lange woonduur, waardoor de sociaal-economische samenstelling van de buurt niet verandert. Uit onze resultaten blijkt dat de samenstelling van de bevolking wel verandert: de geweigerde groepen worden niet zozeer vervangen door werklozen met een lange woonduur maar door werkenden met een korte woonduur. Dit dient echter niet geïnterpreteerd te worden als bewijs dat de wet haar doel bereikt, aangezien deze veranderingen in de bevolkingssamenstelling zich niet vertalen in een aantoonbare verbetering van de leefbaarheid of veiligheid. Om die reden moet ervoor worden gewaakt om het middel (de uitsluiting van bepaalde groepen) niet te verwarren met het doel (de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid).

Ten tweede is het van belang er rekening mee te houden dat de groep die zich nu niet kan vestigen in de aangewezen gebieden divers en dynamisch is. Zo bevinden zich onder de huishoudens die op een bepaald moment geweerd worden zowel langdurig werklozen als huishoudens die aanzienlijke sociale stijging meemaken. De Wbmgp zal daarom per definitie een zekere mate van willekeur kennen. Die willekeur wordt groter naarmate groepen breed worden gedefinieerd naar achtergrondkenmerken (in plaats van naar feitelijk gedrag). Los van de principiële discussie over de vraag of het gerechtvaardigd is groepen te verbieden zich te vestigen in bepaalde wijken, blijft het zaak om bij uitsluitende bepalingen voortdurend te evalueren wie uitgesloten wordt en in hoeverre dit wenselijk of effectief is met het oog op de doelen van de wet.

Ten derde is het van belang niet alleen te kijken naar de gevolgen van toepassing van de wet in aangewezen gebieden. In dit onderzoek is daarom ook gekeken naar de wijken met veel instroom van potentieel geweigerden. Geweerde huishoudens verhuizen nu in toenemende mate naar andere buurten. Uit onze evaluatie blijkt dat nieuwe concentraties van personen zonder inkomen uit werk ontstaan aan de randen van de stad, in goedkope, relatief arme buurten die nu (nog) niet bekend staan als achterstandswijken maar die wel een relatief negatieve ontwikkeling doormaken. De neergang van deze buurten kan worden versneld wanneer personen zonder inkomen uit werk worden uitgesloten van binnenstedelijke buurten. Dergelijke effecten geven de noodzaak aan om de gevolgen van de Wbmgp ook op stads- en regioniveau in overweging te nemen.

Dat geen aantoonbare verbeteringen hebben plaatsgevonden in de aangewezen buurten kan komen door de beperkte effectiviteit van de wet maar een andere mogelijkheid is dat deze buurten in het bijzonder worden geraakt door bezuinigingen op ander beleid, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, onderwijs of stedelijke vernieuwing. Dit zou betekenen dat het risico bestaat dat de Wbmgp niet wordt gebruikt als aanvulling op regulier beleid maar als substituut. In beide gevallen (de toepassing Wbmgp heeft geen effect, of de toepassing Wbmgp kan de negatieve effecten van andere ontwikkelingen niet ongedaan maken) is er reden om te zoeken naar andere manieren om de wijken en hun bewoners vooruit te helpen.

Referenties

Bailey, N. (2012). How spatial segregation changes over time: sorting out the sorting processes. *Environment and Planning A*, *44*(3), 705-722.

Dekker, R., & Kösters, L. (2011). De ontmythologisering van de zzp-trend. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, *27*(3), 248-263.

Gemeente Rotterdam (2003) *Rotterdam Zet Door. Actieprogramma: op weg naar een stad in balans.* Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Hochstenbach, C., Musterd, S. and Teernstra, A.B. (2014) Gentrification in Amsterdam: Assessing the Importance of Context. *Population, Space and Place* (Online First. DOI: 10.1002/psp.1854)

Hochstenbach, C. and Van Gent, W.P.C. (2015) An anatomy of gentrification processes: Variegating causes of neighbourhood change. *Environment and Planning A*, 47(7), 1480-1501.

Leidelmeijer, K., Marlet, G., Van Iersel, J., Van Woerkens, C. en Van der Reijden, H. (2008) *De Leefbaarometer. Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten gemeten en vergeleken. Rapportage instrumentontwikkeling.* Amsterdam/Utrecht: RIGO Research en Advies/Stichting Atlas voor Gemeenten.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2014). *Besluit nieuwe aanvraag en aanvraag om verlenging toepassing Wbmgp in door de gemeenteraad voorgelegde gebieden.* 14 april 2014. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Planbureau voor de Leefomgeving (2015) *De stad: magneet, roltrap en spons.* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving

Stadsregio Rotterdam (2012) *Meer gedaan dan verwacht. 38.000 nieuwe woningen erbij in de Stadsregio Rotterdam.* Rotterdam: Stadsregio Rotterdam.

Teernstra, A. (2014). Neighbourhood change, mobility and incumbent processes: exploring income developments of in-migrants, out-migrants and non-migrants of neighbourhoods. *Urban Studies*, *51*(5), 978-999.

Tweede Kamer (2005) *Memorie van Toelichting. (Regels die een geconcentreerde aanpak van grootstedelijke problemen mogelijk maken (Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek))*. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2004-2005, 30 091, nr.3

Appendices

Appendix A: Buurtnamenkaart gemeente Rotterdam

Appendix B: Beschrijvende data achtergrondkenmerken potentieel geweigerden (Rotterdam; overig Stadsregio)

Appendix C: Verhuismobiliteit per jaar per groep naar gemeente Rotterdam en overige Stadsregio.

Appendix D: Cohortanalyses verhuismobiliteit naar woonduur potentieel geweigerden

Appendix E: Multivariate regressieanalyses verhuismobiliteit potentieel geweigerden

Appendix F: Bestemmingswoning potentieel geweigerden, referentie huishoudens en totaal per jaar naar aantal geregistreerde huishoudens, eigendomsvorm en woningwaarde

Appendix G: Inkomensontwikkeling potentieel geweigerden en referentieleden

Appendix H: Het ontleden van veranderingen in de bevolkingssamenstelling: achterliggende methoden en berekeningen

Appendix I: Ontwikkeling van de Leefbaarometer in aangewezen de buurten

Appendix J: Ontwikkeling van de herberekende Sociale Index in de aangewezen buurten

Appendix K: Ontwikkeling van de afzonderlijke dimensies van de Veiligheidsindex in de aangewezen buurten.

Appendix L: Ontwikkeling van de Leefbaarometer in niet-aangewezen buurten

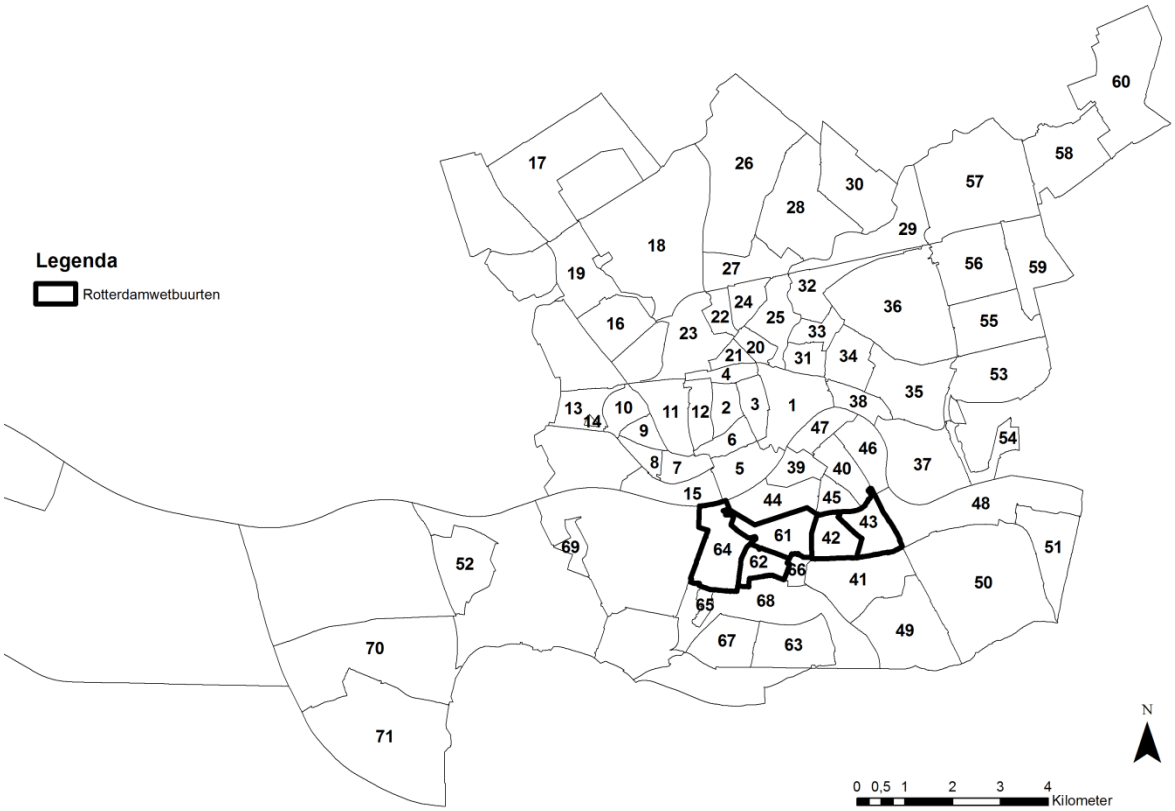
Appendix M: Ontwikkeling van de herberekende Sociale Index) in niet-aangewezen buurten

Appendix N: Kaart van de relatieve ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex voor de periode 2006-2013

Appendix O: Ontwikkeling van de afzonderlijke dimensiescores van de Veiligheidsindex per buurttype

Appendix P: Lijst van afgenomen interviews

Appendix A: kaart met labels en buurtnamen

Tabel A1. Labels en buurten

1	Stadsdriehoek	19	Overschie	37	De Esch	55	Prinsenland
2	Oude Westen	20	Agniesebuurt	38	Struisenburg	56	Het Lage Land
3	Cool	21	Provenierswijk	39	Kop van Zuid	57	Ommoord
4	C.S. kwartier	22	Bergpolder	40	Kop van Zuid-Entrepot	58	Zevenkamp
5	Nieuwe Werk	23	Blijdorp	41	Vreewijk	59	Oosterflank
6	Dijkzigt	24	Liskwartier	42	Bloemhof	60	Nesselande
7	Delfshaven	25	Oude Noorden	43	Hillesluis	61	Tarwewijk
8	Bospolder	26	Schiebroek	44	Katendrecht	62	Carnisse
9	Tussendijken	27	Hillegersberg-Zuid	45	Afrikaanderwijk	63	Zuidwijk
10	Spangen	28	Hillegersberg-Noord	46	Feijenoord	64	Oud-Charlois
11	Nieuwe Westen	29	Terbregge	47	Noordereiland	65	Wielewaal
12	Middelland	30	Molenlaankwartier	48	Oud-IJsselmonde	66	Zuidplein
13	Oud-Mathenesse	31	Rubroek	49	Lombardijen	67	Pendrecht
14	Witte Dorp	32	Nieuw-Crooswijk	50	Groot-IJsselmonde	68	Zuiderpark
15	Schiemond	33	Oud-Crooswijk	51	Beverwaard	69	Heijplaat
16	Kleinpolder	34	Kralingen-West	52	Pernis	70	Hoogvliet-Noord
17	Schieveen	35	Kralingen-Oost	53	's-Gravenland	71	Hoogvliet-Zuid
18	Zestienhoven	36	Kralingse Bos	54	Kralingse Veer		

Appendix B

Tabel B.1. Kenmerken van de potentiële geweigerden (huishoudens) in de gemeente Rotterdam (inclusief gemeente Rotterdam) voor 2004 tot en met 2013 in percentages.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal aantal	16034	14987	12989	11015	9692	9704	10928	12385	13782	13671
Leeftijdsgroepen										
16 tot 24	21,3	19,8	17,3	16,3	15,6	15,6	15,6	16,2	16,1	15,0
25 tot 34	37,0	37,0	37,4	34,9	35,9	36,3	35,8	37,7	37,3	36,5
35 tot 54	33,3	34,4	36,0	38,1	38,4	38,6	38,9	37,1	37,7	39,1
55 tot 65	6,7	7,3	7,6	8,9	9,0	8,7	8,9	8,3	8,2	8,6
65 plus	1,6	1,5	1,6	1,8	1,1	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8
Geslacht										
Man	54,8	54,7	53,7	54,0	54,0	55,0	57,3	56,0	56,3	55,6
Vrouw	45,2	45,3	46,3	46,0	46,0	45,0	42,7	44,0	43,7	44,4
Etniciteit										
Autochtoon	14,5	15,1	16,6	18,6	18,3	18,3	18,0	16,9	15,8	16,5
Niet-westers allochtoon	66,5	64,9	62,7	60,7	58,2	55,6	55,1	55,9	55,5	55,6
Westers allochtoon	18,9	20,0	20,7	20,7	23,5	26,1	27,0	27,2	28,7	27,9
Type huishouden										
Eenpersoons	61,0	61,0	61,2	63,7	66,1	67,8	69,2	68,1	68,5	66,6
Meerpersoons zonder kinderen	9,4	9,9	10,3	9,7	9,4	9,9	9,4	8,5	8,6	8,7
Meerpersoons met kinderen	11,8	11,8	11,3	9,9	8,1	7,6	7,3	8,5	8,5	9,3
Eenouderhuishouden	16,9	16,5	16,2	15,9	15,7	14,1	13,3	14,2	13,6	14,7
Overig	0,9	0,8	1,0	0,9	0,8	0,7	0,9	0,7	0,8	0,7
Woonduur										
Minder dan 1 jaar	19,4	19,1	17,6	22,5	27,5	30,5	29,7	28,2	27,5	24,3
1 tot 2 jaar	19,5	18,1	17,3	16,3	18,0	20,0	21,9	21,3	19,1	19,2
2 tot 3 jaar	18,0	17,0	16,4	15,9	14,6	14,7	16,3	17,4	17,3	16,2
3 tot 4 jaar	16,4	16,8	16,6	14,3	13,6	12,0	12,1	13,4	15,3	15,0
4 tot 5 jaar	14,0	15,3	16,5	15,3	12,5	11,6	10,2	10,6	11,9	14,1
5 tot 6 jaar	12,8	13,6	15,4	15,7	13,8	11,2	9,9	9,0	8,9	11,3

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: door afronden en een klein aantal ontbrekende waarden is het mogelijk dat de percentages niet voor ieder kenmerk exact tot 100% optellen.

Tabel B.2. Kenmerken van de potentiële geweigerden (huishoudens) in de Stadsregio Rotterdam (exclusief gemeente Rotterdam) voor 2004 tot en met 2013 in percentages.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal aantal	5026	4908	4314	3624	3170	3308	3854	4397	4794	4973
Leeftijdsgroepen										
18 tot 24	15,2	15,0	14,0	12,9	12,2	13,2	12,8	12,4	12,5	11,6
25 tot 34	32,8	31,5	30,6	28,6	27,9	29,6	31,6	32,9	32,9	33,1
35 tot 54	39,4	40,5	41,8	43,5	43,6	42,4	42,7	42,5	42,3	42,3
55 tot 65	10,2	10,9	11,5	13,1	14,3	12,7	11,4	11,0	11,2	11,8
65 plus	2,3	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	1,6	1,2	1,1	1,2
Geslacht										
Man	47,0	47,2	45,8	46,9	47,9	48,2	51,3	52,3	51,0	49,8
Vrouw	53,0	52,8	54,2	53,1	52,1	51,8	48,7	47,7	49,0	50,2
Etniciteit										
Autochtoon	25,1	26,6	27,5	29,8	31,3	28,9	27,6	26,4	25,4	26,3
Niet-westers allochtoon	60,9	57,5	55,9	52,5	48,9	48,5	48,7	49,1	49,2	50,1
Westers allochtoon	14,0	16,0	16,6	17,7	19,8	22,5	23,7	24,4	25,4	23,6
Type huishouden										
Eenpersoons	42,9	43,8	45,9	48,2	53,0	54,2	57,1	55,4	55,1	54,9
Meerpersoons zonder kinderen	11,0	10,8	10,0	10,5	10,3	10,3	8,8	9,1	8,3	8,3
Meerpersoons met kinderen	23,0	23,0	20,3	18,1	14,8	15,2	15,4	15,8	16,7	17,6
Eenouderhuishouden	22,3	21,9	23,0	22,5	20,8	19,6	18,1	19,3	19,0	18,6
Overig	0,8	0,5	0,8	0,7	1,1	0,7	0,6	0,4	0,9	0,6
Woonduur										
Minder dan 1 jaar	16,4	16,7	18,3	20,8	28,1	30,9	29,9	28,1	27,7	25,4
1 tot 2 jaar	16,2	16,3	16,5	17,3	18,1	20,9	21,9	21,8	19,8	19,3
2 tot 3 jaar	18,0	15,8	15,6	15,1	15,1	15,0	16,3	17,1	17,2	15,8
3 tot 4 jaar	18,4	17,5	15,1	14,0	12,5	11,4	11,9	13,8	14,3	15,3
4 tot 5 jaar	16,5	17,3	17,8	14,0	13,0	10,9	10,3	10,5	11,7	13,0
5 tot 6 jaar	14,5	16,5	16,7	18,7	13,2	10,7	9,6	8,8	9,3	11,3

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: door afronden en een klein aantal ontbrekende waarden is het mogelijk dat de percentages niet voor ieder kenmerk exact tot 100% optellen.

Appendix C.

Verhuismobiliteit per jaar per groep naar gemeente Rotterdam en overige Stadsregio.

Totale Stadsregio Rotterdam	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Potentieel geweigerden	34,5	34,7	35,0	36,9	40,5	43,8	42,3	42,3	41,2	38,1
Referentiegroep	8,6	9	10,5	8,9	8,5	7,9	7,9	8,7	8,1	8,3
Totaal	10,7	10,8	11,3	11	11	10,8	10,3	10,5	10	9,7
Gemeente Rotterdam	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Potentieel geweigerden	35,9	35,7	35,4	37,8	40,8	44,3	42,7	42,7	41,7	38,1
Referentiegroep	8,6	9,1	11,2	9,1	8,4	7,9	7,3	8,2	8,1	8,2
Totaal	13	13	13,9	13,4	13,2	13,3	12,5	13	12,7	12,1
Stadsregio (exclusief Rotterdam)	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Potentieel geweigerden	29,8	31,7	34	34,4	39,5	42,4	41,4	41,3	39,7	38
Referentiegroep	8,4	8,6	8,9	8,4	8,6	7,9	9,2	9,8	8,2	8,4
Totaal	8,4	8,5	8,6	8,7	8,8	8,4	8,2	7,9	7,2	7,2

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking

Appendix D
Longitudinale analyse verhuismobiliteit

Voor deze longitudinale analyse hebben wij per jaar gekeken naar de verhuismobiliteit van de personen die op dat moment tot de groep potentieel geweigerden behoren. Het is echter tevens mogelijk longitudinale analyses uit te voeren waarbij cohorten door de tijd gevolgd worden. In deze sectie volgen wij twee cohorten potentieel geweigerden door de tijd: de personen die in 2004 tot de groep potentieel geweigerden behoorden en degenen die daar in 2008 onderdeel van waren. Het volgen van deze cohorten is op verschillende wijzen relevant voor het analyseren van de effecten van de Wbmgp. Door cohorten te volgen is het mogelijk na te gaan of de invoering van de Wbmgp of juist het uittreden uit de groep potentieel geweigerden zorgt voor een verandering in de verhuismobiliteit gedurende een jaar. Tevens is het relevant na te gaan of cohorten potentieel geweigerden structureel een relatief hoge verhuismobiliteit kennen.

Door hen door de tijd te volgen bekijken we niet alleen wat de verhuismobiliteit tussen 2003 en 2004 was, maar ook de daaropvolgende jaren. Nadat iemand verhuist uit de Stadsregio wordt diegene niet meer meegenomen in de analyses voor de daaropvolgende jaren[41]. De verhuizing uit de Stadsregio wordt dus wel nog meegenomen.

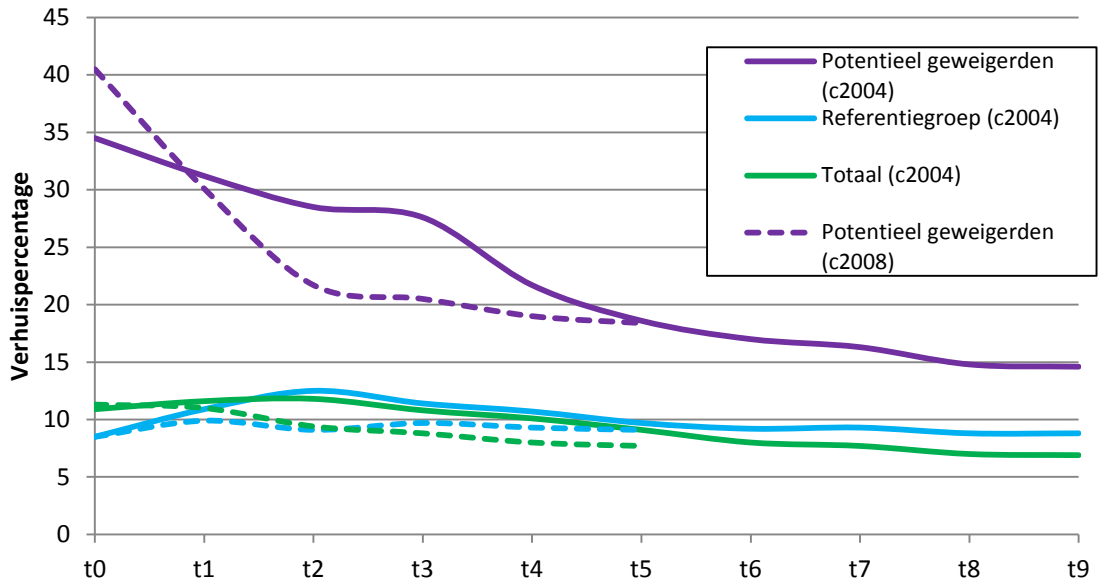
Een analyse van het 2004-cohort van de potentieel geweigerden door de tijd laat zien dat de aanvankelijk hoge verhuismobiliteit van ruim 35% gaandeweg afneemt (Figuur D.1). In 2013 is de verhuismobiliteit ongeveer 15%. Vanaf 2010 heeft niemand meer in dit cohort de status van potentieel geweigerde: iedereen heeft ofwel werk gevonden, ofwel voldoende woonduur opgebouwd[42]. Vanaf 2007 is er sprake van een scherpe daling van de verhuismobiliteit. Dit is het eerste volledige jaar na de invoering van de Wbmgp in juli 2006. Voor de referentieleden (uit 2004) en de totale volwassen bevolking (ook uit 2004) geldt dat door de tijd de verhuismobiliteit van deze cohorten slechts licht afneemt. Deze data wijzen er op dat de groep potentieel geweigerden, ondanks hun structureel hogere verhuismobiliteit, gaandeweg wat betreft verhuismobiliteit meer gaat lijken op de rest van de bevolking.

Door de 2004-cohorten te vergelijken met de 2008-cohorten is het mogelijk vast te stellen of de scherpe daling van de verhuismobiliteit onder potentieel geweigerden in 2007 het gevolg is van de invoering van de Wbmgp. In Figuur D.1 worden deze twee cohorten naast elkaar gelegd. Hierbij staat t0 voor het beginjaar (2004 of 2008). Uit deze analyse blijkt dat ook de 2008 cohort een aanvankelijk scherpe daling van de verhuismobiliteit kent (van ongeveer 40% tot ongeveer 20%). Vervolgens blijft ook voor dit cohort de verhuismobiliteit licht dalen tot 2013 (t5). Hieronder zijn dezelfde cohortanalyses te vinden waar bij de potentieel geweigerden cohorten onderscheid is gemaakt naar woonduur. Op basis van woonduur kan vastgesteld worden wanneer de jaargroep als geheel uitstroom uit de categorie “potentieel geweigerde” en dus in aanmerking komt voor een huisvestingsvergunning. Deze aanvullende analyses laten geen duidelijk patroon zien: het uittreden uit de groep potentieel geweigerden lijkt niet direct voor een verandering in de verhuismobiliteit te zorgen. Het lijkt er niet op dat het in aanmerking komen voor een HVV – en de daarmee gepaard

[41]Dezelfde analyses waarbij deze groep wel is meegenomen zijn ook uitgevoerd en laten grotendeels dezelfde patronen zien. Een nadeel is dat personen niet meer gevolgd kunnen worden wanneer zij naar het buitenland verhuizen. Dit levert een incompleet beeld op wanneer de gehele groep geanalyseerd wordt.
[42]Dit is een logisch en noodzakelijk gevolg van de woonduur eis van minimaal zes jaar.

gaande vergroting van de mogelijkheden op de Rotterdamse woningmarkt – een verhuizing “triggeren”. Aan de andere kant is dit ook logisch, aangezien de status potentieel geweigerden geen “daadwerkelijke” status is. Het is derhalve niet te verwachten dat het uittreden uit deze groep zorgt voor een daadwerkelijke verandering in verhuisgedrag.

Figuur D.1. Longitudinale analyse verhuismobiliteit (%) van 2004-cohorten en 2008-cohorten.

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking

Cohortanalyses verhuismobiliteit naar woonduur potentieel geweigerden

Jaar	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
T	t0	t1	t2	t3	t4	t5	t6	t7	t8	t9
Leden van potentieel geweigerde huishoudens (cohort 2004)										
Totaal	34,5	31,2	28,5	27,6	21,7	18,6	17	16,3	14,8	14,6
Woonduur (per 1-1-2004)										
0-1 jaar	100	44,6	38,3	36,6	29,5	24,6	20,1	21,5	18,2	17,2
1-2 jaar	28,5	37,5	31,4	33	26,1	20,4	20	18,2	17,4	16,5
2-3 jaar	21,7	30,8	29,2	26,3	20,4	18,6	18,6	15,8	13,1	14,2
3-4 jaar	17,7	25,8	25,8	25,1	19,9	17,7	14,5	15,5	13,1	14,1
4-5 jaar	12,7	22,8	23	22,4	17,8	15,5	15,1	14,3	13,8	14,2
5-6 jaar	13,3	20,3	21,2	21,4	16,9	15,2	13,5	13	13,9	11,8
Leden referentiehuishoudens	8,5	10,9	12,5	11,4	10,7	9,7	9,2	9,3	8,8	8,8
Totaal	10,9	11,6	11,8	10,8	10,1	9,1	8	7,7	7	6,9
Jaar	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**				
T	t0	t1	t2	t3	t4	t5				
Leden van potentieel geweigerde huishoudens (cohort 2008)										
Totaal	40,5	30,1	21,7	20,5	19	18,4				
Woonduur (per 1-1-2008)										
0-1 jaar	100	42,1	28,3	26	23,3	24,2				
1-2 jaar	23,5	30,2	22,6	21,9	19,2	19,8				
2-3 jaar	18,4	27	20	18,4	20,4	17				
3-4 jaar	15,4	24,9	20	16,9	17,1	16,2				
4-5 jaar	15,9	21,9	17,2	17,2	16	14,1				
5-6 jaar	13,7	21,4	17,9	17,9	15	15,2				
Leden referentiehuishoudens	8,5	9,9	9,1	9,7	9,3	9,1				
Totaal	11,3	11	9,4	8,8	8	7,7				

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: oranje vlakken zijn het jaar waarop de potentieel geweigerden, op basis van woonduur, uittreden uit de groep geweigerden.

Appendix E.
Multivariate analyses verhuismobiliteit

In dit model wordt getest in hoeverre het al dan niet verhuizen samenhangt met het zijn van een potentieel geweigerde nadat wordt gecontroleerd voor achtergrondkenmerken. In dit model zijn nieuwe nieuw gearriveerden met een woonduur van minder dan een jaar niet opgenomen. Zij zijn immers per definitie verhuisd. Het opnemen van deze groep zou tot problemen van endogeniteit leiden. Dit model schat derhalve alleen de verhuiskans van degenen die verhuizen binnen de Stadsregio Rotterdam.

Uit deze tabel blijkt dat ook na het controleren voor achtergrondkenmerken zoals etniciteit, leeftijd, geslacht, inkomen en huishouden de potentieel geweigerden significant vaker verhuizen dan de referentiegroep en werkenden en gepensioneerde bewoners met een woonduur langer dan zes jaar. Dat verband bestaat zowel voor 2006 als 2013. Dit duidt er op dat de verhuiskans niet lager is geworden als gevolg van de invoering van de Wbmgp. De potentieel geweigerden zijn ook na de invoering van de wet een zeer mobiele groep.

In vergelijking met de groep nieuw gearriveerden (woonduur tot zes jaar) die wel in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning valt op dat in 2006 qua verhuiskans geen significant verschil bestaat tussen beide groepen. In 2013 verhuizen de overige nieuw gearriveerden echter significant vaker dan de potentieel geweigerden wanneer gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken. Hieruit blijkt dat een relatief korte woonduur in het algemeen zeer sterk samenhangt met een relatief hoge verhuismobiliteit. Dit geldt zowel voor diegenen zonder werk als diegenen met werk. In 2013 is het echter wel zo dat de werkende nieuw gearriveerden significant vaker verhuizen (ongeveer 17%) dan de potentieel geweigerden.

Tabel E. Logistische regressiemodellen voor verhuiskans. Afhankelijke variabele is wel verhuisd (1) of is niet verhuisd (0), voor verhuizingen tussen 2005 en 2006; en 2012 en 2013.

	2005->2006	2012->2013
	Exp(B)	Exp(B)
Woonplaats voorgaand jaar (ref: Stadsregio)		
Gemeente Rotterdam	1,508***	1,183***
Vrouw (ref: man)	,837***	,817***
Zelfstandige (ref: geen zelfstandige)	1,059**	,942*
Etnische groep (ref: autochtoon)		
Niet-westers	1,314***	1,286***
Westers	1,048**	1,288***
Leeftijd (ref: 25-34)		
16-24	1,416***	1,680***
35-54	,581***	,557***
55-64	,350***	,308***
65+	,260***	,238***
Huishoudtype (ref: eenpersoons)		
Paar zonder kinderen	,862***	,764***
Paar met kinderen	,558***	,472***
Eenouderhuishouden	,872***	1,111***
Overig	,829***	,696***
Verandering kinderen (ref: geen)		
Eerste kind gekregen	1,548***	1,675***
Tweede/volgend kind gekregen	1,238***	1,375***
Persoonlijk bruto inkomen (*€1000)	,998***	,993***
Groep (ref: potentieel geweigerden)		
Werkenden/gepensioneerden voldoende woonduur	,706***	,644***
Zonder inkomen uit werk met voldoende woonduur (referentiegroep)	,651***	,590***
Werkenden/gepensioneerden met korte woonduur (<6 jaar)	,969	1,172***
Constante	,217***	,223***
Nagelkerke R^2	*0,08*	*0,097*
Df	*19*	*19*
N	*654813*	*601387*

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001. Studenten, thuiswonende kinderen en kersverse nieuw gearriveerden zijn buiten beschouwing gelaten.

Appendix F

Bestemmingswoning potentieel geweigerden, referentie huishoudens en totaal per jaar naar aantal geregistreerde huishoudens, eigendomsvorm en woningwaarde

Bestemmingswoning naar aantal huishoudens woonachtig op adres (in %) per jaar								
Potentieel geweigerden	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Een huishouden	53,3	56,1	54,6	56,7	53	52,8	50	53,4
Meerdere huishoudens	46,7	43,9	45,4	43,3	47	47,2	50	46,6
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	6,7	9,8	9,3	9,5	13,3	5,5	7,4	4,5
Referentie huishoudens	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Een huishouden	83,6	85	87,4	88,3	87,3	86,2	86,9	86,8
Meerdere huishoudens	16,4	15	12,6	11,7	12,7	13,9	13,1	13,2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	2,2	3,6	4	4,6	3,7	1,4	1,7	1,2
Totaal	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Een huishouden	80,9	81,9	82,3	82,3	80,5	79,2	77,6	78,7
Meerdere huishoudens	19,1	18,1	17,7	17,7	19,5	20,8	22,4	21,3
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	1,6	1,8	1,8	2	2,7	1,8	2,1	1,7

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Bestemmingswoning naar eigendomsvorm (in %) per jaar								
Potentieel geweigerden	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Koop	19,3	17,5	18,8	16,7	16,9	16,9	14,6	15,6
Huur	80,7	82,5	81,2	83,3	83,1	83,1	85,4	84,4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	16	19,6	19	18,1	24,9	16,6	14,2	16,3
Referentiehuishoudens	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Koop	10	7,8	6,9	7,7	8,3	8,2	7,2	7,8
Huur	90	92,2	93,1	92,3	91,7	91,8	92,8	92,2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	18,3	8,8	8,7	9,6	9	5,8	5,9	6
Totaal	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Koop	39	40,4	41,6	40,2	38,5	35,8	34,2	34,5
Huur	61	59,6	58,4	59,8	61,5	64,2	65,8	65,5
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	11,7	7,8	7,1	7,5	11	8,1	6,9	9,9

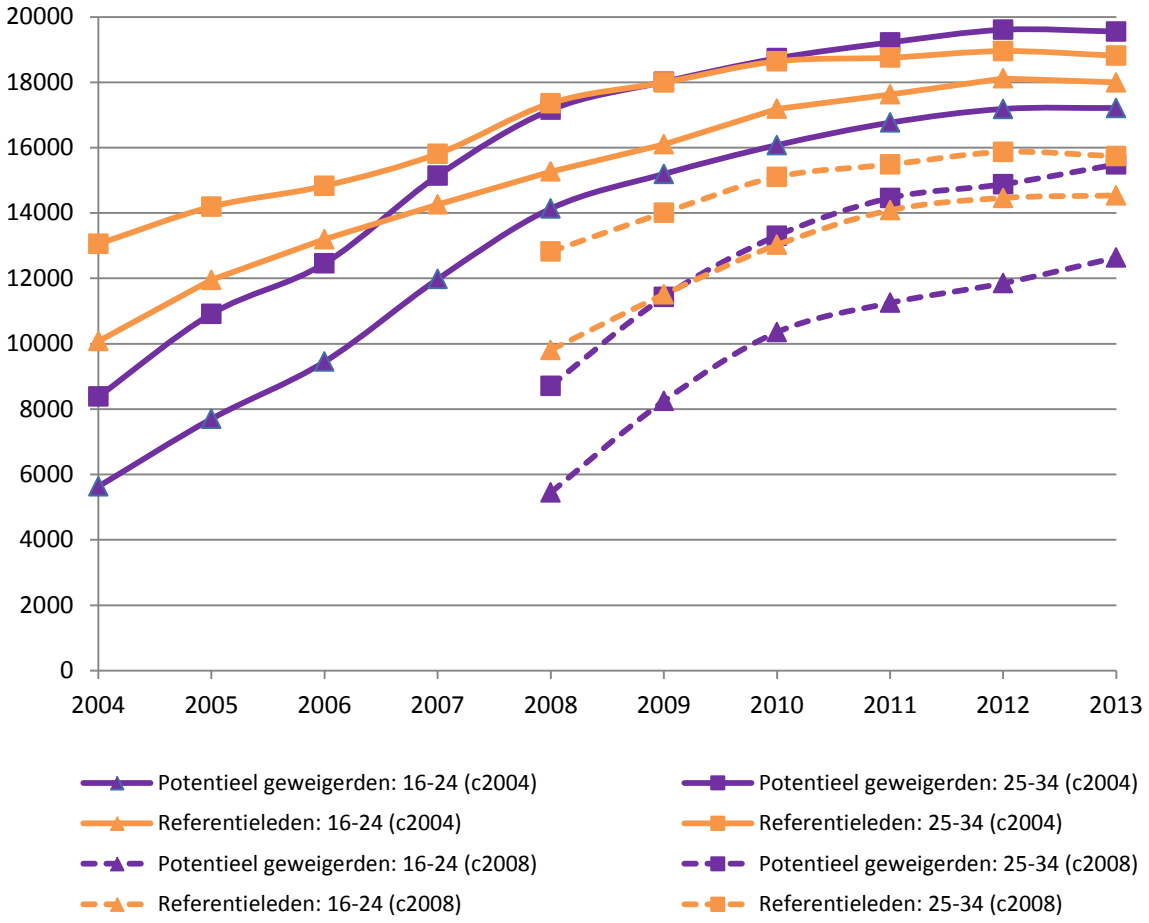
Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Bestemmingswoning naar WOZ waarde categorieën								
Potentieel geweigerden	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
<=50% van Stadsregio gemiddelde	28,1	26,2	30,2	29,5	31,2	31,4	31,9	29,1
50-75% van gemiddelde	40,8	42,7	39	43,2	41,2	39,5	40,6	38,7
75-100% van gemiddelde	16,2	16,3	15,3	13,9	14,1	15	15,1	15,4
100-150% van gemiddelde	9,6	10,3	10,7	9,6	9,6	9,9	8,6	11,1
>150% van gemiddelde	5,3	4,4	4,8	3,8	3,8	4,2	3,9	5,8
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	21,9	23,7	23	22,2	26	19,7	16,9	20,7
Referentie huishoudens	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
<=50% van Stadsregio gemiddelde	19,1	18,1	19,9	20,2	19,8	20,5	21,7	21,1
50-75% van gemiddelde	43,8	43,5	43,8	46	45,5	44,8	45,4	44,6
75-100% van gemiddelde	24,9	27	24,8	23,7	22,7	22,8	22,1	23
100-150% van gemiddelde	10,4	10	10	8,4	10,4	10,1	9,3	9,5
>150% van gemiddelde	1,8	1,4	1,5	1,7	1,6	1,7	1,5	1,8
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	19,8	10	9,8	10,8	9,9	6,2	6,6	7,2
Totaal	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
<=50% van Stadsregio gemiddelde	13,3	15,3	16,5	16,1	17,9	16,4	16,2	15,7
50-75% van gemiddelde	31,4	31,2	30,8	32,2	32,3	31,8	33,1	31,1
75-100% van gemiddelde	23,1	23	21,9	21,5	20,8	21,9	21,5	22,3
100-150% van gemiddelde	23,2	22,1	21,8	21,1	20,5	21,2	20,6	21,6
>150% van gemiddelde	9	8,5	9,1	9,1	8,4	8,6	8,6	9,2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(Overig onbekend)	15,9	10,8	10	10,5	12,4	10,3	9,1	12,7

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

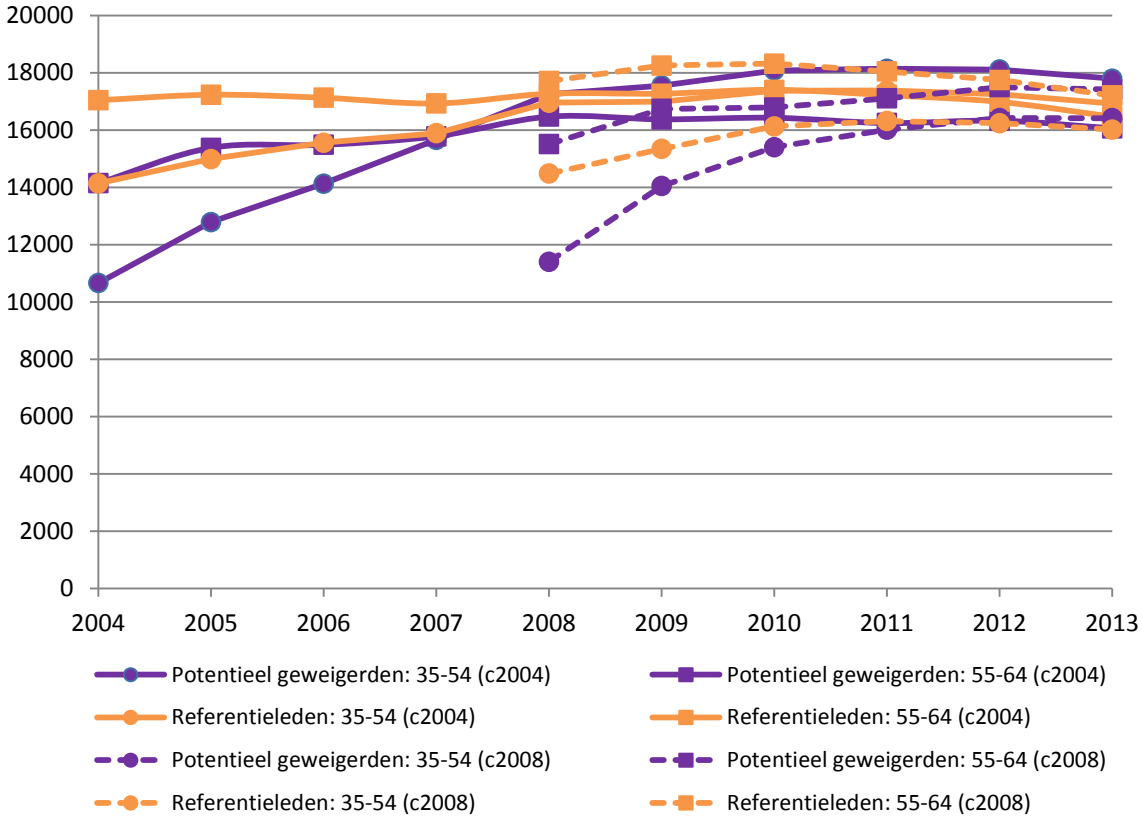
Appendix G
Inkomensontwikkeling potentieel geweigerden en referentieleden

Figuur G.1. Inkomensontwikkeling (persoonlijk bruto inkomen) van de potentieel geweigerden en referentieleden naar leeftijd (2004-2013 en 2008-2013).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Figuur G.2 Inkomensontwikkeling (persoonlijk bruto inkomen) van de potentieel geweigerden en referentieleden naar leeftijd (2004-2013 en 2008-2013).

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking.

Appendix H
Het ontleden van veranderingen in de bevolkingssamenstelling: achterliggende methoden en berekeningen

In het volgende zal de bevolkingssamenstelling van de verschillende buurten en veranderingen daarin nader ontleed worden. Hierbij spelen meer mechanismen een rol dan alleen verhuisbewegingen naar buurten. Zo dragen ook verhuisbewegingen uit buurten bij aan veranderingen in samenstelling. Daarnaast kunnen ook interne processen die plaats vinden binnen buurten een substantiële – of zelfs dominante – bijdrage leveren aan veranderingen in de bevolkingssamenstelling (zie Bailey, 2012; Teernstra, 2014; Hochstenbach, Musterd en Teernstra, 2014).

In deze sectie worden daarom drie processen onderscheiden die invloed uitoefenen op de bevolkingssamenstelling. Dit zijn: (1) verhuisbewegingen naar en uit de buurt[43]; (2) interne sociale mobiliteit; en (3) levensloopprocessen. Het is mogelijk dat individuen een combinatie van deze processen "meemaken" (bijvoorbeeld zowel verhuizen als sociale mobiliteit doormaken). In dit onderzoek kiezen wij ervoor alleen naar sociale mobiliteit of levensloopprocessen te kijken wanneer een individu binnen dezelfde buurt blijft wonen (of daar overlijdt). Zo wordt de invloed van de zittende bevolking op de buurt gestaafd. Wanneer iemand verhuist uit of naar een buurt wordt deze dus per definitie tot de groep verhuizers gerekend.

Binnen deze onderzoeksopzet zullen we de sociaaleconomische samenstelling van de buurt bekijken aan de hand van de aanwezigheid van (1) potentieel geweigerden, (2) referentiepersonen, overige individuen zonder inkomen uit werk (maar met voldoende woonduur), (3) werkenden met een relatief laag inkomen, en (4) werkenden met een relatief hoog inkomen. Deze vier groepen vormen de kernbevolking van dit onderzoeksontwerp. In tegenstelling tot eerdere onderzoeksstappen kijken wij hierbij niet naar het huishouden en mogelijke andere leden daarin. De status potentieel geweigerde of overig individu zonder inkomen uit werk wordt in deze sectie derhalve puur op basis van individuele kenmerken vastgesteld. Voor de werkenden gebruiken wij hier bovendien persoonlijk bruto inkomen. Daarom hanteren wij hier niet de sociale huurgrens van €34.058 (zoals in het voorgaande) maar een iets lagere grens van €30.000. De focus op individuen in plaats van huishoudens is een noodzakelijkheid om complexe veranderingen in de tijd inzichtelijk te maken. Daarnaast worden de groepen thuiswonende kinderen, studenten en gepensioneerden buiten de kerngroep van de analyse gelaten.

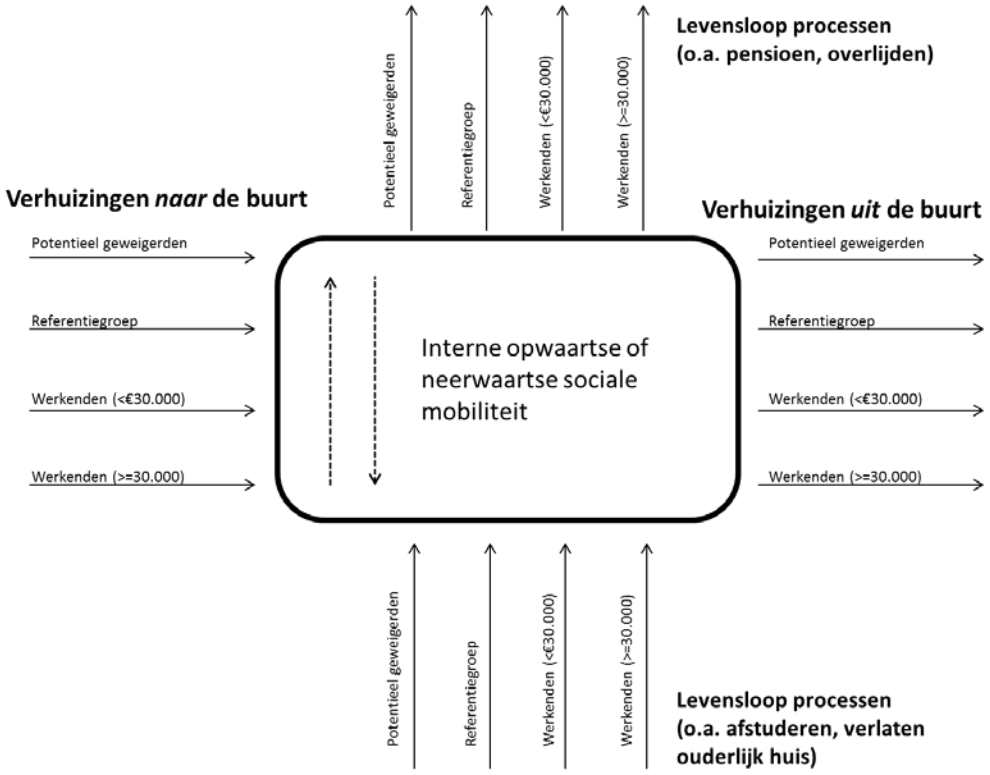
Individuen kunnen binnen een buurt opwaartse of neerwaartse *sociale mobiliteit* meemaken. In dit onderzoek definiëren wij dit als een verandering in de bevolkingscategorie waartoe iemand behoort. Wanneer een potentieel geweigerde of een referentiepersoon werk vindt is er sprake van opwaartse sociale mobiliteit. Er is tevens sprake van opwaartse sociale mobiliteit wanneer een werkend persoon van de lagere inkomenscategorie (minder dan €30.000) naar de hogere inkomenscategorie (€30.000 of meer) verschuift. Neerwaartse sociale mobiliteit is eveneens mogelijk en vindt plaats wanneer iemand zijn/haar werk verliest of een lager salaris ontvangt. Binnen de buurt is het ten slotte mogelijk dat potentieel geweigerden na verloop van tijd tot de categorie referentiepersonen

[43]Verhuizingen binnen een buurt worden hier dus niet meegenomen.

gaan behoren door voldoende woonduur op te bouwen (maar zonder inkomen uit werk te verkrijgen). Dit is geen vorm van sociale mobiliteit – eerder immobiliteit – maar is wel noodzakelijk om mee te nemen. Deze zal in het volgende als een aparte categorie gepresenteerd worden.

Binnen buurten spelen eveneens *levensloop*processen. In dit onderzoek besteden wij aandacht aan het toetreden tot en het uittreden uit onze onderzoekspopulatie (de vier groepen zoals hierboven gedefinieerd). Toetreding vindt plaats wanneer een individu het ouderlijk huis verlaat en binnen dezelfde buurt blijft wonen, of wanneer een student ook na afstuderen binnen de buurt blijft wonen. Na toetreding behoort een individu dus tot de categorie potentieel geweigerde, referentiepersoon, of werkend. Uittreding vindt plaats wanneer een individu met pensioen gaat en binnen de buurt blijft wonen of wanneer deze overlijdt[44]. Figuur H.1 vat schematisch samen hoe deze verschillende processen de sociaaleconomische samenstelling van een buurt kunnen beïnvloeden.

Figuur H.1. Schematische weergave van de verschillende processen (verhuizingen, sociale mobiliteit, levensloop) die invloed hebben op de bevolkingssamenstelling van een buurt.

Bron: Hochstenbach en Van Gent, 2015; eigen bewerking.

In het volgende wordt berekend in welke mate deze processen per bevolkingsgroep invloed hebben op de bevolkingssamenstelling van de tien gedefinieerde buurttypen. De invloed wordt weergegeven met een *netto effect.* Dit netto effect berekent per proces en per bevolkingscategorie een saldo (toevoeging minus onttrekking) voor de periode 2004-2013. Vervolgens wordt dit saldo

[44]In zeer uitzonderlijke gevallen is het mogelijk dat toetreding plaatsvindt wanneer iemand terugkeert uit pensioen en weer aan het werk gaat. Tevens is uittreden mogelijk door het weer student worden.

gedeeld door de totale omvang van de kerngroep (alle categorieën samen). Het netto effect van een enkel proces kan als de volgende formule worden uitgedrukt:

$$Netto\ effect_m = \frac{Toevoeging\ (2004-2013)_x - Onttrekking\ (2004-2013)_x}{Omvang\ 2004_y} * 100$$

Hierbij staat *x* voor één bevolkingscategorie (potentieel geweigerde, referentiegroep, werkende met laag inkomen óf werkende met hoog inkomen), *y* staat voor de totale kerngroep (de vier categorieën opgeteld), en *m* staat voor één mechanisme (verhuizingen, sociale mobiliteit, levensloop). Dit netto effect berekent niet alleen hoe het aandeel van een bevolkingsgroep in de buurt verandert, maar maakt tegelijkertijd inzichtelijk in hoeverre veranderingen in de totale omvang van de "kernbevolking" verklaard worden door veranderingen in afzonderlijke bevolkingsgroepen.

Deze onderzoeksmethode kan gezien worden als het "boekhouden met bevolkingsgroepen". Ieder proces – verhuizingen, sociale mobiliteit en levensloopprocessen – levert een positief of negatief saldo op. Per bevolkingsgroep kunnen deze saldi opgeteld worden tot één totaal saldo: dit saldo geeft aan of (en in hoeverre) er sprake is van groei of krimp van deze groep. Wanneer vervolgens de saldi van de afzonderlijke bevolkingsgroepen worden opgeteld, komt er één totaal uit "onder de streep". Dit totaal is gelijk aan het percentage groei of krimp van de totale "kernbevolking" van de buurt(type). De precieze betekenis en interpretatie van het netto effect zal in sectie 4.3 aan de hand van een rekenvoorbeeld verduidelijkt worden.

Veranderingen in de bevolkingssamenstelling

Tabel H.1 laat allereerst zien welk aandeel de vier verschillende bevolkingscategorieën vertegenwoordigen in de bevolkingssamenstelling van Rotterdam als geheel en in de afzonderlijke buurttypen. Hierbij is het aandeel gegeven voor 2004 en 2013. Deze aandelen wijken af van de gepresenteerde data in het voorgaande vanwege de anders gedefinieerde bevolkingscategorieën (door niet te letten op huishoudniveau) en het niet meenemen van gepensioneerden en studenten in het totaal. Desalniettemin tonen deze data dezelfde patronen: de twee groepen werkenden groeien relatief terwijl de twee groepen bestaande uit individuen zonder inkomen uit werk in aandeel afnemen.

Tabel H.1 De bevolkingssamenstelling per buurttype voor 2004 en 2013.

	Buurttypen										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Rotterdam
Potentieel geweigerden											
2004 (%)	7,1	4,1	4,2	6,2	7,2	6,4	11,4	6,4	8,5	13,0	**7,8**
2013 (%)	6,4	3,9	5,4	5,0	6,5	6,9	9,3	6,0	9,5	10,1	**6,9**
Referentiegroep											
2004 (%)	13,7	20,9	21,9	23,5	29,2	23,4	31,8	23,7	37,7	29,9	**26,7**
2013 (%)	12,7	17,7	18,9	19,5	26,2	21,2	27,6	23,7	36,7	25,9	**23,3**
Werkend (laag inkomen)											
2004 (%)	15,0	20,2	21,2	22,3	21,0	25,1	22,4	26,7	23,7	24,9	**22,4**
2013 (%)	14,6	20,3	21,1	22,4	20,9	25,7	23,4	25,8	23,1	29,2	**23,0**
Werkend (hoger inkomen)											
2004 (%)	64,3	54,8	52,8	47,9	42,6	45,2	34,5	43,2	30,1	32,2	**43,1**
2013 (%)	66,4	58,1	54,5	53,1	46,5	46,3	39,8	44,5	30,7	34,8	**46,8**
Totaal											
2004 (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	**100**
2013 (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	**100**
2013 (als % van 2004)	*115,2*	*101,3*	*101,1*	*100,1*	*98,3*	*95,7*	*96,4*	*90,9*	*95,2*	*97,8*	***98,6***
Bevolkingsgroei/-krimp	*+15,2*	*+1,3*	*+1,1*	*+0,1*	*-1,7*	*-4,3*	*-3,6*	*-9,1*	*-4,8*	*-2,2*	***-1,4***

Bron: SSB, CBS; eigen bewerking. Noot: zie Figuur 5.1 en 5.2 voor een overzicht van de buurttypen.

Hierna worden deze veranderingen in de bevolkingssamenstelling ontleed. Daarbij wordt aandacht besteed aan het veranderende aandeel, in combinatie met een veranderende bevolkingsomvang. Dit gebeurt aan de hand van het eerder gepresenteerde netto effect. De volgende sectie zal eerst echter een algemeen rekenvoorbeeld geven.

Een rekenvoorbeeld

In Tabel H.2 wordt de verandering in totale bevolkingsomvang in verschillende stappen ontleed, door deze uit te splitsen naar bevolkingsgroepen en achterliggende mechanismen. In deze sectie wordt het lezen en interpreteren van deze tabel toegelicht aan de hand van een concreet voorbeeld. We kijken hierbij naar veranderingen in de aangewezen buurten (buurttype 10, de voorlaatste kolom van de tabel).

Het allereerst netto effect voor deze groep is -1. Dit houdt in dat verhuisbewegingen gedurende de periode 2004-2013 per saldo hebben gezorgd voor een afname in de instroom van potentieel geweigerde individuen. Dit getal is als volgt tot stand gekomen: tussen 2004 en 2013 zijn er in totaal 3386 potentieel geweigerde individuen verhuisd naar de aangewezen Wbmgp buurten die daar in 2013 nog steeds wonen. Tegelijkertijd zijn er 3746 verhuisd uit deze buurten. Dit geeft een saldo van -360. Dit saldo is vervolgens gedeeld door de totale omvang van de kernbevolking in 2004 (36072) en vermenigvuldigd met 100. Dit levert het netto effect -1 op[45].

[45]Als formule: $Netto\ effect = \frac{3386-3746}{36072} * 100 Netto\ effect = \frac{3386-3746}{36072} * 100$

De netto effecten voor levensloop, interne sociale mobiliteit, en de uitstroom naar de referentiegroep (-0,29; -0,62; en -1,21 respectievelijk) kunnen allemaal op dezelfde wijze geïnterpreteerd worden. Hierbij geldt: hoe meer het getal afwijkt van 0, hoe sterker het positieve of negatieve netto effect. Wanneer deze netto effecten bij elkaar opgeteld worden komt er, in het geval van de aangewezen buurtenvoor de potentieel geweigerden een totaal negatief saldo van -3,12 uit. Dit getal lijkt op een procentpuntverandering maar kent één belangrijk verschil: waar een procentpuntverandering rekening houdt met veranderingen in de totale bevolkingsomvang, rekent dit getal door met de totale omvang in 2004.

Dit totale getal (-3,12) houdt in dat het aandeel potentieel geweigerden in de aaangewezen buurten is geslonken. Een vergelijking met de andere buurttypen laat bovendien zien dat deze afname aanzienlijk sterker is in de aangewezen buurten dan elders. Het ontleden van dit getal laat zien dat het grootste netto effect ligt bij de uitstroom van potentieel geweigerden naar de referentiegroep (-1,21). Met andere woorden: het blijven wonen van potentieel geweigerden in de buurt en na verloop van tijd voldoende woonduur opbouwen was tussen 2004 en 2013 het proces met de sterkste netto bijdrage in de afname van deze groep.

Ook voor de andere bevolkingsgroepen kan aan de hand van de verschillende netto effecten een totale toe- of afname berekend worden. Voor buurttype 10 geldt dat de referentiegroep een totaal netto effect kent van -4,55; de werkenden met een relatief laag inkomen +3,63; en de werkenden met een relatief hoog inkomen +1,86. Er kan derhalve gesteld worden dat de referentiegroep tussen 2004-2013 sneller is gekrompen in de aangewezen buurten dan de potentieel geweigerden. De twee groepen werkenden zijn in omvang gegroeid, waarbij vooral de werkenden met een inkomen lager dan €30.000 toegenomen zijn. Wanneer de effecten per bevolkingsgroep opgeteld worden (-3,12-4,55+3,63+1,86) komt er een totale som uit van -2,17. Een vergelijking met Tabel H.1 laat zien dat dit cijfer gelijk staat aan het veranderingspercentage van de totale bevolkingsomvang van deze buurten.

Het totaal aan netto effecten (alle processen voor alle bevolkingsgroepen bij elkaar opgeteld) resulteert kortom in een totaal cijfer dat gelijk is aan de groei of krimp van de kernbevolking van het buurttype als geheel. Andersom kan aan de hand van deze individuele netto effecten de totale bevolkingsgroei of afname tot in detail ontleed en verklaard worden.

Interpretatie van de resultaten

De data in tabel H.2 laten zien dat in zes van de tien buurttypen en in Rotterdam als geheel het aandeel potentieel geweigerden is afgenomen tussen 2004 en 2013. De individuele netto effecten tonen echter dat deze afname meestal niet verklaard kan worden aan de hand van verhuisbewegingen: acht buurttypen kennen een positief netto effect voor verhuisbewegingen. Slechts de aangewezen buurten (type 10) en overige buurten met een aanvankelijk groot aandeel en daaropvolgende afname (type 7) kennen ook hier een negatief netto effect. In plaats daarvan wordt een mogelijke afname vooral verklaard door de netto uitstroom van potentieel geweigerden naar de referentiegroep. Dit houdt in dat relatief veel potentieel geweigerden uitstromen door middel van het opbouwen van voldoende woonduur. Ook sociale mobiliteit en levensloopprocessen dragen bij aan een afname in alle buurttypen. Deze processen, simpel gezegd het vinden van werk en het uittreden door pensioen of overlijden, zijn derhalve sterker dan de tegenovergestelde processen (het werkloos raken zonder voldoende woonduur) of toetreding als potentieel geweigerde (na afstuderen of het huis verlaten). Voor de groep potentieel geweigerden is de richting van deze netto

effecten logisch: de periode 2004-2013 bestrijkt 10 jaar. Dit betekent dat alle niet-verhuizers in deze periode voldoende woonduur opbouwen en derhalve in 2013 niet meer tot de referentiegroep kunnen behoren[46].

Voor de referentiegroep valt op dat deze in alle buurttypen is gekrompen, met uitzondering van buurttype 1 (laag aandeel, afname). Een nadere analyse van de netto effecten per mechanisme leert dat verhuisbewegingen per buurttype wisselende patronen laat zien. Zes van de tien buurttypen kennen een negatief netto effect van verhuizingen op het aantal leden van de referentiegroep. Het netto effect van interne sociale mobiliteit is daarbij voor alle buurttypen positief. Dat wil zeggen dat onder de "zitters" meer individuen hun baan verliezen dan werklozen een baan vinden. Bovendien gaat het hierbij vooral om individuen met aanvankelijk een inkomen hoger dan €30.000. Veruit de belangrijkste factor voor de algehele krimp van de referentiegroep is demografisch van aard. Dit netto effect van levensloop is voor alle buurttypen sterk negatief. Dit houdt in dat veel van hen uitstromen door het met pensioen gaan of overlijden. In enkele buurttypen is dit zelfs het enige netto effect dat negatief is, en zorgt ook daar voor een krimp van het aantal potentieel geweigerden.

In de buurttypen vier, zeven en tien krimpt het totale aantal leden van de referentiegroep sneller dan in Rotterdam gemiddeld. Naast de aangewezen buurten zijn dit ook andere buurttypen met een afname van het aandeel potentieel geweigerden onder de verhuizers (en een gemiddeld of hoog aanvankelijk aandeel). De buurten met een aanzienlijke toename van de instroom van potentieel geweigerden (typen 3, 6 en 9) kennen een kleiner dan gemiddelde krimp van de referentiegroep. Voor buurttypen 3 en 9 wordt dit vooral verklaard door relatief sterke positieve netto effecten voor verhuisbewegingen (+2,68 en +1,79 respectievelijk). Voor buurttype 6 wordt dit vooral veroorzaakt door een relatief klein negatief netto effect voor levensloopprocessen.

Wat betreft de werkenden met een inkomen lager dan €30.000 valt op dat deze groep licht toeneemt in Rotterdam als geheel. In de aangewezen buurten is deze toename echter aanzienlijk groter dan gemiddeld. De netto effecten tonen dat dit vooral veroorzaakt wordt door een sterk positief saldo voor verhuizingen (+4,59), en een zeer licht positief saldo voor levensloopprocessen (+0,16). Interne sociale mobiliteit toont een negatief saldo. Voor de overige buurttypen valt op dat het netto effect van verhuizingen aanzienlijk minder positief is en soms negatief. Buurten met een aanzienlijke toename van de instroom van potentieel geweigerden (typen 3, 6 en 9) kennen ofwel een lichte toename van het aandeel werkenden met een laag inkomen (buurttype 3), ofwel een afname (6 en 9). In deze buurten is vooral interne sociale mobiliteit (vooral opwaartse naar een hoger inkomen) belangrijk in het verklaren van deze afname.

De groep werkenden met een relatief hoog inkomen is het sterkst toegenomen in Rotterdam als geheel (+2,97). Desalniettemin zijn er tevens afnames waar te nemen in de buurttypen 6, 8 en 9. Dit zijn de buurttypen met een (relatief grote) toenemende instroom van potentieel geweigerden. In deze buurttypen is het netto effect van verhuizingen op deze groep slechts matig positief of negatief, terwijl deze voor Rotterdam als geheel sterk positief is (+4,93). De overige netto effecten volgen min of meer de stedelijke trend. In de overwegend welgestelde buurten in typen 1, 2 en 3 is

[46]Een zelden voorkomende uitzondering hierop is wanneer een individu gedurende de periode 2004-2013 verhuist uit de regio Rotterdam en vervolgens weer terug verhuist naar dezelfde buurt. Opgebouwde woonduur gaat zo verloren. Dit komt echter zeer zelden voor.

er een bovengemiddeld sterk positief netto effect voor verhuizingen van deze groep. Tevens is hier sprake van een relatief sterk negatief netto effect voor levensloopprocessen.

Een opvallende uitkomst van deze resultaten is dat in de aangewezen buurten (type 10) de afname van het aandeel potentieel geweigerden vooral gepaard gaat met een toename van werkenden met een relatief laag inkomen (zie ook paragraaf 5.3). In de andere buurttypen met een afname van de instroom van potentieel geweigerden (typen 1, 4 en 7) is er vooral sprake van een vervanging door hogere inkomensgroepen. Tevens valt op dat in deze buurttypen sprake is van een sterke afname van het aantal leden van de referentiegroep (buurttype 1, Stadsdriehoek, kent wel een positief saldo maar dit wordt vooral verklaard door de relatief grote bevolkingsgroei van 15%). Er is kortom geen sprake van dat deze groep de afnemende instroom van potentieel geweigerden vervangt.

De buurten met een sterke toename van het aandeel instromende potentieel geweigerden (3, 6 en 9) tonen ook over een langere periode een toename van het aantal potentieel geweigerden in deze buurten, ook wanneer de totale bevolkingsomvang afneemt in deze buurten. In deze buurten is bovendien een relatief geringe krimp van de referentiegroep (vergeleken met Rotterdam als geheel). In de buurttypen 3 en 9 is er bovendien een sterk positief effect van verhuizingen op het aantal leden van de referentiegroep. Levensloopprocessen zorgen echter uiteindelijk voor een negatief effect. Beide groepen werkenden krimpen of nemen lichter dan gemiddeld toe in deze buurttypen.

Ten slotte, ondanks deze geschetste veranderingen is er ook sprake van een hoge mate van continuïteit. Doorgaans blijven per buurttype en per buurt de verhoudingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen redelijk gelijk. De rangorde (qua omvang) van de verschillende bevolkingscategorieën blijft dezelfde. In het geval van de aangewezen buurten valt er wel een duidelijke omslag waar te nemen: een substantiële afname van de groep potentieel geweigerden en een verwisseling van de rangorde positie tussen de referentiegroep en werkenden met een relatief laag inkomen.

Tabel H.2. Veranderingen van de verschillende bevolkingsgroepen en netto effecten van individuele dimensies.

	Buurttypen										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	R'dam
	Laag, afname	Laag, toename	Laag, sterke toename	Midden, afname	Midden, toename	Midden, sterke toename	Hoog, afname	Hoog, toename	Hoog, sterke toename	Rotterdam-wetbuurt	
Potentieel geweigerden											
Effect verhuizingen	1,42	0,86	2,41	0,29	0,99	1,81	-0,13	0,56	2,61	-1	**0,71**
Effect levensloop	-0,27	-0,23	-0,3	-0,28	-0,21	-0,37	-0,36	-0,19	-0,22	-0,29	**-0,28**
Effect sociale mobiliteit	-0,31	-0,22	-0,31	-0,42	-0,42	-0,46	-0,51	-0,34	-0,58	-0,62	**-0,42**
** met werkenden (laag inkomen)*	*-0,21*	*-0,15*	*-0,22*	*-0,31*	*-0,33*	*-0,35*	*-0,36*	*-0,2*	*-0,41*	*-0,42*	*-0,3*
** met werkenden (hoog inkomen)*	*-0,1*	*-0,07*	*-0,09*	*-0,11*	*-0,09*	*-0,11*	*-0,15*	*-0,14*	*-0,17*	*-0,2*	*-0,12*
Effect: uitstroom naar referentiegroep	-0,54	-0,5	-0,49	-0,84	-1,17	-0,76	-1,41	-0,98	-1,27	-1,21	**-0,97**
Totaal	**0,3**	**-0,09**	**1,32**	**-1,25**	**-0,81**	**0,22**	**-2,42**	**-0,96**	**0,54**	**-3,12**	**-0,96**
Referentiegroep											
Effect verhuizingen	2,47	1,38	2,68	-0,24	-0,32	-0,44	-2,21	-0,93	1,79	-1,96	**-0,18**
Effect levensloop	-3,52	-6,07	-6,99	-5,59	-5,39	-4,55	-5,14	-3,2	-7,25	-4,83	**-5,56**
Effect sociale mobiliteit	1,42	1,21	1,1	0,99	1,09	1,09	0,72	1	1,42	1,03	**1,05**
** met werkenden (laag inkomen)*	*0,37*	*0,03*	*0,08*	*-0,01*	*0,08*	*0,15*	*-0,02*	*0,03*	*0,51*	*0*	*0,08*
** met werkenden (hoog inkomen)*	*1,05*	*1,18*	*1,02*	*1*	*1,01*	*0,94*	*0,74*	*0,97*	*0,91*	*1,03*	*0,97*
Effect: instroom vanuit referentiegroep	*0,54*	*0,5*	*0,49*	*0,84*	*1,17*	*0,76*	*1,41*	*0,98*	*1,27*	*1,21*	**0,97**
Totaal	**0,9**	**-2,98**	**-2,73**	**-4,01**	**-3,45**	**-3,14**	**-5,22**	**-2,14**	**-2,77**	**-4,55**	**-3,72**
Werkenden (laag inkomen)											
Effect verhuizingen	2,98	2,03	2,81	1,75	0,57	1,6	1,12	-1,67	0,54	4,59	**1,84**
Effect levensloop	-0,76	-0,83	-1,34	-0,47	-0,11	-0,39	-0,04	0,51	-0,5	0,16	**-0,37**
Effect sociale mobiliteit	-0,42	-0,86	-1,25	-1,19	-0,97	-1,72	-0,92	-2,04	-1,76	-1,11	**-1,16**
** met werkenden (hoog inkomen)*	*-0,26*	*-0,98*	*-1,39*	*-1,51*	*-1,22*	*-1,92*	*-1,3*	*-2,21*	*-1,66*	*-1,53*	*-1,38*
** met potentieel geweigerden*	*0,21*	*0,15*	*0,22*	*0,31*	*0,33*	*0,35*	*0,36*	*0,2*	*0,41*	*0,42*	*0,3*

** met referentiegroep*	*-0,37*	*-0,03*	*-0,08*	*0,01*	*-0,08*	*-0,15*	*0,02*	*-0,03*	*-0,51*	*0*	*-0,08*
Totaal	**1,8**	**0,34**	**0,22**	**0,09**	**-0,51**	**-0,52**	**0,16**	**-3,2**	**-1,72**	**3,63**	**0,31**
Werkenden (hoog inkomen)											
Effect verhuizingen	15,24	7,88	7,53	7,63	4,92	0,18	4,57	-3,22	0,29	2,35	**4,93**
Effect levensloop	-2,35	-3,76	-5,67	-2,99	-2,2	-2,16	-1,38	-0,93	-2,09	-1,18	**-2,49**
Effect sociale mobiliteit	-0,69	-0,13	0,46	0,62	0,3	1,09	0,71	1,38	0,92	0,7	**0,53**
** met potentieel geweigerden*	*0,1*	*0,07*	*0,09*	*0,11*	*0,09*	*0,11*	*0,15*	*0,14*	*0,17*	*0,2*	*0,12*
** met referentiegroep*	*-1,05*	*-1,18*	*-1,02*	*-1*	*-1,01*	*-0,94*	*-0,74*	*-0,97*	*-0,91*	*-1,03*	*-0,97*
** met werkenden (laag inkomen)*	*0,26*	*0,98*	*1,39*	*1,51*	*1,22*	*1,92*	*1,3*	*2,21*	*1,66*	*1,53*	*1,38*
Totaal	**12,21**	**4**	**2,33**	**5,26**	**3,03**	**-0,89**	**3,91**	**-2,77**	**-0,88**	**1,86**	**2,97**
% ontwikkeling bevolking	**15,21**	**1,26**	**1,13**	**0,09**	**-1,74**	**-4,33**	**-3,56**	**-9,06**	**-4,83**	**-2,17**	**-1,41**

Bron: SSB, CBS; eigen berekening

Appendix I

Ontwikkeling van de Leefbaarometer in aangewezen buurten

Over de Leefbaarometer

De Leefbaarometer, ontwikkeld door RIGO en Atlas voor Gemeenten, is een samengestelde maat die een inschatting geeft van de leefbaarheid op buurtniveau de leefbaarheid voorspelt. Hierbij meet het niet de daadwerkelijke leefbaarheid, maar factoren die daar van invloed op kunnen zijn. De totaalscore van de Leefbaarometer ligt tussen de 1 (de laagst mogelijke score) en 7 (het hoogst). Deze totaalscore wordt gebaseerd op 49 variabelen die onderverdeeld zijn in zes dimensies. Deze dimensies zijn: bevolkingssamenstelling, sociale samenhang, voorzieningen, publieke ruimte, veiligheid en woningvoorraad. De richting en de gewichten van de afzonderlijke variabelen worden vastgesteld aan de hand van een multivariaat model. De zes dimensies zijn daarom niet in gelijke mate bepalend voor de totaalscore. De dimensie bevolkingssamenstelling bepaalt voor 36% de totaalscore van de Leefbaarometer en is daarmee qua gewicht de belangrijkste dimensie. Het feit dat deze dimensie het zwaarstwegende onderdeel van de totaalscore van de Leefbaarometer is voor deze evaluatie een methodologisch probleem. Dit levert tautologische verklaringen en problemen van endogeniteit op. Zo is een van de variabelen in deze dimensie het percentage niet-werkende werkzoekenden. De groep potentieel geweigerden die niet mag verhuizen naar de aangewezen buurten bestaat per definitie uit niet-werkende werkzoekenden. De score van de leefbaarometer gaat daardoor automatisch omhoog. Dit wil echter niet zeggen dat de leefbaarheid[47] ook daadwerkelijk verbetert, want het kan dat buurtbewoners veranderingen in de bevolkingssamenstelling niet waarnemen of waarderen. Het is dus van belang om bevolkingssamenstelling niet gelijk te stellen aan leefbaarheid maar te onderzoeken of de veranderingen in de bevolkingssamenstelling leiden tot meer leefbaarheid.

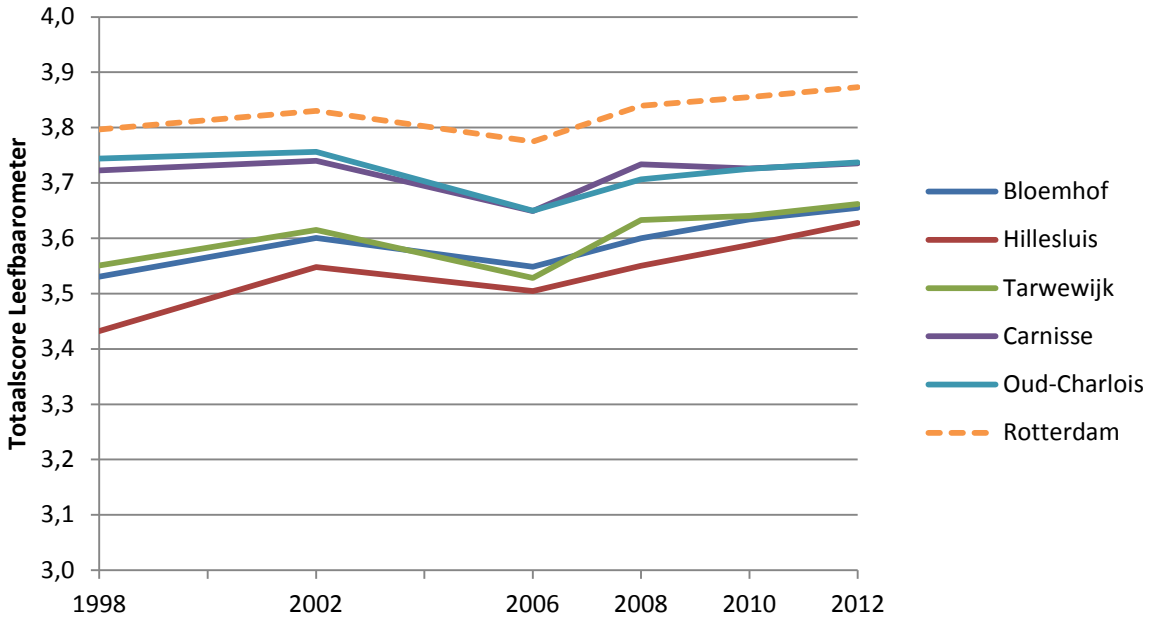
Idealiter zou de dimensie bevolkingssamenstelling daarom niet worden opgenomen in de analyses. Omdat de invloed (richting en gewicht) van de variabelen, en daarmee ook de dimensies, in samenspel met elkaar worden bepaald, is het methodologisch echter niet mogelijk om de dimensies afzonderlijk te analyseren. Voor een uitgebreidere beschrijving van de totstandkoming en werking van de Leefbaarometer zie de *Rapportage instrumentontwikkeling* (Leidelmeijer e.a., 2008).

Ontwikkeling van de Leefbaarometer

In Figuur I.1 is de ontwikkeling van de Leefbaarometer voor de periode 1998-2012 weergegeven. Hieruit blijkt dat alle aangewezen buurten structureel lager scoren op de Leefbaarometer dan Rotterdam als geheel.

[47] Er zijn geen definities van leefbaarheid waarvan de bevolkingssamenstelling een onderdeel vormt maar daarbuiten is geen overeenstemming over de definitie van leefbaarheid in in de literatuur. Vaak wordt leefbaarheid geoperationaliseerd als waardering van bewoners voor een buurt of als de mate waarin de buurt aansluit op de wensen van de bewoners. We geven hier geen definitie van leefbaarheid maar behandelen wel aspecten die ontegenzeggelijk onderdeel uitmaken van leefbaarheid.

Figuur I.1 Ontwikkeling totaalscore Leefbaarometer 1998-2012

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking. Noot: de Leefbaarometer is niet opgesteld voor 2000 en 2004.

Deze verandering van de score op de Leefbaarometer was tussen 2006 en 2012 in Hillesluis en Tarwewijk hoger dan het Rotterdamse gemiddelde en in Carnisse en Oud-Charlois lager (zie Tabel F.1).

Tabel I.1 Leefbaarometer scores per jaar ten opzichte van het Rotterdams gemiddelde (=0).

	1998	2002	2006	2008	2010	2012
Bloemhof	-0,27	-0,23	-0,23	-0,24	-0,22	-0,22
Carnisse	-0,07	-0,09	-0,13	-0,11	-0,13	-0,14
Hillesluis	-0,36	-0,28	-0,27	-0,29	-0,27	-0,24
Oud-Charlois	-0,05	-0,07	-0,12	-0,13	-0,13	-0,14
Tarwewijk	-0,25	-0,22	-0,25	-0,21	-0,21	-0,21

Bron: RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking. Noot: de Leefbaarometer is niet opgesteld voor 2000 en 2004.

Nadere analyses laten zien dat bij de Wbmgp buurten de dimensie 'bevolkingssamenstelling' tussen de 60% en de 70% van de verandering in de Leefbaarometer teweeg brengt. In Rotterdam als geheel is dit 48%. De hogere percentages worden veroorzaakt door de veranderingen qua bevolkingssamenstelling in de aangewezen buurten.

Appendix J.
Ontwikkeling van de herberekende Sociale Index in aangewezen buurten

Deze analyses van de (herberekende) Veiligheidsindex en haar dimensies kunnen aangevuld worden met inzichten uit de Sociale Index. De Sociale Index combineert verschillende variabelen die betrekking hebben op de sociale samenstelling en samenhang van buurten tot een enkele score. Deze score lijkt net als de Veiligheidsindex een rapportcijfer, maar dient niet als zodanig geïnterpreteerd te worden. Ook hier geldt dat deze cijfers pas betekenis krijgen wanneer ze vergeleken worden door te tijd of in de ruimte.

De Sociale Index is opgebouwd uit vier hoofddimensies: capaciteiten, leefomgeving, meedoen en sociale binding. Deze dimensiescores worden ook uitgedrukt in een rapportcijfer en de totaalscore van de Sociale Index is het (ongewogen) gemiddelde van deze dimensies. Omdat de dimensies capaciteiten en meedoen vooral over bevolkingssamenstelling en persoonskenmerken gaan – zoals opleidingsniveau, inkomen, taalbeheersing en het hebben van werk – kiezen wij er voor deze twee dimensies niet op te nemen in de volgende analyses. In plaats daarvan richten wij ons op de dimensies leefomgeving en sociale binding omdat die aspecten van leefbaarheid direct meten. De dimensie leefomgeving bevat variabelen over ervaren discriminatie, de passendheid van en tevredenheid met de woning, tevredenheid met voorzieningen, vervuiling en overlast. De dimensie sociale binding gaat onder andere over het aandeel mensen dat zich thuis voelt in de buurt en vindt dat men op een prettige manier met elkaar omgaat, de mutatiegraad en het gevoel van verantwoordelijkheid en inzet voor de buurt[48]. Net als het geval is bij de Veiligheidsindex, is het mogelijk deze dimensies afzonderlijk te analyseren en samen te voegen tot een nieuwe totaalscore die louter bestaat uit de dimensies leefomgeving en sociale binding.

Tabel J.1 toont de herberekende Sociale Index voor de aangewezen buurten en Rotterdam als geheel. Hieruit blijkt dat deze score zowel in Rotterdam als in de vijf Wbmgp buurten gedaald is gedurende de periode 2008-2012. Alleen in Oud-Charlois is deze afname sterker dan in Rotterdam als geheel. De ontwikkelingen binnen deze buurten lijken derhalve de Rotterdamse trend te volgen. Dit wordt bevestigd door bivariate en multivariate analyses die geen significant afwijkende ontwikkeling van de Sociale Index kunnen vaststellen voor de aangewezen buurten[49].

De vijf buurten scoren structureel lager dan het Rotterdams gemiddelde. Tussen de aangewezen buurten bestaan in 2008 nog enige verschillen (Oud-Charlois scoort hoger dan de vier andere buurten), maar in 2012 tonen de vijf buurten min of meer gelijke scores op de herberekende Sociale Index.

[48] Zie: http://www.rigo.nl/nl-NL/Publicaties/Publicatie/_p/itemID/1652/Sociale-Index-Rotterdam--instrumentontwikkeling-en-proefmeting.aspx
[49] Analyses niet opgenomen in dit rapport.

Tabel J.1. De herberekende Sociale Index per jaar en verandering (2008-2012).

	2008	2009	2010	2012	Verandering
Bloemhof	5,1	5,2	4,9	4,7	-0,4
Carnisse	4,7	4,9	4,5	4,4	-0,3
Hillesluis	5	5,4	5	4,5	-0,5
Oud-Charlois	5,7	5,2	5,4	4,8	-0,9
Tarwewijk	4,7	4,7	4,6	4,4	-0,3
Rotterdam	6,1	6,2	6	5,6	-0,5

Bron: OBI Rotterdam & RIGO; eigen bewerking. Noot: De Sociale Index is niet opgesteld voor 2011.

De Sociale Index is alleen samengesteld in de periode 2008-2012. Dit maakt het lastig de effecten van de Wbmgp voor de gehele periode te inventariseren, aangezien een meting voorafgaand aan de invoering ontbreekt. De herberekende Sociale Index biedt daarom vooral inzicht in hoe deze buurten scoren ten opzichte van het Rotterdams gemiddelde. Er zijn bivariate en multivariate analyses uitgevoerd om mogelijke effecten van de Wbmgp te schatten, maar deze analyses leveren louter insignificante resultaten op. Dit past bij het beeld dat de Sociale Index zich min of meer gelijk heeft ontwikkeld in de aangewezen buurten en overige buurten tussen 2008 en 2012 (zie hoofdstuk 7). De Sociale Index is in Rotterdam als geheel en de tien buurttypen licht afgenomen gedurende deze periode.

Appendix K. Ontwikkeling van de dimensies van de Veiligheidsindex in de aangewezen buurten.

Veiligheidsindex - dimensie diefstal (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	3,9	5,2	4,5	6,0	4,8	6,0	5,4	6,6	6,7	6,2	6,5	+2	+0,5
Carnisse	6,5	5,8	7,0	6,9	6,7	6,5	6,8	9,0	7,1	6,6	7,7	+0,7	+1,2
Hillesluis	3,8	5,6	4,0	5,5	7,3	7,3	7,2	7,1	7,0	7,4	6,7	+2,7	-0,6
Oud-Charlois	5,7	6,3	4,9	5,8	5,7	5,7	6,7	6,7	7,9	7,3	6,9	+2	+1,2
Tarwewijk	4,8	5,0	5,1	6,3	5,6	6,0	6,4	6,9	6,4	7,7	7,0	+1,9	+1
Rotterdam	6,2	6,1	6,5	7,0	7,5	7,8	7,8	6,9	6,4	7,7	7,0	**+0,5**	**-0,8**

Veiligheidsindex - dimensie drugs (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	3,7	2,7	3,0	1,5	1,9	3,8	3,1	2,3	4,3	3,2	2,6	-0,4	-1
Carnisse	5,9	4,5	5,8	6,1	5,8	5,4	5,2	6,4	5,1	3,3	4,5	-1,3	-0,9
Hillesluis	4,9	4,4	4,0	4,4	3,8	4,4	2,9	3,5	3,4	3,3	2,7	-1,3	-1,7
Oud-Charlois	5,5	6,2	4,5	3,3	3,1	3,6	4,5	4,7	4,5	6,2	4,0	-0,5	-0,5
Tarwewijk	3,2	3,5	1,5	1,8	2,7	3,9	3,9	0,9	0,2	4,4	2,6	+1,1	-1,3
Rotterdam	5,7	5,7	6,0	6,3	6,4	6,9	7,0	6,8	6,8	6,9	6,5	**+0,5**	**-0,4**

Veiligheidsindex - dimensie geweld (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	5,6	4,6	5,7	4,7	5,8	6,4	5,1	6,5	5,5	5,2	4,7	-1	-1,7
Carnisse	5,6	5,0	5,0	6,4	6,2	6,8	5,7	7,6	6,6	6,8	6,3	+1,3	-0,5
Hillesluis	4,4	4,1	3,6	5,3	5,9	6,7	4,0	5,2	4,4	6,1	5,1	+1,5	-1,6
Oud-Charlois	5,3	6,4	4,0	5,5	4,5	5,6	5,8	5,5	8,3	7,0	5,4	+1,4	-0,2
Tarwewijk	3,5	4,1	3,0	5,9	3,6	7,1	5,2	5,3	3,4	5,9	4,5	+1,5	-2,6
Rotterdam	6,3	6,3	6,8	7,0	7,3	7,5	7,5	7,6	7,8	7,8	7,2	**+0,4**	**-0,3**

Veiligheidsindex - dimensie inbraak (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	4,5	3,0	4,1	6,2	7,2	7,2	8,9	8,3	8,2	5,0	5,0	+0,9	-2,2
Carnisse	3,6	3,4	6,5	6,2	6,2	5,1	6,9	7,5	9,4	9,9	8,8	+2,3	+3,7
Hillesluis	3,5	7,0	4,9	7,1	8,4	9,7	7,6	9,4	8,7	7,4	3,9	-1	-5,8
Oud-Charlois	3,4	6,8	6,6	5,8	2,5	7,4	7,3	7,4	7,8	7,5	6,2	-0,4	-1,2
Tarwewijk	2,5	5,5	3,5	5,6	5,9	6,9	6,1	8,3	7,5	8,5	7,9	+4,4	+1
Rotterdam	4,4	4,9	5,4	6,5	6,9	7,5	8,0	8,1	8,6	8,5	6,8	**+1,4**	**-1**

Noot: *De gele vlakken signaleren een relatief negatieve ontwikkeling ten opzichte van de stadsbrede ontwikkeling.

Veiligheidsindex - dimensie vandalisme (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	6,0	3,5	6,8	5,0	6,4	7,9	6,3	7,0	7,0	8,2	7,1	+0,3	-0,8
Carnisse	6,6	6,3	7,9	7,8	8,3	7,4	5,3	7,8	6,7	7,3	7,5	-0,4	+0,1
Hillesluis	4,9	6,7	5,1	6,4	6,8	7,4	5,3	4,1	4,4	5,5	4,1	-1	-3,3
Oud-Charlois	6,9	6,3	5,3	6,1	7,5	6,3	7,8	8,9	8,9	6,7	7,4	+2,1	+1,1
Tarwewijk	6,4	7,9	8,1	8,8	9,4	7,8	4,4	6,9	8,1	9,6	6,8	-1,3	-1
Rotterdam	5,8	6,0	6,8	7,2	7,6	8,1	8,0	7,8	8,3	9,0	8,3	**+1,5**	**+0,2**

Veiligheidsindex - dimensie overlast (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	3,6	3,9	4,1	4,1	3,9	5,4	4,8	4,2	3,3	2,5	3,3	-0,8	-2,1
Carnisse	6,0	4,9	6,3	5,5	5,0	6,3	5,7	4,5	3,8	3,6	3,2	-3,1	-3,1
Hillesluis	4,3	4,2	3,9	4,4	4,9	5,6	4,4	2,7	3,0	3,4	2,8	-1,1	-2,8
Oud-Charlois	5,4	5,9	4,5	4,5	3,8	4,6	6,0	4,0	4,1	4,7	4,8	+0,3	+0,2
Tarwewijk	3,9	3,6	2,7	3,4	4,0	3,7	2,0	1,2	0,3	2,5	2,1	-0,6	-1,6
Rotterdam	5,8	5,8	6,1	6,4	6,3	6,5	6,7	6,1	5,8	6,0	6,1	**0**	**-0,4**

Veiligheidsindex - dimensie schoon en heel (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	2,8	3,9	5,3	5,2	6,8	7,4	7,9	7,2	5,1	5,4	7,5	+2,2	+0,7
Carnisse	2,7	2,4	8,1	9,3	7,6	9,8	8,9	8,0	8,0	9,7	7,0	-1,1	-2,8
Hillesluis	2,8	3,3	4,7	6,1	7,7	8,1	7,7	5,7	4,4	6,5	6,4	+1,7	-1,7
Oud-Charlois	4,5	4,0	7,8	7,8	8,3	10,0	10,0	8,2	9,0	9,9	6,9	-1	-3,1
Tarwewijk	3,7	2,1	6,5	7,9	8,0	10,0	9,5	8,1	9,2	10,0	7,6	+1,1	-2,4
Rotterdam	4,5	5,2	6,6	7,5	7,9	8,8	9,0	8,2	9,2	10,0	9,7	**+3,1**	**+1,1**

Veiligheidsindex - dimensie verkeer (absolute score)												Ontwikkeling*	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013	03-13	06-13
Bloemhof	7,0	8,0	6,5	9,7	6,7	9,2	9,0	10,0	8,5	8,6	8,4	+1,9	-0,8
Carnisse	7,8	6,4	7,8	7,4	8,5	9,6	6,9	9,3	9,6	8,0	8,6	+0,8	-1
Hillesluis	6,2	6,0	6,9	6,5	8,6	7,2	6,4	8,1	8,0	7,4	6,7	-0,2	-0,5
Oud-Charlois	8,1	6,8	7,4	9,0	8,3	8,2	8,3	9,5	9,1	10,0	8,0	+0,6	-0,3
Tarwewijk	7,3	5,4	6,8	8,4	8,2	9,7	7,4	10,0	7,7	9,8	7,9	+1,1	-1,8
Rotterdam	7,8	7,6	8,0	8,4	8,8	9,4	9,5	9,8	9,7	9,9	9,2	**+1,2**	**-0,2**

Noot: *De gele vlakken signaleren een relatief negatieve ontwikkeling ten opzichte van de stadsbrede ontwikkeling.

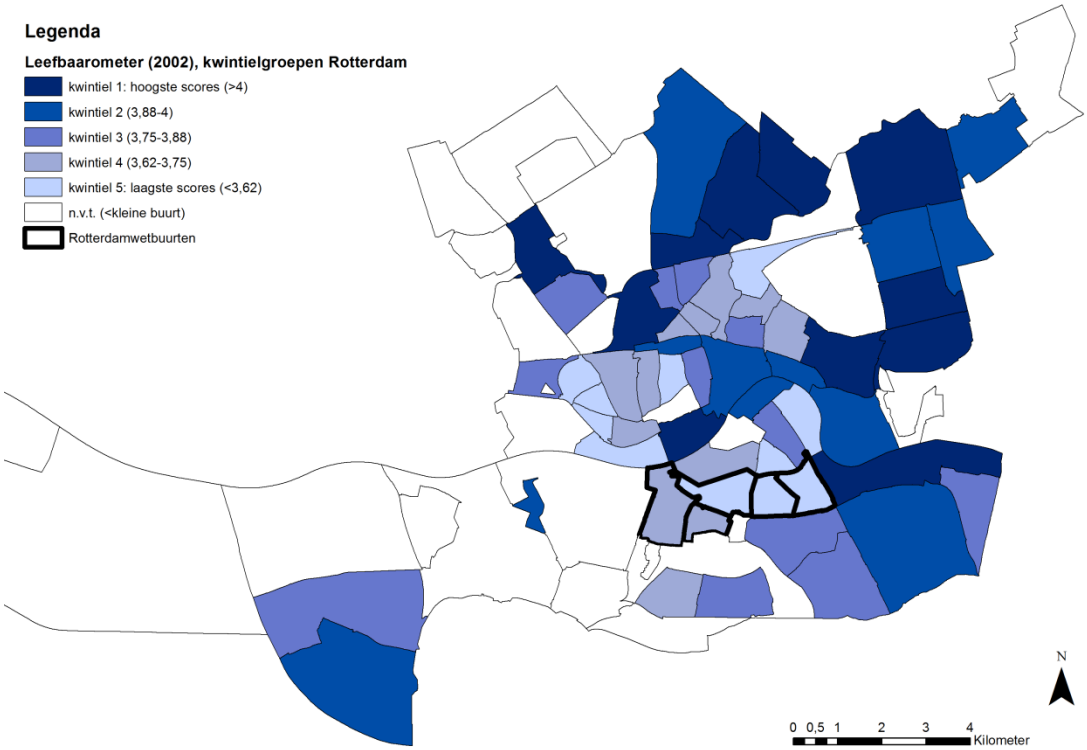
Appendix L

Ontwikkeling van de Leefbaarometer in niet-aangewezen buurten

Wanneer de Leefbaarometerscores voor 2002 en 2012 per buurt in Rotterdam vergeleken worden, valt op dat deze scores veelal constant zijn (zie Figuur L.1 en L.2). De buurten in het centrum van de stad en daar ten westen van, en ook de aangewezen buurten scoren relatief laag. Veel buurten in het noorden – zoals Hillegersberg, Molenlaankwartier, en Blijdorp – en in het oosten (o.a. Kralingen, Zevenkamp) scoren daarentegen relatief hoog. Deze patronen gelden zowel voor 2002 als voor 2012. Wat betreft de verschillende buurttypen kan gesteld worden dat er geen eenduidig verband bestaat tussen veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden gedurende de periode 2004-2013 en veranderingen in de Leefbaarometer tussen 2002 en 2012 (zie Tabel L.1). Het is wel zo dat de buurten met een aanvankelijk grote instroom van potentieel geweigerden (typen 7 tot en met 10) structureel onder het Rotterdamse gemiddelde scoren. De buurten met een aanvankelijk lage instroom (typen 1 tot en met 3) scoren structureel bovengemiddeld.

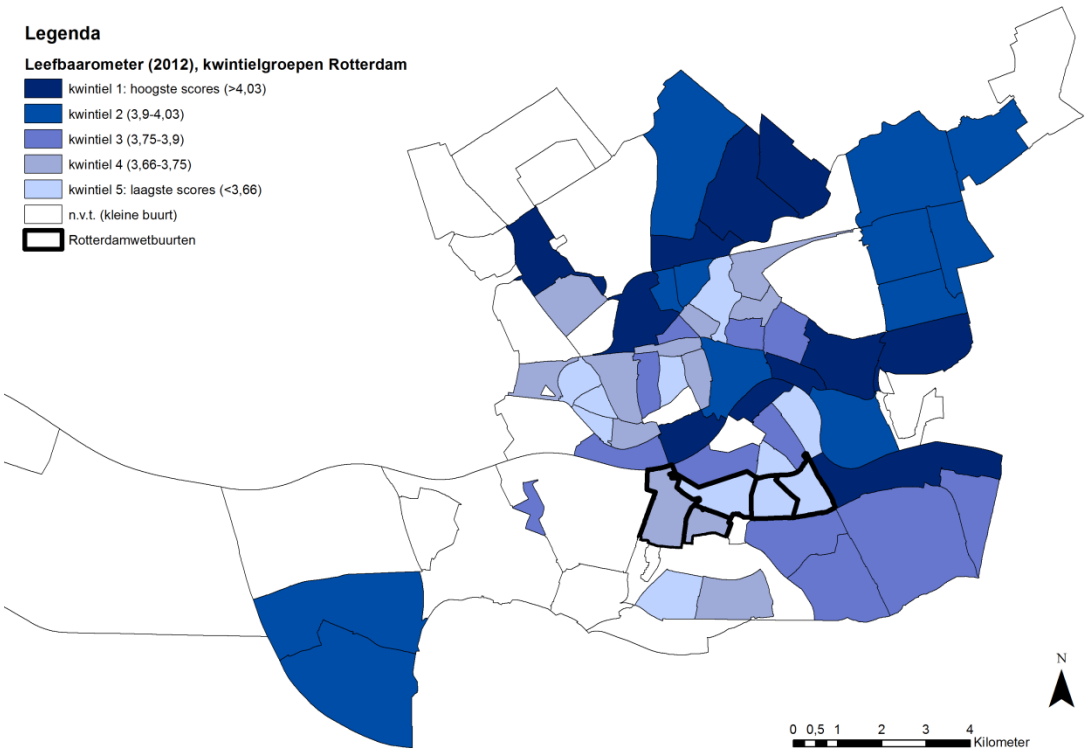
Tabel L.2 laat bivariate correlaties zien tussen het aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers per buurt en de Leefbaarometerscores voor deze buurt. Potentieel geweigerden verhuizen relatief vaak naar buurten met een lagere Leefbaarometerscore. Er is dus een negatief verband tussen de instroom van potentieel geweigerden en de leefbaarometer. Dit verband is echter deels gebaseerd op de eerder beschreven tautologie en endogeniteit (zie hoofdstuk 6 en appendix F). De groep potentieel geweigerden is namelijk gedefinieerd op basis van het niet hebben van inkomen uit werk. Daarnaast hebben leden van deze groep relatief vaak een niet-westerse achtergrond en zijn zij doorgaans afhankelijk van betaalbare huurwoningen. Dit zijn allemaal factoren die opgenomen zijn in de Leefbaarometer en een direct negatieve invloed hebben op de uiteindelijke Leefbaarometer score. Dit betekent dat buurten een grotere instroom van potentieel geweigerden automatisch leidt tot een lagere Leefbaarometer score.

Figuur L.1. Leefbaarometer scores per buurt in 2002 in kwintielgroepen.

Bron: RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking

Figuur L.2. Leefbaarometer scores per buurt in 2012 in kwintielgroepen.

Bron: RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking

.

Tabel L.1 Leefbaarometer scores per jaar per buurttype 1998-2012.

Buurttype		Leefbaarometer score per jaar					
		1998	**2002**	**2006**	**2008**	**2010**	**2012**
1	laag, afname	3,86	3,94	3,91	3,93	3,95	3,97
2	laag, toename <2,5pp	3,98	3,99	3,95	3,99	4	4,02
3	laag, toename >2,5pp	4,02	4,01	3,97	3,99	4,01	4,03
4	middel, afname	3,89	3,91	3,86	3,91	3,93	3,94
5	middel, toename <2,5pp	3,77	3,8	3,75	3,81	3,83	3,85
6	middel, toename >2,5pp	3,86	3,86	3,78	3,81	3,81	3,84
7	hoog, afname	3,6	3,67	3,6	3,69	3,71	3,72
8	hoog, toename <2,5pp	3,82	3,84	3,78	3,81	3,83	3,83
9	hoog, toename >2,5pp	3,59	3,66	3,61	3,67	3,68	3,7
10	Aangewezen buurten	3,6	3,65	3,58	3,64	3,66	3,68
	Rotterdam gemiddeld	**3,95**	**3,92**	**3,91**	**3,93**	**3,94**	**3,96**

Bron: RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking

Tabel L.2. Bivariate correlaties tussen verhuisstromen van potentieel geweigerden en leefbaarometerscores.

	Aandeel potentieel geweigerden onder verhuizers:		
Leefbaarometer:	**In 2004/2005**	**In 2012/2013**	**PP verandering**
In 2002	-,436***	-,285**	,356***
In 2012	-,539***	-,431***	,323**
Absolute verandering 2002-2012	-,164	-,319**	-,189

Bron: RIGO en Atlas voor Gemeenten; eigen bewerking. Noot: **p<0,05; ***p<0,01.

Appendix M
Sociale Index in overige buurten

Ten slotte richten wij ons in dit hoofdstuk op de (herberekende) Sociale Index. Deze index is samengesteld uit de dimensies leefomgeving en sociale binding. De eerste dimensie gaat onder andere in op ervaren discrimiatie, de passendheid van en tevredenheid met de woning, tevredenheid met voorzieningen, vervuiling en overlast. De dimensie sociale binding gaat onder andere over het aandeel mensen dat zich thuis voelt in de buurt en vindt dat men op een prettige manier met elkaar omgaat, de mutatiegraad en het gevoel van verantwoordelijkheid en inzet voor de buurt.

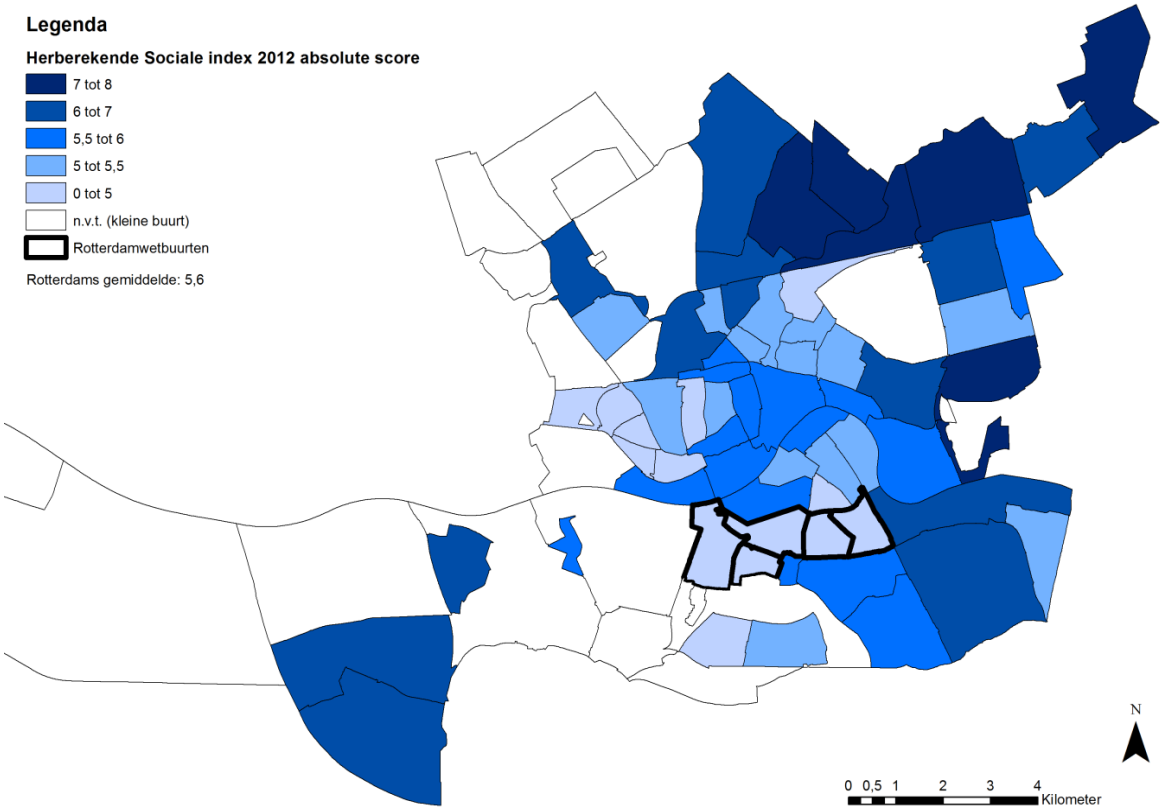
Omdat de Sociale Index alleen voor de periode 2008-2012 is opgesteld besteden wij vooral aandacht aan deze index als aanvulling op de herberekende Veiligheidsindex om meer inzicht te verkrijgen in de leefbaarheidselementen die niet meegenomen worden in de veiligheidsdimensies overlast, vandalisme en schoon en heel.

Figuur M.1 brengt de herberekende Sociale Index in kaart voor 2012, het laatste peiljaar. Hieruit blijkt dat de aangewezen buurten tot de laagst scorende buurten van de stad behoren. Ook verschillende buurten in het westen van de stad, zoals Bospolder, Tussendijken, Spangen en Oud-Mathenesse vallen in deze categorie. De hoogste scores zijn te vinden in het noorden en noordoosten van de stad. Een vergelijking met de herberekende Veiligheidsindex (Figuur 7.5) laat zien dat de twee indices in grote mate dezelfde verhoudingen tussen buurten weergeven. Een opvallend verschil is dat de centrumbuurten en buurten ten westen van het centrum bijna zonder uitzondering zeer laag scoren op de herberekende Veiligheidsindex, maar op de herberekende Sociale Index aanzienlijk hoger scoren (rond of boven het Rotterdams gemiddelde).

Ook voor de herberekende Sociale Index bestaat een significant verband met de instroom van potentieel geweigerden (correlatie in 2012 is -0,377, $p<0,01$). Dit betekent dat potentieel geweigerden oververtegenwoordigd zijn onder de verhuizers naar buurten met een relatief lage score op deze index. Ook hier geldt dat dit verklaard kan worden aan de hand van de relatief zwakke woningmarktpositie van het merendeel van de potentieel geweigerden. Tevens is het mogelijk veranderingen in de herberekende Sociale index tussen 2008 en 2012 te correleren met veranderingen in de instroom van potentieel geweigerden. Ook hier is sprake van een licht significant negatief verband (correlatie is -0,235, $p<0,1$). De veranderingen tussen 2008 en 2012 zijn echter relatief gering voor alle buurten. Er is eerder sprake van een hoge mate aan consistentie met slechts kleine veranderingen in de scores op de Sociale index.

Dit blijkt eveneens uit een analyse van de tien buurttypen (Tabel M.1). Hieruit valt voor alle buurttypen een dalende trend waar te nemen. In de buurttypen met een afnemende instroom van potentieel geweigerden is echter wel sprake van een relatief geringe afname in vergelijking met de algehele trend. Desalniettemin moet gesteld worden dat verschillen tussen de buurttypen relatief klein zijn.

Figuur M.1 Herberekende Sociale Index per buurt in 2012 (absolute scores)

Bron: OBI Rotterdam; eigen bewerking.

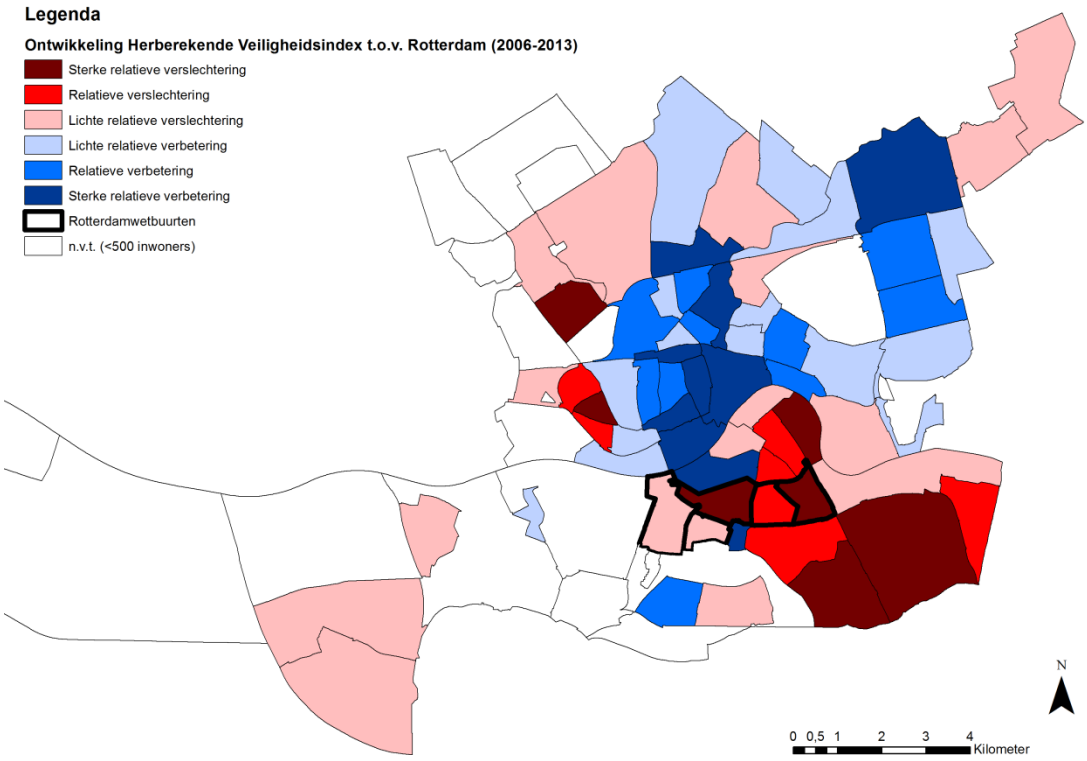
Tabel M.1. Herberekende Sociale index per buurttype per jaar en ontwikkeling 2008-2012.

		2008	2012	Verandering
1	laag, afname	6,0	5,7	-0,3
2	laag, toename <2,5pp	6,9	6,3	-0,6
3	laag, toename >2,5pp	7,0	6,6	-0,4
4	middel, afname	6,6	6,2	-0,4
5	middel, toename <2,5pp	6,3	5,7	-0,7
6	middel, toename >2,5pp	6,3	5,7	-0,6
7	hoog, afname	5,6	5,3	-0,4
8	hoog, toename <2,5pp	5,8	5,4	-0,5
9	hoog, toename >2,5pp	6,0	5,2	-0,8
10	Aangewezen buurten	5,0	4,5	-0,5
	Rotterdam gemiddeld	6,1	5,6	-0,5

Bron: SSB, CBS; OBI Rotterdam; eigen bewerking

Appendix N

Relatieve ontwikkeling van de herberekende Veiligheidsindex per buurt gedurende de periode 2006-2013.

Bron: Directie Veiligheid, OBI Rotterdam; eigen bewerking.

Appendix O: Ontwikkeling dimensiescores Veiligheidsindex per buurttype

Dimensie Diefstal													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	0,2	0,0	0,9	2,2	2,5	3,5	2,5	3,6	4,3	4,9	6,2	5,2
2	laag, toename <2,5pp	7,3	7,1	7,5	7,8	8,5	8,9	9,0	8,6	9,2	9,1	9,0	1,5
3	laag, toename >2,5pp	8,0	7,5	8,2	8,7	9,3	8,7	8,4	8,9	8,8	9,4	9,0	0,8
4	middel, afname	7,0	7,0	7,3	7,8	7,9	8,6	8,5	8,2	8,7	8,7	8,3	1,0
5	middel, toename <2,5pp	6,1	6,2	6,5	7,1	7,3	8,0	7,4	7,6	7,9	8,1	7,8	1,2
6	middel, toename >2,5pp	7,4	7,1	7,5	7,6	8,2	9,1	7,9	8,8	8,8	8,1	8,2	0,8
7	hoog, afname	4,7	4,5	5,0	5,5	6,0	6,2	6,9	6,4	6,5	7,3	7,5	2,5
8	hoog, toename <2,5pp	7,9	6,8	8,2	7,9	8,5	7,8	6,9	7,0	8,0	6,0	8,6	0,5
9	hoog, toename >2,5pp	5,1	5,4	5,7	5,9	6,8	7,3	7,7	8,2	7,7	7,9	6,8	1,1
10	Aangewezen buurten	4,9	5,6	5,1	6,1	6,0	6,3	6,5	7,2	7,0	7,0	6,9	1,9
	Rotterdam gemiddeld	6,2	6,1	6,5	7,0	7,5	7,8	7,8	6,9	6,4	7,7	7,0	0,6

Dimensie Drugs (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	1,7	2,1	3,8	2,8	4,0	3,7	4,9	3,6	3,3	2,4	3,8	-0,1
2	laag, toename <2,5pp	7,4	7,6	8,2	8,4	8,7	9,0	9,0	8,7	8,8	8,8	8,8	0,6
3	laag, toename >2,5pp	7,8	8,0	8,3	8,9	9,0	9,0	8,8	9,2	9,1	9,7	9,0	0,7
4	middel, afname	6,4	6,6	7,0	7,4	7,2	8,2	8,3	7,9	7,9	8,0	6,9	-0,1
5	middel, toename <2,5pp	6,9	6,8	6,6	7,3	7,5	8,3	8,1	7,9	7,5	7,6	8,0	1,4
6	middel, toename >2,5pp	6,7	6,1	6,6	7,3	7,0	8,4	7,2	7,6	8,1	8,0	7,0	0,4
7	hoog, afname	3,9	3,4	3,8	4,4	4,7	4,3	5,4	4,9	4,8	4,5	4,4	0,6
8	hoog, toename <2,5pp	7,6	7,9	7,3	7,2	6,8	8,4	6,9	7,2	7,9	4,1	5,7	-1,7
9	hoog, toename >2,5pp	4,5	4,7	5,6	5,8	5,3	4,9	6,6	6,2	6,1	5,8	4,3	-1,3
10	Aangewezen buurten	4,6	4,2	3,7	3,3	3,4	4,2	3,9	3,5	3,5	4,1	3,3	-0,5
	Rotterdam gemiddeld	5,7	5,7	6,0	6,3	6,4	6,9	7,0	6,8	6,8	6,9	6,5	0,6

Dimensie Geweld (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	2,2	3,2	2,5	3,1	3,5	3,2	3,5	4,7	5,9	5,4	5,2	2,7
2	laag, toename <2,5pp	7,9	7,5	8,5	8,0	8,8	9,2	9,0	9,1	9,0	9,3	8,6	0,2
3	laag, toename >2,5pp	7,9	7,7	8,0	8,2	8,6	8,5	8,4	8,9	9,4	9,4	8,7	0,8
4	middel, afname	6,9	7,2	7,3	7,7	8,0	8,2	7,9	7,8	7,8	7,9	7,1	-0,2
5	middel, toename <2,5pp	6,7	6,9	7,2	7,9	8,1	7,9	8,6	8,4	8,6	8,7	8,0	0,8
6	middel, toename >2,5pp	7,0	6,5	7,7	7,9	7,1	8,2	7,5	8,4	8,4	8,6	7,4	-0,3
7	hoog, afname	4,5	4,7	5,4	5,4	6,0	5,6	6,5	5,9	6,3	6,4	6,2	0,8
8	hoog, toename <2,5pp	5,9	5,7	7,4	7,5	6,2	7,2	6,9	7,8	7,3	4,1	5,6	-1,8
9	hoog, toename >2,5pp	6,1	6,1	6,4	6,3	7,6	7,1	6,7	7,1	7,2	7,0	6,5	0,1
10	Aangewezen buurten	4,9	4,9	4,3	5,5	5,2	6,5	5,2	6,0	5,7	6,2	5,2	0,9
	Rotterdam gemiddeld	6,3	6,3	6,8	7,0	7,3	7,5	7,5	7,6	7,8	7,8	7,2	0,4

Dimensie Inbraak (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	2,4	2,3	4,9	3,3	4,0	6,7	5,2	6,2	8,9	8,9	8,7	3,8
2	laag, toename <2,5pp	4,6	4,7	5,8	7,4	7,9	8,4	8,9	8,3	9,5	9,7	8,4	2,6
3	laag, toename >2,5pp	5,6	4,2	5,7	6,5	8,1	8,0	6,6	8,7	9,0	8,7	7,2	1,5
4	middel, afname	4,0	5,5	6,1	6,1	6,7	7,9	8,1	7,9	8,5	7,3	6,1	0,0
5	middel, toename <2,5pp	5,1	5,1	6,0	6,6	6,9	8,1	9,2	8,4	8,2	8,2	7,0	1,0
6	middel, toename >2,5pp	5,9	4,6	4,7	7,1	8,1	7,8	7,6	8,6	8,6	7,2	5,0	0,3
7	hoog, afname	3,9	4,9	4,7	5,8	5,9	6,0	8,1	7,0	8,1	8,3	6,9	2,3
8	hoog, toename <2,5pp	6,8	2,0	5,1	6,5	5,4	4,7	3,5	5,1	8,6	6,6	6,3	1,2
9	hoog, toename >2,5pp	3,4	4,8	4,7	6,1	6,9	6,8	6,5	8,4	7,2	7,9	4,6	-0,2
10	Aangewezen buurten	3,5	5,1	5,1	6,2	6,0	7,3	7,4	8,2	8,3	7,6	6,3	1,2
	Rotterdam gemiddeld	4,4	4,9	5,4	6,5	6,9	7,5	8,0	8,1	8,6	8,5	6,8	1,4

Dimensie Vandalisme (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	2,7	3,6	4,7	6,1	5,3	6,2	5,6	5,2	5,1	7,7	7,6	2,8
2	laag, toename <2,5pp	7,2	6,9	8,0	7,3	7,7	8,9	8,8	8,6	8,9	9,4	9,2	1,2
3	laag, toename >2,5pp	7,3	6,5	7,2	8,2	9,0	7,8	7,6	7,6	8,5	9,8	9,5	2,3
4	middel, afname	5,9	5,9	7,3	7,6	7,7	8,6	8,5	8,1	8,5	9,2	8,9	1,6
5	middel, toename <2,5pp	5,4	6,0	6,6	7,8	8,1	8,3	9,2	8,1	9,0	9,3	8,0	1,4
6	middel, toename >2,5pp	5,5	5,4	6,1	7,1	6,5	8,1	6,1	7,3	7,2	8,9	8,3	2,2
7	hoog, afname	4,9	5,6	6,2	6,4	6,6	7,0	8,1	7,4	7,7	7,8	7,3	1,2
8	hoog, toename <2,5pp	3,2	3,7	4,0	5,0	4,2	8,4	4,9	4,5	7,8	7,1	6,5	2,4
9	hoog, toename >2,5pp	5,0	5,8	6,6	7,6	7,8	8,2	8,1	7,6	7,6	8,1	7,4	0,8
10	Aangewezen buurten	6,2	6,1	6,6	6,7	7,7	7,3	5,9	7,0	7,1	7,5	6,6	0,0
	Rotterdam gemiddeld	5,8	6,0	6,8	7,2	7,6	8,1	8,0	7,8	8,3	9,0	8,3	1,6

Dimensie Overlast (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	3,1	2,4	2,2	2,8	3,6	2,7	2,8	2,9	3,3	2,0	2,9	0,7
2	laag, toename <2,5pp	7,5	7,5	7,7	7,9	8,2	8,0	8,1	7,6	7,3	7,9	8,3	0,6
3	laag, toename >2,5pp	7,8	7,4	7,9	8,5	8,3	8,1	8,0	8,1	8,1	8,2	7,9	0,0
4	middel, afname	6,1	6,6	7,0	7,1	6,5	7,0	7,3	6,8	6,6	7,0	6,7	-0,3
5	middel, toename <2,5pp	6,1	5,7	6,2	6,7	7,0	7,0	7,7	6,7	6,4	6,5	6,6	0,4
6	middel, toename >2,5pp	6,1	6,2	6,2	6,9	6,4	6,7	6,7	7,0	6,3	6,0	5,9	-0,3
7	hoog, afname	3,7	3,9	4,0	4,7	4,5	4,4	5,2	4,3	4,3	4,6	4,8	0,9
8	hoog, toename <2,5pp	5,9	6,1	5,6	5,1	5,0	6,2	5,7	4,8	5,5	4,6	5,1	-0,6
9	hoog, toename >2,5pp	5,6	5,9	5,8	6,4	6,7	6,5	6,7	5,7	5,2	5,1	5,3	-0,5
10	Aangewezen buurten	4,6	4,5	4,3	4,4	4,3	5,1	4,6	3,4	2,9	3,3	3,3	-1,0
	Rotterdam gemiddeld	5,8	5,8	6,1	6,4	6,3	6,5	6,7	6,1	5,8	6,0	6,1	0,0

Dimensie Schoon en heel (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	1,7	4,9	6,2	6,6	6,8	7,7	9,7	8,4	9,1	10,0	10,0	3,8
2	laag, toename <2,5pp	5,7	6,5	7,2	7,5	8,1	9,1	9,3	8,8	9,6	9,7	9,6	2,4
3	laag, toename >2,5pp	6,6	7,7	7,9	8,6	7,5	6,6	7,2	7,3	8,4	9,7	9,8	1,9
4	middel, afname	5,9	7,2	7,0	7,9	8,6	9,7	9,6	9,1	9,5	9,9	9,8	2,8
5	middel, toename <2,5pp	3,8	5,0	5,8	7,9	7,6	8,1	8,6	8,1	9,1	9,9	9,9	4,2
6	middel, toename >2,5pp	5,3	6,0	7,8	8,4	7,0	8,1	7,9	7,9	8,6	9,6	8,1	0,2
7	hoog, afname	2,7	2,8	6,0	6,4	7,4	7,6	7,9	7,3	8,9	9,5	9,1	3,1
8	hoog, toename <2,5pp	5,3	6,0	6,0	6,8	7,1	9,2	8,9	6,8	9,0	7,0	6,4	0,4
9	hoog, toename >2,5pp	3,2	4,0	5,3	5,6	6,8	8,5	8,0	7,3	6,8	7,5	7,0	1,7
10	Aangewezen buurten	3,3	3,2	6,5	7,2	7,7	9,0	8,8	7,5	7,1	8,2	7,1	0,6
	Rotterdam gemiddeld	4,5	5,2	6,6	7,5	7,9	8,8	9,0	8,2	9,2	10,0	9,7	3,2

Dimensie Verkeer (ontwikkeling per buurttype)													
		2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2011**	**2013**	03-13
1	laag, afname	2,5	3,2	2,9	3,8	3,0	5,0	3,9	5,2	6,0	5,6	5,5	2,6
2	laag, toename <2,5pp	8,0	7,9	9,0	8,9	8,9	9,2	9,8	9,7	9,6	9,9	9,6	0,6
3	laag, toename >2,5pp	8,9	8,2	8,6	9,0	9,2	9,7	9,7	9,8	9,9	10,0	9,7	1,1
4	middel, afname	8,0	7,9	7,9	8,2	8,5	8,7	9,4	9,4	9,3	9,1	8,8	0,8
5	middel, toename <2,5pp	8,3	8,1	8,6	8,8	9,4	9,7	9,9	9,3	9,5	9,8	9,5	0,9
6	middel, toename >2,5pp	8,3	8,6	9,0	9,6	9,0	10,0	9,1	9,8	9,7	9,9	9,6	0,6
7	hoog, afname	6,8	6,7	6,9	7,0	7,9	8,1	8,7	8,4	8,4	8,8	8,2	1,2
8	hoog, toename <2,5pp	9,1	8,3	9,5	9,6	9,5	10,0	8,8	10,0	10,0	10,0	10,0	0,5
9	hoog, toename >2,5pp	8,2	7,1	7,5	8,4	8,7	9,0	9,4	9,7	9,2	9,1	8,2	0,7
10	Aangewezen buurten	7,3	6,6	7,1	8,3	8,0	8,8	7,7	9,4	8,6	8,8	7,9	0,9
	Rotterdam gemiddeld	7,8	7,6	8,0	8,4	8,8	9,4	9,5	9,8	9,7	9,9	9,2	1,2

Appendix P: afgenomen interviews

Marco Bik (Bestuursdienst Gemeente Rotterdam)
Wim van der Zanden (Onderzoek en Business Intelligence (OBI) Rotterdam)
Marco Pastors (Nationaal Programma Rotterdam Zuid)
Annet Akkerma (Vestia)
Willemijn Visser (Vestia)
Ronald de Konink (Woonstad)
Tijs Nederveen (Stadsmarinier)
Robert de Vette (Directie Veiligheid)
Kees Leidelmeijer (RIGO Research en Advies)
Gerard Marlet (Atlas voor Gemeenten)
Ronald Tol (Gebiedscommissie Charlois)